

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Π.Μ.Σ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ Ατζέντας 21
(LOCAL AGENDA 21) ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΙΩΣΙΜΗ
ΠΟΛΗ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ
ΔΗΜΟΥ CALVIA (ΜΑΓΙΟΡΚΑ, ΙΣΠΑΝΙΑ)**

THINK GLOBALLY, ACT LOCALLY

**ΑΘΗΝΑ Δ. ΚΟΥΥΒΑ
Α.Μ.:1208Μ055**

**Επιβλέπων Καθηγητής
ΓΡΗΓΟΡΗΣ Ι. ΤΣΑΛΤΑΣ**

**Αθήνα
Σεπτέμβριος 2010**

MET
KON

«Αν μια Πολιτεία βρίσκεται στο σύνολο της σε ακμή, εξυπηρετεί πολύ καλύτερα τους πολίτες, παρά όταν οι πολίτες επιτύχουν ο καθένας, αλλά η Πολιτεία στο σύνολο της δυστυχεί.»

Περικλής.

“The future’s really in our hands. This is the critical time. We can’t wait for the end of this century to respond. The Earth is changing fast!”

Alexander MacDonald, NOAA Earth System Laboratory Director, during a live “SphereCast” December 8, at the United Nations Climate Change Conference in Copenhagen, Denmark..
<http://sos.noaa.gov/>

"The world needs a new global architecture, additional layers of governance, to deal with issues that neither nations nor traditional forms of intergovernmental organizations can cope with."

("Europe, A Beautiful Idea" by Amitai Etzioni,
September 2004 Conference at the Hague)

*Στα παιδιά μου
Διονύση και Αγάπη*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	7
ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ.....	8
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	10
1.1. ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.....	10
1.2. Βασικές έννοιες κλειδιά για την Τοπική Ατζέντα 21 και για την Βιώσιμη Πόλη του 21 ^{ου} αιώνα. Οι έννοιες της Ανάπτυξης. Συνοπτικές επισημάνσεις.....	13
1.2.1. Η κλασική Ανάπτυξη.....	13
1.2.2. Η Διαρκής-Βιώσιμη Ανάπτυξη (Sustainable Development).....	15
1.2.2.1. Ιστορικά Βήματα προς την Αειφόρο Ανάπτυξη.....	20
1.2.2.2. Η πρόταση της αυτοσυντηρούμενης ανάπτυξης ως ενός μοντέλου αρμονικής σύζευξης Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος.....	21
1.2.3. Η Τοπική Ανάπτυξη.....	22
1.3. Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Ανάπτυξη.....	27
2. ΜΕΡΟΣ Α'.....	29
2.1. Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Conference for Environment and Development/Rio De Janeiro) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη και η Ατζέντα 21.....	29
2.2. Η Τοπική Agenda 21/ Local Agenda 21. Επιδιώκοντας την βιώσιμη ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο.....	31
2.3. Πρωτοβουλίες προώθησης της Τοπικής Agenda 21 σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό επίπεδο στα τέλη του 20 ^{ου} αιώνα.....	35
2.4. Οι Αρχές της Τοπικής Agenda 21.....	39
2.5. Διερεύνηση των επεξεργασιών για την αποσαφήνιση και τον εμπλουτισμό της Τοπικής Ατζέντα 21.....	42
2.5.1. Η περίπτωση του Διεθνούς Συμβουλίου για τις Τοπικές Περιβαλλοντικές Πρωτοβουλίες (International Council for Local Environmental Initiatives/ICLEI).....	42
2.5.1.1. Η Πολιτική του Διεθνούς Συμβουλίου για τις Τοπικές Περιβαλλοντικές Πρωτοβουλίες/ICLEI. Σηνηγορία υπέρ της Βιώσιμης Ανάπτυξης της τοπικής κοινωνίας, μέσω διεθνών δεσμεύσεων.....	44
□ Σε θέματα που άπτονται της Βιώσιμης Ανάπτυξης:.....	44
□ Σε θέματα που άπτονται της κλιματικής αλλαγής.....	46
2.5.1.2. Το Πρόγραμμα Κοινοτήτων για το Μοντέλο Τοπικής Ατζέντα 21 (Local Agenda 21 Model Communities Programme) του ICLEI.....	48
2.5.1.3. Συμπερασματικές επισημάνσεις στα πλαίσια των ερευνών και των Προγραμμάτων διερεύνησης της εφαρμογής ΤΑ 21, του ICLEI, σε παγκόσμια κλίμακα.....	55
2.6 Η εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντας 21 σε παγκόσμια κλίμακα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα περιπτώσεων σε αναπτυσσόμενες και αναπτυσσόμενες χώρες.....	57
i) Επαρχία Cajamarca, στο Περού.....	57
ii) Αφρική. Η ΤΑ 21 στην μάχη για την ανακούφιση της φτώχειας.....	66
iii) Περιοχή Ασίας - Ειρηνικού. Περιβαλλοντική Προστασία μέσω της ΤΑ 21.....	69

iv) Λατινική Αμερική. Ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας μέσω της Τοπικής Ατζέντας 21.....	71
v) Βόρειος Αμερική. Η Τοπική Ατζέντα 21 αντιμέτωπη με αναπτυσσόμενες οικονομίες και την περιβαλλοντική υποβάθμιση.....	74
vi) Η ΤΑ 21 στην Μέση Ανατολή.....	77
vii) Ευρώπη. Συνεχής ανάπτυξη στα πλαίσια διαδικασιών ΤΑ 21.....	78
2.6.1 Γενικά Συμπεράσματα.....	80
I. Κοινά στοιχεία της επιτυχίας.....	80
II. Άρση των εμποδίων για την επιτυχημένη εφαρμογή του εργαλείου της Τοπικής Ατζέντα 21 για την τοπική ανάπτυξη.....	81
2.6.2. Σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών: Τα Προγράμματα “Sustainable Cities” και “Localizing Agenda 21” Programmes (United Nations Centre for Human Settlements/UNCHS).....	85
2.6.2.1. Το Πρόγραμμα του UN-HABITAT για τις «Βιώσιμες Πόλεις» (Sustainable Cities Programme).....	86
2.6.2.2. Το Πρόγραμμα του UN-HABITAT “Localizing Agenda 21”.....	88
2.7. Σκιαγράφηση της «Βιώσιμης Πόλης» του 21 ου αι.	90
2.7.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	90
2.7.2. Τι σημαίνει «Βιώσιμη Πόλη» του 21 ου αι.	94
2.7.3. Η Πόλη του 21ου αιώνα: Τα σύγχρονα προβλήματα και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι πόλεις του 21ου αιώνα.	99
2.7.3.1. Σύγχρονη Πόλη. Η τοποθεσία και η τρανσπάρεια στις φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές ως παράγοντες που καθορίζουν την βιωσιμότητα της Σύγχρονης Πόλης και διαμορφώνουν τον αστικό σχεδιασμό στον 21 ^ο αιώνα.....	107
2.8. Συμπερασματική προσέγγιση.	114
3. ΜΕΡΟΣ Β’ - case study: Η εφαρμογή της Τ.Α. 21 στο Δήμο Calvià στη Majorca Ισπανία.....	116
3.1. Γενικά χαρακτηριστικά και τα προβλήματα-προκλήσεις που αντιμετωπίζει η πόλη (Νησιωτικός Δήμος).	116
3.1.1. Εισαγωγικές επισημάνσεις για τις νησιωτικές κοινότητες.	116
3.1.2. Η περίπτωση του νησιωτικού Δήμου Calvià στη Μαγιόρκα (Majorca) - Ισπανία.....	119
3.2. Ο Θεσμός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Ισπανία.	124
3.3. Ανάλυση της Τοπικής Ατζέντα 21 στο Δήμο Calvià. Μια βιώσιμη στρατηγική για ένα τουριστικό προορισμό.....	128
3.3.1. Ανάλυση των βασικών παραμέτρων.	128
3.4. Συμπερασματικές επισημάνσεις για την εφαρμογή της Τ.Α. 21 στο Δήμο Calvià στη Majorca Ισπανία. Πόσο κοντά είναι η Πόλη της Calvià στο όραμα και και στο προφίλ της Βιώσιμης Πόλης του 21 ^{ου} αιώνα;.....	137
3.4.1. Γενικές επισημάνσεις.....	137
3.4.2. Συμπεράσματα:.....	141
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	150
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.....	151
Σχηματική απεικόνιση των Διεργασιών στα πλαίσια του ICLEI.	151
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2.....	152

Ένα δείγμα "αυθόρμητων" Τοπικών Κινήματων Βιώσιμης Ανάπτυξης.	152
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3	153
Εταιρικές Σχέσεις (Partnerships) και Ομάδες Συμφερόντων (Stakeholders). Σχηματική απεικόνιση των λειτουργιών στα πλαίσια του αναπτυξιακού σχεδιασμού.	153
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4	154
Η Πρόκληση της Βιώσιμης Ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο. Σχηματική απεικόνιση.	154
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5	155
Η Πόλη της Οτάβα-Καναδά. Δημοτική Διαδικασία Περιβαλλοντικής Εκτίμησης (CITY OF OTTAWA-Municipal Environmental Evaluation Process /MEEP).	155
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6	156
«25 Έτη Πόλεων και Κωμοπόλεων: Περίληψη ορισμένων αλλαγών».	156
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7	158
Η ελληνική πραγματικότητα. Συνοπτικές προσεγγίσεις για την εφαρμογή της Τοπικής Agenda 21 στις ελληνικές πόλεις, με ιδιαίτερη έμφαση στον νησιωτικό χώρο.	158
«Το Ελληνικό Δίκτυο Συνεργασίας για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη Παράκτιων και Νησιωτικών Περιοχών.	158
Το Δίκτυο Αειφορικών Νήσων Αιγαίου «ΔΑΦΝΗ».....	159
Η εφαρμογή του προγράμματος «Τοπικοί περιβαλλοντικοί χάρτες» στην Ερμούπολη.	163
Πρακτικές βιώσιμης ανάπτυξης στα νησιά της Ίου και της Τήλου.....	164
Η εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντα 21 στο δήμο Καλλιθέας Ρόδου	166
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 8	171
Ο ρόλος των ΜΚΟ	171
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 9	173
ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΤΩΝ ΔΗΜΑΡΧΩΝ	173
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 10	182
Έρευνα του ICLEI (2010). Οι Δεσμεύσεις του Άαλμποργκ.....	182
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	197
Α)ΕΛΛΗΝΙΚΗ.....	197
i) Βιβλία.....	197
ii) Άρθρα.....	198
iii) Εκθέσεις/Μελέτες/Αναφορές.....	200
Β) ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	201
i) Βιβλία.....	201
ii) Άρθρα.....	202
iii) Εκθέσεις	204
Γ) Κείμενα Τεκμηρίωσης	205

«Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΓΖΕΝΤΑΣ 21 (LOCAL AGENDA 21) ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ ΤΟΥ 21⁰⁰ ΑΙΩΝΑ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ CALVIA (ΜΑΓΙΟΡΚΑ, ΙΣΠΑΝΙΑ)».

Δ) Ιστοσελίδες	208
----------------------	-----

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στην παρούσα προσπάθεια μου θεωρώ απαραίτητο να ευχαριστήσω ορισμένους ανθρώπους, των οποίων η επιστημονική συμβολή υπήρξε καθοριστική. Κατ' αρχήν θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας μου τον Καθηγητή Γρηγόρη Τσάλτα για τη συνεχή καθοδήγηση και αμέριστη συμπαράστασή του, για την πίστη του στις προσπάθειες μου, αλλά και για την εποικοδομητική ανταλλαγή απόψεων και επιστημονικών επισημάνσεων μαζί μου. Επίσης, οφείλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερα και τη συνάδελφο μου Νατάσα Φατεινακοπούλου, διεθνολόγο, ερευνήτρια του ΕΚΕΠΕΚ, για την ακούραστη ηθική συμπαράσταση, τις επιστημονικές παρεμβάσεις και την διαρκή στήριξη εκ μέρους της αυτής της συγγραφικής μου προσπάθειας. Ιδιαίτερα καθοριστική υπήρξε και η επιστημονική τοποθέτηση της Καθηγήτριας μου Β. Καραγεώργου.

Τέλος, η ολοκλήρωση αυτής της μελέτης δεν θα ήταν εφικτή χωρίς την στήριξη της οικογένειάς μου, των γονέων μου και την ηθική συμπαράσταση του συζύγου μου, όπως επίσης και των αγαπημένων μου παιδιών που υπέμειναν τις ατελείωτες ώρες απουσίας μου και την επιλογή μου να αφιερώσω όλο μου το χρόνο στην έρευνα και τη συγγραφή της.

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

Α.Ε.Π.	: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Α.Π.Ε.	: Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
Α.Σ.Χ.	: Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας
Ε.Ε.	: Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.	: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
Η.Ε.	: Ηνωμένα Έθνη
Η.Π.Α.	: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.	: Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδας
ΜΚΟ	: Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
Ο.Η.Ε.	: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ο.Τ.Α.	: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Π.Ο.Ε.	: Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
Τ.Α. 21	: Τοπική Ατζέντα 21
CFCs	: Chlorofluorocarbons
CH ₄	: Methane
CO ₂	: Carbon Dioxide
ECOSOC	: Economic and Social Council
E.M.A.S.	: Eco-Management and Audit Scheme
E.M.P.	: Environmental Management Planning
E.U	: European Union
F.A.O	: Food and Agricultural Organization
I.C.L.E.I.	: International Council of Environmental Initiatives
I.L.O.	: International Labour Organization
I.P.C.C.	: Intergovernmental Panel on Climate Change
I.W.C.	: Istanbul Water Consensus
L.A 21	: Local Agenda 21
L.A 21 MCP	: Local Agenda 21 Model Communities Programme
L.A.S.A.L.A.	: Local Authorities Self Assessment of Local Agenda
LGs	: Local Governments
M.C.S.D.	: Mediterranean Commission on Sustainable Development

U.N. : United Nations
U.N.C.H.S. : United Nations Centre For Human Settlements
U.N.D.P. : United Nations Development Programme
U.N.E.P. : United Nations Environmental Programme
U.N.F.C.C.C. : United Nations Framework Convention on Climate Change
S.C.P. : Sustainable Cities Programme

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.

1.1. ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

Για την παρούσα διπλωματική εργασία αφορμή στάθηκε η έντονη συζήτηση και ανησυχία που εκδηλώνεται τόσο στους τεχνοκρατικούς και γραφειοκρατικούς κύκλους όσο και στους επιστημονικούς και στους κύκλους των κοινωνικών εταίρων σχετικά με την συχνά αποτυχημένη πορεία των πολιτικών, των στρατηγικών και των δράσεων που χαράσσονται σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο, όσον αφορά στην άμεση εφαρμογή τους και στην βέλτιστη επιλογή των μέτρων, των μηχανισμών και των θεσμών που ενσωματώνουν, ώστε να αποφέρουν καρπούς το συντομότερο δυνατό στην αντιμετώπιση των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων των τοπικών κοινωνιών. Στρατηγικές, πολιτικές και αναπτυξιακές παρεμβάσεις που δεν είναι πάντα άρτια προσαρμοσμένες στις ανάγκες και στα ειδικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι τοπικές κοινωνίες, ενώ συχνά αποδεικνύονται, εκ των πραγμάτων, επικίνδυνα χρονοβόρες στην εξεύρεση μηχανισμών ή προτύπων εφαρμογής σε τοπικό επίπεδο, μπροστά μάλιστα στην ανάγκη για άμεση διακυβέρνηση των σημαντικότερων προβλημάτων και εντεινόμενων προκλήσεων για τις ανθρώπινες κοινωνίες και της βιωσιμότητας τους, όπως αυτή του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής που απαιτεί επιτακτικά την υλοποίηση δράσεων για τον μετριασμό (“*mitigation*”) και την προσαρμογή (“*adaptation*”) στις συνέπειες του.

Έτσι, στην παρούσα εργασία αρχικά θα παρουσιαστούν οι έννοιες της ανάπτυξης, με ιδιαίτερη έμφαση στο μοντέλο της βιώσιμης ανάπτυξης και της τοπικής ανάπτυξης, που αφορούν ουσιαστικά και συνδέονται άμεσα με το όραμα και τα πλαίσια εντός των οποίων μπορεί να υπάρξει η Βιώσιμη Πόλη του 21^{ου} αιώνα (The 21th century Sustainable City), ενώ ακολούθως θα διερευνηθεί το θεσμικό πλαίσιο στο οποίο εδράζεται η ιδέα για την ανάπτυξη και εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντα 21 ως μοχλός που προωθεί και στηρίζει την βιώσιμη ανάπτυξη των σύγχρονων τοπικών κοινωνιών και ειδικότερα των σύγχρονων πόλεων του 21^{ου} αιώνα, όπου η περιβαλλοντική υποβάθμιση, τα κοινωνικά, κ.α. προβλήματα διογκώνονται.

Σχετικά, η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών το 1992 για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, στο Ρίο της Βραζιλίας, υπήρξε η πρώτη σύνοδος των ηγετών του πλανήτη, στην οποία εξετάστηκαν σε βάθος τα αλληλένδετα παγκόσμια προβλήματα της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και της κοινωνικο-οικονομικής υπανάπτυξης. Οι 178 χώρες που συμμετείχαν στη Σύνοδο Κορυφής υιοθέτησαν τη Διακήρυξη του Ρίο και την Ατζέντα 21, ένα ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης, ένα μνημειώδες τεχνοκρατικό νομικό κείμενο μη υποχρεωτικού χαρακτήρα (soft law), το οποίο ως ολοκληρωμένο Σχέδιο Δράσης στοχεύει, μεταξύ άλλων, στην ενημέρωση και στην άμεση αντιμετώπιση των μεγάλων αναπτυξιακών προβλημάτων που ταλανίζουν τη σύγχρονη διεθνή κοινότητα.

Ως εκ τούτου, η παρούσα έρευνα θα εστιάσει στην ιδέα για την «Τοπική Ατζέντα 21» όπως αυτή εντοπίζεται στο Κεφάλαιο 28 της Ατζέντα 21, υπό την έννοια ότι πολλά από τα προβλήματα που τίγονται στο κείμενο αυτό, και υπό τις νέες τους διαστάσεις βρίσκουν μια βέλτιστη και αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση μέσα από διαδικασίες διακυβέρνησης τοπικού χαρακτήρα.

Συνεπώς, ο ρόλος των Τοπικών Αρχών/Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι σημαντικός στο βαθμό μάλιστα που υιοθετούν και πρέπει να υιοθετούν επιμέρους Τοπικούς Οδηγούς 21/Local Agenda 21 (LA 21), προκειμένου να προωθούν την επίλυση μεγάλων και μικρότερων προβλημάτων σε συνάρτηση με τις ειδικές ανάγκες και το συγκεκριμένο αναπτυξιακό προφίλ των τοπικών κοινωνιών.

Περαιτέρω, θα μελετηθούν οι επεξεργασίες που έχουν γίνει μέχρι σήμερα για την αποσαφήνιση και τον εμπλουτισμό της Τοπικής Ατζέντα 21, (χαρακτηριστικό παράδειγμα σχετικές έρευνες του Διεθνούς Συμβουλίου για τις Περιβαλλοντικές Πρωτοβουλίες (International Council for Local Environmental Initiatives/ICLEI), οι οποίες είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσες, τόσο σε διεθνές όσο και σε τοπικό επίπεδο, και ως εργαλεία χάραξης αποτελεσματικότερης περιβαλλοντικής πολιτικής για την Βιώσιμη Πόλη στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα. Έτσι, θα διερευνηθεί η πρόοδος που έχει γίνει μέχρι σήμερα ως προς την εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντα 21 σε παγκόσμια κλίμακα από τους φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Θα διερευνηθεί περαιτέρω, τι σημαίνει Βιώσιμη Πόλη στον 21^ο αιώνα. Ποιες είναι οι κατευθύνσεις και τα εργαλεία στην πολιτική σχεδιασμού (policy directions) των ανθρώπινων οικισμών (Human Settlements), σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα,

όπως αυτά οριοθετούνται σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών (United Nations Human Settlements Programme/Global Report, 2009), ενώ θα υπάρξει και προσέγγιση σχετικών παραδειγμάτων Πόλεων, οι οποίες συνιστούν καλές πρακτικές και προτάσεις διακυβέρνησης των σύγχρονων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι ανθρώπινοι οικισμοί, με εφαρμογή, από τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης τους, προτύπων και εργαλείων σχεδιασμού/ Σχεδίων Δράσης που προάγουν την αιεφόρο ανάπτυξη (Τοπική Agenda 21/Local Agenda 21) σε τοπικό επίπεδο.

Στο δεύτερο μέρος της εν λόγω μελέτης, θα εξεταστεί η περίπτωση της εφαρμογής της Τοπικής Ατζέντα 21 στο ευρωπαϊκό Δήμο της *Calvià*.

Πρόκειται για νησιωτικό δήμο που βρίσκεται στο νησί Μαγιόρκα της Ισπανίας με επιφάνεια 145 τετραγωνικών χιλιομέτρων ενώ διαθέτει 60 χιλιόμετρα ακτές, με 50.000 κατοίκους, ενώ δέχεται πάνω από 1,6 εκατομμύριο επισκέπτες ετησίως. Χαρακτηριστικά πρέπει να σημειωθεί ότι το 1997 ο εν λόγω Δήμος βραβεύτηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με το βραβείο Αειφόρου Πόλης και αποτελεί διεθνώς ένα λαμπρό παράδειγμα «καλής πρακτικής», όσον αφορά στην αειφορική διαχείριση τουριστικών νησιωτικών περιοχών, παράδειγμα του οποίου η μελέτη έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για την Ελλάδα, η οποία είναι και αυτή μια νησιωτική χώρα, ένας τουριστικός προορισμός παγκόσμιας εμβέλειας και αίγλης που στηρίζει την οικονομία σε σημαντικό βαθμό.

Ως εκ τούτου αξίζει να διερευνηθεί η ως άνω αναφερόμενη περίπτωση εφαρμογής της Τοπικής Ατζέντα 21 στον εν λόγω Δήμο, καθώς η εφαρμογή της έννοιας της αειφορίας ιδίως στην περίπτωση των νησιωτικών πόλεων, ως σταθερής αναπτυξιακής πορείας που επιτρέπει τη διατήρηση της περιβαλλοντικής φυσιογνωμίας και των χαρακτηριστικών τους, αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση και μια ισχυρή πρόκληση για τις νησιωτικές αυτές πόλεις του 21^{ου} αιώνα, οι οποίες είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής και γενικότερα, μεταξύ άλλων, και λόγω της αυξημένης τρωτότητας των οικοσυστημάτων τους.

Ως εκ τούτου, ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί ο **ιδιαίτερα σημαντικός ρόλος της εφαρμογής της Τοπικής Ατζέντα 21 (Local Agenda 21) με στόχο την χάραξη αποτελεσματικότερων οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών πολιτικών και μηχανισμών διακυβέρνησης για την Βιώσιμη Πόλη του 21^{ου} αιώνα, μέσα από μια ολιστική και προωθημένη πλέον προσέγγιση**

(holistic approach) του αναπτυξιακού φαινομένου σε τοπικό επίπεδο, σε συνάρτηση με τις σύγχρονες προκλήσεις, τις νέες τάσεις και τα νέα δεδομένα που καλούνται σε παγκόσμια κλίμακα, να αντιμετωπίσουν οι τοπικές οργανωμένες κοινωνίες.

1.2. Βασικές έννοιες κλειδιά για την Τοπική Ατζέντα 21 και για την Βιώσιμη Πόλη του 21^{ου} αιώνα. Οι έννοιες της Ανάπτυξης. Συνοπτικές επισημάνσεις.

1.2.1. Η κλασική Ανάπτυξη.

Πολλές είναι οι ερμηνευτικές εκδοχές σχετικά με το αντικείμενο της «ανάπτυξης». Όμως, τόσο σε επιστημονικό, όσο και σε θεσμικό, πολιτικό ή κοινωνικό πλαίσιο, της αποδίδεται κεντρικός ρόλος.¹ Διαχρονικά αυτό έχει αποτυπωθεί στα κλασικά κείμενα της σχετικής διεθνούς βιβλιογραφίας των Adam Smith, David Ricardo, Karl Marx, J. A. Schumpeter (1912), W. Rostow (1960), T. Bottomore (1990), F. Nuscheler.

Έτσι, συχνά ο όρος ανάπτυξη ταυτίζεται με την στενά οικονομική ερμηνεία του, που όμως αποτελεί ένα μέρος μόνο της διάστασής του. Όσον αφορά την «κλασική Ανάπτυξη», σχεδόν όλες οι γνωστές θεωρίες, είτε οι ρασιοναλιστικές, είτε οι ονομαζόμενες περιφερειακές και νεοκλασικές βασίζονται στο μεγαλύτερο μέρος τους στην οικονομικοτεχνική διάσταση.²

Όμως, στην πράξη, τα αναπτυξιακά συστήματα (καπιταλιστικά ή κομμουνιστικά) απέτυχαν να εξασφαλίσουν μια ανθρωποκεντρική και αειφορική κοινωνική οργάνωση. Η διαχρονικά, όπως αποδεικνύεται, άνιση σχέση κοινωνίας, περιβάλλοντος και ανθρώπου διογκώνει αντί να αμβλύνει τα συσσωρευμένα προβλήματα που αντιμετώπιζε και αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα και ο πλανήτης τον 21^ο αιώνα, ιδωμένα, τόσο στην περιβαλλοντική όσο και στην κοινωνικοοικονομική τους διάσταση. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, οι ραγδαίες εξελίξεις της παγκοσμιοποίησης, τόσο τοπικά όσο και οικουμενικά οδήγησαν σε γιγάντωση των ανισοτήτων, δημιουργώντας τόσο για τον άνθρωπο όσο και για το περιβάλλον μια

---

¹ Βλ. Nohlen, D., Nuscheler, F., *Entwicklungstheorien und Entwicklungsbegriff*, Verlag, Hamburg, 1974, p. 13.

² Βλ. Mansfield, E., *The Economics of Technological Change*, W. Norton and Co, New York 1968, pp.3-4.

νοσηρότητα, αποκαλύπτοντας την έκπτωση και την παταγώδη αποτυχία των μοντέλων ανάπτυξης που εφάρμοσαν και των οποίων θιασώτες υπήρξαν κατά καιρούς οι ανθρώπινες κοινωνίες. Ειδικότερα, η κατάρρευση και αποτυχία του αναπτυξιακού μοντέλου που εφαρμόστηκε τόσο από τις αναπτυγμένες, όσο και από τις αναπτυσσόμενες χώρες, ο άκρατος φιλελευθερισμός και η αλόγιστη χρήση των φυσικών πηγών, και η συνεχής επιβάρυνση του περιβάλλοντος που επέβαλλαν τα παρωχημένα και πεπερασμένα καταναλωτικά πρότυπα, είναι πλέον όχι μόνο εμφανής, αλλά και οι συνέπειες για την ανθρωπότητα, και το οικοσύστημα του πλανήτη και τη βιωσιμότητά του, ιδιαίτερα ανησυχητικές.

Η εκρηκτική έκβαση των παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων, (κλιματική αλλαγή, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η μείωση του στρατοσφαιρικού όζοντος, η ερημοποίηση, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, κ.α.) με χαρακτηριστικές συνέπειες τους τα ακραία καιρικά φαινόμενα, τις δυσβάστακτες απώλειες ανθρώπινων πληθυσμών, τους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες, την έξαρση ασθενειών και την κατακόρυφη αύξηση του αριθμού των ανθρώπων που διαβιούν σε κατάσταση (μακροχρόνιας ή περιοδικής) ακραίας φτώχειας, την ένταση των κοινωνικών ανισοτήτων, την εξαφάνιση εκατοντάδων ειδών της χλωρίδας και πανίδας, κ.λ.π. δεν αφήνουν κανένα περιθώριο εφησυχασμού. Περαιτέρω η δημογραφική έξαρση, ιδίως σε περιοχές του νοτίου ημισφαιρίου του πλανήτη, ως συνέπεια της καταστροφής των οικονομικών συναλλαγματικών συνθηκών, προκαλεί περαιτέρω οικονομική ένδεια, αλλά και οικολογική ανισορροπία.³

Ως εκ τούτου είναι προφανές ότι το μοντέλο της κλασικής ανάπτυξης και η εφαρμογή του, που στοχεύει στην οικονομική μεγέθυνση και ευρωστία των κοινωνιών είχε ολέθρια αποτελέσματα για την βιωσιμότητα του πλανήτη και των ανθρώπινων κοινωνιών. Η αλόγιστη εκβιομηχάνιση και η οικονομική ανάπτυξη παράγουν πρότυπα κατανάλωσης που μειώνουν τους φυσικούς πόρους, αλλάζουν τις κλιματικές συνθήκες, ενώ ελλοχεύουν σημαντικούς κινδύνους που μπορούν να επιφέρουν μη αναστρέψιμα πλήγματα όσον αφορά στη διαθεσιμότητα των φυσικών

---

³ Ως εκ τούτου στις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς οι οικολογικές δυσλειτουργίες αναδεικνύονται σε έμμεση συνέπεια των δημογραφικών πιέσεων, θεωρείται ότι η περιβαλλοντική υποβάθμιση και η παραβίαση της φέρουσας ικανότητας των οικοσυστημάτων, συνδέεται άμεσα με το φαινόμενο της δημογραφικής έξαρσης και της μείωσης του κατά κεφαλήν εισοδήματος (κυρίως του αγροτικού). Σχ. Βλ. Γρηγορίου, Π., Η., Σαμιώτης, Γ., Δ., Τσάλτας, Γρ., Ι., *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio de Janeiro) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1993, σελ. 23.

πόρων και των αποθεμάτων τους, αλλά και στην σε βάθος χρόνου ικανότητα της ανθρωπότητας να αυτοσυντηρηθεί. Κατά συνέπεια, και η οικονομική ανάπτυξη θα πρέπει να επιδιώκεται πλέον με συνέπεια και σαφή προσανατολισμό προς την ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων και την διατήρηση του φυσικού πλούτου.⁴

1.2.2. Η Διαρκής-Βιώσιμη Ανάπτυξη (Sustainable Development).

«Η ειρήνη, η ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος είναι έννοιες αλληλοεξαρτώμενες και αδιαίρετες» και αποτελούν έτσι τη βάση των αρχών του χάρτη της Γης.- Διακήρυξη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη. Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio De Janeiro-1992) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη.

Στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα αναδεικνύεται ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο. Ήδη, από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα η διεθνής κοινότητα στα πλαίσια του Ο.Η.Ε., αναζητά ένα διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης, με σεβασμό στο περιβάλλον και στον άνθρωπο, σε συνάρτηση με την διασφάλιση της ευημερίας και του μέλλοντος των επερχόμενων γενεών. Αναδύεται λοιπόν, η λογική της ριζικής αλλαγής στην διάρθρωση της κοινωνικής σκέψης και της παραγωγικής διαδικασίας με κεντρικό άξονα την έννοια της **συνευθύνης**, της **συνυπευθυνότητας**,⁵ της **αλληλεξάρτησης**,⁶ της **συνεργασίας**,⁷ της **αλληλεγγύης** με σαφή απόρριψη της στείρας

⁴ Βλ. Αθανασοπούλου, Χ, Κ., *Οικονομική Ελευθερία και Προστασία του Περιβάλλοντος, Σύγχρονες Προοπτικές σε Περιφερειακό και Διεθνές Επίπεδο*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 188-189.

⁵ Η έννοια της συνυπευθυνότητας των κρατών μελών της διεθνούς κοινότητας α) για την περιβαλλοντική υποβάθμιση, β) για την περιβαλλοντική πρόληψη, διαχείριση και εν πολλοίς αποκατάσταση και γ) για την καθυστέρηση της διαρκούς ανάπτυξης, διαπνέει το σύνολο των αρχών της Διακήρυξης που υιοθετήθηκε στα πλαίσια της Συνδιάσκεψης των Ηνωμ. Εθνών (Rio De Janeiro, 1992). Υπάρχει κοινή αλλά διαφοροποιημένη ευθύνη, αναφορικά με τα μέτρα που μελλοντικά πρέπει να ληφθούν από τα κράτη για την περιβαλλοντική προστασία μέσα από την ισόρροπη προώθηση της διαρκούς ανάπτυξης, ανάμεσα στα αναπτυσσόμενα και τα αναπτυσσόμενα κράτη. Βλ. επίσης και Γρηγορίου, Π., Η., Σαμιώτης, Γ., Δ., Τσάλτας, Γρ., Ι., *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio de Janeiro) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη*, op.cit., σελ. 90, όπως επίσης και ibid.

⁶ Βλ. *Αλληλεξάρτηση και Παγκόσμια συνεργασία*, Ibid, σελ. 91-92.

⁷ Βλ. *Συνεργασία για την Περιβαλλοντική Προστασία, Συνεργασία για τη Διαρκή Ανάπτυξη*, Ibid σελ. 92-93.

ανταγωνιστικότητας, στοιχεία που αποτελούν τον βασικό ιστό της διαρκούς-βιώσιμης Ανάπτυξης⁸

Τα πλαίσια εντός των οποίων κινείται η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης την διαφοροποιούν σε σχέση με τις άλλες μορφές ανάπτυξης, που έκαναν την εμφάνισή τους τις τελευταίες μεταπολεμικές δεκαετίες του προηγούμενου αιώνα, όπως το κλασσικό μοντέλο ανάπτυξης που προαναφέρθηκε. Η έννοια της Διαρκούς Ανάπτυξης είναι διάχυτη στις 27 Αρχές της Διακήρυξης για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη που υιοθετήθηκε στην Συνδιάσκεψη των Η.Ε. στην Βραζιλία (1992), ενώ προς επίρρωση των όσων προαναφέρθηκαν αξίζει να υπογραμμιστεί ότι η βαθύτερη σημασία και η ουσιαστικότερη όψη της διαρκούς-βιώσιμης ανάπτυξης εντοπίζεται κυρίως στα διαχρονικά μέσα σχεδιασμού και προγραμματισμού που θα πρέπει να διαθέτει μια ευρύτερη όσο και συγκεντρωτική πολιτική ανάπτυξης, που αφορά όλους, υπό το φως της διαπίστωσης της απόλυτης αλληλεξάρτησης τόσο των αναπτυξιακών θεσμών όσο και των φορέων που το φαινόμενο αυτό απευθύνεται.

Τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της βιώσιμης ανάπτυξης είναι η άμεση σύνδεσή της με το περιβάλλον, η αναφορά της στη διασφάλιση και βελτίωση της ποιότητας ζωής, η αναφορά στην ισότητα των ευκαιριών και στην συνεργασία για την καταπολέμηση και την εκρίζωση της φτώχειας στον Πλανήτη, στην προσπάθεια δηλαδή για ελαχιστοποίηση των διαφορετικών επιπέδων διαβίωσης, όπως επίσης και στην ανάγκη για σφαιρική προσέγγιση, επιλογή και εφαρμογή των δράσεων, των πολιτικών και των ενεργειών που επηρεάζουν το περιβάλλον, την κοινωνία και την οικονομία, χωρίς να προτάσσει καμία από τις τρεις παραμέτρους.

Ως προς το **περιβάλλον**, ιδιαίτερη σημασία έχει η **φέρουσα ικανότητα** των οικοσυστημάτων η οποία και οριοθετεί τα ακρότατα όρια της ανθρώπινης δράσης και συμπεριφοράς.

Με τη στενή επιστημονική έννοια φέρουσα ικανότητα είναι ο αριθμός των ειδών ή των μονάδων του είδους που μπορούν να συντηρηθούν επ' άπειρο από ένα

---

⁸ Η ευρύτερη εννοιολογική προσέγγιση και ερμηνεία του περιεχομένου του όρου βιώσιμη ανάπτυξη περιέχει τις πολλαπλές διασυνδέσεις του και με άλλες κοινωνικές αξίες, γιατί πρόκειται για «ολιστική» έννοια, που περιλαμβάνει την άσκηση πολιτικών, αναφερομένων σε πολλούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Ο όρος βιώσιμος, υπό την στενή του έννοια, αναφέρεται στη χρήση οικονομικο-τεχνικών μεθόδων παραγωγής των προϊόντων, όπως επίσης και στη διάθεσή τους για κατανάλωση εντός των πλαισίων ενός τέτοιου συστήματος που δεν θα θίγει την ίση δυνατότητα για επιβίωση όλων των λαών κατοχυρώνοντας έτσι έμμεσα το δικαίωμα στην ζωή τόσο μέσω της παραγωγής όσο και μέσω της απόλαυσης ενός υγιούς και αρμονικού περιβάλλοντος.

οικοσύστημα χωρίς αυτό να υποβαθμιστεί.⁹ Ως εκ τούτου δεν νοείται βιώσιμη ανάπτυξη, όταν στις δράσεις για την επίτευξή της δεν συνυπολογίζεται και η πεπερασμένη χωρητικότητα και η αντοχή των οικοσυστημάτων τα οποία έχουν τεράστια σημασία και γι' αυτό πρέπει να λαμβάνονται ως θεμελιώδες κριτήριο για τη διασφάλιση της επιθυμητής ισορροπίας, τόσο των οικοσυστημάτων όσο και των ανθρωπογενών συστημάτων, πράγμα που αποτελεί και μέτρο της βιωσιμότητάς τους. Υπό το ευρύτερο περιεχόμενό της η αρχή της φέρουσας ικανότητας σημαίνει ότι η κατασκευή και διαχείριση των ανθρωπογενών συστημάτων δεν πρέπει να παραβιάζει τη φέρουσα ικανότητα αυτών των ίδιων, αλλά και των οικοσυστημάτων (χερσαίων, υδάτινων, θαλάσσιων) που επηρεάζονται απ' αυτά. Γιατί όλα τα ανθρωπογενή συστήματα κατασκευάζονται και εξελίσσονται με τα υλικά των οικοσυστημάτων (σε βάρος των οικοσυστημάτων). Όμως, λόγω της εγγενούς προσαρμοστικότητας και των δυο, η ισόρροπη συνύπαρξη και συνεξέλιξή τους είναι κατ' αρχήν δυνατή και θα πρέπει να αποτελεί και το ζητούμενο των στρατηγικών, των δράσεων και των εργαλείων που στοχεύουν στην βιώσιμη ανάπτυξη. Έτσι, τα ανθρωπογενή, για παράδειγμα, συστήματα του αγροτικού πολιτισμού λειτούργησαν σταθερά επί πολλές χιλιετίες.

Συνεπώς, η φέρουσα ικανότητα είναι το απαραβίαστο όριο ανάπτυξης των ανθρωπογενών συστημάτων. Πέραν αυτού του ορίου, δεν υπάρχει ανάπτυξη, ***αλλά αποσταθεροποίηση και εντροπία, πρώτα του οικοσυστήματος και ύστερα του ανθρωπογενούς συστήματος.*** Ως εκ τούτου, γίνεται εύλογα κατανοητό ότι σκοπός *της βιώσιμης ανάπτυξης είναι η ταυτόχρονη εξέλιξη ανθρωπογενών συστημάτων και οικοσυστημάτων.*

Για την επίτευξη του σκοπού αυτού πρέπει τα συστήματα αυτά να διατηρούν την ισορροπία τους. Κι αυτό θεωρείται εφικτό γιατί η ισορροπία αυτή είναι δυναμική κι έχει ελαστικότητα, έχει δηλαδή την τάση να επανέρχεται μετά την αρχική διατάραξη. Κατά συνέπεια, υπάρχουν περιθώρια αμοιβαίων προσαρμογών κατά τη διαδικασία της διαρκούς αλλαγής. Η παραβίαση, όμως, του ορίου της φέρουσας ικανότητάς τους αποσταθεροποιεί τα συστήματα γιατί συνεπάγεται μη αναστρέψιμες

---

⁹ Βλ. Σχ. την ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα προσέγγιση του άρθρου με τίτλο: *Φέρουσα ικανότητα και ενεργειακή διασύνδεση* της Εύπλοια, Ηλεκτρονικό περιοδικό του Δικτύου Αιγαίου, Τεύχος 24^ο, 2010, διαθέσιμο στο <http://www.eyploia.gr>, (προσπελάστηκε στις 21/7/2010).

εξελιξείς. Έτσι, το όριο αυτό είναι «κατώφλι» (threshold), πέραν του οποίου δεν υπάρχει δυνατότητα επανόδου, αλλά αναπόδραστη καταστροφή.

Από τα παραπάνω φαίνεται η τεράστια σημασία της φέρουσας ικανότητας που έχει μέχρι τώρα αγνοηθεί από τα υπερτροφικά βιομηχανικά συστήματα με αποτέλεσμα τη συνεχιζόμενη οικολογική κρίση, αλλά παράλληλα αποκαλύπτει και την νοσηρότητα και την παθογένεια των οικονομικών, κοινωνικών συστημάτων, όπως επίσης και την αναποτελεσματική και ενδεή λειτουργία των θεσμικών και διοικητικών συστημάτων. Συνεπώς, ο σεβασμός της αρχής της φέρουσας ικανότητας των συστημάτων, πρακτικά σημαίνει: α) τη διάκριση ανάμεσα στα συνήθη και τα ευαίσθητα οικοσυστήματα που επιδέχονται μόνο ήπια ανάπτυξη, β) την υποχρέωση θεσμοθέτησης μέτρων και μεθόδων μέτρησης της φέρουσας ικανότητας των ανθρωπογενών συστημάτων, που έχουν ροπή προς υπερτροφική ανάπτυξη, όπως για παράδειγμα του αριθμού και επιτρεπτού μεγέθους των οικισμών, του αριθμού των αυτοκινήτων ή των τουριστών σε ευαίσθητα οικοσυστήματα (ακτές, μικρά νησιά κ.ο.κ.), γ) την αρχή της σταθερής κατάστασης για τα φυσικά συστήματα της ατμόσφαιρας, υδρόσφαιρας και λιθόσφαιρας, ως προς τα στοιχεία των οποίων πρέπει να ισχύουν ορθές τιμές. Αυτό, άλλωστε, είναι και το κύριο πρόβλημα της ρύπανσης. Βασικοί παράμετροι που, όπως γίνεται κατανοητό παίζουν καθοριστικό ρόλο στην δημιουργία βιώσιμων Πόλεων τον 21^ο αιώνα.

Ως εκ τούτου, η ανάγκη εφαρμογής της αρχής της φέρουσας ικανότητας, που θέσπισε **ρητά η Αρχή (6) της Διακήρυξης της Στοκχόλμης,¹⁰** η οποία και συνάδει με το θεμελιώδες ζητούμενο για βιώσιμη ανάπτυξη, αφορά σαφώς και τον αναπτυξιακό σχεδιασμό των σύγχρονων οικισμών, που εξαπλώνονται, ως γνωστό, ραγδαία εις βάρος της υπαίθρου εξ αιτίας, μεταξύ άλλων, της αχαλίνωτης κερδοσκοπίας γης και της απουσίας χωροταξικών σχεδίων. Η αλόγιστη οικιστική ανάπτυξη αποτελεί, μια από τις κυριότερες απειλές κατά του περιβάλλοντος, ενώ η δημιουργία οικισμών θα πρέπει να επιτρέπεται μόνο στα πλαίσια ενός ευρύτερου τοπικού ή περιφερειακού

---

¹⁰ Βλ. Αθανασοπούλου, Χ., Κ., *Οικονομική Ελευθερία και Προστασία του Περιβάλλοντος, Σύγχρονες Προοπτικές σε Περιφερειακό και Διεθνές επίπεδο*, op.cit, σελ. 174-176. Επίσης, όσον αφορά στο θέμα της δημιουργίας τεράστιων ξενοδοχειακών μονάδων και τουριστικών οικισμών, όπως θα δούμε και στο Μέρος II (Case Study, Δήμος Calvià), της παρούσας μελέτης, η αρχή της φέρουσας ικανότητας αφορά άμεσα και το ζήτημα του βιώσιμου τουρισμού, αξιώνοντας την ορθολογική κατανομή της τουριστικής δραστηριότητας στη χώρα μας ώστε να μη γίνεται υπέρβαση των ορίων κορεσμού κάθε περιοχής.

σχεδιασμού, αφού ληφθεί υπόψη η φέρουσα ικανότητα του συνολικού οικιστικού ιστού και των οικοσυστημάτων, καθώς επίσης και η χωροταξική εν γένει διάταξη της εκάστοτε περιοχής.¹¹ Όσον αφορά τον τρόπο που αναπτύσσεται το μοντέλο της βιώσιμης ανάπτυξης, θα μπορούσαμε να λάβουμε υπόψη μας τις ακόλουθες σχηματικές απεικονίσεις (Σχήμα 1 και Σχήμα II).

Σχήμα 1: Τέσσερα στάδια για την βιώσιμη ανάπτυξη.

ΠΗΓΗ: Ζήσης, Ι., ΠΑΝ.Δ. ΟΙΚ.Ο., *Πράσινο Επιχειρείν*, ΥΠΕΧΩΔΕ, 2003, Αθήνα, διαθέσιμο στο <http://www.solon.org.gr/index.php/2008-07-15-19-05-31/52-2008-07-15-14-18-38/1155-local-agenda-21.html>. (προσπελάστηκε στις 21/7/2010).

Σχήμα 2: Σχηματική απεικόνιση του κοινωνικού και οικονομικού διαχειριστικού κύκλου. Προωθητικές Πολιτικές και Πρακτικές.

¹¹ Άλλο παράδειγμα παραβίασης της φέρουσας ικανότητας είναι και ο ραγδαίος και ανεξέλεγκτος πολλαπλασιασμός επικερδών επιχειρήσεων ιχθυοτροφείων για τα οποία θα πρέπει να απαιτείται ως βασική προϋπόθεση της νόμιμης λειτουργίας τους, η εκπόνηση και υποβολή στις αρμόδιες διοικητικές αρχές σχετικής μελέτης φέρουσας ικανότητας των οικείων θαλάσσιων οικοσυστημάτων.

ΠΗΓΗ : Ζήσης Ιωάννης, ΠΑΝ.Δ. ΟΙΚ.Ο., *Πράσινο Επιχειρείν*, ΥΠΕΧΩΔΕ, 2003, Αθήνα, διαθέσιμο στο <http://www.solon.org.gr/index.php/2008-07-15-19-05-31/52-2008-07-15-14-18-38/1155-local-agenda-21.html>, (προσπελάστηκε στις 21/7/2010).

1.2.2.1. Ιστορικά Βήματα προς την Αειφόρο Ανάπτυξη.

Το 1972 στην Στοκχόλμη, η Διεθνής Διάσκεψη του Ο.Η.Ε. για το Ανθρώπινο Περιβάλλον¹² αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό γεγονός-ορόσημο σε παγκόσμιο επίπεδο που στρέφει το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας σε θέματα προστασίας του Περιβάλλοντος. Η περιβαλλοντική υποβάθμιση συνδέεται με την υπανάπτυξη, ενώ από τα μη υποχρεωτικά κείμενα (Soft Law) της Συνδιάσκεψης διαφαίνεται σαφώς η σύνδεση της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης με την εξασφάλιση ενός ευνοϊκού φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.¹³

Περαιτέρω, στα χρόνια που ακολούθησαν, η εκρηκτική διάσταση που πήραν τα περιβαλλοντικά προβλήματα¹⁴ σε συνδυασμό με την κινητοποίηση της κοινωνίας των πολιτών (Μ.Κ.Ο. κ.λ.π.) και την διόγκωση του αιτήματος για ανάληψη

¹² Βλ. United Nations, GA Resolution 2997 (XXVII), Institutional and Financial Arrangements for International Environmental Co-operation, 15-12-1972. Ειδικότερα για τη Συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης και για το ρόλο της στην προστασία του περιβάλλοντος βλ. Γρηγορίου, Π., Η., Σαμιώτης, Γ., Δ., Τσάλτας, Γρ., Ι., *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio de Janeiro) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη*, op.cit,σελ. 70.

¹³ Ibid, σελ. 29.

¹⁴ Χαρακτηριστικά παραδείγματα το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η μείωση στρατοσφαιρικού όζοντος, η ερημοποίηση κ.α.

περιβαλλοντικής δράσης και επαναπροσδιορισμό των παραμέτρων της αναπτυξιακής διαδικασίας, οδήγησαν, το 1987 στην δημοσίευση της Έκθεσης της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED) με τίτλο «Το Κοινό μας Μέλλον» (Our Common Future)¹⁵, γνωστή και ως «Έκθεσης Brundtland»¹⁶, ένα μακροσκελές πολιτικό κείμενο το οποίο χαρακτηρίζεται ως «το πλέον σημαντικό ντοκουμέντο της δεκαετίας του '80 για το μέλλον του κόσμου».¹⁷ Η ιδιαίτερη αξία της Έκθεσης έγκειται τόσο στις καταλυτικά θετικές επιπτώσεις τις οποίες είχε σε παγκόσμιο κυβερνητικό επίπεδο¹⁸, όσο και στην επιστημονική της εγκυρότητα ως προς την λεπτομερή περιγραφή και ανάλυση των βασικών παραμέτρων που συνθέτουν περιβαλλοντικό πρόβλημα σε παγκόσμια κλίμακα και κυρίως ως προς την πρόταση την οποία στοιχειοθετεί για επαναπροσδιορισμό της έννοιας, του περιεχομένου και της στοχοθεσίας της ανάπτυξης με στροφή στο μοντέλο της αυτοσυντηρούμενης ανάπτυξης.

1.2.2.2. Η πρόταση της αυτοσυντηρούμενης ανάπτυξης ως ενός μοντέλου αρμονικής σύζευξης Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος.

Στην Έκθεση Brundtland τεκμηριώνεται η διαπίστωση ότι περιβάλλον και ανάπτυξη τελούν σε μια διαδικασία αλληλοτροφοδοτούμενης και αλληλοεξαρτώμενης κρίσης. Για την ανάσχεση αυτής της αδιέξοδης πορείας κρίνεται απαραίτητη η κινητοποίηση όλων των παραγόντων, κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών κ.λ.π. των παραγόντων εκείνων που συνθέτουν την παγκόσμια κοινότητα με στόχο πλέον την ανάληψη δραστικών μέτρων στα πλαίσια ενός κλίματος αλληλεγγύης και αναγνώρισης των κοινών ευθυνών για το μέλλον του πλανήτη. Η ουσία της πρότασης της Έκθεσης Brundtland εδράζεται στην ιδέα της στρατηγικής της αυτοσυντηρούμενης ανάπτυξης (sustainable development), η οποία στηρίζεται

---

¹⁵ Βλ. WCED, *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford-New York, 1987, pp. 11-12. Commission of the European Communities, *Environment in Development*, Brussels, 1992 (DE 73, June 1992).

¹⁶ Πήρε το όνομα της από την Νορβηγίδα Πρόεδρο της Επιτροπής Dr. Gro Harlem Brundtland.

¹⁷ Βλ. Γρηγορίου, Π., Η., Σαμιώτης, Γ., Δ., Τσάλτας, Γρ., Ι., *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio de Janeiro) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη*, op.cit, σελ. 70.

¹⁸ Η δημοσίευση της Έκθεσης της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, αποτελεί ουσιαστικά την αφετηρία για διεργασίες σε διεθνείς κυβερνητικούς οργανισμούς (όπως ο Ο.Η.Ε.), κυβερνήσεις με αντικείμενο τις προτάσεις και την γενικότερη συλλογιστική των συντακτών του εν λόγω κειμένου.

στην αρμονική συνύπαρξη μεταξύ των ανθρώπινων όντων, αλλά και μεταξύ του ανθρώπου και της φύσης, προκειμένου να δοθεί μια λύση μια διέξοδος στα αναπτυξιακά και περιβαλλοντικά προβλήματα που ταλανίζουν τον πλανήτη. Ως εκ τούτου αυτοσυντηρούμενη ανάπτυξη είναι η «ανάπτυξη η οποία ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να περιορίζει τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες»¹⁹.

Η βιώσιμη ανάπτυξη επομένως αποτελεί μια έννοια που μορφοποιήθηκε στην βάση μιας αμφίδρομης σχέσης μεταξύ της εξέλιξης της περιβαλλοντικής προβληματικής και των επιλογών πολιτικής του μεγαλύτερου υπερεθνικού οργανισμού του ΟΗΕ. Παράλληλα όμως, η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης ενσωματώνει και ένα ευρύτατο πλέγμα στοιχείων από διάφορες θεωρίες ανάπτυξης και πρότυπα πολιτικής, ανεξαρτήτων από την κυρίαρχη περιβαλλοντική διάσταση. Είναι εμφανής η επιρροή που έχουν ασκήσει οι θεωρίες της τοπικής ανάπτυξης, μια βασική πτυχή δηλαδή της αναπτυξιακής πολιτικής κατά τα τέλη της δεκαετίας του '70 και καθ' όλη την διάρκεια της δεκαετίας του '80. Το ερευνητικό έργο και οι πρακτικές που αναπτύχθηκαν με άξονα την βιώσιμη ανάπτυξη, εν πολλοίς μοιράζονται μια κοινή βάση που προσδιορίζεται από την προώθηση μιας πιο ουσιαστικής κρατικής παρέμβασης, την κοινωνική συμμετοχή, την τοπική ανάπτυξη κ.λ.π.

1.2.3. Η Τοπική Ανάπτυξη.

Αν και η σημασία της ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο θεωρήθηκε επί μακρόν, περιθωριακή σε σύγκριση με τις μακροοικονομίες και τις διαρθρωτικές στρατηγικές, σήμερα γίνεται ευρύτερα αποδεκτή.

Ειδικότερα, η αυξανόμενη πίεση της ανεργίας έχει ως αποτέλεσμα την υλοποίηση ενός πλαισίου πειραματικών ενεργειών για την δημιουργία θέσεων εργασίας, σε σύγκριση με το παρελθόν από τις οποίες σύντομα διαφάνηκε ότι υπάρχουν σημαντικές δυνατότητες δράσης σε τοπικό επίπεδο. Επιπροσθέτως, οι αλλαγές στην ευρωπαϊκή και την παγκόσμια κοινωνία επέδρασαν με νέους τρόπους στις επιχειρήσεις και στα άτομα. Το άνοιγμα των αγορών επιτάχυνε την κινητικότητα των επενδύσεων και την συγκέντρωση των κεφαλαίων. Ενώ

---

¹⁹ WCED, *Our Common Future*, op. cit.

παράλληλα η διευρυμένη πλέον χρήση της νέας τεχνολογίας στην παραγωγή, στην διανομή και στην εμπορία των αγαθών, κατέστησε δυνατή την δημιουργία μιας παγκόσμιας αγοράς. Τα ανωτέρω είχαν ως αποτέλεσμα την ένταση του ανταγωνισμού.

Προκειμένου να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα, οι τοπικοί παράγοντες υποχρεώνονται πλέον να αναπτύξουν στρατηγικές που βασίζονται στις συγκεκριμένες ανάγκες της εκάστοτε τοπικής κοινότητας. Οι μεταβολές των συστημάτων παραγωγής χάρη στη χρήση της τεχνολογίας καθιστούν πολύ ευκολότερη την ανάπτυξη του ενδογενούς δυναμικού. Η τάση αυτή οδηγεί στην μικροοικονομική ανάπτυξη του τόπου και τον σχηματισμό τοπικών συστημάτων παραγωγής, τα οποία συγκροτούνται από μικρές επιχειρήσεις.

Παράλληλα, διάφοροι άλλοι παράγοντες όπως οι δημογραφικές εξελίξεις, (η γήρανση του πληθυσμού, οι αλλαγές του τρόπου ζωής, η αύξηση του προσδόκιμου ζωής), αλλά και η αυξανόμενη αστικοποίηση έχουν επιφέρουν εκ των πραγμάτων, την μεταβολή των καταναλωτικών συνηθειών. Οι ανωτέρω εξελίξεις σε συνδυασμό με το αυξανόμενο ενδιαφέρον και την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας των πολιτών για την βιώσιμη ανάπτυξη και την επιδίωξη ενεργού συμμετοχής στα κοινά, συντελούν στην αύξηση της σημασίας της τοπικής διάστασης της ανάπτυξης.

Επιχειρώντας μια τομή στις εννοιολογικές παραμέτρους του όρου *τοπική ανάπτυξη*, μπορούμε να εστιάζουμε αρχικά στην *τοπική οικονομική ανάπτυξη*. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον *Edward J. Blakely (1994)* η έννοια της *τοπικής οικονομικής ανάπτυξης* αντιπροσωπεύει ουσιαστικά μια σημαντική αλλαγή στα υποκείμενα δράσης και στις δραστηριότητες που σχετίζονται με την οικονομική ανάπτυξη²⁰. Πρόκειται για μια διαδικασία με την οποία, οι τοπικές αρχές και οι οικονομικές ομάδες διαχειρίζονται τους υπάρχοντες πόρους τους και προβαίνουν σε νέες συνεργασιακές ρυθμίσεις και συμφωνίες με τον ιδιωτικό τομέα ή μεταξύ τους, με σκοπό τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την παρακίνηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας σε μια σαφώς οριοθετημένη οικονομική ζώνη.

Έτσι, το βασικό χαρακτηριστικό στην τοπικά προσανατολισμένη ή βασισμένη ανάπτυξη είναι η έμφαση στις πολιτικές ενδογενούς ανάπτυξης, οι οποίες

---

²⁰ Βλ. Blakely, J., (Edt.), *Planning Local Economic Development, Theory and Practice*. Sage Publications Inc., U.S.A., California, 1994, pp. 38-45.

χρησιμοποιούν το δυναμικό των τοπικών, φυσικών, ανθρώπινων και θεσμικών πόρων.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 παρατηρήθηκε μια έντονη αλλαγή, που αφορούσε τις στρατηγικές περιφερειακής πολιτικής. Η στρατηγική της ανάπτυξης «εκ των άνω», που κυριάρχησε στις δεκαετίες του '50 και '60 και που συνέβαλε στην περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη των ήδη ανεπτυγμένων χωρών δέχθηκε επικρίσεις γιατί συνέβαλε στον περιορισμό των δυνατοτήτων των αναπτυσσομένων χωρών για αυτοδύναμη και ισόρροπη ανάπτυξη. Αυτές οι αδυναμίες της ανάπτυξης «εκ των άνω» οδήγησαν στην αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων και στην δημιουργία της «εκ των έσω» στρατηγικής ανάπτυξης, που υλοποιείται με την ενδογενή ή τοπική ανάπτυξη.²¹

Ως εκ τούτου το πρότυπο της ενδογενούς ή τοπικής ανάπτυξης διαφέρει από τα προηγούμενα αναπτυξιακά μοντέλα. Η διαφορά έγκειται στην έννοια του χώρου, που απλώς υποστήριζε τις οικονομικές δραστηριότητες τότε, ενώ τώρα αναδεικνύεται σε στρατηγικό παράγοντα αναπτυξιακών χαρακτηριστικών και ευκαιριών, όπου αναπτύσσονται ποικιλόμορφες κοινωνικές σχέσεις και χαρακτηριστικά καθαρά τοπικού χαρακτήρα (Weaver C., 1992)²².

Παρόλο που ο χώρος έχει ουσιαστικό ρόλο στο μοντέλο της τοπικής ανάπτυξης, η έννοια της τοπικής ανάπτυξης δεν φανερώνει απλά την ανάπτυξη μιας συγκεκριμένης και αυστηρά χωροθετημένης μονάδας. Αναφέρεται κυρίως στην ανάπτυξη που βασίζεται σε τοπικούς παράγοντες, δηλαδή, η τοπική ανάπτυξη συνδέεται με ένα σύνολο οικονομικών, περιβαλλοντικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων πόρων αλλά και διαδικασιών τις οποίες διαθέτει μια χωρική ενότητα. Ως εκ τούτου, η τοπική ανάπτυξη αποτελεί ουσιαστικά μια διαδικασία με την οποία επιδιώκεται η προώθηση όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων, στις οποίες ένας τόπος²³ διαθέτει πλεονεκτήματα.

---

²¹ Βλ. Coffey, S., Polese M., Local Development, Conceptual Bases and Policy Implications, *Regional Studies*, Vol. 19, Issue 2, 1985, pp. 28-29.

²² Βλ. Weaver, C., *Ανάπτυξη από τα κάτω: Προς μια θεωρία ανάπτυξης σε συγκεκριμένες περιοχές, Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική*, Εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1992, σελ. 23 και επ.

²³ Σε κάθε περίπτωση η λέξη «τόπος» παραπέμπει σε ένα συνεκτικό σύνολο κάποιων μονάδων που έχουν μια κοινή ιδιότητα. Με τον όρο αυτό εννοούμε μια συγκεκριμένη εδαφική ενότητα, ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο, το συνεκτικό στοιχείο το οποίο είναι οι «κάτοικοι», οι άνθρωποι πόροι της περιοχής.

Να σημειωθεί ότι ως *τόπος* εννοείται κατ' αρχήν μια συγκεκριμένη εδαφική ενότητα, σε συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο, ενώ το συνεκτικό στοιχείο είναι οι «κάτοικοι». Υποδηλώνει επίσης, το «πλέγμα των σχέσεων» των ανθρώπων που κατοικούν σε μια ορισμένη εδαφική ενότητα και ταυτόχρονα το «δέσιμο» των ανθρώπων αυτών με το συγκεκριμένο αυτό χώρο. Αυτό το πλέγμα των ανθρώπινων σχέσεων έχει μια δυναμική, δεν μένει ποτέ στατικό. Τα στοιχεία που προσδίδουν στον τόπο αυτή τη δυναμική διάσταση είναι τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά ενδιαφέροντα των ανθρώπων²⁴.

Έτσι, γίνεται εύκολα κατανοητό ότι η τοπική ανάπτυξη είναι ο αντικειμενικός σκοπός μιας νέας περιφερειακής πολιτικής που υιοθετεί τη στρατηγική της «εκ των έσω ή από τη βάση» ανάπτυξης και την εφαρμόζει παράλληλα με την εθνική περιφερειακή στρατηγική ενεργοποιώντας τη συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού και τις τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες. Η ανάπτυξη ως διαδικασία που λαμβάνει χώρα σε ένα συγκεκριμένο τόπο, θεωρείται τοπική. Η έννοια δεν αφορά μόνο την συγκεκριμένη χωρική μονάδα, αλλά αναφέρεται σε κάθε δραστηριότητα και διαδικασία που γίνεται με την πρωτοβουλία ή την υποστήριξη των τοπικών φορέων και γενικότερα του τοπικού πληθυσμού. Με αυτήν την έννοια η τοπική ανάπτυξη μπορεί να θεωρηθεί ως μια διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης και διαρθρωτικών αλλαγών, που συμβάλλει στην βελτίωση του επιπέδου ζωής του τοπικού πληθυσμού.

Η τοπική ανάπτυξη αποτελεί μια μορφή περιφερειακής ανάπτυξης στην οποία *οι τοπικοί παράγοντες, η τοπική πρωτοβουλία και η τοπική επιχειρηματικότητα, οι τοπικοί φορείς, οι τοπικές επιχειρήσεις, αποτελούν τους βασικούς μοχλούς της αναπτυξιακής διαδικασίας.*²⁵

Η έννοια της τοπικής ανάπτυξης περιλαμβάνει ωστόσο, όλες τις πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στην τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας μιας περιοχής τόσο μέσω των δημοσίων οργανισμών όσο και μέσω των επιχειρήσεων του ιδιωτικού ή του κοινωνικού τομέα. Σκοποί της είναι: α) η ενθάρρυνση επιχειρηματικού

---

²⁴ Βλ. Παπακωνσταντινίδης Λ., *Εναισθητοποιημένη Τοπική Κοινωνία*, Εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα, 2002, σελ. 33-35 όπως επίσης και Παπακωνσταντινίδης Λ., *Στρατηγική Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα, 2003, σελ.56-57.

²⁵ Βλ. Ποταμιανός, Γ., *Η προώθηση της Τοπικής Ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα κράτη-μέλη. Στρατηγικές και Μέσα Ενεργοποίησης των Τοπικών Αγορών Εργασίας*, *Τόπος*, Τεύχος 3, 1991, σσ.119-139.

πνεύματος, των γνώσεων των ικανοτήτων διαχείρισης και του πολιτιστικού υποβάθρου των τοπικών παραγόντων, β) η ανάδειξη και η εκμετάλλευση των τοπικών πόρων για την δημιουργία απασχόλησης, γ) η προώθηση της ανάπτυξης και της δημιουργίας επιχειρήσεων, και δ) η δημιουργία δικτύων συνεργασίας μεταξύ ατόμων και φορέων για τον συνδυασμό της δράσης και των συντονισμό των ενεργειών τους. Σε τοπικό επίπεδο, οι διασυνδέσεις και οι συνεργασίες που αναπτύσσονται οδηγούν σε μεγαλύτερη συμμετοχή των τοπικών παραγόντων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων²⁶.

Η ανάπτυξη σήμερα, δεν είναι μόνο η οικονομική μεγέθυνση και τα έργα υποδομής αλλά η καλύτερη αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων πόρων προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Οι στρατηγικές ανάπτυξης είναι πολλές, καμία από μόνη της δεν επιφέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα αλλά ο συνδυασμός τους βάση της περιοχής και των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών.

Οι βασικοί συντελεστές που καθορίζουν την ανάπτυξη ενός τόπου και σύμφωνα με αυτούς ένας τόπος χαρακτηρίζεται ως αναπτυσσόμενος, συνοπτικά είναι οι εξής:

- Μακροπρόθεσμη σταθερότητα
- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας
- Αύξηση της παραγωγικότητας
- Ενίσχυση της απασχόλησης
- Καταπολέμηση της ανεργίας
- Ενδυνάμωση των ασθενέστερων κοινωνικών μονάδων
- Ενδυνάμωση των δημιουργικών ομάδων
- Αξιοποίηση των παραγωγικών πόρων
- Ορθολογική χρήση της γης και των φυσικών πόρων
- Παροχή και εξασφάλιση των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην εκπαίδευση, στην παιδεία, στην υγεία και στην ποιότητα ζωής.

Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω παραγόντων χωρίς υποτίμηση του ενός ή του άλλου μπορούν να οδηγήσουν έναν τόπο στην ανάπτυξη ή πιο σωστά στην βιώσιμη ανάπτυξη.

---

²⁶ Ibid.

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης ταυτίζεται με την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης όπου το κύριο χαρακτηριστικό της είναι η αέναη ζωή και προτεραιότητα της, η εξασφάλιση ποιότητας διαβίωσης σε όλους τους τομείς περιβάλλον, οικονομία, πολιτισμός, για όλους και για πάντα. Ο όρος αυτός έχει υπερβεί το αυστηρά περιβαλλοντικό πλαίσιο, και αναφέρεται σε παράγοντες οικονομικούς, κοινωνικούς, πολιτιστικούς ή και συνδυασμός αυτών προκειμένου να επιτευχθεί η αρμονική συνύπαρξη τους, τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον, σε μια αέναη και βιώσιμη μορφή.

Η βιώσιμη ανάπτυξη, προσαρμοσμένη στο προφίλ της τοπικής κοινότητας, θα αφορά μια σειρά από σημαντικές παραμέτρους και προτεραιότητες, όπως:

- ✦ Φροντίδα για το μέλλον. Η βιώσιμη ανάπτυξη δίνει ιδιαίτερη προσοχή στην ικανοποίηση των αναγκών των μελλοντικών γενεών.
- ✦ Ανακούφιση από την φτώχεια.
- ✦ Η βελτίωση του περιβάλλοντος, με την αύξηση της παραγωγικότητας των φυσικών ανανεώσιμων πηγών και βελτίωση των συνθηκών που επηρεάζουν την υγεία των ανθρώπων συμβάλουν στην ανακούφιση της φτώχειας.
- ✦ Προσαρμοστικότητα, αναφέρεται στην ικανοποίηση των φυσικών οικοσυστημάτων να αντιστέκονται και να διατηρούν τη φυσική σύνθεση, δομή και συμπεριφορά τους σε περιπτώσεις εξωτερικών διαταράξεων.
- ✦ Αποτελεσματική χρήση των πόρων. Η βιώσιμη ανάπτυξη επιδιώκει τη μεγιστοποίηση της οικονομικής ωφέλειας μέσα από την ορθολογική χρήση των φυσικών πρώτων υλών.
- ✦ Συμμετοχή στην αναπτυξιακή διαδικασία. Η βιώσιμη ανάπτυξη απαιτεί συμμετοχή όλων των πολιτών, όλων των κοινωνικών ομάδων (γυναίκες, νεολαία), στην λήψη αποφάσεων για την τοπική ανάπτυξη.

1.3. Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Ανάπτυξη.

Από νομική άποψη, οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης απολαμβάνουν τόσο σε εθνικό, όσο και σε τοπικό επίπεδο το τεκμήριο της αρμοδιότητας για τη διεκπεραίωση περιφερειακών διοικητικών υποθέσεων, που μπορούν να συνεισφέρουν στην βιώσιμη ανάπτυξη τοπικών κοινοτήτων. Παράλληλα απολαμβάνουν και την

πολιτική νομιμοποίηση από τους πολίτες, οι οποίοι αντιλαμβάνονται το θεσμό αυτό πιο κοντινό και οικείο, για την ρύθμιση θεμάτων που αφορούν την οικονομία, την κοινωνία, και το περιβάλλον της εκάστοτε τοπικής κοινότητας.

Οι αρμοδιότητες τους είναι τέτοιες που τους παρέχουν την δυνατότητα να υλοποιούν Προγράμματα Αναπτυξιακά, Προγράμματα Περιβαλλοντικής Δράσης, διαπαιδαγωγώντας, ενημερώνοντας και κινητοποιώντας τους πολίτες, παίζοντας το ρόλο των διεκπεραιωτών της Ατζέντα 21, εφαρμόζοντας σε τοπική κλίμακα ΤΑ 21. Ο στόχος, βάσει των προτροπών που απορρέουν από τη Διακήρυξη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη της Συνδιάσκεψης του Ρίο, είναι η αποτελεσματική συμμετοχή των ΟΤΑ στα τοπικά, περιφερειακά, εθνικά, αλλά και διεθνή προβλήματα, στα πλαίσια της διευρυμένης θεώρησης του αναπτυξιακού φαινομένου. Αυτό σημαίνει ότι δεν πρέπει να ξεχνάμε τον τέταρτο πυλώνα της αειφόρου ανάπτυξης, την πολιτική παράμετρο της ανάπτυξης, που ουσιαστικά απαιτεί το εκδημοκρατισμό των θεσμών, εθνικών και διεθνών, αλλά και των θεσμών της τοπικής αυτοδιοίκησης, μέσα από την εξασφάλιση της απρόσκοπτης συμμετοχής όλων των πολιτών στο σύνολο των δράσεων.

2. ΜΕΡΟΣ Α'

2.1. Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Conference for Environment and Development/Rio De Janeiro) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη και η Ατζέντα 21.

Όπως ήδη προαναφέρθηκε, τον Ιούνιο του 1992 κατά την παγκόσμια σύνοδο του Ο.Η.Ε. για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη,²⁷ που έλαβε χώρα στην Βραζιλία, οι ηγέτες 179 κρατών συγκεντρώθηκαν προκειμένου να οριστικοποιήσουν ένα παγκόσμιο σχέδιο δράσης για την βιώσιμη ανάπτυξη, που καλείται Agenda 21 (Οδηγός 21). Σε αυτό το έγγραφο εκτός των άλλων, αναγνωρίζεται ότι καθώς «τόσα πολλά από τα προβλήματα και τις λύσεις που προσεγγίζονται στον Οδηγό 21, έχουν τις ρίζες τους στις τοπικές δραστηριότητες, η συμμετοχή και η συνεργασία των Τοπικών Αρχών θα αποτελέσει ένα καθοριστικό παράγοντα στην επίτευξη των στόχων» του. *Ο Οδηγός 21 (Πρόγραμμα Δράσης Agenda 21) περαιτέρω καλεί τις τοπικές αρχές σε κάθε χώρα «να αναλάβουν μια συμβουλευτική διαδικασία με τους πληθυσμούς τους ώστε να εξασφαλίσουν την συναίνεση τους πάνω σε μια «Τοπική Agenda 21» για τις κοινότητες τους».*

Ειδικότερα, το Πρόγραμμα Δράσης Agenda 21 (Οδηγός 21) αποτελεί ένα πλαίσιο Προγράμματος Πολιτικής και Δράσης σε παγκόσμιο επίπεδο για τον 21^ο αιώνα προς υιοθέτηση από τις κυβερνήσεις της UNCED, με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη. Πρόκειται για ένα ιστορικό τεχνοκρατικό κείμενο το οποίο στηρίζεται στην συνειδητή διαπίστωση ότι η ανθρωπότητα βρίσκεται πιθανότατα στο τελευταίο στάδιο της ιστορίας της. Η πολιτική διάσταση των προβλημάτων που προσεγγίζει είναι χαρακτηριστικά εμφανής, ενώ υπογραμμίζεται η επιτακτική ανάγκη για δραστική τροποποίηση των πολιτικών που ακολουθούν τα κράτη, στον τομέα της κοινωνίας, της οικονομίας και του περιβάλλοντος.

²⁷ Στη Σύνοδο αυτή έλαβαν μέρος εκπρόσωποι των κυβερνήσεων και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, φορείς της οικονομικής και επιστημονικής ζωής καθώς και μέλη μη κυβερνητικών οργανώσεων /ΜΚΟ (NGO's) από 179 χώρες.

Ειδικότερα, η *Agenda 21* χωρίζεται σε τέσσερα μέρη και αποτελείται από σαράντα κεφάλαια. Συγκεκριμένα το Πρώτο μέρος (Κεφάλαιο 2 έως Κεφάλαιο 8) προσεγγίζει την «Κοινωνική και Οικονομική Διάσταση», με αναφορά σε θέματα όπως: η Καταπολέμηση της φτώχειας, η Πληθυσμιακή Δυναμική, η προστασία της Υγείας και Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη. Στο δεύτερο μέρος (Κεφάλαιο 9 έως Κεφάλαιο 22), περιλαμβάνονται θέματα όπως: η διατήρηση και η διαχείριση των πόρων για την ανάπτυξη, με έμφαση στην προστασία της Ατμόσφαιρας, την καταπολέμηση της Αποψίλωσης, την διατήρηση της Βιολογικής Ποικιλομορφίας και την διαχείριση των απορριμμάτων. Στο τρίτο μέρος της Ατζέντα 21, γίνεται μνεία στην ενδυνάμωση του ρόλου των σημαντικών ομάδων, επισημαίνοντας χαρακτηριστικά την ιδιαίτερη αξία που έχει η ενδυνάμωση της συμμετοχής των κοινωνικών ομάδων και φορέων στις διαδικασίες για την εφαρμογή της Agenda 21. Στο τελευταίο μέρος (4^ο) (Κεφάλαια 33 έως 40) προσεγγίζει τις δυνατότητες Εφαρμογής, με αναφορά σε οικονομικά, θεσμικά, αλλά και οργανωτικά εργαλεία, όπως το επίπεδο της εκπαίδευσης, η διεθνής συνεργασία, η δημιουργία δεικτών αειφορίας²⁸ κ.α.

Ένας από τους σημαντικούς στόχους της Agenda 21 είναι η ένταξη της περιβαλλοντικής διάστασης στις Τομεακές Πολιτικές (ενεργειακή, τουριστική, αγροτική κ.λ.π.). Σύμφωνα με την θεωρητική προσέγγιση που εισάγει ο Οδηγός 21, η συνετή διαχείριση των φυσικών πόρων βαρύνει εξίσου με την οικονομική και κοινωνική αναπτυξιακή παράμετρο. Υπό την έννοια αυτή προβάλλεται ως επιβεβλημένος ο κατά ουσία επαναπροσδιορισμός τους, δεδομένου ότι ένα αναπτυξιακό μοντέλο που προτάσσει την περιβαλλοντική προστασία και υπαγορεύει αλλαγές στα οικονομικά μοντέλα παραγωγής, στην διακίνηση και κατανάλωση αγαθών και ως εκ τούτου στα ισχύοντα πρότυπα συμπεριφοράς και τον τρόπο ζωής των ανθρώπων σε παγκόσμιο επίπεδο και ειδικά στις αναπτυγμένες χώρες. Σε κάθε περίπτωση η Agenda 21 αποτελεί ένα πλαίσιο περιβαλλοντικής αναπτυξιακής πολιτικής, εργαλείο σχεδιασμού εθνικών και τοπικών επιλογών.

---

²⁸ Βλ. Γρηγορίου, Π., Η., Σαμιώτης, Γ., Δ., Τσάλτας, Γρ., Ι., *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio de Janeiro) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη*, *op. cit.*, σελ. 112-155.

2.2. Η Τοπική Agenda 21/ Local Agenda 21. Επιδιώκοντας την βιώσιμη ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο.

Μέσα στο κείμενο της Agenda 21 και ειδικότερα στο **Κεφάλαιο 28** αναγνωρίζεται η σημασία της *Τοπικής Αυτοδιοίκησης*, ως το επίπεδο της Διοίκησης που είναι πιο κοντά στο πολίτη διαδραματίζοντας καθοριστικό ρόλο στην εκπαίδευση, στην ευαισθητοποίηση, στην κινητοποίηση υπό την έννοια της ενεργούς εμπλοκής των πολιτών για την αειφόρο ανάπτυξη της τοπικής τους κοινωνίας. Η μετάβαση στο πλευρό όσων στοχεύουν και δουλεύουν πάνω στην βιώσιμη ανάπτυξη, δεν είναι μια εύκολη υπόθεση, αλλά καθίσταται επιτακτική πλέον ανάγκη και αφορά την ίδια την επιβίωση του ανθρώπου πάνω στον πλανήτη, αλλά και την ευημερία των κοινωνικών μορφωμάτων. Όλα τα δεδομένα δείχνουν ότι θα χρειαστεί μεγάλη προσπάθεια, προσήλωση και ουσιαστική δέσμευση από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, συμπεριλαμβανομένων των Τοπικών Αρχών /Κυβερνήσεων, προκειμένου να διασφαλιστεί η επιτυχία.

Ως εκ τούτου θεωρείται ότι πολλά από τα προβλήματα που προσεγγίζει ο Οδηγός 21, μπορούν να βρουν την λύση τους με αποτελεσματικότερο τρόπο, μέσα από διαδικασίες τοπικού χαρακτήρα²⁹. Και υπό αυτό το πρίσμα, στο ίδιο Κεφάλαιο 28 (παρ. 2^α) καλούνται οι δήμοι και οι κοινότητες να συντελέσουν στην επίτευξη μιας ευρύτερης συναίνεσης με στόχο την δημιουργία μιας **Τοπικής Ατζέντας 21 (Local Agenda 21/LA 21)**, μέχρι το τέλος του 1996.³⁰ Σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να συντονίζουν και να διαμορφώνουν την δράση τους λαμβάνοντας υπόψη και τις εμπειρίες άλλων πόλεων, επιλέγοντας την πολιτική εφαρμογής κοινών αναπτυξιακών προγραμμάτων σε συνεργασία με *τοπικούς και υπερτοπικούς-περιφερειακούς αντίστοιχους φορείς*³¹.

Το βασικό λοιπόν ερώτημα που τίθεται σε αυτό το σημείο αφορά το περιεχόμενο και την έννοια της Τοπικής Ατζέντας 21. Η Τοπική Ατζέντα 21 (LA 21)

---

²⁹ Βλ. *ibid.*

³⁰ "By 1996, most local authorities in each country should have undertaken a consultative process with their populations and achieved a consensus on a "Local Agenda 21" for the community", Βλ. Agenda 21, Κεφάλαιο 28.

³¹ Θεωρείται ότι σε διεθνές επίπεδο τόσο ο οργανωτικό, όσο και το θεσμικό πλαίσιο των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, είναι επαρκώς ικανοποιητικό και ως εκ τούτου μπορεί να στηρίξει την προώθηση της διαρκούς ανάπτυξης. *Ibid.*

είναι μια *εθελοντική, προαιρετική διαδικασία διαβουλεύσεων της τοπικής κοινότητας, με στόχο να δημιουργήσει τοπικές πολιτικές και τα προγράμματα που λειτουργούν για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης. Η Τοπική Agenda 21 περιλαμβάνει, την ευαισθητοποίηση και την συμμετοχή των μελών της κοινότητας, την ανάπτυξη ικανοτήτων, τη συμμετοχή της Κοινότητας αλλά και τη δημιουργία εταιρικών σχέσεων.*

Τοπική Agenda 21 ουσιαστικά σημαίνει ότι *«σχεδιάζω, οργανώνω και εφαρμόζω στην τοπική μου κοινωνία (δηλαδή στους ΟΤΑ όπου διαβιώ), μια Διάταξη για τον 21^ο αιώνα»*, με στόχο την συμμετοχή όλων στην διαμόρφωση του τοπικού, αλλά και ταυτόχρονα του οικουμενικού γίνεσθαι³².

Ειδικότερα, εστιάζοντας στην βιώσιμη ανάπτυξη των σύγχρονων Πόλεων, οι οποίες και αντιπροσωπεύουν, με αυξητική τάση, την πλέον σημαντική συγκέντρωση των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων, διακρίνεται η δυνατότητα για δημιουργία και εξεύρεση αντίστοιχα ευκαιριών για τις πιο αποτελεσματικές λύσεις, εντός των δομών (κοινωνικών, διοικητικών, κ.α.) που συναντώνται στους αστικούς σχηματισμούς.³³ Οι Πόλεις του 21^{ου} αιώνα διαθέτουν, στην πλειοψηφία τους, σπουδαία εργαλεία εμπειρίας και υποδομών, τα οποία οι επικεφαλές και γενικότερα οι δημόσιοι λειτουργοί που στελεχώνουν τις Τοπικές Αρχές/ΟΤΑ, μπορούν να ενεργοποιήσουν και να χρησιμοποιήσουν δημιουργικά, ώστε να εργασθούν πάνω σε τοπικά Σχέδια Δράσης. Κεντρικός λοιπόν, άξονας της Τοπικής Ατζέντα 21, η οποία δεν αποτελεί, όπως γίνεται αντιληπτό, μια απλή «πράσινη» δράση, είναι η δημιουργία μιας διαρκώς επικαιροποιούμενης συζήτησης και προσέγγισης συντονισμένου αναπτυξιακού σχεδιασμού για την επίδιωξη της βιώσιμης ανάπτυξης με την συνδρομή και λαμβάνοντας υπόψη όλους τους φορείς της τοπικής κοινότητας, πολιτικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς, περιβαλλοντικούς, στοχεύοντας σε ένα μέλλον που θα δίνει ίδιες ευκαιρίες τόσο στις σημερινές όσο και στις ερχόμενες γενιές.

---

³² Βλ. International Council for Local Environmental Initiatives (ICLEI), International Development Research Centre (IDRC), United Nations Environment Programme (UNEP), *The Local Agenda 21 Planning Guide, An Introduction to Sustainable Development Planning*, Toronto, National Library of Canada., 1996, διαθέσιμο και στην ηλεκτρονική δ/ση: <http://www.idrc.ca/openbooks/448-2>, pp. 3-4, (προσπελάστηκε στις 21/7/2010).

³³ Ibid.

Οι τομείς που αποτελούν στόχο και εμπλέκονται στο σχεδιασμό της βιώσιμης ανάπτυξης με την χρήση του εργαλείου TA21 (Target Sectors / Stakeholders), είναι οι τοπικές αρχές, οι τοπική κοινωνία-πολίτες, οι μειονότητες, οι επιχειρηματικοί και βιομηχανικοί κύκλοι, τα ερευνητικά ιδρύματα, οι περιφερειακές και εθνικές κυβερνήσεις, οι Μη κυβερνητικοί οργανισμοί, άλλα περιβαλλοντικά, κοινωνικά και πολιτικά κινήματα ή ομάδες.

Έτσι, μία **Τοπική Agenda 21** διαμορφώνεται μέσω του περιεχομένου της αλλά και του διαδικαστικού πλαισίου λειτουργίας της. Όσον αφορά το περιεχόμενο της ο εκάστοτε φορέας Τοπικής Αυτοδιοίκησης, καλείται μέσω της υιοθέτησης και εφαρμογής **Τοπικής Agenda 21** να μεταφέρει τις αρχές της **Agenda 21** σε τοπικό επίπεδο. Το ζητούμενο δηλαδή είναι να δημιουργηθεί ένα μακροπρόθεσμο πλαίσιο στόχων και πολιτικών που θα λαμβάνει υπόψη του, τις τοπικές ιδιαιτερότητες ενός συγκεκριμένου χώρου (κοινωνικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές) στοχεύοντας στην ισόρροπη οικονομική, κοινωνική, οικονομική ανάπτυξή του.

Ως προς το πλαίσιο λειτουργίας της η Τοπική Αυτοδιοίκηση καλείται να συμβάλει με τους κατάλληλους χειρισμούς της, στην πληροφόρηση, ευαισθητοποίηση και περαιτέρω να εξασφαλίσει την ενεργό συναίνεση των πολιτών στην αειφόρο ανάπτυξη του τόπου τους.

Επιπροσθέτως, η υιοθέτηση Τοπικής Agenda 21 σημαίνει για τους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης την δέσμευσή τους να αναλάβουν καθοριστικό ρόλο σε θέματα διαδικασίας λήψεων των αποφάσεων και χάραξης των πολιτικών για την αειφόρο ανάπτυξη της κοινότητας, αλλά παράλληλα και να ενισχύσουν τη συνεργασία τους με άλλους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Στον πίνακα (Table 1), που ακολουθεί παρουσιάζονται δύο διαφορετικές προσεγγίσεις τοπικής περιβαλλοντικής πολιτικής. Αυτή της παραδοσιακής προσέγγισης τοπικής περιβαλλοντικής πολιτικής και της τοπικής περιβαλλοντικής πολιτικής, εντός των πλαισίων της βιώσιμης ανάπτυξης κατά την εφαρμογή διαδικασιών TA 21.

Table 1. Two perspectives on local environmental policy

	<i>Traditional local environmental policy</i>	<i>Sustainable development LA21</i>
<i>Motivation for environmental policy</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Responsibility for the health and well-being of local inhabitants within the border of the municipality 	<ul style="list-style-type: none"> - Common responsibility for global challenges - North-South perspective
<i>Characteristics of relevant environmental problems</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Local problems - Reversible consequences - Tangible 	<ul style="list-style-type: none"> - Global problems - Irreversible consequences - Diffuse
<i>Areas seen as relevant for local environmental policy and planning</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Nature conservation and use, local air quality, sewage and waste management, water quality 	<ul style="list-style-type: none"> - CO₂ emissions and climate change, consumption of energy, traffic and transport, biodiversity - Consumption as an environmental problem
<i>Principle of subsidiarity</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Clear division of responsibility between local, regional and national level, based on the characteristics of the environmental problem 	<ul style="list-style-type: none"> - Joint responsibility for environmental problems within respective areas of authority
<i>Strategy for problem-solving</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Single-decision problem solving - Environmental concerns defined within the environmental sector - Accepting mandatory tasks in preventing pollution and unacceptable encroachment of nature 	<ul style="list-style-type: none"> - Problem-solving as a continuous long term process - Cross-sectoral thinking; environmental concerns integrated in all sectors and overall planning - Scenarios and visions as guidance for planning
<i>Time frame for action</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Municipal planning period (1-12 years) 	<ul style="list-style-type: none"> - Generational perspective (20-50 years)
<i>Participation</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Limited - Hearings with the main purpose of meeting basic democratic rights to being heard 	<ul style="list-style-type: none"> - Extended - Range of processes with the purpose of creating dialogue and awareness raising
<i>Relationship to stakeholders</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Local authority as regulator and service provider - Local authorities' efforts within a well-defined area of responsibility 	<ul style="list-style-type: none"> - Local authority as partner - Joint projects between local authorities, business, and organisations

ΠΗΓΗ:

http://www.prosus.uio.no/publikasjoner/Boeker/relizing_rio_kapitelvis/chapter4.pdf,
(προσπελάστηκε στις 21/7/2010).

2.3. Πρωτοβουλίες προώθησης της Τοπικής Agenda 21 σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό επίπεδο στα τέλη του 20^{ου} αιώνα.

Μετά την Σύνοδο του Ρίο 1992, μια σειρά πρωτοβουλιών σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο συνέβαλλε καθοριστικά στην περαιτέρω προώθηση της *Τοπικής Agenda 21* ως πολύτιμο εργαλείο για την επίτευξη της βιωσιμότητας του αστικού περιβάλλοντος στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα.

I. Συγκεκριμένα, ιδιαίτερη σημασία για την προώθηση της Τοπικής Agenda 21, υπέχει η *πρώτη Ευρωπαϊκή Σύνοδος για Βιώσιμες Πόλεις και οικισμούς* που διοργανώθηκε σε Ευρωπαϊκό επίπεδο από την Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για Βιώσιμες πόλεις και Οικισμούς (**European Campaign for Sustainable Cities and Towns**)³⁴, και η οποία έλαβε χώρα στην πόλη Άαλμποργκ στη Δανία από τις

---

³⁴ *Η Ευρωπαϊκή Εκστρατεία για Βιώσιμες Πόλεις/ The Sustainable Cities and Towns Campaign*, επιδιώκει να εφαρμόσει τα όσα ορίζει για το τοπικό επίπεδο το άρθρο 28 της Agenda 21, με βασικό στόχο να μεταφράσει για τον ευρωπαϊκό χώρο τα αποτελέσματα της Συνόδου Κορυφής στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992. Συνδυάζει την εξειδίκευση και την εμπειρία οκτώ Δικτύων Τοπικών Αρχών, υποστηρίζοντας τους φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, στις δράσεις τους που αφορούν στην επίτευξη της τοπικής βιώσιμης ανάπτυξης. Σήμερα, περισσότερες από 2,500 Ευρωπαϊκές τοπικές Κυβερνήσεις που αντιπροσωπεύουν πάνω από 100 εκατομμύρια ευρωπαίους πολίτες, από περισσότερες από 40 Ευρωπαϊκές χώρες, έχουν υπογράψει την Χάρτα του Άαλμποργκ, το ιδρυτικό έγγραφο της Πρωτοβουλίας αυτής. Η *Ευρωπαϊκή Εκστρατεία για Βιώσιμες Πόλεις* ξεκίνησε στα τέλη της πρώτης ευρωπαϊκής διάσκεψης για τις βιώσιμες μεγαλουπόλεις και πόλεις που πραγματοποιήθηκε στο Aalborg (Δανία) το Μάιο του 1994, από 36 χώρες. Ο βασικός στόχος της Ευρωπαϊκής Εκστρατείας για τις βιώσιμες Πόλεις συνίσταται στην προαγωγή ενός μοντέλου ανάπτυξης με γνώμονα την αειφορία σε τοπικό επίπεδο και στην υποστήριξη των ευρωπαϊκών τοπικών αρχών στο να αναπτύξουν και εφαρμόσουν τις κατάλληλες πολιτικές και δράσεις. Αυτό πρέπει να επιτευχθεί μέσω της υιοθέτησης και της εσωρομής της Τοπικής Ατζέντας 21 και σε παρόμοιες διεργασίες, και με την ενίσχυση της εταιρικής σχέσης, της αμοιβαίας στήριξης, και την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ όλων των εταίρων. Κάθε τοπική αρχή, ή το δίκτυο των τοπικών αρχών από οποιοδήποτε μέρος της Ευρώπης μπορεί να ενταχθεί στην καμπάνια με την έγκριση και την υπογραφή του Ευρωπαϊκού Χάρτη για μεγάλες και μικρές πόλεις με στόχο την αειφορία, το Χάρτη του Aalborg, και την εφαρμογή των μέτρων που περιγράφονται στο σχέδιο δράσης της Λισσαβόνας το οποίο εγκρίθηκε κατά τη δεύτερη ευρωπαϊκή Διάσκεψη για Βιώσιμες Πόλεις, που πραγματοποιήθηκε στη Λισσαβόνα (Πορτογαλία) τον Οκτώβριο του 1996. Η Ευρωπαϊκή εκστρατεία/Πρωτοβουλία για Βιώσιμες Πόλεις, υποστηρίζεται από πέντε διεθνή δίκτυα και ενώσεις των τοπικών αρχών: Συμβούλιο Ευρωπαϊκών Δήμων και Περιφερειών, Οργανισμός Ηνωμένων Πόλεων, Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, ICLEI (Local Governments for Sustainability), Euro cities. Ένας σημαντικός ρόλος των δικτύων είναι να συντονίζει την εκστρατεία, μέσω της Συντονιστικής Επιτροπής της που περιλαμβάνει επίσης την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ομάδα

24 έως τις 27 Μαΐου του 1994.³⁵ Εκτιμάται ότι περισσότεροι από εξακόσιοι αντιπρόσωποι ευρωπαϊκών πόλεων και κυβερνήσεων, όπως επίσης και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ερευνητικά ιδρύματα και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, συναντήθηκαν, με σκοπό να μεταφράσουν σε ένα ευρωπαϊκό τοπικό επίπεδο τους καρπούς της Συνόδου Κορυφής του Ρίο, εστιάζοντας κυρίως στις απαιτήσεις της Τοπικής Ατζέντα 21, ενώ αντάλλαξαν εμπειρίες και απόψεις, σχετικά με τα πλέον σημαντικά θέματα σχετικά με το αστικό περιβάλλον. Στην Σύνοδο συζητήθηκε η σχετική έκθεση ομάδας Εμπειρογνομώνων για το Αστικό Περιβάλλον, και υιοθετήθηκε τελικά η *Χάρτα των Ευρωπαϊκών Πόλεων για τη Βιωσιμότητα, γνωστή ως η Χάρτα του Άαλμποργκ*.³⁶

Εικόνα 1. Οι εκπρόσωποι των φορέων που υπέγραψαν την Χάρτα του Άαλμποργκ, Δανία 27 Μαΐου 1994.

Η Χάρτα του Άαλμποργκ αποτελεί ουσιαστικά συνέχεια των αποφάσεων της Διάσκεψης του Ρίο. Αρχικά, υπογράφηκε από 80 Τοπικές Ευρωπαϊκές Αυτοδιοικήσεις και 253 αντιπροσώπους διεθνών οργανισμών, κυβερνήσεων,

---

εμπειρογνομώνων της Ε.Ε. για το αστικό περιβάλλον, και εκλεγμένους εκπροσώπους των τοπικών αρχών. Η εν λόγω επιτροπή συνεδριάζει τακτικά για να συντονίσει το έργο όλων των φορέων και να αποφασίσει για τις δραστηριότητες της εκστρατείας. Επιπλέον, αυτά τα πέντε δίκτυα αναλαμβάνουν μια σειρά από δραστηριότητες για την υποστήριξη της εκστρατείας και τους συμμετέχοντες σε αυτήν φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Αυτές οι δράσεις αφορούν θέματα, όπως η αύξηση της ευαισθητοποίησης και της διαβούλευσης, της καλής πρακτικής και τα σεμινάρια τεχνικής καθοδήγησης και κατάρτισης. Οι δραστηριότητες αυτές που διοργανώνονται στα πλαίσια της εκστρατείας είναι ανοικτές για κάθε συμμετέχουσα της εκστρατείας τοπική αρχή. <http://sustainable-cities.eu>, (προσπελάστηκε στις 22/7/2010).

³⁵ Βλ. σχετικό άρθρο Van Begin, G., Regional Director for Europe, ICLEI-Local Governments for Sustainability, Local sustainability moves on, Freiburg Germany, 2004, διαθέσιμο στο: http://www.aalborgplus10.dk/media/sdi_october_2004.pdf, (προσπελάστηκε στις 22/7/2010).

³⁶ Το πλήρες κείμενο και περαιτέρω σχετικές πληροφορίες για την Χάρτα του Άαλμποργκ, διαθέσιμες στην ηλεκτρ. δ/νση: ec.europa.eu/environment/urban/pdf/aalborg_charter.pdf, όπως επίσης και <http://ec.europa.eu/environment/urban/aalborg.htm>,

<http://www.aalborgplus10.dk/default.aspx?m=2&i=371>, (προσπελάστηκαν στις 22/7/2010).

επιστημονικών ιδρυμάτων, συμβούλους και ιδιώτες, οι οποίοι ξεκίνησαν την **Ευρωπαϊκή Εκστρατεία για Βιώσιμες Πόλεις**³⁷.

Στην Χάρτα υπογραμμίζεται ότι οι συμμετέχοντες είναι σημαντικό: 1. να διδαχθούν από τις εμπειρίες και τα επιτυχημένα τοπικά παραδείγματα, 2. να κάνουν κοινά βήματα για να επιτευχθεί η βιωσιμότητα, 3. να προβούν σε ενέργειες και δράσεις αμοιβαίας στήριξης, προκειμένου να επιτευχθεί η κατάρτιση τοπικών προγραμμάτων δράσης, 4. να εντάξουν τις αποφάσεις τους στις δράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με το αστικό περιβάλλον, 5. να ενδυναμώσουν τη συνεργασία μεταξύ των Τοπικών Αυτοδιοικήσεων.³⁸

Με την υπογραφή της Χάρτας του Άαλμποργκ οι ευρωπαϊκές τοπικές κυβερνήσεις, ενεπλάκησαν σε τρία βασικά πεδία, που ουσιαστικά αποτελούν και τα τρία βασικά μέρη στα οποία χωρίζεται το κείμενο της **Χάρτας των Ευρωπαϊκών Πόλεων για τη βιωσιμότητα**.

Το πρώτο πεδίο-Μέρος I της Χάρτας αφορά μια διακήρυξη που καλύπτεται από consensus, και η οποία ουσιαστικά παρέχει το πολιτικό πλαίσιο για την δημιουργία σχεδίων δράσης για την τοπική βιώσιμη ανάπτυξη.³⁹ Το δεύτερο πεδίο-Μέρος II, αφορά την εγκαθίδρυση της **Ευρωπαϊκής Εκστρατείας για Βιώσιμες Πόλεις** με στόχο να ενθαρρύνει και να παρέχει στήριξη στους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, στις προσπάθειες τους για αειφορία. Επίσης, στην Χάρτα περιγράφονται οι βασικές δραστηριότητες της Εκστρατείας, ενώ καλείται κάθε τοπική Κυβέρνηση, πόλη, κομμόπολη, ή μεγάλο αστικό κέντρο, όπως επίσης και κάθε ευρωπαϊκό δίκτυο τοπικών αρχών να ακολουθήσει την Εκστρατεία με την υιοθέτηση και την υπογραφή της Χάρτας. Τέλος, στο Τρίτο (III) Μέρος της Χάρτας καλούνται οι συμμετέχουσες τοπικές κυβερνήσεις να **εμπλακούν σε διαδικασίες υιοθέτησης και εφαρμογή Τοπικής Agenda 21**, ενώ περαιτέρω υπογραμμίζεται και περιγράφεται η διαδικασία εκπόνησης τοπικών σχεδίων δράσης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ αρχικά ογδόντα Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί/Αρχές Τοπικής Αυτοδιοίκησης υπέγραψαν την Χάρτα κατά την διάρκεια του Συνεδρίου,

³⁷ Βλ. σχετικό άρθρο Ευρωπαϊκή Εκστρατεία για Βιώσιμες Πόλεις, Η Χάρτα του Άαλμποργκ, *Περιοδικό Σκουπίδια και Ανακύκλωση*, Τεύχος 27, Τρίμηνη Έκδοση της Οικολογικής Εταιρείας Ανακύκλωσης, 1998, σελ. 12-17.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

στα χρόνια που ακολούθησαν ένας σημαντικός αριθμός δικτύων ΟΤΑ⁴⁰ συνέβαλε δραστικά στο να εγείρει το ενδιαφέρον και να διαχύσει επαρκή πληροφόρηση όσον αφορά στο περιεχόμενο και τις δεσμεύσεις της Χάρτας του Άαλμποργκ, ανάμεσα στους πολίτες, δημότες.⁴¹ Με την στήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το Διεθνές Συμβούλιο για τις Τοπικές Περιβαλλοντικές Πρωτοβουλίες/ ICLEI⁴² ανέλαβε μια σειρά από δράσεις και Προγράμματα, οι οποίες ουσιαστικά υλοποίησαν την Χάρτα του Άαλμποργκ, και ώθησαν τις Ευρωπαϊκές τοπικές αρχές προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης.

II. Η διατύπωση ενός Ευρωπαϊκού Σχεδιαστικού Οδηγού Τοπικής Agenda 21 (European Local Agenda 21 Planning Guide) International Council for Local Environmental Initiative στο Freiburg της Γερμανίας τον Σεπτέμβριο του 1995.

III. Η Σύνοδος των Μεσογειακών Πόλεων για την Τοπική Agenda 21 στην Ρώμη το Νοέμβριο του 1995.

IV. Η Σύνοδος για τους Ανθρώπινους Οικισμούς “HABITAT II”⁴³ στην Κωνσταντινούπολη, τον Αύγουστο του 1996⁴⁴.

---

⁴⁰ Συγκεκριμένα, χαρακτηριστικά παραδείγματα, αποτελούν τα δίκτυα πόλεων: C 40 Cities/Climate Leadership Group, Climate Alliance Network).

⁴¹ Βλ. σχετικό άρθρο Van Begin, G., Regional Director for Europe, ICLEI-Local Governments for Sustainability, “Local sustainability moves on, op.cit.

⁴² **ICLEI - Local Governments for Sustainability. Πρόκειται για** μια διεθνής ένωση των τοπικών Αρχών, όπως επίσης και εθνικών και εθνικών και περιφερειακών οργανισμών/Ενώσεων τοπικών κυβερνήσεων (οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης) που έχουν δεσμευθεί για την αειφόρο ανάπτυξη. Ιδρύθηκε το 1990 με την ονομασία «Διεθνές Συμβούλιο για Τοπικές Περιβαλλοντικές Πρωτοβουλίες». Σήμερα, το ICLEI συνεργάζεται με εκατοντάδες τοπικές κυβερνήσεις, ενώ παρέχει τεχνική διαβούλευση, κατάρτιση, καθώς και υπηρεσίες πληροφοριών για την οικοδόμηση ικανοτήτων, για την υποστήριξη της τοπικής αυτοδιοίκησης στην εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο. Η βασική και θεμελιώδης φιλοσοφία που προσβέδει το ICLEI είναι ότι οι πρωτοβουλίες που σχεδιάζονται σε τοπικό επίπεδο μπορούν να παρέχουν μια αποτελεσματική και οικονομικά αποδοτική προσέγγιση για να επιτευχθούν οι τοπικοί, εθνικοί και παγκόσμιοι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης. Το ICLEI είναι η μεγαλύτερη ένωση των τοπικών κυβερνήσεων σε όλο τον κόσμο που εργάζονται για την αειφόρο ανάπτυξη. Αναλυτικότερα βλ. υποσημείωση 2.4.1.

⁴³ Συνδιάσκεψη του ΟΗΕ για τους Ανθρώπινους Οικισμούς, Habitat II που πραγματοποιήθηκε στην Κωνσταντινούπολη από τις 3 έως τις 14 Ιουνίου του 1996. Το θέμα της HABITAT II ήταν η δημιουργία βιώσιμων (ασφαλών - υγιεινών - ισόνομων - αειφόρων) ανθρώπινων οικισμών και η εξασφάλιση επαρκούς στέγης για όλους σε ένα συνεχώς αστικοποιούμενο κόσμο. Υπό αυτή την έννοια η Συνδιάσκεψη αυτή μπορεί να θεωρηθεί και ως άμεση απόρροια της Agenda 21. Επιπροσθέτως, η Συνδιάσκεψη του ΟΗΕ για τους Ανθρώπινους Οικισμούς Habitat II υπήρξε πρωτοπόρος όσον αφορά τις Συνόδους των Ηνωμένων Εθνών, υπό την έννοια ότι οδήγησε στην υιοθέτηση Habitat Agenda. Τα βασικά θέματα της Συνόδου αυτής μπορούν να συνοψιστούν στα εξής: 1. Χορήγηση μιας αποδεκτής κατοικίας για όλους, 2. Προώθηση μιας βιώσιμης οικιστικής και αστικής Ανάπτυξης. Το πλήρες κείμενο της Διακήρυξης που υιοθετήθηκε στην Σύνοδο διαθέσιμο στην αγγλική γλώσσα στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.un-documents.net/ac165-14.htm>, (προσπελάστηκε την 1/8/2010). Της HABITAT II είχαν προηγηθεί η HABITAT I, (Vancouver, 1976). Η Συνδιάσκεψη του ΟΗΕ Habitat I, στο Βανκούβερ 1976, διακήρυξε το δικαίωμα στη Στέγαση, η οποία και οδήγησε

V. Η Δεύτερη Ευρωπαϊκή Σύνοδος της Λισσαβόνα τον Οκτώβριο του 1996, για την αξιολόγηση της προόδου που είχε γίνει σε θέματα που αφορούν στην εφαρμογή της Χάρτας του Άαλμποργκ, με στόχο την επικαιροποίηση των πολιτικών.

Σε κάθε περίπτωση η κριτική προσέγγιση των πρωτοβουλιών αυτών επιβεβαιώνει ότι ανεξάρτητα από την διαφοροποίηση των προβλημάτων των αστικών κέντρων τόσο στις βιομηχανικές αναπτυγμένες χώρες, όσο και στα αστικά κέντρα στις αναπτυσσόμενες χώρες, κοινό είναι το ζητούμενο για την χάραξη, υιοθέτηση και εφαρμογή μιας βιώσιμης αστικής πολιτικής, με το βλέμμα στραμμένο στην βιώσιμη πόλη του 21^{ου} αιώνα πλέον.

2.4. Οι Αρχές της Τοπικής Agenda 21.

Με βάσει τα όσα διατυπώθηκαν στη Σύνοδο του Ρίο και κυρίως σύμφωνα με τις συγκεκριμένες παραμέτρους που θέτει η Χάρτα του Άαλμποργκ, η Τοπική Ατζέντα 21 αποτελεί ένα Σχέδιο Δράσης και όχι μια απλή διακήρυξη προθέσεων, που διαθέτει συγκεκριμένη στοχοθεσία, μεθοδολογία, αλλά και χρονοδιάγραμμα.

στην ίδρυση με έδρα το Ναϊρόμπι, του Κέντρου των Ηνωμένων Εθνών για τους Ανθρώπινους Οικισμούς. Πιο συγκεκριμένα, διακήρυξε το δικαίωμα όλων να έχουν πρόσβαση σε κοινωνικά αποδεκτή και νομικά αναγνωρισμένη στέγαση. Είναι σημαντικό να διατηρηθεί αυτή η αρχή της έννοιας της στέγασης, ως ανθρώπινο δικαίωμα παρεμφερές με την εκπαίδευση, την υγεία και την απασχόληση, την ισότητα των φύλων, ή της προσωπικής ασφάλειας. Παρ'όλα αυτά, η ανάπτυξη αυτού του δικαιώματος θα πρέπει να διαθέτει τουλάχιστον τρεις πτυχές: Η διαδικασία της αστικοποίησης δεν συνεπάγεται απαραίτητα την ύπαρξη πόλεων ή, με άλλα λόγια, των συμπυκνωμένων πληθυσμιακών κέντρων στα οποία η ετερογένεια (σε κοινωνικό, πολιτιστικό, οικονομικό, επαγγελματικό επίπεδο) συνυπάρχει με την ισότητα (τυπικά δικαιώματα, την κινητικότητα, την πρόσβαση στην απασχόληση και τον πολιτισμό, κ.λπ.). Υπάρχουν επίσης και πόλεις-όχι αστικά κέντρα, στις οποίες η παρουσία του Κράτους και ενός νομικού συστήματος-ρυθμίσεων είναι σχεδόν πάντα ασθενείς, ενώ η πρόσβαση στη δικαιοσύνη και τις αστικές δημόσιες υπηρεσίες είναι ανεπαρκής και άνιση. Αυτοί είναι τομείς στους οποίους η παρουσία του κράτους είναι σχεδόν πάντα Έτσι σήμερα, το δικαίωμα στη στέγαση θα πρέπει να συμβαδίζει με το δικαίωμα στην πόλη. Στις αστικές περιοχές, (όπου, για παράδειγμα, στις αρχές του 21ου αιώνα ζει το 90% του ευρωπαϊκού πληθυσμού,) η στέγαση θεωρείται επαρκής μόνο εάν αποτελεί μέρος ενός συνόλου βασικών υπηρεσιών όπως η πρόσβαση σε ασφαλές και πόσιμο νερό, η ύπαρξη υποδομών επεξεργασίας λυμάτων, η παροχή ενέργειας, η διαθεσιμότητα των μέσων μεταφοράς, η πρόσβαση σε κύριες δραστηριότητες, όπως η εκπαίδευση που παρέχει το σύνολο των δεξιοτήτων που απαιτούνται για την απόκτηση της απασχόλησης και της κοινωνικής αποδοχής κ.α.

Τα Σχέδια Δράσης Τοπικής Agenda 21, ενσωματώνουν τις Αρχές της Agenda 21 και τις μεταφράζουν σε στρατηγικές για κάθε τοπική κοινωνία.

- ✦ -Η ΤΑ 21 έχει ως θεμελιώδη στόχο της, την *οικονομική, κοινωνική και οικολογική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο*. Σε αυτό το Σχέδιο Δράσης εκτός από τα σημαντικότερα ζητήματα αξιοποίησης πόρων, δημιουργίας θέσεων εργασίας, βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου, δίνεται εξίσου βάρος στην προστασία του περιβάλλοντος και στην διαχείριση των φυσικών πόρων.
- ✦ Η ΤΑ 21, θέτει μεταξύ άλλων, ως *περιβαλλοντικούς αναπτυξιακούς στόχους την μείωση κατανάλωσης και την ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων, την εξοικονόμηση ενέργειας, την φιλική προς το περιβάλλον διαχείριση αποβλήτων, τη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος, την προστασία των αστικών οικοσυστημάτων και την «Πράσινη Κατανάλωση»*. Ως εκ τούτου προωθείται συνολικά, ο περιορισμός της ρύπανσης του εδάφους, των υδάτων και της ατμόσφαιρας, όπως επίσης και η προστασία της χλωρίδας και πανίδας.
- ✦ Η ΤΑ 21 είναι ένα *Μακροπρόθεσμο Σχέδιο Δράσης*. Ο αριθμός 21, συμβολίζει τον 21^ο αιώνα, ενώ υπενθυμίζει ότι η επιλογή των στόχων θα πρέπει να βασίζεται στις ανάγκες και των μελλοντικών γενεών, και όχι μόνο στην υλοποίηση των αναγκών που αφορούν αποκλειστικά τον χρονικό ορίζοντα της θητείας των συγκεκριμένων προσώπων που συμμετέχουν στην χάραξη της στοχοθεσίας.
- ✦ Η ΤΑ 21 είναι πρωτίστως *ΤΟΠΙΚΗ* και απαιτεί την ενεργό συμμετοχή της *Τοπικής Αυτοδιοίκησης*. Ως εκ τούτου αναγνωρίζεται και πιστοποιείται ο ιδιαίτερα σημαντικός ρόλος των Τοπικών Αρχών, όποια θεσμική μορφή κι αν έχουν, στην αναπτυξιακή διαδικασία. Στην παρ. 1 του Κεφ. 28 της Agenda 21, αντανακλάται εκτός των άλλων η αρχή του ρυπαίνοντος υπαιτίου. Οι περιβαλλοντικές καταστροφές και η ρύπανση προκαλούνται κατά κανόνα από τοπικές αναπτυξιακές δραστηριότητες, όπως συγκοινωνιακά έργα, βιομηχανικές εγκαταστάσεις κ.α., ενώ παράλληλα η περιβαλλοντική ποιότητα μιας περιοχής καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις αναπτυξιακές δυνατότητές

της. Συνεπώς, θα πρέπει να υπογραμμισθεί ότι το τοπικό επίπεδο, ως κοινή αναφορά των δύο παραμέτρων- *αναπτυξιακές δραστηριότητες- περιβαλλοντικές επιπτώσεις-*, είναι εκείνο που καλείται να δώσει λύσεις εντός των πλαισίων του Τοπικού Προγραμματικού Σχεδιασμού.

- ✦ Η ΤΑ 21 απαιτεί τη *συμμετοχή όλων των κοινωνικών ομάδων*. Οι ίδιοι οι πολίτες συμμετέχοντας (*participation aspect*) και μεταφέροντας τις δικές τους προτάσεις, σχεδιάζουν άμεσα, αλλά και εργάζονται ή αλλιώς συνεργάζονται (*cooperation aspect*) για την πρόοδο της τοπικής κοινωνίας και την ισόρροπη ανάπτυξη με βάση το τρίπτυχο: *κοινωνία, οικονομία, περιβάλλον*.
- ✦ Ιδιαίτερα σημαντική στην υιοθέτηση ΤΑ 21 είναι η **συναίνεση** που απαιτείται ως προς την λήψη των αποφάσεων. Η συζήτηση και ο ανοικτός διάλογος όλων των δράσεων που πρόκειται να ενταχθούν στην ΤΑ 21 της εκάστοτε τοπικής κοινωνίας, πρέπει να οδηγήσουν σε μια απόφαση συναίνεσης και όχι πλειοψηφίας, για την επιθυμητή αναπτυξιακή πορεία της περιοχής. Η Συναινετική Απόφαση θα πρέπει να είναι μια συνεχής διαδικασία, που θα βασίζεται στη διαρκή αξιολόγηση των επιχειρημάτων και συμφερόντων.
- ✦ Η υιοθέτηση ΤΑ 21 για τον φορέα Τοπικής Αυτοδιοίκησης συνεπάγεται επίσης την δυνατότητα για **συνεργασία και διασύνδεση με άλλους διεθνείς φορείς με σκοπό την ανταλλαγή προβληματισμού και εμπειριών**. Μια τέτοιου είδους δικτύωση δρα εποικοδομητικά όσον αφορά στην επιτυχή αντιμετώπιση των δυσκολιών που ίσως προκύψουν στην τοπική κοινωνία κατά την εφαρμογή της ΤΑ 21.

Σήμερα, εκατοντάδες φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, έχουν εμπλακεί σε δράσεις σχεδιασμού Τοπικής Agenda 21, συνεργαζόμενοι με εθνικές και διεθνείς ενώσεις Τοπικών Αρχών/ Κυβερνήσεων. Εθνικές εκστρατείες για την εκπόνηση και υιοθέτηση ΤΑ 21 συναντώνται στην Βραζιλία, Κολομβία, Φιλανδία, Σουηδία, Δανία,

Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ολλανδία, Κίνα, Ιαπωνία, Αυστραλία, Ισπανία, Νέα Ζηλανδία κ.α.⁴⁵

Εκτός από την *Ευρωπαϊκή Εκστρατεία για Βιώσιμες Πόλεις*, που όπως προαναφέρθηκε αφορά στην παροχή πολύτιμης και πολυδιάστατης αρωγής στις ευρωπαϊκές τοπικές κοινωνίες κατά την διαδικασία χάραξης, υιοθέτησης και παρακολούθησης της εφαρμογής του εργαλείου της ΤΑ 21, σε όλο τον πλανήτη, μεμονωμένες περιπτώσεις Τοπικών Αρχών έχουν εγκαθιδρύσει την διαδικασία σχεδιασμού της Τοπικής Ατζέντα 21, όπως στο Περού, στο Εκουαδόρ, στις Η.Π.Α, στον Καναδά, στην Πολωνία, στην Ουγγαρία, στην Βουλγαρία, στην Ουγκάντα, στην Τανζανία, στην Ζιμπάμπουε, στην Ινδία, στην Ταϊλάνδη, στην Παπούα Νέα Γουινέα κ.α.

2.5. Διερεύνηση των επεξεργασιών για την αποσαφήνιση και τον εμπλουτισμό της Τοπικής Ατζέντα 21.

2.5.1. Η περίπτωση του Διεθνούς Συμβουλίου για τις Τοπικές Περιβαλλοντικές Πρωτοβουλίες (International Council for Local Environmental Initiatives/ICLEI).

Το ICLEI ξεκίνησε από την ιδέα ότι ένας και μόνο Δήμος έχει σημαντικό αντίκτυπο. Σε παγκόσμια κλίμακα, το σωρευτικό αποτέλεσμα της συντονισμένης δράσης των Τοπικών Αρχών και των δράσεων σε τοπικό επίπεδο, μπορεί να είναι καθοριστικά θετικό και δραστικό, στην αντιμετώπιση των αναπτυξιακών προβλημάτων κάθε τοπικής κοινότητας, που όμως αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των παγκόσμιων αναπτυξιακών ζητημάτων και εν γένει των σύγχρονων προκλήσεων σε θέματα περιβαλλοντικής διακυβέρνησης .

Ιδρύθηκε το 1990 ως το *Διεθνές Συμβούλιο για Τοπικές Περιβαλλοντικές Πρωτοβουλίες*, όταν πάνω από 200 τοπικές αρχές από 43 χώρες έλαβαν μέρος στην Ιδρυτική Συνεδρίαση, (*The World Congress of Local Governments for a Sustainable Future*,) στα Ηνωμένα Έθνη στη Νέα Υόρκη. Σήμερα, η επίσημη ονομασία του είναι ICLEI - Local Governments for Sustainability», καθώς το 2003, τα Μέλη του ICLEI ψήφισαν για την αναθεώρηση της αποστολής της οργάνωσης, του ιδρυτικού χάρτη

---

⁴⁵ Βλ. International Council for Local Environmental Initiatives (ICLEI), *The Local Agenda 21 Planning Guide, An Introduction to Sustainable Development Planning*, op.cit., p. 16.

και του ονόματος, προκειμένου να αντανακλάται διαυγέστερα το σύνολο των σύγχρονων προσκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι τοπικές κυβερνήσεις.⁴⁶

Σήμερα, πάνω από 1.100 μέλη σε 68 χώρες αποδεικνύουν ότι οι τοπικές κυβερνήσεις λαμβάνουν παγκόσμια ευθύνη για τη δημιουργία μιας βιώσιμης κοινωνίας. Με βασική του φιλοσοφία ότι οι παγκόσμιες προκλήσεις, (όπως η προστασία του κλίματος, της βιοποικιλότητας, της ποιότητας του αέρα και των υδάτινων πόρων, όπως επίσης και η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και των ακραίων φυσικών φαινομένων, μέσω της *προσαρμογής* και του *μετριασμού* των συνεπειών τους για τις ανθρώπινες κοινότητες, κ.α.), απαιτούν τοπικές λύσεις και παγκόσμια διακυβέρνηση, όπως επίσης και διεθνή δέσμευση, αλλά και συνεργασία μεταξύ όλων των επιπέδων διακυβέρνησης, το **Διεθνές Συμβούλιο για τις Τοπικές Περιβαλλοντικές Πρωτοβουλίες ICLEI**, αποτελεί ένα Διεθνές Κέντρο-πηγή πληροφοριών και Δράσεων, που προσφέρει τα εργαλεία, την δικτύωση, την κατάρτιση και άλλες συμβουλευτικές υπηρεσίες στις ενδιαφερόμενες Τοπικές Αρχές, προκειμένου να στραφούν και να εργασθούν συστηματικά πάνω στην Βιώσιμη ανάπτυξη της τοπικής κοινότητάς τους. Είναι μια ένωση από περισσότερες από 1.100 τοπικές κυβερνήσεις η οποία και αντιπροσωπεύει τα συμφέροντα των τοπικών αρχών στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, όπως επίσης και σε διεθνή φόρουμ όπου χαράσσονται σχετικές πολιτικές. Πρόκειται κατ' ουσία, για ένα **κίνημα** που σε παγκόσμια κλίμακα οδηγεί σε θετικές αλλαγές, μέσω των προγραμμάτων και των εκστρατειών του για την τοπική αειφορία.⁴⁷

Σήμερα, το ICLEI είναι το μόνο Δίκτυο Βιώσιμων Πόλεων παγκόσμιας εμβέλειας, ενώ διευκολύνει και στηρίζει την εισροή προς ρύθμιση, θεμάτων που αφορούν στις τοπικές κυβερνήσεις, σε διαδικασίες των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), όπως οι *Συμβάσεις Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές, καθώς και τη βιοποικιλότητα*. Σε συνεργασία με τον ΟΗΕ και με άλλους οργανισμούς, καθώς και με τις επιμέρους εθνικές κυβερνήσεις, το ICLEI φαίνεται πως επιδιώκει να θέσει τα θεμέλια για ένα περισσότερο φιλόδοξο και προωθημένο πλαίσιο διεθνών

---

⁴⁶ Βλ. *About ICLEI, Local Governments for Sustainability*, διαθέσιμο στο <http://www.iclei.org/>, (προσπελάστηκε 3/8/2010).

⁴⁷ Βλ. σχετικά <http://www.iclei-europe.org/about-iclei/>, όπως επίσης και *ICLEI - Local Governments for Sustainability*, διαθέσιμο στο <http://www.iclei.org/>, (προσπελάστηκε 4/8/2010).

δεσμεύσεων, ενώ προωθεί την παγκόσμια αναγνώριση και τη στήριξη της τοπικής δράσης.

2.5.1.1. Η Πολιτική του Διεθνούς Συμβουλίου για τις Τοπικές Περιβαλλοντικές. Πρωτοβουλίες/ICLEI. Συνηγορία υπέρ της Βιώσιμης Ανάπτυξης της τοπικής κοινωνίας, μέσω διεθνών δεσμεύσεων.

Ως διεθνής ένωση των τοπικών κυβερνήσεων, την τελευταία εικοσαετία, το ICLEI συμμετέχει ενεργά στη διεθνή σκηνή και υποστηρίζει δυναμικά πολλές δράσεις χάραξης πολιτικών. Να σημειωθεί, ότι συνεργάζεται με ένα ευρύτατο φάσμα θεσμών, συμπεριλαμβανομένης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, με διάφορα όργανα του ΟΗΕ, με το Συμβούλιο της Ευρώπης, καθώς και με πολλούς εθνικούς φορείς. Είναι ιδρυτικό και ενεργό μέλος της *Ευρωπαϊκής Καμπάνιας για Βιώσιμες Πόλεις*, ενώ τα ευρωπαϊκά μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής του ICLEI υπέχουν υψηλού επιπέδου πολιτικό ρόλο, σε συνεργασία και σε διασύνδεση με την Ευρωπαϊκή Γραμματεία (European Secretariat) του ICLEI. Για την αποτίμηση του ρόλου του ICLEI στα διεθνή δρώμενα, αλλά και σε δράσεις προώθησης και εμπλουτισμού της έννοιας της ΤΑ 21, όπως επίσης και της εφαρμογής της από τις Τοπικές Αρχές, σε όλο τον κόσμο, πρέπει να συνεκτιμηθεί ότι, υποστηρίζοντας την ανάγκη για βιώσιμη αλλαγή, συμμετέχει, στηρίζει και συνηγορεί ενεργά σε μια σειρά από διαδικασίες και πρωτοβουλίες που εμπίπτουν στο πλαίσιο πολλών θεμάτων, με κυριότερες αναφορές τις ακόλουθες:

4 Σε θέματα που άπτονται της Βιώσιμης Ανάπτυξης:

- Το ICLEI επιλέχθηκε ως μέλος της κριτικής επιτροπής για το **Βραβείο Πράσινης Ευρωπαϊκής Πρωτεύουσας** του έτους 2010 και 2011 και έχει κληθεί να αναλάβει αυτό το ρόλο για μια ακόμη φορά και για τα βραβεία των ετών 2012 και 2013.
- Η ***Εκστρατεία για Βιώσιμες Πόλεις και Οικισμούς (Sustainable Cities and Towns Campaign)*** από την έναρξή της το 1994, κατά την πρώτη Διάσκεψη στο Aalborg, (Δανία) έχει την συν-διαχείριση και υποστηρίζεται από το ICLEI. Το 2004, σχετική Διάσκεψη στα πλαίσια της εν λόγω Εκστρατείας,

έλαβε χώρα στο Άαλμποργκ για άλλη μια φορά, ενώ αποτέλεσε το σημείο εκκίνησης του Σχεδίου Δράσης για την επόμενη δεκαετία για την τοπική βιωσιμότητα, ενώ κατέληξε σε σχετική Συμφωνία πάνω στις «Δεσμεύσεις του Άαλμποργκ» (*Aalborg Commitments*). Επιπροσθέτως, το 2006, η ανανεωμένη και επικαιροποιημένη πλέον στρατηγική της Ε.Ε. για την αειφόρο ανάπτυξη εγκρίθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. *Η Στρατηγική αναγνωρίζει το σημαντικό ρόλο των διεργασιών της Τοπικής Ατζέντας 21 και τις δεσμεύσεις του Άαλμποργκ στην εφαρμογή και επίτευξη των στόχων της.*⁴⁸

- Ιδιαίτερη επισήμανση απαιτεί το γεγονός ότι οι Εκστρατείες, τα Προγράμματα και τα Σχέδια Δράσης του ICLEI, προάγουν σαφώς την εφαρμογή ΤΑ 21, ως μια συμμετοχική και μακροπρόθεσμη, διαδικασία στρατηγικού σχεδιασμού η οποία ανταποκρίνεται στα θέματα της τοπικής βιωσιμότητας, ενώ παράλληλα βασιζείται στην βασική θεώρηση σύμφωνα με την οποία η ΤΑ 21, αποτελεί ένα *χρήσιμο εργαλείο για την περαιτέρω προστασία των παγκόσμιων κοινών αγαθών, υπό την φιλοσοφία “Think Globally, Act Locally”*. Η σύνδεση της τοπικής δράσης με τους διεθνώς καταγεγραμμένους στόχους και σκοπούς, (ακόμα και υπό την έννοια των προδικαιακού χαρακτήρα Συμφωνιών)⁴⁹ όπως αυτοί αντικατοπτρίζονται στην Ατζέντα 21, στις Συμβάσεις του Ρίο, στη Habitat Agenda, στους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας (Millennium Development Goals)⁵⁰ και το Πρόγραμμα Εφαρμογής του Γιοχάνεσμπουργκ, (Johannesburg Plan of Implementation) αποτελεί την βασική συνιστώσα του διεθνούς αυτού Δικτύου.

⁴⁸ ICLEI EUROPE, *Policy and Advocacy, Advocating for Sustainable Change*, διαθέσιμο στο <http://www.iclei-europe.org/policy-advocacy/>, (προσπελάστηκε 4/8/2010).

⁴⁹ Οι οποίες ουσιαστικά θέτουν τις βάσεις αποδοχής της φιλοσοφίας μεταγενέστερων συμβατικών κανόνων δικαίου, σχ. Βλ. Γρηγορίου, Π., Η., Σαμιώτης, Γ., Δ., Τσάλτας, Γρ., Ι., *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio de Janeiro) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη*, *op.cit.* σελ. 79-81.

⁵⁰ Βλ. Οι ΑΣΧ είναι οκτώ και αφορούν την διεθνή ανάπτυξη. Υιοθετήθηκαν από όλα τα 192 κράτη μέλη των Ηνωμένων Εθνών, και τουλάχιστον από 23 διεθνείς οργανισμοί, που συμφώνησαν να επιτευχθούν μέχρι το έτος 2015. Περιλαμβάνουν τη μείωση της ακραίας φτώχειας, τη μείωση των ποσοστών της παιδικής θνησιμότητας, την καταπολέμηση των ασθενειών και των επιδημιών, όπως το AIDS, την ανάπτυξη μιας παγκόσμιας σύμπραξης για την ανάπτυξη. Περισσότερες πληροφορίες διαθέσιμες στην ηλεκτρ. δ/νση: <http://www.un.org/millenniumgoals/>, (προσπελάστηκε 4/8/2010).

✦ Σε θέματα που άπτονται της κλιματικής αλλαγής.

Ο *Οδικός Χάρτης Τοπικής Δράσης για το Κλίμα για τις Πόλεις και τις Τοπικές Κυβερνήσεις*⁵¹, ξεκίνησε από το ICLEI και από άλλες Ενώσεις Τοπικών Κυβερνήσεων,⁵² αντιπροσωπεύοντας τοπικές κοινότητες από τα μέρη της υφηλίου, στις Συνεδριάσεις των Τοπικών Κυβερνήσεων για το Κλίμα (οι οποίες έλαβαν χώρα (εντασσομένες σ' ένα πλαίσιο διάδρασης) παράλληλα με τη Σύνοδο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή, (UNFCCC) που έλαβε χώρα στο Μπαλί της Ινδονησίας το 2007. Πρόκειται για μια διετή στρατηγική των Δικτύων και των Ενώσεων των τοπικών κυβερνήσεων (LGs) εργάζεται και τάσσεται υπέρ μιας ισχυρής και ολοκληρωμένης μετά το 2012 Παγκόσμιας Συμφωνία για το Κλίμα, στην οποία θα αναγνωρίζεται ο καθοριστικός ρόλος των πόλεων και των τοπικών κυβερνήσεων στην προστασία του κλίματος. Ο ρόλος του ICLEI εντός του πλαισίου της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές (UNFCCC), είναι να διασφαλίσει, ότι θα υπάρχει μια εισροή των θέσεων και των απόψεων των τοπικών κυβερνήσεων σε διεθνές επίπεδο, έτσι ώστε αυτές εν γένει να ληφθούν σοβαρά υπόψη κατά τις διεθνείς διαπραγματεύσεις.⁵³ Σε θέματα που αφορούν την ενέργεια και τους υδάτινους πόρους, το ICLEI, λειτουργεί ως υποστηρικτική δομή στο *Σύμφωνο των Δημάρχων, (Covenant of Mayors)*⁵⁴, προωθώντας την πρωτοβουλία,

---

⁵¹ *The Local Climate Action Roadmap for Cities and Local Governments* διαθέσιμο στην ηλ. δ/ση: http://www.iclei.org/fileadmin/template/project_templates/climate-roadmap/files/Summary_CLimate_Roadmap/Introducing_the_LG_Climate_Roadmap.pdf (προσπελάστηκε 4/8/2010).

⁵² Συμβαλλόμενα μέρη στην *LG Climate Roadmap* είναι τα ακόλουθα Δίκτυα: ICLEI – Local Governments for Sustainability, United Cities and Local Governments (UCLG), Metropolis, the C40 Climate Leadership Group, World Mayors Council on Climate Change. Οι οργανώσεις αυτές εργάζονται όλες μαζί με τις περιφερειακές και εθνικές ενώσεις και δίκτυα

⁵³ Το ICLEI κατέχει την ιδιότητα του επίσημου Παρατηρητή στην UNFCCC, και είναι ο επικεφαλής οργανισμός που εκπροσωπεί τις τοπικές κυβερνήσεις στην Διάσκεψη των Μερών (COP) στο πλαίσιο της UNFCCC.

⁵⁴ Το Σύμφωνο των Δημάρχων είναι μια συνεργασία των Κοινοτήτων που έχουν δεσμευθεί για την προστασία του κλίματος. Είναι υπό την ηγεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στόχος των Κοινοτήτων είναι να μειώσουν τη χρήση της ενέργειας και αντιστοίχως η προώθηση της ενεργειακής απόδοσης. Ένας συγκεκριμένος στόχος είναι η μείωση των εκπομπών CO₂ περίπου 20 τοις εκατό μέχρι το 2030 στον τομέα της αρμοδιότητάς τους, επιπροσθέτως του στόχου της ΕΕ. Οι Κοινότητες -μέλη δεν είναι υποχρεωτικό να βρίσκονται εντός των συνόρων της Ε.Ε. Στα μέσα του Ιουνίου 2010 η Σύμβαση είχε 1.800 μέλη. Δεν είναι γνωστό αν η μέτρηση περιλαμβάνει και τα μέλη εκτός Ευρώπης. Οι Κοινότητες-μέλη βρίσκονται σε 40 κράτη σε όλα τα 27 κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι περισσότερες κοινότητες βρίσκονται στη Γαλλία (110), στην Ελλάδα (49), στην Ισπανία (680), στην Ιταλία (570) και τη Σουηδία (46). Οι μη ευρωπαϊκές πόλεις είναι το Μπουένος Άιρες, της Αργεντινής και το Christchurch, της Νέας Ζηλανδίας. Δίπλα τους υπάρχουν ευρωπαϊκές πόλεις μέλη εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτές βρίσκονται στην Αρμενία, τη Βοσνία, τη Γεωργία, την Ελβετία, την Κροατία, τη Νορβηγία, την Ουκρανία και την Τουρκία. Λεπτομερής προσέγγιση του Συμφώνου των

ενώ έρχεται σε επαφή με τα μέλη του Συμφώνου, προκειμένου να τους παρέχει βοήθεια για την εκπλήρωση των δεσμεύσεων τους να μειώσουν τις εκπομπές τους CO₂, παρέχοντας διευκολύνσεις στην ανταλλαγής εμπειριών και να μεταφέρει το μήνυμα του Συμφώνου στις τοπικές κοινότητες. Επίσης, φαίνεται να εξελίσσεται σε βασικό παράγοντα στην προώθηση της *αειφόρου διαχείρισης των υδάτινων πόρων σε τοπικό επίπεδο*, στρέφοντας την προσοχή των εθνικών κυβερνήσεων και των διεθνών οργανισμών στην «*Συναίνεση της Κωνσταντινούπολης για το Νερό, Διακήρυξη των Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών/Istanbul Water Consensus, Local and Regional Authorities Declaration*»⁵⁵. Η πρωτοβουλία αυτή ξεκίνησε από το Δήμαρχο της Κωνσταντινούπολης Kadir Topbaş Μάρτιο του 2008, και αναπτύχθηκε σε συνεργασία με τις «*Ηνωμένες Πόλεις και Τοπικές Κυβερνήσεις*» (UCLG), καθώς και το Παγκόσμιο Συμβούλιο Νερού.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι το ICLEI είναι ένα, παγκόσμιας εμβέλειας Κίνημα των Τοπικών Κυβερνήσεων, με καθοριστικό ρόλο όσον αφορά στον εμπλουτισμό, την έρευνα και την προώθηση της ενημέρωσης και κινητοποίησης του ενδιαφέροντος των Τοπικών Αρχών και κοινωνιών, αλλά και της διεθνούς κοινότητας για την ανάληψη σαφών δεσμεύσεων προς την υιοθέτηση και την εφαρμογή του εργαλείου της ΤΑ 21 με στόχο την βιώσιμη ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο. Μέσω των

Δημάρχων διαθέσιμη στην ηλεκτρ. δ/ση: <http://www.eumayors.eu/>, (προσπελάστηκε 5/8/10). Αναλυτικά βλ. Παράρτημα 9.

⁵⁵ Κατά την διάρκεια του 5ου Παγκόσμιου Forum για το Νερό (16-22 Μαρτίου 2009) στην Κωνσταντινούπολη, Τουρκία, πάνω από 30.000 συμμετέχοντες από 182 χώρες και περισσότερες από 400 οργανώσεις προετοίμασαν από κοινού πάνω από 100 συνεδρίες. Για πρώτη φορά στην ιστορία του Παγκόσμιου Φόρουμ για το Νερό, οργανώθηκε σύσκεψη σε επίπεδο αρχηγών των κρατών. Επιπλέον, η υπουργική δήλωση και ο Οδηγός για το νερό αναπτύχθηκαν μέσα από μια σειρά τεσσάρων προπαρασκευαστικών συναντήσεων σε επίπεδο κυβερνητικών αξιωματούχων, στις οποίες συμμετείχαν Περιφερειακοί Συντονιστές και εκπρόσωποι των κύριων ομάδων. Οι Τοπικές και Περιφερειακές Αρχές που συμμετείχαν υιοθέτησαν επίσης την *Συναίνεση της Κωνσταντινούπολης για το Νερό, Διακήρυξη των Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών (Istanbul Water Consensus, Local and Regional Authorities Declaration (IWC)*, μια νέα περιεχτική Διακήρυξη των Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών για την ανάπτυξη Στρατηγικών βιώσιμης διαχείρισης των υδάτινων πόρων και της ποιότητας του νερού, στην οποία οι τελευταίες, δηλώνουν πρόθυμες να δεσμευτούν για την προσαρμογή των σχετικών υπηρεσιών και υποδομών τους στις αναδυόμενες παγκόσμιες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. Ήταν επίσης, η πρώτη φορά που πάνω από 250 βουλευτές από όλο τον κόσμο άρχισαν από κοινού να προσεγγίζουν τα ζητήματα των υδάτινων πόρων. Το πλήρες κείμενο της Διακήρυξης διαθέσιμο στο: http://www.cities-localgovernments.org/uclg/upload/news/newsdocs/iwc_en.pdf. (προσπελάστηκε 5/8/10).

διεθνών προγραμμάτων του, συνεργάζεται με τις τοπικές κυβερνήσεις για να κινητοποιήσει το πολιτικό ενδιαφέρον και περαιτέρω να εξασφαλίσει την πολιτική δέσμευση σε θέματα κλειδιά όπως: α. την εγκαθίδρυση σχεδίων δράσης προς την επίτευξη συγκεκριμένων και μετρίσιμων στόχων, β. την αξιολόγηση της τοπικής και συνολικής προόδου προς την βιώσιμη ανάπτυξη.

Οι στόχοι του ICLEI είναι σαφώς διεθνείς, καθώς οι δράσεις τους και εν γένει οι εργασίες του, προωθούν την συμμετοχική, μακροπρόθεσμη διαδικασία σχεδιασμού στρατηγικών που έχουν σαφή αναφορά στην τοπική αειφορία με, ξεκάθαρη και παράλληλη αναφορά στην προστασία των παγκόσμιων κοινών αγαθών. Αυτή η προσέγγιση συνδέει την τοπική δράση με τους διεθνείς στόχους και δεσμεύσεις, όπως: η *Agenda 21*, οι *Συνθήκες του Ρίο («Rio Conventions»)*: I. *UN Framework Convention on Climate Change*, II. *UN Convention on Biological Diversity*, III. *UN Convention to Combat Desertification*, όπως επίσης και με την «*Habitat Agenda*», τους *ΑΣΧ (Millennium Development Goals)*, και το *Σχέδιο Εφαρμογής του Γιοχάνεσμπουργκ (Johannesburg Plan of Implementation)*.

2.5.1.2. Το Πρόγραμμα Κοινοτήτων για το Μοντέλο Τοπικής Ατζέντα 21 (*Local Agenda 21 Model Communities Programme*) του ICLEI.

Μία από τις πιο ολοκληρωμένες προσπάθειες για την **αποσαφήνιση και τον εμπλουτισμό της Τοπικής Ατζέντα 21**, με την ανάπτυξη μοντέλων αναπτυξιακού σχεδιασμού με βάση την θεωρία και τις αρχές της Τοπικής Ατζέντα 21, αποτελεί το **Μοντέλο Τοπικής Ατζέντα 21 του Προγράμματος Κοινοτήτων του ICLEI (*Local Agenda 21 Model Communities Programme*)**⁵⁶, στο οποίο συμμετείχαν 14 πόλεις και κομοπόλεις σε 12 χώρες κατά τη διάρκεια μιας περιόδου τριών ετών.⁵⁷

Συγκεκριμένα, σε αναγνώριση του κρίσιμου ρόλου που παίζουν οι τοπικές κυβερνήσεις στην οικοδόμηση βιώσιμων κοινωνιών και πόλεων και ως συνέχεια της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (UNCED) "Σύνοδος Κορυφής για τον Πλανήτη Γη/Earth Summit" (1992), το ICLEI, το 1994,

---

⁵⁶ Βλ. *Local Agenda 21 Model Communities Programme, Programme Summary*, διαθέσιμο στην ηλεκτρ. δ/ση: <http://www.iclei.org/index.php?id=1202>, (προσπελάστηκε 6/8/2010)

⁵⁷ Βλ. Pattenden, M., *Global Implementation of Local Agenda 21*, International Council For Local Environmental Initiatives/ICLEI, <http://www.iclei.org>, όπως επίσης και *Local Agenda 21 Model Communities Programme*, Ibid. (προσπελάστηκε 6/8/2010).

Ξεκίνησε ένα Διεθνές Πρόγραμμα Δράσης για την έρευνα σχετικά με τον προγραμματισμό για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Το πρόγραμμα αυτό ήταν κατ' ουσία μια τετραετής συνεργασία με δεκατέσσερις δήμους σε δώδεκα χώρες σε όλο τον κόσμο και υποστηρίχθηκε από το Διεθνές Κέντρο Αναπτυξιακής Έρευνας (International Development Research Centre/ IDRC), το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη (United Nations Development Programme UNDP), και το Υπουργείο Εξωτερικών της Ολλανδίας.

Το Πρόγραμμα αυτό (LA 21 MCP) ήταν ένα σχέδιο για την ενίσχυση των τοπικών κυβερνήσεων στην εφαρμογή του κεφαλαίου 28 της Ατζέντας 21, του παγκόσμιου σχεδίου δράσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Ο στόχος αυτού του προγράμματος ήταν, ο από κοινού σχεδιασμός, η τεκμηρίωση και η αξιολόγηση των τοπικών στρατηγικών διαδικασιών σχεδιασμού για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Τα αποτελέσματα του προγράμματος, το οποίο διήρκησε από τον Οκτώβριο του 1993 μέχρι τον Απρίλιο του 1997, αναλύονται σε σχετική Έκθεση.⁵⁸

Τα αποτελέσματα του έργου αυτού υποστήριξαν και υποστηρίζουν τις τοπικές κυβερνήσεις στις προσπάθειές τους να ακολουθήσουν τις σχετικές ρυθμίσεις του Κεφαλαίου 28 της Ατζέντας 21 και, κατά συνέπεια, να αυξήσουν την **τοπική θεσμική δέσμευσή τους** στο σχεδιασμό με προσανατολισμό την διαρκή ανάπτυξη.

Οι Δήμοι που συμμετείχαν στο Πρόγραμμα αυτό (*Local Agenda 21 Model Communities Programme*) ήταν:

1. Buga, Κολομβία
2. Cape Town, Νότια Αφρική
3. Durban, Νότια Αφρική
4. Hamilton, Νέα Ζηλανδία
5. Hamilton-Wentworth, Καναδά
6. Jinja, Ουγκάντα
7. Johannesburg, Νότια Αφρική
8. Johnstone Shire, Αυστραλία
9. Lancashire County, Ηνωμένο Βασίλειο
10. Manus επαρχίας, Παπούα Νέα Γουινέα
11. Mwanza, Τανζανία
12. Pimpri Chinchwad, Ινδία
13. Quito, Εκουαδόρ
14. Santos, Βραζιλία

⁵⁸ Βλ. ICLEI, *Local Agenda 21 Model Communities, Final Report*, Vol. I, 1998, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα, <http://www.iclei.org>, (προσπελάστηκε 7/8/10).

Ο πρωταρχικός στόχος της έρευνας του Προγράμματος (LA21MCP) ήταν να συνεργαστεί με τις συμμετέχουσες πόλεις στην *διαμόρφωση και δοκιμή ενός γενικού πλαισίου-μοντέλου για τον σχεδιασμό-προγραμματισμό δράσεων για την βιώσιμη ανάπτυξη, σε τοπικό επίπεδο*, που όμως θα είναι δυνατό να εφαρμόζεται και να προσαρμόζεται σε μια ποικιλία δημοτικών θεσμών και αναπτυξιακών πλαισίων. Έτσι, το ζητούμενο ήταν: **1.** να αναπτυχθούν και να δοκιμαστούν τα διάφορα μέσα και οι διαδικασίες που απαιτούνται για τον σχεδιασμό της διαρκούς ανάπτυξης της εκάστοτε τοπικής κοινότητας, **2.** να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με τα μέσα, τις μεθόδους και τις απαιτήσεις για την τοπική βιώσιμη ανάπτυξη, **3.** να υπάρξει σχετική ενημέρωση και σχετικές συστάσεις στις τοπικές κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο, σχετικά με τις διαδικασίες σχεδιασμού της τοπικής βιώσιμης ανάπτυξης, βάσει συγκεκριμένων εφαρμόσιμων μοντέλων-προτύπων⁵⁹.

Ιδιαίτερο βάρος στην αξία του εγχειρήματος αυτού του ICLEI, προσδίδει η *μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε*. Ως εκ τούτου, η προσέγγιση της έρευνας που εφαρμόστηκε στο LA21 MCP, υπήρξε η «*έρευνα δράσης*» (*action research*), μια *μορφή δηλαδή εφαρμοσμένης έρευνας, όπου οι διάφοροι φορείς και οι ερευνητές εργάζονται από κοινού για να επιτύχουν τους συμφωνηθέντες στόχους και να συμμετάσχουν σε μια συμφωνημένη διαδικασία τεκμηρίωσης, υποβολής εκθέσεων, παρακολούθησης και αξιολόγησης για την εξαγωγή διδαγμάτων και σχετικών συμπερασμάτων*.

Αξίζει, επίσης να σημειωθεί ότι, αντλώντας από την εμπειρία των τοπικών κυβερνήσεων και κοινοτήτων σε όλο τον κόσμο, όσον αφορά στο στρατηγικό σχεδιασμό, το ICLEI ανέπτυξε ένα *γενικό πλαίσιο προγραμματισμού για την καθοδήγηση των τοπικών κυβερνήσεων και των τοπικών κοινοτήτων στην εκπόνηση και υιοθέτηση των δικών τους σχεδίων δράσης για την αειφόρο ανάπτυξη*. Ως εκ τούτου, μια ενδεδειγμένη προσέγγιση και ανάλυση των στοιχείων, και των βασικών παραμέτρων του σχεδιαστικού πλαισίου για την εφαρμογή της TA21, αποτελεί ο «*Οδηγός Σχεδιασμού TA 21. Μια Εισαγωγή στο Σχεδιασμό της Βιώσιμης*

---

⁵⁹ Ibid.

*Ανάπτυξης*⁶⁰. Εκτός από την διεξαγωγή έρευνας υποστηρικτικού χαρακτήρα, ένα μεγάλο μέρος της ερευνητικής προσπάθειας του ICLEI εστιάζει στην εφαρμογή μιας διαδικασίας αξιολόγησης σε τοπικό επίπεδο, που θα επιτρέπει τη συγκριτική ανάλυση των δεδομένων και εμπειριών από κάθε συμμετέχοντα Δήμο. Το πλαίσιο προγραμματισμού της βιώσιμης ανάπτυξης είχε δημιουργηθεί από το ICLEI για επανεξέταση και βελτίωση από τους συμμετέχοντες στο MCP. Το πλαίσιο τελικά προσαρμόστηκε από τους συμμετέχοντες δήμους στις τοπικές τους συνθήκες, προκειμένου να δημιουργήσουν μια μοναδική διαδικασία τοπικού σχεδιασμού.

Έτσι, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τη διαδικασία επεξεργασίας του πλαισίου του αναπτυξιακού σχεδιασμού, το προσωπικό του ICLEI και οι ερευνητές του MCP, οι δημοτικοί υπάλληλοι, όπως επίσης και τα μέλη της κοινότητας των συμμετεχόντων δήμων, κατέληξαν σε επτά βασικές αρχές για την αειφόρο ανάπτυξη, οι οποίες και θα πρέπει να αποτελούν τη βάση των στοιχείων του προγραμματικού πλαισίου. Χαρακτηριστικά, οι αρχές αυτές μπορούν να συνοψιστούν ως ακολούθως:

- *Συνεργασίες, Ανάπτυξη Εταιρικών Σχέσεων* - Συμμαχίες μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων φορέων (stakeholder) για την καθιέρωση συλλογικής ευθύνης, στην λήψη αποφάσεων και στον σχεδιασμό.
- *Συμμετοχικότητα και διαφάνεια* – Όλες οι κοινωνικές ομάδες συμμετέχουν άμεσα στον σχεδιασμό της αειφόρου ανάπτυξης, και έχουν άμεση και εύκολη πρόσβαση σε πληροφορίες που σχετίζονται με τη διαδικασία σχεδιασμού ΤΑ 21.
- *Συστημική Προσέγγιση* – Οι προτεινόμενες λύσεις θα πρέπει να ρυθμίζουν τόσο τις βαρύτερες αιτίες, όσο και ολόκληρα συστήματα.
- *Πρόνοια για το μέλλον* – Σχέδια και Δράσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη, σχεδιασμένες να καλύπτουν βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες τάσεις και ανάγκες.
- *Λογοδοσία* - Όλοι οι ενδιαφερόμενοι και εμπλεκόμενοι φορείς / συνεργάτες είναι υπόλογοι για τις πράξεις τους.
- *Ισότητα και δικαιοσύνη* - Η οικονομική ανάπτυξη πρέπει να είναι ισόρροπη, περιβαλλοντικά ορθή και κοινωνικά δίκαιη κοινωνική συνοχή.

---

⁶⁰ ICLEI, *Local Agenda 21 Planning Guide: An Introduction to Sustainable Development Planning*, 1996, op.cit., pp.1-207.

■ *Οικολογικά Όρια* - Όλες οι κοινότητες πρέπει να μάθουν να ζουν εντός των ορίων της φέρουσας ικανότητας της γης και των οικοσυστημάτων.

Αυτές οι επτά βασικές αρχές χρησιμοποιούνται και στην σχετική Έκθεση του LA21 MCP (Τόμος 1^{ος}) ως το πλαίσιο για την οργάνωση, τον έλεγχο και την αξιολόγηση της εμπειρίας των δήμων που συμμετείχαν στο εν λόγω Πρόγραμμα. Η κριτική προσέγγιση των σχετικών μελετών-περιπτώσεων (case study) των συμμετεχόντων στο Πρόγραμμα MCP για την θέσπιση μιας διαδικασίας σχεδιασμού LA 21, δείχνει ότι παρά τις διαφορετικές συνθήκες και τις γεωγραφικές θέσεις των συμμετεχόντων τοπικών κυβερνήσεων, υπάρχουν πολλές ομοιότητες στις εμπειρίες τους.

Μπορούμε να μάθουμε πολλά από τις προσπάθειες των τοπικών κοινοτήτων και των τοπικών Κυβερνήσεών τους που αφορούν στην οικοδόμηση μιας παγκόσμιας κοινωνίας, η οποία θα είναι σε θέση να συντηρεί με αειφορικό τρόπο τους πληθυσμούς και το περιβάλλον της. Στην πραγματικότητα, το πιο σημαντικό μάθημα από το σύνολο των εμπειριών είναι ***αυτό που ήδη γνωρίζουμε-ότι οι άνθρωποι και το περιβάλλον τους, συνδέονται στενά.***

Οι συμμετέχοντες από τους Δήμους κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η διαδικασία ΤΑ 21 θα πρέπει να εξασφαλίζει τη συμμετοχή όλων των τομέων της κοινωνίας, κυρίως στην λήψη των αποφάσεων για το μέλλον τους. Για να επιτευχθεί αυτό, θα πρέπει η διαδικασία αυτή να αυξάνει την ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινότητας, να ενημερώνει έγκριτα και να εξοικειώνει με τα ειδικότερα ζητήματα, τα συγκεκριμένα προβλήματα, και τις κατά περίπτωση ανάγκες κ.α., ιδωμένες σε τοπικό επίπεδο, έτσι ώστε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη να έχουν την ευκαιρία να συμβάλουν αποτελεσματικά στη διαδικασία, αλλά και στην αποτελεσματικότερη εφαρμογή της ΤΑ 21.

Ως εκ τούτου, από την διερεύνηση των επιμέρους περιπτώσεων, διαφαίνεται ότι πολυάριθμα μπορεί να είναι τα οφέλη που προκύπτουν από την δημιουργία μιας ***Ομάδας Εταιρικών Σχέσεων (partnerships)***, που καθορίζεται στα πλαίσια της ΤΑ 21, προκειμένου να φέρει τη συλλογική ευθύνη, να λαμβάνει τις αποφάσεις και να προγραμματίζει τις σχετικές δράσεις. Αυτό ουσιαστικά σημαίνει ότι μια ομάδα ενδιαφερομένων φορέων της κοινότητας μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για την καθοδήγηση, τη διευκόλυνση, την προώθηση, την ενίσχυση και την στήριξη της

διαδικασίας εντός της κοινότητας. Οι Ομάδες Εταιρικών Σχέσεων που έχουν εγκαθιδρυθεί προκειμένου να συμμετάσχουν στην όλη διαδικασία σχεδιασμού, καθώς και άλλων ομάδων εργασίας, που προορίζονται για την διαχείριση πολύ συγκεκριμένων και περιορισμένων θεμάτων, μπορεί ταυτόχρονα να είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές. Στο σύνολο τους οι ομάδες των ενδιαφερομένων φορέων, στις οποίες υπάγονται και οι υποεπιτροπές και οι επιμέρους Ομάδες Εργασίας για την αντιμετώπιση ειδικών θεμάτων μπορεί να είναι ιδιαίτερα παραγωγικές. Να σημειωθεί επίσης, ότι το εργαλείο των εταιρικών σχέσεων μπορεί να υιοθετηθεί σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας ΤΑ 21, αν και η εμπειρία έχει αποδείξει ότι, οι Ομάδες Εταιρικής Σχέσης που εγκαθιδρύθηκαν από την αρχή, μπορεί να είναι πιο ισχυρές και αποτελεσματικές. Σε κάθε περίπτωση όμως, η αποτελεσματικότητα της ομάδας εξαρτάται από τη σαφή οριοθέτηση του ρόλου τους και των στόχων της διαδικασίας, καθώς φυσικά και από την εξασφάλιση από τις τοπικές κυβερνήσεις, επαρκών οικονομικών πόρων, σε συνδυασμό με την παροχή προς αυτές της εξουσίας για την λήψη αποφάσεων. Στον Πίνακα που ακολουθεί έχει γίνει μια επεξεργασία, στα πλαίσια μιας συμπερασματικής και περιεκτικής απεικόνισης, των πλέον ουσιωδών συστάσεων στις οποίες κατέληξε το εν λόγω Πρόγραμμα του ICLEI⁶¹.

✦ Πίνακας Ι: ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ για τους εκάστοτε φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης .

- Εξασφάλιση ενός διευρυμένου φάσματος των εταίρων-συμφερόντων/ ενδιαφερόμενων φορέων- και κοινωνικών ομάδων, συμπεριλαμβανομένων και των γυναικών, της νεολαίας, των ομάδων με χαμηλά εισοδήματα και οικονομικούς πόρους, κλπ σε ομάδες της εταιρικής σχέσης.
- Παροχή ενός ασφαλούς προϋπολογισμού, αλλά και του προσωπικού για την στελέχωση και την διοικητική στήριξη των ομάδων της εταιρικής σχέσης.
- Εξασφάλιση της ρητής υποστήριξης από τον εκάστοτε Δήμαρχο ή τον επικεφαλής της Τοπικής Αρχής, (και τους Συμβούλους), καθώς και τη συμμετοχή τους στην ομάδα της εταιρικής σχέσης.
- Διασφάλιση ξεκάθαρης εντολής για τη θητεία της ομάδας.

⁶¹ Βλ. ICLEI, *Local Agenda 21 Model Communities, Final Report*, Vol. I, op.cit., pp.145-160.

- Εγκαθίδρυση μιας σαφώς οριοθετημένης δομής για την εταιρική σχέση, καθώς και πρόβλεψη για σαφείς διαδικασίες όσον αφορά στη λήψη αποφάσεων και στην επίλυση τυχόν διαφορών και διαφωνιών.
- Δημιουργία μιας στρατηγικής πληροφόρησης και επικοινωνίας που θα τελεί σε κοινή χρήση. (Επικοινωνιακή Πολιτική)
- Εξασφάλιση, με σαφήνεια και πληρότητα καθορισμένων, δεσμεύσεων των μέλη της ομάδας εταιρικής σχέσης
- Δημιουργία Ομάδων εταιρικών σχέσεων που λειτουργούν ανεξάρτητα και είναι ανθεκτικές σε τυχόν πολιτική αλλαγή.

Επιπροσθέτως, μια σημαντική παράμετρος που αφορά στην υιοθέτηση και εφαρμογή ΤΑ 21, είναι το θέμα της συμμετοχής και της διαφάνειας. Ως εκ τούτου προκύπτει ότι για να διασφαλιστεί ότι η διαδικασία ΤΑ 21 είναι διαφανής και προσβάσιμη σε όλους τους τομείς της τοπικής κοινωνίας, απαιτείται η χρήση διαφόρων διαδραστικών, αλλά και μη-διαδραστικών μεθόδων επικοινωνίας. Σε γενικές γραμμές, οι διαδραστικές μέθοδοι, όπως οι καλούμενες «Ομάδες εστιασμένου ενδιαφέροντος» (*“Focus Groups”*),⁶² μπορούν να οδηγήσουν σε μεγαλύτερη διαφάνεια και συμμετοχή απ’ ό,τι οι ημι-διαδραστικές μέθοδοι, όπως ένα ερωτηματολόγιο.

Σε κάθε περίπτωση, αυτό το οποίο προέκυψε ως συμπέρασμα, μεταξύ άλλων στα πλαίσια του Προγράμματος αυτού (LA21 MCP), είναι ότι σε παγκόσμιο επίπεδο, οι προσπάθειες για την κινητοποίηση και την ένταξη όλων των ομάδων μιας κοινότητας στην ΤΑ 21, έχει αποδειχθεί δύσκολο εγχείρημα. Χρειάζεται δημιουργικότητα και ευελιξία για να φτάσει κανείς στα μέλη μιας κοινότητας και στις κοινωνικές ομάδες που ανήκουν, ενώ παράλληλα διαφαίνεται ότι η *εκπαίδευση* της τοπικής κοινότητας στα θέματα ΤΑ 21, είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική συμμετοχή στη διαδικασία τόσο της υιοθέτησης και εφαρμογής της, όσο και στην παρακολούθηση των αποτελεσμάτων της, ενώ επιπροσθέτως οι δράσεις ενημέρωσης

---

⁶² Μια ομάδα εστιασμένου ενδιαφέροντος είναι μια μορφή ποιοτικής έρευνας, στα πλαίσια της οποίας μια ομάδα ανθρώπων ερωτούνται για τις απόψεις τους, τις αντιλήψεις, τις πεποιθήσεις και τις στάσεις τους ως προς ένα προϊόν, μια υπηρεσία, μια ιδέα, ένα Σχέδιο Δράσης, κ.α. Τα ερωτήματα τίθενται εντός της ομάδας σε μια διαδραστική βάση, όπου οι συμμετέχοντες είναι ελεύθεροι να μιλούν με τα άλλα μέλη της ομάδας. Οι πρώτες τέτοιες ομάδες εστιασμένου ενδιαφέροντος δημιουργήθηκαν στο «Bureau of Applied Social Research» από τον κοινωνιολόγο Robert K. Merton. Ο όρος αυτός καθαυτός επινοήθηκε από τον ψυχολόγο και ειδικών σε θέματα marketing, Ernest Dichter, επίσης Βλ. ICLEI, *Local Agenda 21 Model Communities Programme, Programme Summary*, op.cit., p.4.

και κατάρτισης θα πρέπει να απευθύνονται και τόσο στους δημοτικούς συμβούλους όσο και στους διοικητικούς υπαλλήλους (το προσωπικό των Δήμων της Τοπικής Αρχής).

2.5.1.3. Συμπερασματικές επισημάνσεις στα πλαίσια των ερευνών και των Προγραμμάτων διερεύνησης της εφαρμογής ΤΑ 21, του ICLEI, σε παγκόσμια κλίμακα.

Τα τελευταία 15 χρόνια, το ICLEI, στα πλαίσια των ως άνω αναφερόμενων, ερευνών και προγραμμάτων του, συνεργάστηκε σε διάφορα έργα με περισσότερες από 170 τοπικές κυβερνήσεις σε 40 χώρες για την εφαρμογή προτύπων και την αξιολόγηση μεθοδολογιών και εργαλείων για το σχεδιασμό της αειφόρου ανάπτυξης. Ως εκ τούτου πολύτιμη εμπειρία αποκτήθηκε στα θέματα που αφορούν την ΤΑ 21.

Η εμπειρία αυτή οδήγησε στην ανάπτυξη ενός συνόλου κατευθυντήριων γραμμών σχεδιασμού για την Τοπική Ατζέντα 21, που περιλαμβάνει τις ακόλουθες συστάσεις για την επιτυχή εφαρμογή των Σχεδίων Δράσης:

- ✦ τη δημιουργία ενός διατομεακού φορέα σχεδιασμού που να απαρτίζεται από εκπρόσωπο της κεντρικής εθνικής κυβέρνησης, καθώς και από εκπροσώπους του επιχειρηματικού κλάδου, ΜΚΟ, γυναίκες, νέους και άλλες εκλογικές περιφέρειες για να επιβλέπουν την εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντας 21.
- ✦ την αξιολόγηση των υφιστάμενων τοπικών κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών συνθηκών, π.χ. με χρήση της μεθόδου Swot Analysis (strengths, weaknesses, opportunities, threats).
- ✦ προσδιορισμός των προτεραιοτήτων για δράση τόσο σε βραχυπρόθεσμη όσο και σε μακροπρόθεσμη βάση μέσα από μια συμμετοχική διαδικασία.
- ✦ την ανάπτυξη και την εφαρμογή ενός διατομεακού Σχεδίου Δράσης για την αειφόρο ανάπτυξη με συγκεκριμένους στόχους.
- ✦ την καθιέρωση της παρακολούθησης και καταγραφής της προόδου που υπό υλοποίηση Σχεδίου Δράσης και καταγραφής των αποτελεσμάτων.

(Η Τοπική Αυτοδιοίκηση θα πρέπει να λογοδοτεί σχετικά προς την τοπική κοινωνία)

Η εφαρμογή αυτών των διεργασιών βιώσιμης ανάπτυξης αμφισβητεί τις παραδοσιακές δομές και τις διαδικασίες άσκησης της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η απαίτηση για την ολοκληρωμένη εξέταση, προσέγγιση και ρύθμιση των κοινωνικών, οικονομικών και των περιβαλλοντικών συνθηκών, αποτελεί πραγματική πρόκληση για την εκάστοτε οργανωτική δομή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, των επιμέρους, και συχνά ανταγωνιστικών, πειθαρχικών ή λειτουργικών τμημάτων των δημοτικών υπηρεσιών. Η απαίτηση για τη συμμετοχή του κοινού αλλά και η προσέγγιση δημιουργίας εταιρικών σχέσεων με τους ενδιαφερόμενους φορείς της τοπικής κοινωνίας (επιχειρήσεις, βιομηχανίες, ΜΚΟ κ.α.)⁶³ για την επίλυση των τοπικών προβλημάτων, συχνά εμποδίζεται από συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα διακρίσεις ρόλο, απουσία αναγνώρισης από τις δημοτικές αρχές ανεπίσημων αλλά υπαρκτών κοινωνικών ομάδων και ομάδων συμφερόντων, όπως επίσης και από την παραδοσιακή διοικητική κουλτούρα.

Εν ολίγοις, αποτελεσματικός σχεδιασμός με εφαρμογή Τοπικής Ατζέντα 21, απαιτεί συχνά θεσμική μεταρρύθμιση προκειμένου να υπάρξει και συμβατή τροποποίηση των βασικών θεσμικών εργαλείων και των πολιτικών αποφάσεων της τοπικής αυτοδιοίκησης.

---

⁶³ Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ/NGOs) παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών, ιδιαίτερα πάνω σε θέματα τα οποία δεν είναι στις προτεραιότητες της κυρίαρχης πολιτικής και των ΜΜΕ. Τα τελευταία χρόνια, όμως, ο ρόλος τους δεν περιορίζεται στην ενημέρωση. Οι ΜΚΟ είναι η συνείδηση και η κριτική φωνή των κοινωνιών, χωρίς υποχρεωτικά να αντιπροσωπεύουν κυρίαρχα κοινωνικά ρεύματα. Θέματα όπως η προστασία του περιβάλλοντος, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα δικαιώματα των μειονοτήτων κ.α. υποστηρίζονται δυναμικά από τις ΜΚΟ. Επίσης, ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή τους στην προώθηση αλλαγών στο θεσμικό και νομοθετικό επίπεδο, σε διεθνή αλλά και σε περιφερειακή ή τοπική κλίμακα. Βλ. σχ. Χρυσόγελος, Ν., *Ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων μετά το Γιόχανεσμπουργκ*, στο Τσάλτας, Γρ., Ι., (επιμ.), *Γιοχάνεσμπουργκ, το Περιβάλλον μετά τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Αειφόρο Ανάπτυξη*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003, σελ.293-295.

2.6 Η εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντας 21 σε παγκόσμια κλίμακα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα περιπτώσεων σε αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες.

Σε γενικές γραμμές, η πλειοψηφία των τοπικών κυβερνήσεων οι οποίες συμμετέχουν ενεργά στην εφαρμογή των κατευθυντήριων γραμμών για την Τοπική Ατζέντα 21 έχουν ξεκινήσει με τις αναδιαρθρώσεις των δημοτικών δομών τους και έχουν δημιουργήσει νέες οργανώσεις των ενδιαφερομένων φορέων για τη συμμετοχή των κοινοτήτων τους στην ανάπτυξη και την εφαρμογή των Σχεδίων Δράσης. Έχουν επίσης, προβεί σε αναδιαμόρφωση των θεσμικών τους δομών, μέσω της δημιουργίας δι-υπηρεσιακών μονάδων προγραμματισμού. Για πολλούς αυτό οδήγησε σε ριζικές αλλαγές στις δομές τοπικής αυτοδιοίκησης.

i) *Επαρχία Cajamarca, στο Περού*

Για παράδειγμα, το 1993, η *Επαρχία Cajamarca, στο Περού*, ξεκίνησε την διαδικασία εφαρμογής Τοπικής Ατζέντα 21 με την αποκέντρωση της επαρχιακής κυβέρνησης σε 76 αστικές και αγροτικές δικαιοδοσίες, από τις οποίες η κάθε μια με το δικό της εκλεγμένο Δήμαρχο. Στη συνέχεια, κατά τα επόμενα τρία χρόνια, είχε συνεργαστεί με εκπροσώπους από όλους τους κλάδους και τις επιμέρους κοινότητες (αστικές και αγροτικές), προκειμένου να συγκροτήσει ένα ολοκληρωμένο αναπτυξιακό Σχέδιο για την βιώσιμη ανάπτυξη που περιελάμβανε έξι τομείς προτεραιότητας: 1. Εκπαίδευση, 2. Φυσικούς Πόρους και Γεωργική Παραγωγή, 3. Παραγωγή και απασχόληση, 4. θέματα Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Τουρισμού, 5. Αστικό Περιβάλλον, όπως επίσης και 6. Γυναίκες/Οικογένεια και Πληθυσμιακά Τμήματα. Μόλις το Σχέδιο αναπτύχθηκε και εγκρίθηκε από την Επαρχιακή Συνέλευση, στη συνέχεια για την τελική του έγκριση τέθηκε σε δημοψήφισμα από τους κατοίκους της περιοχής.

Cajamarca, Περού.

Συγκεκριμένα, ο Επαρχιακός Δήμος της Cajamarca, συγκαταλέγεται στις πιο φτωχές κοινότητες του κόσμου. Είναι χαρακτηριστικό, ότι το 1993, το ποσοστό της βρεφικής θνησιμότητας στην εν λόγω περιοχή ανέρχονταν στο 82%, το υψηλότερο από τον περουβιανό εθνικό μέσο όρο. Ο βασικός ποταμός που φέρει το όνομα της Επαρχίας, Cajamarca είχε υποστεί ρύπανση από δραστηριότητες εξόρυξης και από ανεπεξέργαστα λύματα. Η γεωργία στις απότομες πλαγιές των Άνδεων, η υπερβόσκηση και η κοπή των δένδρων είχε οδηγήσει σε σοβαρή διάβρωση του εδάφους. Τα ποσοστά ακραίας φτώχειας, ήταν ιδιαίτερα ανησυχητικά, ενώ η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των υπηρεσιών καθιστούσε οποιαδήποτε πρόοδο σχεδόν αδύνατη.⁶⁴

Ως εκ τούτου το 1993, ο Δήμαρχος της Cajamarca ξεκίνησε μια εκτεταμένη προσπάθεια σχεδιασμού της ΤΑ 21 για την Επαρχία. Η προσπάθεια είχε δύο *συνιστώσες*. Η πρώτη ήταν η αποκέντρωση της επαρχιακής κυβέρνησης σε 76 κοινότητες, ούτως ώστε οι αποφάσεις της κυβέρνησης να αντικατοπτρίζουν τις ανάγκες των μικρών και απομακρυσμένων κοινοτήτων της επαρχίας. Ως εκ τούτου, η Πόλη Cajamarca χωρίστηκε σε 12 Συμβούλια και η γύρω αγροτική περιοχή, σε 64 «μικρά κατοικημένα κέντρα», το καθένα με το δικό του εκλεγμένο Δήμαρχο και

---

⁶⁴ Βλ. ICLEI, *Biennial Report 1996-1997. Sustainable Development through Local Action*, pp.26-28, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/documents/Global/biennial96-97.pdf>, όπως επίσης και Pattenden M., *Global Implementation of Local Agenda 21*, op.cit., Appendix II, pp. 8-9, διαθέσιμο στο: http://www.cityshelter.org/13_mobil/04tend.htm, (προσπελάστηκαν 8/8/10).

Συμβούλιο. Ενώ, η δεύτερη συνιστώσα ήταν η δημιουργία ενός Περιφερειακού Σχεδίου για την Αειφόρο Ανάπτυξη μέσω μιας τριετούς συμμετοχικής διαδικασίας.

Να σημειωθεί, ότι το Επαρχιακό Συμβούλιο καθόρισε νέες δομές συνεργασίας, που για πρώτη φορά περιλάμβαναν ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερομένων, συμπεριλαμβανομένων των φορέων του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, των τοπικών κοινοτήτων, των αγροτών, των επιχειρηματιών, καθώς και κρατικών οργανισμών. Η πρωτοβουλία αυτή γνωστή ως “*Inter-Institutional Consensus Building Process*”⁶⁵ με στόχο την εξασφάλιση της *ευρείας συναίνεσης* σχετικά με τα έργα και τις δράσεις που θα αποτελούσαν τη βάση για επαρχιακό Σχέδιο Αειφόρου Ανάπτυξης. Ακολούθως, τα επιμέρους Σχέδια Δράσεις, στους ως άνω αναφερόμενους έξι τομείς προτεραιότητας, καταρτίστηκαν από αντίστοιχα Θεματικά Συμβούλια (*Theme Boards*) και στην συνέχεια ενσωματώθηκαν στο βασικό Σχέδιο για την Αειφόρο Ανάπτυξη της Επαρχίας. Το Σχέδιο υποβλήθηκε στο Επαρχιακό Συμβούλιο τον Αύγουστο του 1994, έχοντας λάβει την έγκριση των πολιτών, (μετά από μια σειρά δημόσιων εργαστηρίων κατάρτισης και ενημέρωσης των πολιτών) μέσω δημοψηφίσματος.

Όμως, η προσπάθεια αναδιοργάνωσης μιας τοπικής κοινότητας, δεν παράγει από μόνη της συγκεκριμένες βελτιώσεις στις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές συνθήκες. Ωστόσο, θέτει τα θεμέλια για μια πιο συμμετοχική και διαφανή διαδικασία εφαρμογής ενός Σχεδίου Δράσης που θα υποστηρίζεται από

---

⁶⁵ Ibid.

την κοινότητα. και θα είναι προσανατολισμένη στην ανάπτυξη. Ενώ, παράλληλα, μπορεί να διευρύνει τους πόρους της τοπικής αυτοδιοίκησης ώστε να συμπεριλαμβάνει τις συνεισφορές των διαφόρων τομέων της κοινότητας.

Ορισμένοι Δήμοι έχουν πλέον ολοκληρώσει την ανάπτυξη των Σχεδίων Δράσης τους, εντός του πλαισίου Τοπικής Ατζέντας 21 και έχουν αρχίσει την εφαρμογή τους σε πλήρη κλίμακα. Μεταξύ αυτών υπάρχουν κοινότητες που είχαν ξεκινήσει την εγκαθίδρυση της διαδικασίας, ή έστω συγκεκριμένα στοιχεία της, πριν από το 1992. Χαρακτηριστικά, ο Δήμος *Hamilton-Wentworth*, στον Καναδά, στα τέλη της δεκαετίας του 1980 είχε ήδη αρχίσει να χρησιμοποιεί μια πολυμερή προσέγγιση στα πλαίσια ενός Σχεδίου Δράσης για το λιμάνι της Πόλης Hamilton⁶⁶, και το Πρόγραμμα «Προσιτή Κατοικία».⁶⁷ Η επιτυχία των προσπαθειών αυτών οδήγησε στη δημιουργία μιας συμμετοχικής διαδικασίας για την αειφόρο ανάπτυξη της περιοχής.

Συγκεκριμένα, αξίζει να σημειωθεί ότι ο περιφερειακός Δήμος Hamilton-Wentworth, βρίσκεται στις δυτικές ακτές της λίμνης Οντάριο και αποτελείται από ένα ιδιαίτερα βιομηχανοποιημένο πυρήνα που περιβάλλεται όμως από αγροτικές κοινότητες μεγάλης οικολογικής αξίας, όπως επίσης και από περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές. Παράλληλα, το Λιμάνι-Χάμιλτον θεωρήθηκε ως ένα από τα πιο ακραία «τοξικά σημεία» στο σύστημα των Μεγάλων Λιμνών. Η τοπική κοινωνία και η Τοπική Αρχή είχε πολλά ζητήματα που έπρεπε άμεσα να ρυθμίσει και να αντιμετωπίσει. Ως εκ τούτου, το 1986, η εν λόγω τοπική κοινότητα εγκαθίδρυσε μια στρογγυλή τράπεζα συζήτησης, στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι από τη βιομηχανία, την κοινότητα, περιβαλλοντικές ομάδες, κυβερνητικούς και άλλους οργανισμούς (*Multistakeholder Roundtable*), για τον εντοπισμό, την καταγραφή και την αξιολόγηση του εύρους και της σοβαρότητας των περιβαλλοντικών προβλημάτων στην περιοχή του λιμανιού και περαιτέρω την ανάπτυξη λύσεων για την αντιμετώπισή τους. Η προσπάθεια αυτή οδήγησε σε έντονη βελτίωση των συνθηκών που επικρατούσαν στο λιμάνι.

Και σε αυτή την περίπτωση του Δήμου *Hamilton-Wentworth*, αξίζει να σταθούμε στους λόγους της επιτυχούς και αποτελεσματικής διαχείρισης των

---

⁶⁶ The Hamilton Harbor Remedial Action Plan, Σχ. Βλ. ICLEI, *Biennial Report 1996-1997. Sustainable Development through Local Action*, op.cit., pp.29-30,(προσπελάστηκε 8/8/10).

⁶⁷ Ibid.

περιβαλλοντικών προβλημάτων. Ως εκ τούτου, η επιτυχία του έργου αυτού, βασίζεται στην *συμμετοχικότητα*. Περαιτέρω, η τοπική κοινωνία αναλάμβανε όλο και μεγαλύτερες προκλήσεις στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης της περιοχής και έτσι το 1990, το Περιφερειακό Συμβούλιο δημιούργησε το θεσμό «*Citizen's Task Force on Sustainable Development*»⁶⁸, στα πλαίσια του οποίου οι πολίτες ήταν εκείνοι οι οποίοι έφεραν την εντολή να διαβουλευούνται με το κοινό προκειμένου να αναπτύξουν μια συνολική θεώρηση, ένα όραμα για την Αειφόρο Ανάπτυξη της περιοχής για το παρόν και το μέλλον. Σε χρονικό διάστημα περίπου δύο ετών, στην διαδικασία αυτή, στην οποία συμμετείχαν πάνω χίλιοι πολίτες, κατέληξε στην υιοθέτηση ενός οράματος, ενός Σχεδίου Δράσης για την τοπική κοινότητα, που ονομάζεται Όραμα 2000 (*VISION 2020*).⁶⁹ Παράλληλα, καθώς στην περιοχή άρχισε η εφαρμογή του Προγράμματος *VISION 2020*, υιοθετήθηκε ένα *Πρόγραμμα Δεικτών Αειφόρου Κοινότητας*⁷⁰ για την Σκοπός του Προγράμματος ήταν να αναπτύξει ένα σύστημα παρακολούθησης όσον αφορά στην εφαρμογή και τα αποτελέσματα του Προγράμματος *VISION 2020*. Σε κάθε περίπτωση η προσπάθεια αυτή κατέληξε στην χρήση είκοσι εννέα δεικτών για την παρακολούθηση και την αποτίμηση της συνολικής προόδου της τοπικής κοινότητας στα πλαίσια των πρωτοβουλιών για την βιώσιμη ανάπτυξη.

Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι παρόλο που σε κάποιες περιπτώσεις οι δράσεις Τοπικής Ατζέντα 21 εξαρτώνται από την εθελοντική στήριξη των διαφόρων τομέων της κοινότητας, αυτές δεν θα πρέπει να εκλαμβάνονται ως αμελητέας αποδοτικότητας, ή ως «ερασιτεχνικές» προσπάθειες. Αντίθετα, έχει αποδειχθεί στην πράξη ότι πρόκειται για φιλόδοξα εγχειρήματα που μπορούν να επιφέρουν αλλαγές και βαθιές τομές στην καθημερινότητα και στην ποιότητα ζωής των κατοίκων μιας περιοχής. Στις πλουσιότερες χώρες, ορισμένες τοπικές

---

⁶⁸ Βλ. Pattenden, M., *Global Implementation of Local Agenda 21*, op.cit., Appendix II, pp. 9-10, διαθέσιμο στο: http://www.cityshelter.org/13_mobil/04tend.htm, (προσπελάστηκε 8/8/10).

⁶⁹ Να σημειωθεί ότι η διαδικασία αυτή παρήγαγε επίσης 300 λεπτομερείς συστάσεις για το Πρόγραμμα *VISION 2020*, τονίζοντας έντεκα βασικούς τομείς ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των φυσικών περιοχών, της βελτίωσης της ποιότητας των υδάτινων πόρων, της βελτίωσης της ποιότητας του αέρα, της μείωσης της ποσότητας των αποβλήτων, της κατανάλωσης λιγότερης ενέργειας, θεμάτων χρήση γης στις αστικές περιοχές, της αλλαγής των τρόπων μεταφοράς, την προσωπική υγεία και ευημερία, την ενδυνάμωση της κοινότητας, της τοπικής οικονομίας, της γεωργίας και της αγροτικής οικονομίας. Ibid.

⁷⁰ Στο Πρόγραμμα: *Sustainable Community Indicators Project*, συμμετείχε εκτός από τον Δήμο Hamilton-Wentworth, το ICLEI και το Πρόγραμμα *Environmental Health Programme* του Παν/μιου McMaster, Καναδά, Ibid.

κυβερνήσεις στηρίζουν με σημαντικούς πόρους τη διαδικασία υλοποίησης Μικρών Α 21, οι οποίοι προέρχονται από διάφορους κλάδους της τοπικής κοινωνίας, είτε στα πλαίσια εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, είτε ως προϊόν εταιρικών σχέσεων. Προς επίρρωση των ανωτέρω μπορούμε να σταθούμε στο χαρακτηριστικό παράδειγμα, της Επαρχίας *Kanagawa, της Ιαπωνίας*.

Το 1993, η Νομαρχία Kanagawa στην Ιαπωνία υιοθέτησε ένα Πολιτικό Χάρτη στα πλαίσια της παγκόσμιας περιβαλλοντικής προστασίας, την Διακήρυξη της Kanagawa για το Περιβάλλον καθώς και ένα Τοπικό Σχέδιο Δράσης, την Ατζέντα 21 της Kanagawa (Agenda 21 Kanagawa)⁷¹. Η Α. 21 της Kanagawa αναπτύχθηκε μέσω μιας εντατικής διαδικασίας και ενός διευρυμένου διαλόγου με την συμμετοχή των τοπικών Αρχών, χιλιάδων κατοίκων και τοπικών επιχειρήσεων. Να σημειωθεί ότι οι κάτοικοι της περιοχής ανέρχονται κατά προσέγγιση στα οκτώ εκατομμύρια, οι οποίοι ζουν κυρίως στις μητροπολιτικές περιοχές Yokohama και Kawasaki στο ανατολικό τμήμα του Νομού, κατά μήκος του Κόλπου του Τόκιο. Με ακαθάριστο εγχώριο προϊόν ισοδύναμο με αυτό της Σουηδίας, η Kanagawa είναι επίσης μια από τις πιο βιομηχανοποιημένες περιοχές του κόσμου. Ως εκ τούτου γίνεται αντιληπτό ότι οι Δράσεις και οι Πολιτικές, της Νομαρχία αυτής και των επιμέρους Δήμων της, μπορούν να έχουν αντίκτυπο στο παγκόσμιο περιβάλλον.

Ως εκ τούτου, στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990 η Νομαρχία αντελήφθη ότι το επίκεντρο της περιβαλλοντικής ανησυχίας θα πρέπει να επαναπροσδιοριστεί και να κινηθεί όχι μόνο γύρω από τα προβλήματα της βιομηχανικής ρύπανσης, αλλά να εστιάσει και σε πιο περίπλοκες πηγές φλεγόντων θεμάτων, όπως ο τρόπος ζωής των καταναλωτών, η διάρθρωση του αστικού χώρου,

---

⁷¹ Βλ. http://www.idrc.ca/en/ev-137785-201-1-DO_TOPIC.html, (προσπελάστηκε 12/8/10).

«Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΓΖΕΝΤΑΣ 21 (LOCAL AGENDA 21) ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ ΤΟΥ 21^{ου} ΑΙΩΝΑ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ CALVIA (ΜΑΓΙΟΡΚΑ, ΙΣΠΑΝΙΑ)».

καθώς και η σταδιακή απώλεια των φυσικών εκτάσεων λόγω του εντατικού ρυθμού και του μεγάλου βαθμού αστικοποίησης της περιοχής.

Χάρτης της Νομαρχίας Kanagawa στην Ιαπωνία. (Kanagawa Prefecture).

Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/Kanagawa_Prefecture, (προσπελάστηκε 12/8/2010).

Επιπροσθέτως, οι επιπτώσεις των τοπικών δραστηριοτήτων της εν λόγω περιοχής, στο παγκόσμιο περιβάλλον, όπως συγκεκριμένα καταδεικνύεται από τη συμβολή της Kanagawa στο πρόβλημα της καταστροφής του όζοντος, έπαιξε ένα ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο σε αυτή τη μεταβολή της ευαισθητοποίησης⁷². Η Ατζέντα 21 της Kanagawa διαμορφώθηκε από ένα νέο Διατμηματικό Σύνδεσμο (*Interdepartmental Liaison*) και μια Συντονιστική Επιτροπή (*Coordination Committee*), η οποία απαρτιζόταν από τους προϊσταμένους του κάθε τμήματος στο εσωτερικό του Νομού και της οποίας προεδρεύει ο Αντιπρόεδρος Κυβερνήτης. Επίσης, μια Επιτροπή σε επίπεδο Ομάδας Εργασίας αποτελούμενη από τους επικεφαλές των επιμέρους Τομέων κάθε Τμήμα θεσμοθετήθηκε προκειμένου να επεξεργαστεί λεπτομερείς προτάσεις, ενώ μια Γραμματεία εντός του Τμήματος Περιβάλλοντος διαχειριζόταν τη δημόσια διαβούλευση και τις διαδικασίες των εσωτερικών εργασιών.

Να σημειωθεί ότι η ροή πληροφοριών όσον αφορά στη στάση των φορέων της τοπικής κοινότητας επετεύχθη μέσω τριών τομεακών συμβουλίων: ένα για τους πολίτες και τις ΜΚΟ, ένα για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις και ένα για τους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης της Καναγκάβα.⁷³

Η τελική Ατζέντα 21 της Καναγκάβα είναι ένα λεπτομερές και περιεκτικό κείμενο. Χαρακτηριστικά, ο προϋπολογισμός του έτους 1994 για τα 52 προγράμματα περιβαλλοντικής προστασίας που εφαρμόστηκαν στο πλαίσιο της Ατζέντας, ανήλθε στο ποσό των 149 εκ. δολ. Αμερικής. Μεταξύ των προγραμμάτων συμπεριλαμβάνεται και η κατασκευή 100 μονάδων «οικολογικής στέγασης», οι οποίες χρησιμοποιούν βρόχινο νερό και ανακυκλωμένα υλικά, ενώ παράλληλα είναι υψηλής ενεργειακής αποδοτικότητας. Επίσης, εφαρμόστηκε ένα σύστημα σε επίπεδο νομαρχίας για την ανάκτηση και την καταστροφή χλωροφθορανθράκων (CFCs Depletion) που καταστρέφουν το όζον το οποίο συνδυάστηκε με επιδοτήσεις για την αγορά εξοπλισμού που δεν περιέχει χλωροφθοράνθρακες. Περαιτέρω, η νομαρχία έθεσε ως στόχο να μειώσει την κατανάλωση τροπικής ξυλείας σε δημόσια έργα σε

---

⁷² Βλ. *Quality of the Environment in Japan*, διαθέσιμο στο: <http://www.env.go.jp/en/wpaper/1992/eae21000000000.html>, όπως επίσης και στο διαδικτυακό τόπο του NOAA. Earth System Research Laboratory, Global Monitoring Division, στην ηλεκτρ. δ/ση <http://www.esrl.noaa.gov/>, (προσπελάστηκε 12/8/10).

⁷³ Επιπροσθέτως, απεστάλησαν ερωτηματολόγια μέσω ταχυδρομείου σε όλους τους κατοίκους εντός της δωσιδικίας της νομαρχίας.

ποσοστό 70% μέσα σε 3 χρόνια, και συνεργάζεται με την τοπική βιομηχανία κατασκευών προκειμένου να μειώσει την εξάπλωση της πρακτικής της χρήσης τέτοιου είδους ξυλείας.

Όσον αφορά τις διοικητικές μεταρρυθμίσεις, θεσμοθετήθηκε ένα νέο **Συμβούλιο** για την **Παγκόσμια Περιβαλλοντική Προστασία** προκειμένου να συνεχίσει τη διατηρησιμότητα που ξεκίνησε μέσω της αναπτυξιακής προσπάθειας της Τοπικής Ατζέντας 21. Τέλος, σε κάθε νομαρχιακό τμήμα ανατέθηκε σε έναν συγκεκριμένο διοικητικό υπάλληλο να επιμορφώσει το προσωπικό της νομαρχίας.

Από την συνοπτική αυτή παρουσίαση της περίπτωσης της Νομαρχίας Καναγκάβα, γίνεται αντιληπτό ότι η υιοθέτηση και η εφαρμογή ΤΑ 21, μπορεί να αποτελεί μεταξύ άλλων, και ένα **ευέλικτο εργαλείο περιβαλλοντικής πολιτικής και περιβαλλοντικής διακυβέρνησης** που αντανακλά και προσαρμόζεται στις ανάγκες και στις προτεραιότητες μιας συγκεκριμένης περιοχής, ενώ παράλληλα εντάσσεται στα πλαίσια αντιμετώπισης των παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων. Ένα Σχέδιο Δράσης με βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους, με έντονο το στοιχείο της εκπροσώπησης, της συμμετοχής και της συνεργασίας όλων των «κύριων ομάδων» μιας τοπικής κοινωνίας, που όμως μπορεί να προσφέρει ένα μηχανισμό αδιάκοπης διαχείρισης και αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Από την άλλη πλευρά, στις **αναπτυσσόμενες χώρες**, η εφαρμογή ΤΑ 21, τείνει πρωτίστως να απευθύνεται στην αντιμετώπιση προβλημάτων ζωτικής σημασίας για την επιβίωση των τοπικών πληθυσμών, ζητημάτων προτεραιότητας που σχετίζονται με την προσπάθεια εξασφάλισης ενός ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης. Για παράδειγμα, η προσπάθεια εφαρμογής ΤΑ 21 στο Κίτο του Εκουαδόρ (Quito-Ecuador) επικεντρώνεται στην σταθεροποίηση και την προστασία των κατοίκων από τις πολυάριθμες χαράδρες που υπάρχουν στο νότιο τμήμα της πόλης. Η Τοπική Ατζέντα 21 στο Σάντος της Βραζιλίας (Santos-Brasil) εγκαθιδρύει Σχέδια διαχείρισης των κοινοτικών στερεών αποβλήτων σε επιλεγμένες γειτονίες χαμηλού εισοδήματος. Ενώ, τέλος στην περιοχή Ζίνζα στην Ουγκάντα, (Jinja-Uganda), ΤΑ 21 εστιάζει σε τρεις τομείς προτεραιότητας που σχετίζονται με την εξασφάλιση για τους κατοίκους των πλέον βασικών και στοιχειωδών υποδομών, περαιτέρω για την αντιμετώπιση της έξαρσης των ασθενειών- όπως διαχείριση στερεών αποβλήτων, λυμάτων και

δημιουργία αποχετευτικών συστημάτων, καθώς και διαχείρισης των φυσικών πόρων.⁷⁴

ii) Αφρική. Η ΤΑ 21 στην μάχη για την ανακούφιση της φτώχειας.

Στην Αφρική διαδικασίες ΤΑ 21 έχουν αναληφθεί τουλάχιστον από 151 Δήμους⁷⁵ σε 28 χώρες. Μόνο στην περιοχή της Νοτίου Αφρικής έχουν εγκαθιδρυθεί εθνικές καμπάνιες για την υποστήριξη των Τοπικών Αρχών στην υιοθέτηση ΤΑ 21. Οι Δήμοι εφαρμόζουν διαδικασίες Μικρών Ατζέντα 21, για να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τα τοπικά προβλήματα, προσαρμόζοντας τα σχετικά Σχέδια Δράσεις στις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν στην εκάστοτε τοπική κοινότητα. Και η προσέγγιση που χρησιμοποιούν στην Αφρική στα πλαίσια εφαρμογής των ΤΑ 21 είναι αυτής της βιώσιμης ανάπτυξης. Ως εκ τούτου η οικονομική, κοινωνική και οικολογική παράμετρος λαμβάνεται υπόψη στις αναπτυξιακές αποφάσεις και επιλογές, όπως προκύπτει από το διάγραμμα 1. που ακολουθεί.

Διάγραμμα 1.

⁷⁴ Βλ. Pattenden, M., *Global Implementation of Local Agenda 21*, op.cit., p.3.

⁷⁵ Βλ. *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, ICLEI, Canada, 2002, pp. 8-9, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/la21survey>, (προσπελάστηκε 16/8/10).

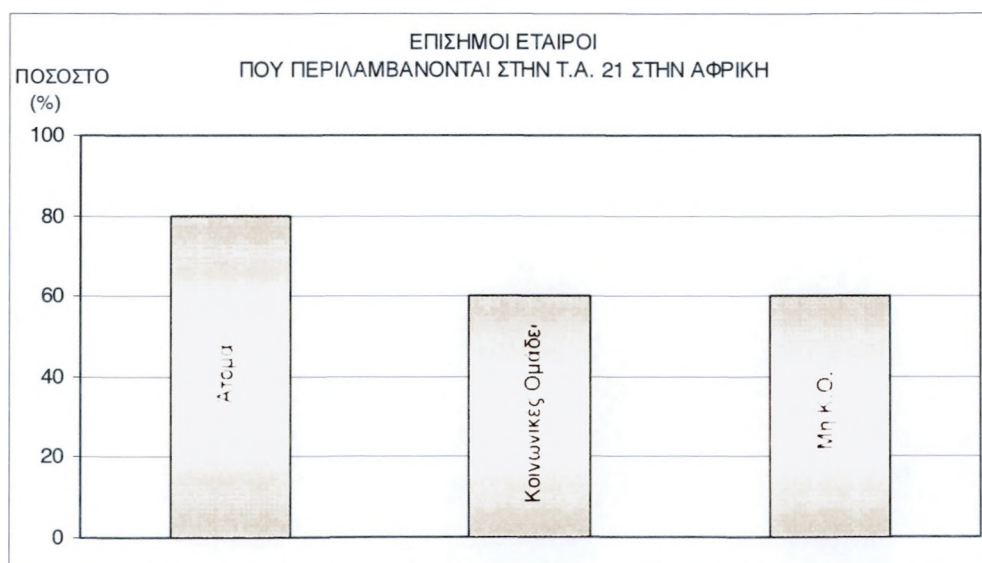
Πηγή: *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, ICLEI, Canada, 2002, pp. 8-9, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/la21survey>, (προσπελάστηκε 16/8/10).

Η οικονομική ανάπτυξη υπέχει ιδιαίτερη σημασία για τους αναπτυσσόμενους αφρικανικούς δήμους. Οι Τοπικές Κυβερνήσεις προσεγγίζουν το ζητούμενο της τοπικής οικονομικής ανάπτυξης τόσο ως το γενικότερο πλαίσιο της στοχοθεσίας της ΤΑ 21, όσο και ως μεμονωμένη προτεραιότητα. Έτσι, στην Αφρική τα Σχέδια Δράσης και οι διαδικασίες ΤΑ 21 αφορούν κυρίως:

- την ελάφρυνση της φτώχειας,.
- την οικονομική ανάπτυξη.
- την δημόσια υγεία και την αντιμετώπιση σοβαρών ασθενειών (όπως η ελονοσία και το Aids κ.α.).
- την ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας (community development)
- την διαχείριση των υδάτινων πόρων.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η συμμετοχή πολλών τομέων στην διαδικασία σχεδιασμού αποτελεί θεμελιώδη προσέγγιση και τακτική της ΤΑ 21 και υπό αυτή την έννοια στην Αφρική, οι «κύριες ομάδες συμφερόντων», περιλαμβάνονται σε ποσοστό 78% στις διαδικασίες ΤΑ 21.⁷⁶ Οι εταίροι στις ομάδες αυτές παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 2.

Διάγραμμα 2.

⁷⁶ Ibid.

Πηγή: *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, ICLEI, Canada, 2002, pp. 8-9, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/la21survey>, (προσπελάστηκε 16/8/10).

Σύμφωνα με σχετική έρευνα του ICLEI σε συνεργασία με το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών «Capacity 21 UN Programme» (2002)⁷⁷, υπάρχουν κάποιες κοινωνικές ομάδες που σε γενικές γραμμές, δεν έχουν περιληφθεί στην διαδικασία. Οι γυναίκες και οι νεολαία συμμετέχουν σε λιγότερες από τις μισές διαδικασίες ΤΑ 21, οι οποίες καταγράφονται και αναφέρονται για την αφρικανική ήπειρο, ενώ οι εθνικές μειονότητες περιλαμβάνονται σε ποσοστό λιγότερο από 3%.⁷⁸ Περαιτέρω, οι φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, αναφέρουν ότι η υιοθέτηση και εφαρμογή ΤΑ 21, έχει ήδη φέρει αποτελέσματα σε θέματα όπως η παροχή νερού, η ποιότητα του νερού και η δημόσια αφύπνιση και ενημέρωση σε ποικίλα ζητήματα που απασχολούν τις επιμέρους τοπικές κοινωνίες.

Όμως η εφαρμογή ΤΑ 21 στην Αφρική έχει να αντιμετωπίσει σημαντικά εμπόδια. Η έλλειψη οικονομικής υποστήριξης είναι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Δήμοι, ενώ παράλληλα γίνεται αναφορά για ανεπαρκή στήριξη από τις εθνικές κυβερνήσεις, όπως επίσης και για ελλειπείς διασυνδέσεις και επικοινωνία με διεθνείς οργανισμούς, δεδομένα που συνεπάγονται στην πράξη σοβαρά κωλύματα. Η έλλειψη εξειδικευμένου και καταρτισμένου προσωπικού θεωρείται επίσης, από πολλούς Δήμους ως ένα ακόμα τρωτό σημείο στην διαδικασία ΤΑ 21. Αντιθέτως, οι Τοπικές Αρχές αναγνωρίζουν ως αναγκαία την εξασφάλιση πολιτικής στήριξης από τις εθνικές κυβερνήσεις σε συνδυασμό με αύξηση της χρηματοδότησης των ΤΑ 21. Παρόλα αυτά η εφαρμογή της ΤΑ 21 στην Αφρική φαίνεται να έχει αποτελέσματα ακόμα και στις περιπτώσεις όπου άλλοι μέθοδοι διακυβέρνησης και μηχανισμοί έχουν αποτύχει, κυρίως σε θέματα που αφορούν το νερό. Σε κάθε περίπτωση, στην Αφρική, η χρήση του εργαλείου της ΤΑ 21 από τους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, μπορεί να προσφέρει πολλά στις τοπικές κοινωνίες, καθώς κινητοποιεί πηγές στήριξης και ανάπτυξης που υπό άλλες συνθήκες δεν είναι διαθέσιμες, με θετικά αποτελέσματα. Υπάρχει λοιπόν μια

---

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid, p. 9.

ξεκάθαρη ευκαιρία για τις εθνικές κυβερνήσεις και τους διεθνείς οργανισμούς να προωθήσουν και να εφαρμόσουν μέσω της ΤΑ 21 εθνικά Προγράμματα και πλαίσια αναπτυξιακών πολιτικών.

iii) Περιοχή Ασίας - Ειρηνικού. Περιβαλλοντική Προστασία μέσω της ΤΑ 21.

Στην περιοχή Ασίας – Ειρηνικού το έτος 2002 είχαν ήδη καταγραφεί 674 διαδικασίες ΤΑ 21 σε 17 χώρες. Ένας από τους παράγοντες-κλειδιά για την εξάπλωση των διαδικασιών αυτών είναι οι Εθνικές Καμπάνιες. Έξι χώρες στην περιοχή αυτή έχουν Εθνικές Καμπάνιες, οι οποίες καταλαμβάνουν ποσοστό περισσότερο του 75% του περιφερειακού συνόλου, μεταξύ αυτών η Αυστραλία, η Ιαπωνία, η Νότιος Κορέα, έχοντας αποδειχθεί ιδιαίτερα αποτελεσματικές στην ενθάρρυνση και στήριξη ενός μεγάλου αριθμού διαδικασιών ΤΑ 21.

Ένα από τα αξιοσημείωτα χαρακτηριστικά των ΤΑ 21 στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού αποτελεί η ιδιαίτερη έμφαση που δίνεται στην **περιβαλλοντική προστασία**, και όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 3, πολλοί Δήμοι τοποθετούν σχετικές δράσεις ως κεντρικό θέμα των διαδικασιών των Τοπικών τους Μικρών Οδηγών 21. Περαιτέρω οι συγκεκριμένες προτεραιότητες που συναντώνται συχνότερα στην στοχοθεσία των Τοπικών Ατζέντα 21 της Περιοχής αυτής είναι:

- Θέματα διαχείρισης φυσικών πόρων.
- Η ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα.
- Θέματα διαχείρισης των υδάτινων πόρων.
- Θέματα ενέργειας.

Διάγραμμα 3.

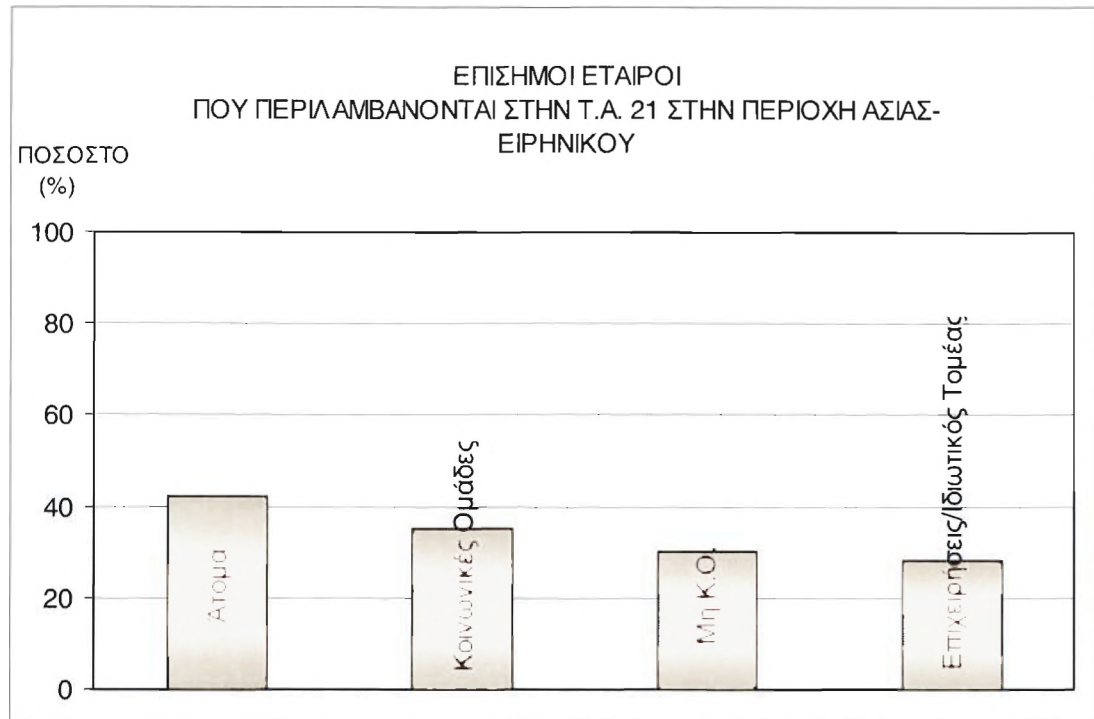
Πηγή: *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, ICLEI, Canada, 2002, pp. 8-9, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/la21survey>, (προσπελάστηκε 16/8/10).

Επίσης, καταγράφεται⁷⁹ ότι πάνω από τα 2/3 των Τοπικών Αρχών που εφαρμόζουν ΤΑ 21, έχουν με κάποιο τρόπο συμπεριλάβει στις σχετικές διαδικασίες τους «κύριους Δρώντες» της τοπικής κοινότητας τους. Όμως, όπως συμβαίνει και σε άλλες περιοχές του πλανήτη οι εθνικές μειονότητες εξακολουθούν να είναι αποκλεισμένες από αυτές τις διαδικασίες. Παρόλα αυτά διαπιστώνεται μείωση των αποβλήτων, αστικός εξωραϊσμός, αφύπνιση των πολιτών, και βελτίωση της ποιότητας του νερού. Όμως η ελλιπής χρηματική στήριξη και στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού εξακολουθεί να είναι ένα σημαντικός ανασχετικός παράγοντας στην αποτελεσματική εφαρμογή ΤΑ 21.

⁷⁹ Τα αποτελέσματα βασίζονται σε 325 Δήμους που παρείχαν σχετικά δεδομένα στην έρευνα του ICLEI, (2002), σχ. Βλ. Ibid, pp.10-11.

Διάγραμμα 4.

Πηγή: *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, ICLEI, Canada, 2002, pp. 8-9, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/la21survey>, (προσπελάστηκε 16/8/10).

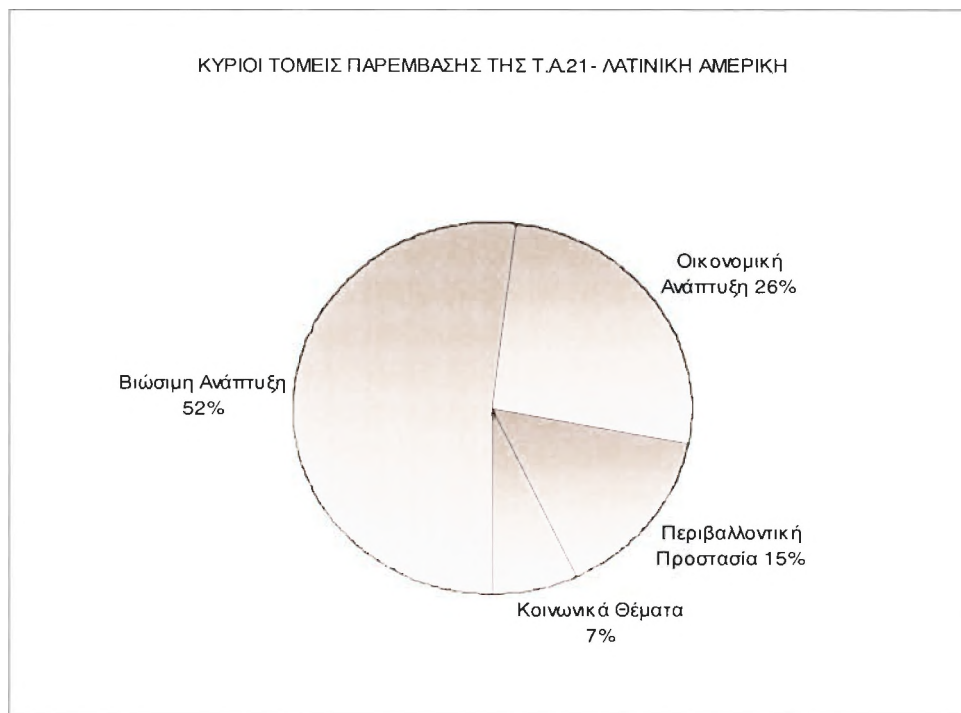
iv) Λατινική Αμερική. Ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας μέσω της Τοπικής Ατζέντας 21.

Σε γενικές γραμμές, στην Λατινική Αμερική σύμφωνα με σχετική έρευνα του ICLEI, το 2002 είχαν ήδη αναλάβει διαδικασίες ΤΑ 21⁸⁰ 119 Δήμοι σε 17 χώρες. Πολλές από τις δραστηριότητες λαμβάνουν χώρα ανεξάρτητα από τις υπάρχουσες εθνικές καμπάνιες. Στο Εκουαδόρ και στο Περού υπάρχουν εθνικές καμπάνιες, όμως σε αρκετές άλλες χώρες αναπτύσσονται ισχυρότερα υποστηρικτικά συστήματα.

Οι φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Λατινική Αμερική, έχουν υιοθετήσει μια ευρεία ποικιλία προσεγγίσεων ως προς την ΤΑ 21. Έτσι, παρόλο που η προσέγγιση της Βιώσιμης Ανάπτυξης είναι η πιο συχνή, πολλές διαδικασίες είναι εξειδικευμένα επικεντρωμένες σε θέματα περιβαλλοντικού και οικονομικού ενδιαφέροντος, όπως προκύπτει και από το Διάγραμμα 4.

⁸⁰ Βλ. *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, op.cit, p.14.

Διάγραμμα 5.

Πηγή: *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, ICLEI, Canada, 2002, pp. 8-9, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/la21survey>, (προσπελάστηκε 16/8/10).

Οι πιο διαδεδομένες προτεραιότητες δράσεων στα πλαίσια διαδικασιών ΤΑ 21 στην περίπτωση της Λατινικής Αμερικής περιλαμβάνουν:

- Ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας.
- Τουρισμός.
- Οικονομική ανάπτυξη.
- Ανακούφιση της φτώχειας.
- Διαχείριση των υδάτινων πόρων.
- Θέματα διαφύλαξης της πολιτιστικής ταυτότητας και κληρονομιάς.

Επίσης, όπως είδαμε να συμβαίνει και σε άλλες περιοχές του πλανήτη, κάποιες κοινωνικές ομάδες είναι αποκλεισμένες ή έχουν περιορισμένη συμμετοχή στις διαδικασίες ΤΑ 21, όπως οι αυτόχθονες (ιθαγενείς) πληθυσμοί (indigenous populations), οι εθνικές μειονότητες και η νεολαία. Περαιτέρω η εφαρμογή διαδικασιών στην περιοχή της Λατινικής Αμερικής έχει φέρει σημαντικές βελτιώσεις σε θέματα όπως η παροχή και πρόσβαση σε ασφαλές πόσιμο νερό,

στην αφύπνιση και ενημέρωση του κοινού, σε θέματα διαφύλαξης του πολιτισμού και της πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς. Να σημειωθεί ότι η έμφαση στην διατήρηση και στην περιφρούρηση του πολιτισμού των τοπικών κοινοτήτων και την πολιτιστικής κληρονομιάς τους, είναι ένα ξεχωριστό σημείο αναφοράς των ΤΑ 21 της Λατινικής Αμερικής, που χαρακτηρίζει την περιοχή αυτή, καθώς αποτελεί την μοναδική περίπτωση όπου ο πολιτισμός και η διατήρηση του οριοθετούνται ως ένας βασικός τομέας δράσης.

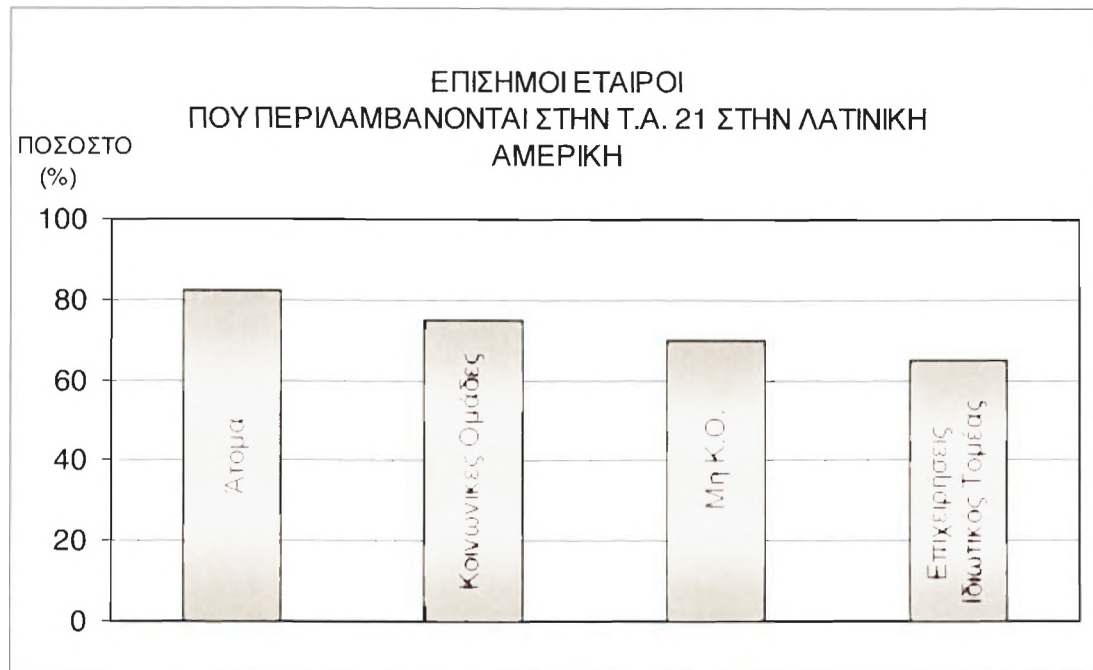
Να σημειωθεί επίσης, ότι ως βασικά εμπόδια στην εφαρμογή ΤΑ 21 έχουν αναφερθεί από τους επιμέρους Δήμους:

- η ανεπαρκής χρηματοδοτική στήριξη.
- η έλλειψη εθνικών προγραμμάτων.
- η ανεπαρκής πληροφόρηση και κατάρτιση.
- η ασθενείς διασυνδέσεις και διαδραστική επικοινωνία με διεθνείς οργανισμού.

Ως απάντηση στους ως άνω αναφερόμενους ανασχετικούς παράγοντες, οι λατινοαμερικάνοι πιστεύουν ότι υπάρχει ανάγκη για αύξηση της χρηματοδότησης και της πολιτικής στήριξης των σχετικών προσπαθειών από τις εθνικές κυβερνήσεις, όπως επίσης και διοικητικές-θεσμικές μεταρρυθμίσεις με μεταφορά περισσότερων αρμοδιοτήτων και εξουσιών στους φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, έτσι οι τελευταίοι να έχουν την δυνατότητα να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικότερα τις τοπικές ανάγκες και προτεραιότητες τους.

Τέλος, στην Λατινική Αμερική χαρακτηριστική είναι η ενεργός συμμετοχή της τοπικής κοινότητας, ενώ οι εθνικές κυβερνήσεις φαίνεται ότι μέσω υποστηρικτικών μηχανισμών που προορίζονταν να επαυξήσουν τις τοπικές δυνατότητες, επιχειρούν να δώσουν γρήγορη ώθηση στην Βιώσιμη Ανάπτυξη της περιοχής.

Διάγραμμα 6.

Πηγή: *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, ICLEI, Canada, 2002, pp. 8-9, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/la21survey>, (προσπελάστηκε 16/8/10).

ν) Βόρειος Αμερική. Η Τοπική Ατζέντα 21 αντιμέτωπη με αναπτυσσόμενες οικονομίες και την περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Οι διαδικασίες ΤΑ 21 στην περιοχή αυτή είναι ανεξάρτητες από τα Εθνικά και Περιφερειακά Προγράμματα. Αυτές οι συμμετοχικές διαδικασίες αναπτυξιακού σχεδιασμού δεν ονομάζονται τυπικά «Διαδικασίες Τοπικής Ατζέντας 21», παρόλο που έχουν κοινά χαρακτηριστικά, αλλά συχνά αναφέρονται ως «Βιώσιμος Σχεδιασμός για την Τοπική Κοινότητα». Ενώ παράλληλα, διαπιστώνεται ότι πολλές περιφερειακές οργανώσεις ενθαρρύνουν τις τοπικές δράσεις που είναι προσανατολισμένες στην βιώσιμη ανάπτυξη.⁸¹ Η προσέγγιση αυτή που διαθέτει τα βασικά χαρακτηριστικά ΤΑ 21, στην περίπτωση της Βορείου Αμερικής έχει στο επίκεντρο της θέματα οικονομικής ανάπτυξης σε συνδυασμό με την περιβαλλοντική προστασία με κύρια επιδίωξη την βιώσιμη ανάπτυξη. Εντός αυτών των πλαισίων οι

---

⁸¹ Ibid, p.16.

πιο διαδεδομένες δράσεις μπορούν να συνοψιστούν στους ακόλουθους τομείς ενδιαφέροντος⁸²:

- > Χρήσεις γης.
- > Μεταφορικά Μέσα.
- > Διαχείριση υδάτινων πόρων.
- > Οικονομική Ανάπτυξη.
- > Ποιότητα ατμοσφαιρικού αέρα. Μείωση της ρύπανσης.

Διάγραμμα 7.

Πηγή: *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, ICLEI, Canada, 2002, pp. 8-9, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/la21survey>, (προσπελάστηκε 16/8/10).

Συμμετοχή των «κύριων ομάδων συμφερόντων» αναφέρθηκε σε ποσοστό 80% των Δήμων που συμμετείχαν σε σχετική έρευνα του ICLEI⁸³, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι η Βόρειος Αμερική, ήταν η μόνη περιοχή όπου η διεύρυνση και η ενδυνάμωση της τοπικής κοινότητας (community empowerment), αναφέρεται ως την χαρακτηριστική και πλέον σημαντική επίτευξη. Επιπροσθέτως, υφίσταται και

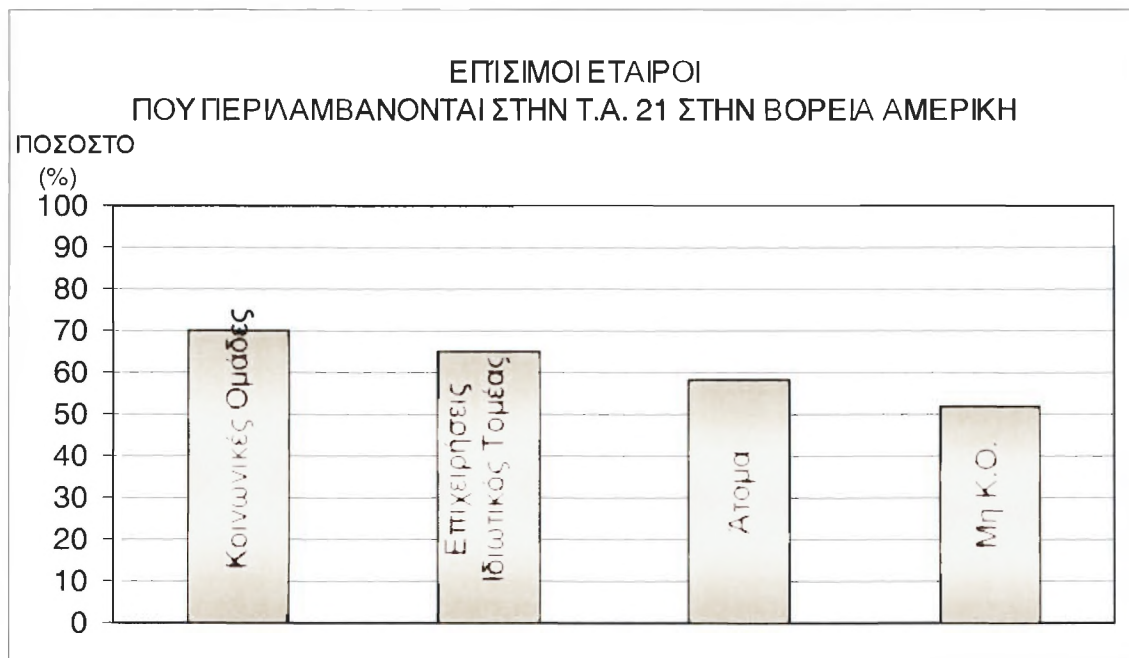
---

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid, p.17.

σε αυτή την περίπτωση το αίτημα για αύξηση της χρηματοδότησης από τις εθνικές κυβερνήσεις, ενώ προτείνεται και αναδιάρθρωση του φορολογικού συστήματος σε συνδυασμό με την κατάργηση επιδοτήσεων που αφορούν σε προϊόντα και πολιτικές που δεν συνάδουν με την προστασία του περιβάλλοντος και τις επιταγές της βιώσιμης ανάπτυξης. Σε κάθε περίπτωση οι τοπικές αρχές στην Βόρειο Αμερική αναπτύσσουν με επιτυχία δράσεις στα πλαίσια της Agenda 21 και σημειώνουν κάποιες αξιοσημείωτες επιτυχίες, ενώ υπάρχουν σημαντικές ευκαιρίες στα πλαίσια διαδικασιών ΤΑ 21 για την προώθηση σχεδιασμού της τοπικής ανάπτυξης στα πλαίσια αντιμετώπισης και των παγκόσμιων προκλήσεων, με γνώμονα πάντα την αειφόρο ανάπτυξη.

Διάγραμμα 8.

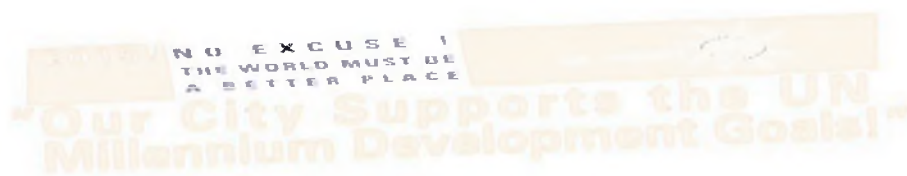

Πηγή: *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, ICLEI, Canada, 2002, pp. 8-9, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/la21survey>, (προσπελάστηκε 16/8/10).

vi) Η ΤΑ 21 στην Μέση Ανατολή.

Για την περιοχή της Μέσης Ανατολής υπάρχουν διαθέσιμα ελάχιστα δεδομένα μέσω σχετικών ερευνών για την εφαρμογή διαδικασιών ΤΑ 21, καθώς οι φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης της περιοχής παρέχουν περιορισμένες πληροφορίες. Δεδομένου του γεγονότος αυτού, με βάση πληροφορίες που παρείχαν οι Τοπικές Αρχές, και άλλοι οργανισμοί, το ICLEI, αναφέρει σε σχετική έρευνα (του 2002) ότι 79 Τοπικές Κυβερνήσεις σε 13 χώρες της Μέσης Ανατολής, έχουν ξεκινήσει διαδικασίες ΤΑ 21⁸⁴. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η Τουρκική Καμπάνια ΤΑ 21. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα που άρχισε τον Σεπτέμβριο του 1997 και μέχρι σήμερα έχει βρει ιδιαίτερη απήχηση και στήριξη από τις κεντρικές και τοπικές αρχές, ενώ ιδιαίτερη έμφαση έχει δοθεί στην ενεργό συμμετοχή των γυναικών και της νεολαίας στην αστική ζωή και περαιτέρω στις διαδικασίες λήψεων αποφάσεων στα πλαίσια των επιμέρους ΤΑ 21⁸⁵.

Σε γενικές γραμμές η έλλειψη χρηματοδότησης και εθνικής στήριξης διαδικασιών ΤΑ 21, αποτελεί για την περιοχή της Μέσης Ανατολής έναν από τους βασικούς ανασχετικούς παράγοντες για την εφαρμογή σχετικών προγραμμάτων. Επιπλέον, κάποιες τοπικές κοινότητες αντιμετωπίζουν επιπρόσθετες προκλήσεις και εμπόδια που αφορούν κοινωνικά, πολιτικά και θεσμικά ελλείμματα (μη κοσμικά, ολοκληρωτικά καθεστάτα, διάκριση των φύλων, απουσία δημοκρατικών και συμμετοχικών θεσμών και διαδικασιών).

⁸⁴ Όμως, σύμφωνα με το ICLEI αυτός ο αριθμός είναι μάλλον απίθανο να αντιπροσωπεύει σε πλήρη έκταση τις διαδικασίες που βρίσκονται σε εξέλιξη.

⁸⁵ Προς αυτό τον σκοπό έχουν δημιουργηθεί σε αρκετές Πόλεις που συμμετέχουν στην Καμπάνια ΤΑ 21, ειδικά Συμβούλια για τις γυναίκες, τους νέους και τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Περαιτέρω η οργάνωση δημόσιων συνεδριάσεων κάτω από την ομπρέλα της ΤΑ 21 σε επίπεδο τοπικής κοινότητας είχε γίνει μια διαδεδομένη πρακτική. Μια σημαντική συμβολή από τις συμμετέχουσες Τοπικές Αρχές προκειμένου να υποστηρίξουν τις αντίστοιχες τοπικές διαδικασίες ΤΑ 21, αποτελεί το γεγονός ότι έχουν παραχωρήσει για την στέγαση των διοικητικών υπηρεσιών που στηρίζουν τις σχετικές διαδικασίες κτήρια με ιδιαίτερο γόητρο, τα οποία καλούνται «Σπίτια Τοπικής Ατζέντα 21». Σχετικά Βλ. *Project Summary Information*, διαθέσιμο στο: <http://www.la21turkey.net/>, (προσπελάστηκε 20/8/10).

vii) Ευρώπη. Συνεχής ανάπτυξη στα πλαίσια διαδικασιών ΤΑ 21.

Η πιο ενεργή περιοχή σε παγκόσμια κλίμακα, όσον αφορά σε Δράσεις Τοπικής Ατζέντας 21 είναι η **Ευρώπη**, τόσο για τον αριθμό των εθνικών εκστρατειών όσο και λόγω του αριθμού των πόλεων που συμμετέχουν. Στην Ευρώπη επίσης, συναντάται η πιο δραστήρια περιφερειακή εκστρατεία, η *Ευρωπαϊκή Εκστρατεία για Βιώσιμες Πόλεις και Κωμοπόλεις*, η οποία υποστηρίζει περαιτέρω την εθνική συμμετοχή στην Τοπική Ατζέντα 21, και συντονίζει την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των συμμετεχόντων Δήμων και Ενώσεων. Είναι χαρακτηριστικό ότι έχουν διαπιστωθεί πάνω από 5.300 διαδικασίες ΤΑ 21⁸⁶, που μεταφράζονται σε ποσοστό 80% του παγκόσμιου συνόλου. Η *Ευρωπαϊκή Εκστρατεία για Βιώσιμες Πόλεις και Κωμοπόλεις* έχει προωθήσει και στηρίζει πάνω 1.400 Δήμους να δεσμευτούν για την υιοθέτηση και εφαρμογή αναπτυξιακού σχεδιασμού και Δράσεων στα πλαίσια της Βιώσιμης Ανάπτυξης, με την υπογραφή της Χάρτας του Άαλμποργκ. Χαρακτηριστικά να σημειωθεί ότι στην Σουηδία σχεδόν το 100% των Δήμων έχουν υιοθετήσει ΤΑ 21.⁸⁷

Στην Ευρώπη η προσέγγιση της βιώσιμης ανάπτυξης, σύμφωνα με την οποία συνεκτιμώνται ισόρροπα η περιβαλλοντική, οικονομική, και κοινωνική παράμετρος του αναπτυξιακού φαινομένου, στον σχεδιασμό για το παρόν και το μέλλον, είναι η κρατούσα. Όμως, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις όπου τα περιβαλλοντικά ζητήματα τοποθετούνται στο επίκεντρο της στοχοθεσίας ΤΑ 21. Σε γενικές γραμμές στις διαδικασίες ΤΑ 21 στους ευρωπαϊκούς Δήμους, τα θέματα προτεραιότητας και οι τομείς ενδιαφέροντος και δράσης ποικίλουν, μπορούν όμως να συνοψιστούν ως ακολούθως:

- Θέματα διαχείρισης της ενέργειας.
- Θέματα που αφορούν στις μεταφορές.
- Θέματα που αφορούν στις χρήσεις γης.
- Θέματα που αφορούν στην κλιματική αλλαγή και τις επιπτώσεις της για την ανθρωπότητα.
- Θέματα βιοποικιλότητας, και διαχείρισης των φυσικών πόρων.

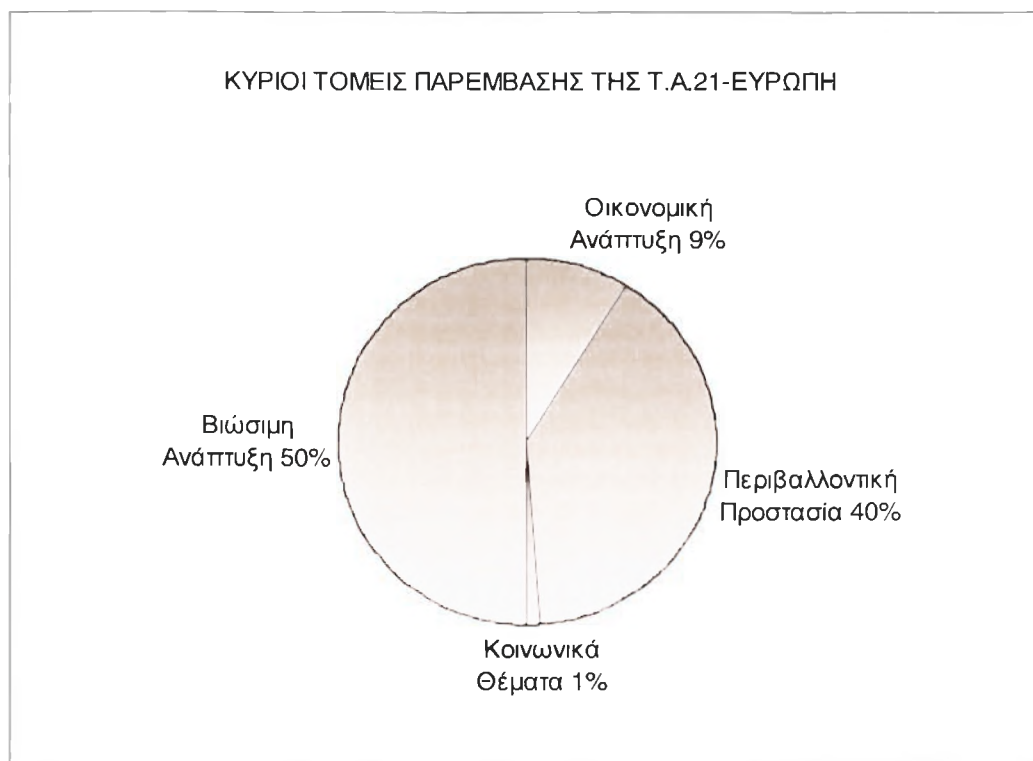
---

⁸⁶ *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, op.cit, p.12.

⁸⁷ Ibid.

Διάγραμμα 9.

Πηγή: *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, ICLEI, Canada, 2002, pp. 8-9, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/la21survey>, (προσπελάστηκε 16/8/10).

Είναι αξιοσημείωτο ότι η περιοχή της Ευρώπης, είναι η μόνη στην οποία θέματα κλιματικής αλλαγής, βρίσκονται στην κορυφή της λίστας των προτεραιοτήτων και των Σχεδίων Δράσης που υλοποιούνται στα πλαίσια ΤΑ 21⁸⁸. Επιπροσθέτως, και στον ευρωπαϊκό χώρο οι φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην συμμετοχή των πολιτών, ενώ διαπιστώνεται και ευρεία συμμετοχή του εκπαιδευτικού κλάδου στις ομάδες εταιρικών σχέσεων.

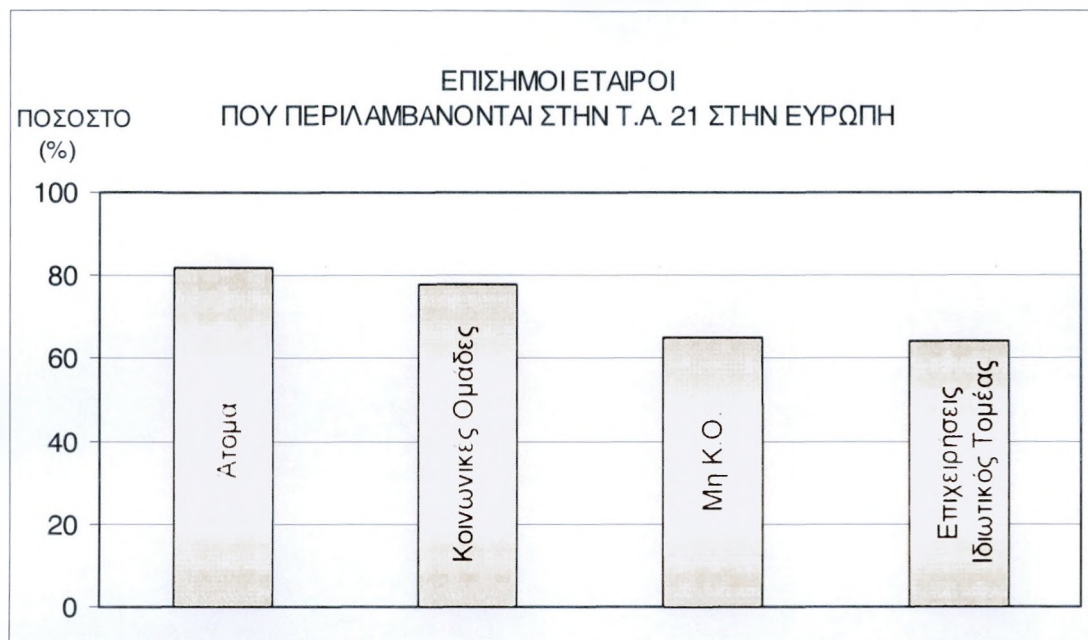
Ως αποτέλεσμα της εφαρμογής ΤΑ 21, οι ευρωπαϊκοί Δήμοι σημείωσαν πρόοδο όσον αφορά στην αφύπνιση, ενημέρωση και συμμετοχή των πολιτών σε επίπεδο τοπικής κοινότητας. Επίσης, θετικά αποτελέσματα σημειώνονται και σε θέματα διαχείρισης των αποβλήτων, μείωσης της ρύπανσης όπως επίσης και σε

---

⁸⁸ Ibid, p.13.

θέματα βιοποικιλότητας.⁸⁹ Όμως, και στην περίπτωση της Ευρώπης, όπως άλλωστε είδαμε να συμβαίνει και σε άλλες περιοχές του πλανήτη, η ανεπαρκής οικονομική στήριξη και η έλλειψη εθνικής δέσμευσης αποτελούν τροχοπέδη στην δυναμική που αναπτύσσεται στην περιοχή αυτή.

Διάγραμμα 10.

Πηγή: *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, ICLEI, Canada, 2002, pp. 8-9, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/la21survey>, (προσπελάστηκε 16/8/10).

2.6.1 Γενικά Συμπεράσματα

Η διερεύνηση και κριτική προσέγγιση της εφαρμογής διαδικασιών ΤΑ 21 σε παγκόσμια κλίμακα οδηγεί σε σημαντικές επισημάνσεις, διαπιστώσεις.

Ι. Κοινά στοιχεία της επιτυχίας

Ορισμένες κοινότητες έχουν περισσότερη επιτυχία στην εφαρμογή της διαδικασίας από τις άλλες. Όταν το Πρόγραμμα «*Local Agenda 21 Model Communities Programme*» του ICLEI, μελέτησε μερικά από τα *κοινά χαρακτηριστικά των πιο αποτελεσματικών* διαδικασιών ΤΑ 21, αυτές περιλάμβαναν:

⁸⁹ Ibid.

✓ Σε αρχικό στάδιο της διαδικασίας, διαμόρφωση μιας πολύ-τομεακής συνεργασίας/εταιρικής σχέσης (multi-sectoral partnership) με τους κύριους δρώντες.

✓ Μια δέσμευση από το δήμο, όσον αφορά στους πόρους και τα μέσα στήριξης της διαδικασίας ΤΑ 21, όπως επίσης και μια σαφή στρατηγική για την ανταλλαγή πληροφοριών και απόψεων με τους πολίτες.

✓ Σεβασμός από την τοπική αυτοδιοίκηση των προτεραιοτήτων, των αναγκών και των αποφάσεων των πολιτών.

✓ Συμμετοχή τόσο των αιρετών, όσο και των δημοτικών υπαλλήλων στη διαδικασία.

✓ Δημοτική ευθυγράμμιση των πολιτικών και των προγραμμάτων με την Τοπική Ατζέντα 21 διαδικασία και το σχέδιο δράσης.

II. Άρση των εμποδίων για την επιτυχημένη εφαρμογή του εργαλείου της Τοπικής Ατζέντα 21 για την τοπική ανάπτυξη.

Εάν οι τοπικές κυβερνήσεις στοχεύουν στην επιτυχία των προσπαθειών τους για την εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντας 21, θα πρέπει να ξεπεράσουν ορισμένα εμπόδια τοπικού χαρακτήρα, όπως:

-Παραδοσιακές θεσμικές δομές που εμποδίζουν τη συμμετοχική λήψη αποφάσεων ή που είναι υπερβολικά απλοϊκές και μονοδιάστατες για να ανταποκριθούν στις πολυπλοκότητες που ενέχει ο σχεδιασμός της αειφόρου ανάπτυξης.

-Τις επιπτώσεις των εκλογών και την επιρροή της εκάστοτε νέας κυβέρνησης πάνω στην διαδικασία καθορισμού προτεραιοτήτων για την κοινότητα.

-Τη έλλειψη γενικότερης κατανόησης των θεμελιωδών αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης και της διαδικασίας από τους τοπικούς αιρετούς άρχοντες, το προσωπικό, καθώς και από άλλους παράγοντες της κοινότητας.

Υπάρχουν επίσης, εξωτερικοί παράγοντες που μπορούν να εμποδίζουν την επιτυχία τους. Για παράδειγμα θεσμικά πλαίσια σύμφωνα με τα οποία δεν απαιτείται από τους κατασκευαστές να αναλάβουν την ευθύνη για το κόστος των αποβλήτων που προκαλούνται από τα υλικά συσκευασίας του προϊόντος που χρησιμοποιούν, μπορεί να καταστήσουν δυσχερές για τις τοπικές κυβερνήσεις να ανταποκριθούν στους στόχους της ΤΑ 21 (διαχείριση αποβλήτων). Περαιτέρω,

επιχειρηματικές πρακτικές, που βρίσκονται ουσιαστικά στον αντίποδα της πράσινης επιχειρηματικότητας⁹⁰ μπορούν να ενθαρρύνουν μη βιώσιμες συμπεριφορές, με χαρακτηριστικό παράδειγμα, την τακτική των επιχειρήσεων που ακολουθείται σε ορισμένες χώρες, να παρέχουν στους υπαλλήλους τους δωρεάν χώρο στάθμευσης αυτοκινήτων και ως εκ τούτου να απολαμβάνουν φορολογικές ελαφρύνσεις. Ενώ αντίθετα, το κόστος για τους εργοδότες να παρέχουν διόδους δημόσιας διέλευσης δεν υπόκειται σε φορολογική ελάφρυνση, γεγονός που αποτελεί σαφώς τροχοπέδη για τις πόλεις και τοπικές αυτοδιοικήσεις, που προσπαθούν να επιτύχουν τους στόχους για τη μείωση των αερίων θερμοκηπίου ή/και τη βελτίωση της ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα. Νομικά και κανονιστικά εμπόδια, μπορεί να απαγορεύουν στην τοπική αυτοδιοίκηση, στα πλαίσια υλοποίησης Σχεδίων Δράσης ΤΑ 21, να λαμβάνει ειδικά μέτρα για να αυξήσει τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά οφέλη, ενώ η απουσία δικαιοδοσίας μπορεί να αφήσει τις τοπικές αρχές χωρίς ή με ελάχιστη εξουσία για την άμεση αντιμετώπιση των τοπικών προβλημάτων.

Συνεπώς, για να εφαρμοστεί με επιτυχία η Τοπική Ατζέντα 21 θα πρέπει τα σχέδια της τοπικής αυτοδιοίκησης να υποστηρίζονται από τις εθνικές κυβερνητικές πολιτικές και τα προγράμματα, καθώς λίγες από τις υπάρχουσες προσπάθειες ΤΑ 21 συνδέονται με τις, σε εθνικό επίπεδο, στρατηγικές. Ωστόσο, υπάρχουν και εξαιρέσεις. Στη Νότια Αφρική, για παράδειγμα, η Τοπική Ατζέντα 21 έχει υιοθετηθεί ως μηχανισμός για την εφαρμογή του Σχεδίου Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης της περιοχής. Στην Κολομβία, η Τοπική Ατζέντα 21 συνδέεται με ένα σημαντικό Πρόγραμμα του Υπουργείου Περιβάλλοντος που χρηματοδοτείται από

---

⁹⁰ Η «πράσινη» επιχειρηματικότητα είναι μια αναδυόμενη μορφή οικονομικής δραστηριότητας, που εστιάζεται σε δύο βασικές ανάγκες των σύγχρονων πολιτών και κοινωνιών: α) στην ποιότητα της ζωής και β) στην απαίτηση για τη διατήρηση και την ήπια αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος. Η αντιμετώπιση των επερχόμενων περιβαλλοντικών προκλήσεων αναδεικνύει ολοένα και περισσότερο την σημασία «πράσινων» προϊόντων και υπηρεσιών που αναμένεται να υιοθετούνται από τους πολίτες λόγω της ολοένα πιο απαιτητικής και αυστηρής κοινοτικής και εθνικής νομοθεσίας, της τεχνολογικής εξέλιξης και των αυξανόμενων επενδύσεων στον τομέα των «καθαρών» τεχνολογιών και των εγκαταστάσεων αντι-ρύπανσης (ενίσχυση της ανάπτυξης και τη διάδοση των τεχνολογιών του περιβάλλοντος), του γεγονότος της ανάπτυξης σε τομείς σχετικούς με την αποτελεσματικότερη διαχείριση και παραγωγή ήπιων μορφών ενέργειας, αειφορική διαχείριση, την προστασία και την ανάδειξη ευαίσθητων οικοσυστημάτων, τη βιολογική γεωργία. Οι δραστηριότητες των «πράσινων» επιχειρήσεων μπορούν να καλύπτουν όλους τους τομείς της οικονομίας: 1. Πρωτογενή (βιολογικά προϊόντα, βιοποικιλότητα), 2. Δευτερογενή (Τρόφιμα, Χειροτεχνία, Ανακύκλωση), 3. Τριτογενή (εμπόριο πράσινων προϊόντων), 4. Τεταρτογενή (επικοινωνία, προβολή, πιστοποίηση).

την Παγκόσμια Τράπεζα και αφορά στην βελτίωση της ικανότητας περιβαλλοντικής διαχείρισης των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης⁹¹.

Επιπλέον, επιτυχής εφαρμογή των Σχεδίων Δράσης που έχουν καταρτισθεί από τις ομάδες των ενδιαφερομένων μερών μιας τοπικής κοινωνίας (stakeholders) απαιτεί επίσης την ενσωμάτωση των σχεδίων αυτών σε χωριστές, εκ του νόμου διαδικασίες σχεδιασμού της τοπικής αυτοδιοίκησης. Αυτό θα απαιτήσει περαιτέρω μεταρρύθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης. Για παράδειγμα, στην περίπτωση του Δήμου Hamilton-Wentworth στον Καναδά, που προαναφέρθηκε, το διοικητικό προσωπικό είναι πλέον υποχρεωμένο να αποδεικνύει την συμβατότητα κάθε νέας προτεινόμενης δράσης με το Σχέδιο Δράσης της κοινότητας "Όραμα 2020/ Vision 2020".

Ένα άλλο θέμα που προκύπτει είναι η σχέση μεταξύ των Σχεδίων Δράσης Τοπικής Ατζέντας 21 και των παγκόσμιων στόχων της Ατζέντας 21.⁹² Εξ ανάγκης, μια Τοπική Ατζέντα 21 πρέπει να αντιμετωπίσει τις τοπικές προτεραιότητες, όπως αυτές οριοθετούνται από τη συμμετοχική διαδικασία. Έτσι, η ΤΑ 21 στις αναπτυσσόμενες και περισσότερο εύρωστες οικονομικά χώρες τείνουν να περιλαμβάνουν δράσεις που αφορούν σε ζητήματα όπως η αλλαγή του κλίματος και η προστασία της παγκόσμιας βιοποικιλότητας, ζητήματα που όπως διαπιστώνεται δεν μπορούν και δεν λαμβάνουν ιδιαίτερης προσοχής σε κοινότητες του αναπτυσσόμενου κόσμου. Ωστόσο, η διαδικασία βοηθά στο να εκπαιδεύσει τους κατοίκους των περιοχών αυτών, όσον αφορά στους δεσμούς μεταξύ των τοπικών και παγκόσμιων προβλημάτων και προκλήσεων.

Τέλος, η βασική επιτυχία του κινήματος ΤΑ 21 έως σήμερα, ήταν να βοηθήσει στην οικοδόμηση της βασικής προϋπόθεσης της τοπικής θεσμικής ικανότητας για την αειφόρο ανάπτυξη, σε εκατοντάδες κοινότητες και δεκάδες χώρες. Αυτό έχει ολοκληρωθεί με εκπληκτικά μικρή εξωτερική υποστήριξη από τις κεντρικές κυβερνήσεις. Ως εκ τούτου, το κίνημα μπαίνει πλέον στη δεύτερη φάση της. Αυτή η φάση χαρακτηρίζεται από την επέκταση δράσεων και διαδικασιών Τοπικής Ατζέντας 21, σε όλο τον κόσμο, όπως επίσης και από την αύξηση των

---

⁹¹ Βλ. ICLEI, *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, op.cit, p.6.

⁹² Ibid.

σχετικών περιφερειακών και εθνικών εκστρατειών⁹³. Επίσης, χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι κινείται πέρα και από τις αναγκαίες θεσμικές αναδιαρθρώσεις, και περνά πλέον στην υλοποίηση των σχεδίων δράσης που ασχολούνται με συγκεκριμένη θεματολογία και στόχους. Προς το σκοπό αυτό, η τοπική αυτοδιοίκηση θα κληθεί να οργανώσει και να αναζητήσει νέα είδη υποστήριξης τόσο εντός των ορίων της, όσο και σε περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Η πραγματική δοκιμασία για την ΤΑ 21 θα είναι οι επιπτώσεις που θα έχει τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι υπάρχουσες εθνικές εκστρατείες, σε συνεργασία με περιφερειακές και διεθνείς οργανώσεις, έχουν ξεκινήσει την ανάπτυξη μοντέλων, εργαλείων και διαδικασιών για τη μέτρηση των επιπτώσεων και αξιολόγηση της συνολικής απόδοσης των προσπαθειών Τοπικής Ατζέντας 21.⁹⁴

---

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Σχετικά αναφέρουμε το *Μοντέλο Αντάξιολόγησης Τοπικών Αυτοδιοικήσεων Τοπικών Ατζέντα /LASALA Self-Evaluation Model*. Πρόκειται για ένα Μοντέλο Αξιολόγησης για τις διαδικασίες ΤΑ 21, το οποίο περιλαμβάνει εννέα κριτήρια, στην χρήση των οποίων κατέληξε σχετικό Πρόγραμμα διεθνούς έρευνας με τίτλο: "LASALA-LOCAL AUTHORITIES SELF ASSESSMENT OF LOCAL AGENDA", το οποίο συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG Research, 5^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο, 2000-2001. Τα κριτήρια αυτά αφορούν την διενέργεια αυτό-αξιολόγησης όσον αφορά στην εφαρμογή διαδικασιών ΤΑ 21. Ενδεικτικά αξιολογούνται οι διαθέσιμοι πόροι, τα υπάρχοντα Σχέδια Βιώσιμης Ανάπτυξης, το επίπεδο συμμετοχής των πολιτών, οι εταιρικές σχέσεις μεταξύ ομάδων της τοπικής κοινότητας και της τοπικής αυτοδιοίκησης, το επίπεδο της αφύπνισης και της ενημέρωσης των πολιτών, κ.α. Σχ. Βλ. Joas, M., Grönholm, B., A Comparative Perspective on self-Assessment of Local Agenda 21 in European Cities, *Boreal Environment Research* 9, Helsinki, 2004, pp. 499-507.

2.6.2. Σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών: Τα Προγράμματα “Sustainable Cities” και “Localizing Agenda 21” Programmes (United Nations Centre for Human Settlements/UNCHS).

Όπως έχει προαναφερθεί, το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για τους Ανθρώπινους Οικισμούς (UNCHS/UN-HABITAT), είναι ένας ειδικευμένος Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών που έχει την εντολή από την Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ για την προώθηση των κοινωνικά και περιβαλλοντικά βιώσιμων πόλεων και κοινοπόλεων, με στόχο την παροχή κατάλληλης στέγης για όλους. Να σημειωθεί ότι ο προϋπολογισμός του φορέα προέρχεται από τέσσερις βασικές πηγές, η συντριπτική πλειοψηφία, υπό τη μορφή εισφορών από τους πολυμερείς και διμερείς εταίρους στα πλαίσια τεχνικής συνεργασίας. Ο Οργανισμός λαμβάνει, επίσης, εισφορές από τις κυβερνήσεις και άλλους εταίρους, συμπεριλαμβανομένων των Τοπικών Αρχών και Ιδρυμάτων, όπως επίσης και 5% περίπου από τον τακτικό προϋπολογισμό του ΟΗΕ.

Στα πλαίσια του Περιβαλλοντικού Τομέα του UN-Habitat εντάσσονται και τα ειδικότερα Προγράμματα «Sustainable Cities» και «Localizing Agenda 21». Σε γενικές γραμμές πρόκειται για Προγράμματα που βοηθούν της Πόλεις να αναλάβουν και να ανταποκριθούν στον ζωτικό τους ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, προωθώντας καλύτερες περιβαλλοντικές πολιτικές και βελτιώνοντας την αστική περιβαλλοντική διαχείριση.

Τα Προγράμματα «Sustainable Cities» και «Localizing Agenda 21» προωθούν μια διαχειριστική μεθοδολογία πόλεων στα πλαίσια της Διαδικασίας *Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού και Διαχείρισης* (Environmental Planning and Management/EPM). Η μεθοδολογία αυτή αντιπροσωπεύει μια προσέγγιση η οποία στο εσωτερικό μιας πόλης δίνει προτεραιότητα στα περιβαλλοντικά ζητήματα με στόχο την αποτελεσματική αντιμετώπισή τους. Είναι μια ειδικά προσανατολισμένη διαδικασία-πλαίσιο, που δίνει την δυνατότητα στα διαφορετικά ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders) να διαπραγματεύονται τις στρατηγικές και να αναζητούν λύσεις από κοινού για τα θέματα προτεραιότητας και κοινού ενδιαφέροντος. Η διαδικασία αποτελείται από μια λογική αλληλουχία διαδραστικού συνόλου δραστηριοτήτων των οποίων η συστηματική εφαρμογή και η ενσωμάτωση σε υφιστάμενους θεσμούς θα οδηγήσει σε βαθιές αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουμε τα θέματα ανάπτυξης.

2.6.2.1. Το Πρόγραμμα του UN-HABITAT για τις «Βιώσιμες Πόλεις» (Sustainable Cities Programme)⁹⁵.

Το Πρόγραμμα για τις «Βιώσιμες Πόλεις» (Sustainable Cities Programme/SCP) είναι μια κοινή δραστηριότητα του UN-HABITAT και του UNEP που καθιερώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και αποτέλεσε την βάση στην οποία οικοδομήθηκαν ο αστικός περιβαλλοντικός προγραμματισμός και η διαχείριση. Το Πρόγραμμα απευθύνεται στις αστικές τοπικές αρχές και τους εταίρους τους. Έχει εδραιωθεί στους πυλώνες της ευρείας συναίνεσης και συμμετοχής του συνόλου των

---

⁹⁵ Βλ. γενικά: <http://www.unhabitat.org/content.asp?typeid=19&catid=540&cid=5025>, (προσπελάστηκε 10/08/2010).

δρώντων της Κοινωνίας των Πολιτών. Κύρια χαρακτηριστικά του Προγράμματος αυτού που ξεκίνησε τις δραστηριότητες του στις αρχές της δεκαετίας του '90 ήταν η υποστήριξη των βασικών στόχων και προτεραιοτήτων που είχαν τεθεί τόσο από το UN-Habitat όσο και από το UNEP. Η πρώτη φάση του Προγράμματος ολοκληρώθηκε το 2001, και η δεύτερη φάση αφορά τα έτη από το 2002 - το 2007. Αυτήν την περίοδο το SCP, και το συγγενές Πρόγραμμα «Localizing Agenda/LA21 λειτουργούν σε πάνω από 30 χώρες σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το Πρόγραμμα αυτό αποτελεί ουσιαστικά μια λειτουργία που στοχεύει στον συνδυασμό του αστικού περιβαλλοντικού προγραμματισμού, των διαχειριστικών προσεγγίσεων, των τεχνολογιών και της τεχνογνωσίας. Η δυνατότητα ανάπτυξης υποδομών EMP διευκολύνει τα υπο-περιφερειακά δίκτυα των πόρων για την άσκηση ευρύτερης επιρροής. Η θεωρητική προσέγγιση που ακολουθεί στηρίζεται σε τρεις βασικές παραμέτρους:

- Ενίσχυση των τοπικών δυνατοτήτων σε σχέση με την αντιμετώπιση των μειζόνων αστικών περιβαλλοντικών ζητημάτων.
- Διευκόλυνση της διαδικασίας συστηματοποίησης και των δραστηριοτήτων EPM.
- Προώθηση της ενδυνάμωσης των θεσμών για την υποστήριξη EPM.

Ομάδες στόχου είναι οι Δήμοι και οι εταίροι των τοπικών κοινοτήτων, ενώ παράλληλα υποστηρίζεται τεχνικά και χρηματοδοτείται από φορείς όπως το UN-HABITAT, το UNEP, το UNDP, ο ILO, Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank), αλλά και κράτη όπως η Ολλανδία, η Ιαπωνία, η Γαλλία, η Δανία, το Ηνωμένο Βασίλειο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι βασικές δραστηριότητες του εν λόγω Προγράμματος εστιάζουν:

- Στην ευρεία συμμετοχή του συνόλου των δρώντων στις στρατηγικές ανάπτυξης των πόλεων
  - Συμμετοχική επίλυση προβλημάτων μέσω ολοκληρωμένων διαδικασιών.
  - Κινητοποίηση των τοπικών πόρων και της σχετικής δέσμευσης.
  - Ένα πλαίσιο για ανάπτυξη των δυνατοτήτων και υποστήριξη θεσμικών οργάνων που οδηγούν στην καλύτερη εφαρμογή ολοκληρωμένων αναπτυξιακών διαδικασιών.

•Η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής συνιστώσας στον αστικό προγραμματισμό και τη διαχείριση.

•Ένα εργαλείο για την εφαρμογή της αποστολής της ΤΑ 21 σε τοπικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένης της περιβαλλοντικής συνιστώσας της UN-Habitat Agenda.

2.6.2.2. Το Πρόγραμμα του UN-HABITAT “Localizing Agenda 21”

Το Πρόγραμμα “Localizing Agenda 21” έχει ως στόχο να βοηθήσει τις τοπικές αρχές στις προσπάθειες τους για την επίτευξη μιας περισσότερο βιώσιμης ανάπτυξης με την εφαρμογή ενός περιβαλλοντικού σχεδιασμού και διαχείρισης για τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση θεμάτων προτεραιότητας. Η πρόκληση σήμερα, πολύ μεγάλη. Περισσότερο από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι ζουν συνωστισμένοι σε τοπικές κοινότητες στις οποίες διαπιστώνεται μεγάλο έλλειμμα στις υποδομές. Τους λείπει το καθαρό νερό και δεν υπάρχει κατάλληλο αποχετευτικό δίκτυο, δεν υφίσταται δίκτυο συγκομιδής απορριμμάτων και διαχείρισης αποβλήτων, κ.α. Πρόκειται για περιπτώσεις τοπικών αρχών που δεν ήταν σε θέση να συμβαδίσουν με την ταχεία ανάπτυξη των πόλεων και κωμοπόλεων τους. Το Πρόγραμμα αυτό επιχειρώντας να δώσει μια απάντηση σε αυτά τα προβλήματα υποστηρίζει τις τοπικές στην υιοθέτηση και εφαρμογή διαδικασιών Περιβαλλοντικού Προγραμματισμού και Διαχείρισης (EPM), προκειμένου να εντοπίσουν και να αντιμετωπίσουν τα βασικά περιβαλλοντικά ζητήματα, όπως αυτά προκύπτουν και διαπιστώνονται σε τοπική κλίμακα. Στα πλαίσια αυτά, παρέχει επιμόρφωση και σχετική κατάρτιση στις τοπικές αρχές, ενώ παράλληλα ενθαρρύνει και την δημιουργία εταιρικών σχέσεων μεταξύ των διάφορων παραγόντων της τοπικής κοινωνίας, κινητοποιεί πόρους και προωθεί την ανταλλαγή γνώσεων και εμπειρίας μεταξύ των πόλεων με παρεμφερή προβλήματα. Ως εκ τούτου βασικοί στόχοι του προγράμματος LA21 είναι: 1. η βελτίωση των αστικών περιβαλλοντικών διαδικασιών προγραμματισμού και διαχείρισης με την υποστήριξη έργων ανάδειξη της πόλης, βοηθώντας την αναπτυξιακή πολιτική και την προώθηση της αποκεντρωμένης συνεργασίας μεταξύ των πόλεων. 2. η δημιουργία τοπικής θεσμικής στήριξης για τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό και διαχείριση με τη δημιουργία εταιρικών σχέσεων με επιλεγμένους τοπικούς φορείς, στηρίζοντας δίκτυα εθνικών και περιφερειακών τεχνολογικών

ιδρυμάτων, όπως επίσης και τη προσαρμογής της κεντρική διοίκησης στα εργαλεία EPM.

Πρέπει να υπογραμμισθεί ότι βοηθώντας τις τοπικές αρχές να βελτιώσουν τις ικανότητές τους όσο αφορά στην αντιμετώπιση και διαχείριση βασικών ζητημάτων του αστικού περιβάλλοντος, το Πρόγραμμα LA21 ανταποκρίνεται άμεσα στην πρόκληση των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας, και ιδίως του στόχου 7 (11), σύμφωνα με τον οποίο το ζητούμενο είναι η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των 100 εκατομμυρίων κατοίκων τρωγλών, μέχρι το έτος 2020. Η προσέγγιση και οι στόχοι του προγράμματος LA21 αφορούν κυρίως τις μικρές δευτερεύουσες πόλεις. Οι εν λόγω πόλεις και κωμοπόλεις υπολείπονται συχνά και σε μεγάλο βαθμό των υποδομών και των δυνατοτήτων που απαιτούνται για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, και οι οποίες ίσων να μην επωφελούνται από τη διεθνή υποστήριξη. Όμως, με τη χρήση της συμμετοχικής διαδικασίας EPM, κάθε πόλη μπορεί να δημιουργήσει ένα κοινό όραμα για τη μελλοντική οικοδόμηση της ανάπτυξης της και για το περιβαλλοντικό προφίλ της. Με βάση αυτό το όραμα, οι τοπικές αρχές μπορούν να αναπτύξουν Σχέδια Δράσης, προσανατολισμένα στην βιώσιμη ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων και κοινωνιών τους, για την αντιμετώπιση των υφιστάμενων περιβαλλοντικών προβλημάτων.⁹⁶

Οι Δραστηριότητες αυτές σε επίπεδο πόλων αφορούν κυρίως: • σύνταξη στρατηγικών σχεδίων δράσης με βάση τα αναπτυξιακά οράματα, • οικοδόμησης ικανοτήτων σε επίπεδο Τοπικών Αρχών • πρωτοβουλίες περιφερειακής συνεργασίας. Τα θεματικά πεδία σχετίζονται με: • την διαχείριση των στερεών αποβλήτων, την διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την προώθηση του τουρισμού, την βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων, τη πρόσβαση σε αστικές υπηρεσίες και την κοινωνική συνοχή, την αναθεώρηση των ρυθμιστικών σχεδίων, την δημιουργία δημοτικών συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης και την ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στον πολεοδομικό σχεδιασμό του αστικού περιβάλλοντος και την διαχείριση του.

---

⁹⁶ Βλ. σχ. γενικές πληροφορίες στην ηλεκτρ. δ/ση: <http://www.unhabitat.org/content.asp?typeid=19&catid=540&cid=5023>, (προσπελάστηκε 18/08/2010).

2.7. Σκιαγράφιση της «Βιώσιμης Πόλης» του 21 ου αι.

2.7.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.

Έχοντας προσεγγίσει στα προηγούμενα κεφάλαια την έννοια, την σημασία, και την δυναμική της ΤΑ 21 ως μηχανισμού διακυβέρνησης, ολιστικής και δημοκρατικής προσέγγισης, των σύγχρονων περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων, (στα πλαίσια και της συμμετοχής των τοπικών κοινοτήτων στην παγκόσμια ευθύνη για την προστασία του περιβάλλοντος) που όμως προσαρμόζεται στις προτεραιότητες και στις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών, μπορούμε να ερευνήσουμε στην συνέχεια, κατά πόσον συνάδει με το προφίλ και τις αναπτυξιακές παραμέτρους της «Βιώσιμης Πόλης» και κυρίως των μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων στον 21^ο αιώνα, όπου όλα τα προβλήματα υφίστανται στην μεγέθυνσή τους.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, σήμερα εστιάζεται και σε διεθνές επίπεδο στα θέματα της εντατικής αστικοποίησης και στο πολυσύνθετο όραμα για την δημιουργία Βιώσιμων Πόλεων, σύμφωνα με το οποίο προτείνεται ένα μέλλον, όπου τα αστικά προβλήματα με τα οποία ερχόμαστε σήμερα αντιμέτωποι θα μπορούν αποτελεσματικά να διαχειριστούν και τελικώς να ξεπεραστούν.⁹⁷

Το ευρύτατο και έντονο αυτό ενδιαφέρον δεν είναι αδικαιολόγητο, καθώς η εντατική αστικοποίηση πολλών περιοχών του πλανήτη, σε συνδυασμό με την κατακόρυφη αύξηση του πληθυσμού και την μετακίνησή τους από την ύπαιθρο στα αστικά κέντρα, τείνει να πάρει γιγαντιαίες και ανεξέλεγκτες διαστάσεις. Η Παγκόσμια Τράπεζα προβλέπει ότι τις επόμενες τρεις δεκαετίες ο αστικός πληθυσμός

⁹⁷ Βλ. Nadarajah, M., Yamamoto, Tomoko A., *Urban Crisis. Culture and the Sustainability of Cities*, United Nations University Press, Tokyo, New York, Paris, 2007, p.3.

των αναπτυσσόμενων χωρών θα αναπτυχθεί (λόγω π.χ. φυσικής αύξησης, και μεταναστευτικών κυμάτων κ.α.), κατά 60 εκατομμύρια ανθρώπους ετησίως.⁹⁸ Αυτή η αλλαγή των δεδομένων, τροφοδοτείται συνεχώς από την αστική μεγέθυνση της περιοχής Ασίας-Ειρηνικού, η οποία το 1970 περιλάμβανε οκτώ πόλεις με περισσότερους από 5 εκατομμύρια κατοίκους οι οποίοι σήμερα έχουν αυξηθεί σε πάνω 30 εκατομμύρια.⁹⁹ Να σημειωθεί ότι περισσότερες από τις μισές αστικές περιοχές του πλανήτη θα βρίσκονται μέχρι το 2020 στην Ασία.¹⁰⁰ Επιπροσθέτως, αναμένεται ότι ένας μεγάλος αριθμός των αστικών περιοχών του πλανήτη θα μετατραπούν σε «Μέγα-Πόλεις/Mega Cities»,¹⁰¹ δηλαδή πόλεις με περισσότερους από 10 εκατομμύρια κατοίκους.¹⁰² (Βλ. παρακάτω Πίνακα 1).

Πίνακας 1.

Μέγα-Πόλεις και πληθυσμός σε εκατομμύρια κατοίκους

1950		2000		2015		
1	Νέα Υόρκη, ΗΠΑ	12,3	1	Τόκιο, Ιαπωνία	26,4	
2	Λονδίνο, Αγγλία	8,7	2	Μέξικο-Σίτι, Μεξικό	18,4	
3	Τόκιο, Ιαπωνία	6,9	3	Βομβαΐ, Ινδία	18	
4	Παρίσι, Γαλλία	5,4	4	Σάο Πάολο, Βραζιλία	17,8	
5	Μόσχα, Ρωσία	5,4	5	Νέα Υόρκη, ΗΠΑ	16,6	
6	Σανγκαΐ, Κίνα	5,3	6	Λάγος, Νιγηρία	13,4	
7	Εσσεν, Γερμανία	5,3	7	Λος Άντζελες, ΗΠΑ	13,1	
8	Μπουένος Άϊρες, Αργεντινή	5	8	Καλκούτα, Ινδία	12,9	
9	Σικάγο, ΗΠΑ	4,9	9	Σανγκαΐ, Κίνα	12,9	
10	Καλκούτα, Ινδία	4,4	10	Μπουένος Άϊρες, Αργεντινή	12,6	
				1	Τόκιο, Ιαπωνία	26,4
				2	Βομβαΐ, Ινδία	26,1
				3	Λάγος, Νιγηρία	23,2
				4	Ντάκα, Μπαγκλαντές	21,1
				5	Σάο Πάολο, Βραζιλία	20,4
				6	Χαράτσι, Πακιστάν	19,2
				7	Μέξικο-Σίτι, Μεξικό	19,2
				8	Νέα Υόρκη, ΗΠΑ	17,4
				9	Τζακάρτα, Ινδονησία	17,3
				10	Καλκούτα, Ινδία	17,3

Πηγή: Population Reference Bureau, 2005, διαθέσιμο στο: <http://www.prb.org/publications/datasheets.aspx>

⁹⁸ Βλ. World Bank, *World Development Report 2003: Sustainable Development in a Dynamic World*, Oxford University Press/World Bank, New York, 2003, p.108.

⁹⁹ Το 1990 ο πληθυσμός των ασιατικών πόλεων ανερχόταν συνολικά στο 1 δισεκατομμύριο κατοίκους, ενώ το 2020 ο αστικός πληθυσμός της Ασίας θα έχει τουλάχιστον διπλασιαστεί στα 2,5 δισεκατομμύρια κατοίκους, καταλαμβάνοντας το 50% του συνολικού πληθυσμού του πλανήτη. Σχ. Βλ. UNESCO, *Cities of Asia*, 2002, διαθέσιμο στο <http://whc.unesco.org/events/asiaciti.htm>, (προσπελάστηκε 1/9/10).

¹⁰⁰ Βλ. Nadarajah, M., Yamamoto, Tomoko A., *Urban Crisis. Culture and the Sustainability of Cities*, op.cit., p. 4.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Με χαρακτηριστικά παραδείγματα τις πόλεις: Tokyo, Bombay, New Delhi, Calcutta, Lagos, Bang Kong, New York, Mexico City, Paris, London, κ.α. Population Reference Bureau, *Human Population Fundamentals of Growth Patterns of World Population*, διαθέσιμο στην ηλεκτρ. δ/ση: <http://www.prb.org/publications/datasheets.aspx>, (προσπελάστηκε 1/9/10).

Η έντονα αυξητική τάση αστικοποίησης σε παγκόσμια κλίμακα, αναγκάζει τις κυβερνήσεις να αντιμετωπίζουν μέσα σε μικρά χρονικά διαστήματα τεράστιες προκλήσεις, προκαλώντας απρόβλεπτη επιβάρυνση στις υπάρχουσες υποδομές, στην περιβαλλοντική διαχείριση και στις θέσεις εργασίας. Χαρακτηριστικό το παράδειγμα των *ασιατικών τίγρων*, της Κίνας και της Ινδίας των οποίων ο πληθυσμός αναμένεται να φθάσει το 2030, πάνω από 340 εκατομμύρια.¹⁰³ Ακόμη και μια μικρή χώρα όπως το Λάος,¹⁰⁴ (από τις πιο φτωχές του πλανήτη), θα προσθέσει 3.2 εκατομμύρια στον αστικό πληθυσμό της, κινούμενη σε ποσοστό αστικοποίησης μόνο 43% το 2030, (Βλ. παρακάτω Πίνακα 2.). Ως εκ τούτου και δεδομένου του ιδιαίτερα χαμηλού εθνικού εισοδήματος σε συνδυασμό με την υψηλή πληθυσμιακή αναλογία και στις αγροτικές περιοχές, θα είναι ιδιαίτερα δυσχερές να δοθεί στρατηγική προτεραιότητα στην αστική ανάπτυξη και στον αστικό σχεδιασμό.¹⁰⁵

Πίνακας 2.

Πηγή: Nadarajah, M., Yamamoto, Tomoko A., *Urban Crisis. Culture and the Sustainability of Cities*, United Nations University Press, Tokyo, New York, Paris, 2007, p.5.

¹⁰³ Βλ. Nadarajah, M., Yamamoto, Tomoko A., *Urban Crisis. Culture and the Sustainability of Cities*, op.cit., p. 5.

¹⁰⁴ Με πληθυσμό 5.3 εκατομμυρίων κατοίκων (το 2000), βλ. Ibid.

¹⁰⁵ Βλ. Nadarajah, M., Yamamoto, Tomoko A., *Urban Crisis. Culture and the Sustainability of Cities*, op.cit., p. 6.

Είναι λοιπόν προφανές, ότι καθώς η διόγκωση των αστικών κέντρων έδωσε σε εκατομμύρια ανθρώπους πρόσβαση σε αυτό που καλούμε «πρόοδο», κοινωνικά, δημογραφικά, οικονομικά και πολιτικά προβλήματα προκύπτουν όταν οι πόλεις «γίνονται τόσο μεγάλες για να είναι κοινωνικά διαχειρίσιμες και όταν τόσο μεγάλες πόλεις ασκούν καταστροφική επιρροή στις γύρω αγροτικές περιοχές».¹⁰⁶

Ο John Clammer¹⁰⁷ ταξινομεί τα αστικά προβλήματα σε 14 βασικές κατηγορίες: την έκταση, την ταχύτητα και την ένταση της παγκόσμια αστικοποίησης, τις πρωτεύουσες πόλεις και τις επιπτώσεις τους, τον αποπληθυσμό (depopulation) των αγροτικών περιοχών και τις επιπτώσεις στις ενδοχώρες, την φτώχεια και τα εργασιακά θέματα συμπεριλαμβανομένων των προβλημάτων του γυναικείου πληθυσμού, των παιδιών και των νέων, τον αστικό τρόπο ζωής και την οικονομία, τις υποδομές όπως τα οδικά δίκτυα, τα σχολεία, τον τομέα της υγείας, το νερό, την ενέργεια, τα απόβλητα. Επίσης, την στέγαση, την ρύπανση, τις χρήσεις γης, την εγκληματικότητα, το στρες και τα ψυχολογικά προβλήματα, τις εθνοτικές διαμάχες, τα ταξικά θέματα και την κοινωνική ανισότητα, την οικογενειακή αστάθεια και τις κοινωνικές συνήθειες.¹⁰⁸ Όμως, παρόλο που κάποια από αυτά τα προβλήματα παίρνουν συγκεκριμένες διαστάσεις και διαφοροποιούνται ως προς το περιεχόμενο και την έντασή τους από τις αναπτυσσόμενες στις αναπτυσσόμενες χώρες, ωστόσο υπάρχει μια «σύγκλιση» σε ορισμένα σημεία, που αφορούν στην υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, στην αύξηση της ανεργίας, την ασθενή κοινωνική συνοχή και το θεσμικό έλλειμμα. Αυτά τα φλέγοντα ζητήματα υπονομεύουν την βιωσιμότητα της αστικής μεγέθυνσης.¹⁰⁹

Έτσι λοιπόν το εύλογο ερώτημα το οποίο γεννάται είναι το εάν οι πόλεις του 21ου αιώνα θα μπορούν να προσφέρουν ένα κατάλληλο περιβάλλον για την σύγχρονη και μελλοντική γενιά, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις βασικές κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές ανάγκες των αστικών πληθυσμών, σ' ένα υγιές φυσικό περιβάλλον, και με ένα βιώσιμο τρόπο; Τα αγαθά και οι υπηρεσίες θα είναι επαρκείς στην περίπτωση των μεγάλων πληθυσμιακών συγκεντρώσεων για να

---

¹⁰⁶ Βλ. Clammer, J., *Values and Development in Southeast Asia*, Pelanduk Publications, Kelana Jaya, Malaysia, 1996, p.139.

¹⁰⁷ Ibid, p.140.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Βλ. Nadarajah, M., Yamamoto, Tomoko A., *Urban Crisis. Culture and the Sustainability of Cities*, op.cit., p. 7.

συντηρηθούν οι πληθυσμιακοί γίγαντες; Ή θα οδηγηθούμε σε μια εντροπία εντός του αστικού ιστού; Αυτά τα ερωτήματα έχουν ως αποτέλεσμα την διαφοροποίηση της συζήτησης από τα θέματα της αστικοποίησης, στην έννοια, τις προϋποθέσεις και τις παραμέτρους της βιώσιμης αστικοποίησης.

2.7.2. Τι σημαίνει «Βιώσιμη Πόλη» του 21 ου αι.

I. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει το **Πρόγραμμα για Βιώσιμες Πόλεις** των Ηνωμένων Εθνών (Sustainable Cities Programme-SCP's/United Nations Centre for Human Settlements-Habitat/United Nations Environment Programme-UNEP)¹¹⁰ *Βιώσιμη είναι η Πόλη όπου τα επιτεύγματα σε θέματα οικονομικής, κοινωνικής, περιβαλλοντικής ανάπτυξης είναι σχεδιασμένα να αντέξουν στο χρόνο. Μια Βιώσιμη Πόλη διαθέτει ένα διαρκή εφοδιασμό μέσω της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων της, όπου και στηρίζεται η ανάπτυξη της, αλλά και διαρκή ασφάλεια από τους περιβαλλοντικούς κινδύνους*¹¹¹.

Η Βιώσιμη Πόλη εντάσσει την περιβαλλοντική διάσταση μέσα στον κοινωνικό και οικονομικό τομέα, προκειμένου να ανταποκρίνεται στις οικονομικές, κοινωνικές και οικολογικές ανάγκες των σύγχρονων γενεών, χωρίς να διαπραγματεύεται και να υποθηκεύει τις ανάγκες και το μέλλον των ερχόμενων γενεών. (*Βιώσιμη Ανάπτυξη: Έκθεση Επιτροπής Brundtland, Our Common Future, 1987*).

Περαιτέρω, η συμμετοχή των πολιτών σε μια Βιώσιμη Πόλη πρέπει να αναπτύσσει μια δυναμική που θα κινείται πέρα από την υπάρχουσα παραδοσιακή αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Απαιτούνται θεσμοί και συστήματα διακυβέρνησης, τα οποία θα διευκολύνουν στο μέγιστο την συμμετοχή των πολιτών με έμφαση στην λήψη αποφάσεων σε σχέση με την διαχείριση των περιβαλλοντικών, κοινωνικών, οικονομικών ζητημάτων. Άλλωστε, αναγνωρίζεται

---

¹¹⁰ Βλ. Sustainable Cities Programme/SCP's, *Sustainable Cities and Local Governance*, SCP's, United Nations Centre for Human Settlements (Habitat), United Nations Environment Programme (UNEP), Nairobi, Kenya, 2000, p.2., διαθέσιμο στο <http://www.unchs.org/scp>, (προσπελάστηκε 1/9/10)

¹¹¹ Ibid.

ευρύτητα ότι οι Βιώσιμες Πόλεις αποτελούν το θεμέλιο της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης σε διεθνές, εθνικό και τοπικό επίπεδο¹¹². Συγκεκριμένα:

- ✦ Οι πόλεις συνιστούν σημαντικό μοχλό οικονομικής ανάπτυξης.
- ✦ Οι πόλεις απορροφούν τα δύο-τρίτα της πληθυσμιακής αύξησης στις αναπτυσσόμενες χώρες.
- ✦ Οι πόλεις προσφέρουν οικονομίες κλίμακας εντός των πλαισίων της προσφοράς θέσεων εργασίας, της στέγασης και των υπηρεσιών.
- ✦ Οι πόλεις αποτελούν σημαντικά κέντρα παραγωγικότητας και κοινωνικής προόδου.

Η πλήρης κατανόηση και συνειδητοποίηση της δυνατότητας μελλοντικής συνεισφοράς των πόλεων στην ανάπτυξη, συχνά εμποδίζεται από την σοβαρή περιβαλλοντική υποβάθμιση που διαπιστώνεται εντός του αστικού ιστού ή σε περιοχές γύρω από τα ταχύτατα διευρυνόμενα αστικά κέντρα. Για παράδειγμα, η ανάπτυξη σε περιοχές που υπόκεινται με μεγάλη συχνότητα σε περιβαλλοντικούς κινδύνους (*environmental hazards*) και ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως οι πλημμύρες, δεν συνεπάγεται μόνο την απώλεια και «σπατάλη» των πόρων, αλλά οδηγεί σε περαιτέρω περιβαλλοντική υποβάθμιση. Συνέπειες τις οποίες βιώνουν με οδυνηρότερο τρόπο οι πληθυσμοί στις φτωχότερες αστικές περιοχές.¹¹³ Περαιτέρω, η περιβαλλοντική υποβάθμιση απειλεί την οικονομική αποδοτικότητα, καθώς ουσιαστικά καταλήγει σε χρήση των λιγοστών πόρων ανάπτυξης, απειλεί την κοινωνική δικαιοσύνη όταν διανέμονται τα οφέλη της ανάπτυξης και το αναπτυξιακό κόστος, απειλεί την βιωσιμότητα των επιτευγμάτων που έχουν κατακτηθεί με μεγάλη δυσκολία, όπως επίσης και την παραγωγικότητα στην αστική οικονομία, όσον αφορά στα αγαθά και στις υπηρεσίες.¹¹⁴

Όμως, σε κάθε περίπτωση οι σύγχρονες πόλεις, από την πόλη *Katowice* της Πολωνίας, μέχρι την πόλη *Dar es Salaam* στην Τανζανία και από την πόλη *Concepcion* στην Χιλή μέχρι την πόλη *Shenyang* στην Κίνα, εμφανίζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς το περιβαλλοντικό προφίλ και τις ιδιαιτερότητες του φυσικού περιβάλλοντος, ως προς τα περιβαλλοντικά

---

¹¹² Ibid, p.3.

¹¹³ Ibid:

¹¹⁴ Ibid.

προβλήματα που αντιμετωπίζουν, ως προς το επίπεδο και τον τύπο της ανάπτυξης τους, την θεσμική δομή, τις υποδομές και το επίπεδο κατάρτισης και δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού που στελεχώνει του μηχανισμούς και τους θεσμούς της Διοίκησης.

Όμως, γίνεται σταδιακά όλο και περισσότερο κατανοητό ότι οι λύσεις των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα σύγχρονα αστικά κέντρα που θέτουν εμπόδια στην βιωσιμότητά τους, δεν μπορούν να εξαρτώνται αποκλειστικά από την στήριξη της κεντρικής κυβέρνησης ή ακόμα την εξωτερική στήριξη, αλλά πρέπει να βασίζονται σε **τοπικούς μηχανισμούς, σε τοπικούς θεσμούς, αλλά και σε τοπικούς τεχνικούς και οικονομικούς πόρους**. Η κινητοποίηση και η συστράτευση όλων αυτών των παραγόντων, σε συνδυασμό με την κατάλληλη εφαρμογή τους από τους τοπικούς, δημόσιους, ιδιωτικούς και κοινοτικούς τομείς, απαιτεί νέες προσεγγίσεις διακυβέρνησης και αστικής διαχείρισης.

Έτσι, το όραμα για Βιώσιμη Πόλη τον 21^ο αιώνα συνδέεται άμεσα και με την ισχυροποίηση της Τοπικής Διακυβέρνησης, με έμφαση στην προοπτική και δυναμική που μπορεί να αναπτυχθεί από τους εκάστοτε φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με επαναπροσδιορισμό και επαναπροσανατολισμό των εργαλείων και της γενικότερης προσέγγισης αναπτυξιακού σχεδιασμού, που τον περασμένο αιώνα είχε ακολουθηθεί τελώντας σε μια ανελαστική εξάρτηση από την κεντρική κυβέρνηση. Σε κάθε

περίπτωση το δράμα της Βιώσιμη Πόλης του 21^{ου} αιώνα κινείται σε παράλληλη τροχιά με το αίτημα για ισχυρότερη Τοπική Διακυβέρνηση, μέσω διευρυμένης συμμετοχής των διάφορων φορέων συμφερόντων, των κύριων δρώντων της τοπικής κοινωνίας. Τα οφέλη είναι πολλά. Όπως καλύτερη περιβαλλοντική πληροφόρηση και Τεχνική Εξειδίκευση, βέλτιστες επιλογές και καλύτερη λήψη αποφάσεων με έμφαση και στα περιβαλλοντικά ζητήματα, καλύτερη εφαρμογή των Περιβαλλοντικών Στρατηγικών, προωθημένες δεξιότητες Διαχείρισης και Διοίκησης και περισσότερο αποτελεσματική και αποδοτική χρήση των διαθέσιμων τεχνικών και οικονομικών πόρων.

II. Επίσης, στα πλαίσια της σκιαγράφησης της έννοιας της Βιώσιμης Πόλης του 21^{ου} αιώνα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο *Παγκόσμιος Καταστατικός Χάρτης για το Δικαίωμα στην Πόλη*¹¹⁵ ένα πρόσφατο σχετικά, διεθνές κείμενο, διακηρυκτικού χαρακτήρα, που περιγράφει τους στόχους του παγκόσμιου προοδευτικού αυτοδιοικητικού κινήματος. Συντάχθηκε κατά την διάρκεια των εργασιών του «Κοινωνικού Φόρουμ της Αμερικανικής Ηπείρου» στην πόλη Κίτο στο Εκουαδόρ (*The Social Forum of the Americas, Quito, Ecuador*), τον Ιούλιο του 2004

---

¹¹⁵ Βλ. Χαρακτηριστικά το Προοίμιο του Παγκόσμιου Χάρτη για το Δικαίωμα στην Πόλη: «The new millennium dawned with half of the world's population living in cities, and experts forecast that by 2050 the world's urbanization rate will reach 65%. Cities are potentially territories with vast economic, environmental, political and cultural wealth and diversity. The urban way of life influences the way in which we link with our fellow human beings and with the territory. However, contrary to these potentials, the development models implemented in the majority of impoverished countries are characterized by the tendency to concentrate income and power, generating poverty and exclusion, contributing to environmental degradation, and accelerating migration and urbanization processes, social and spatial segregation, and privatization of common goods and public spaces. These processes favour proliferation of vast urban areas marked by poverty, precarious conditions, and vulnerability to natural disasters. Today's cities are far from offering equitable conditions and opportunities to their inhabitants. The majority of the urban population is deprived or limited – in virtue of their economic, social, cultural, ethnic, gender or age characteristics – in the satisfaction of their most elemental needs and rights. Public policies that contribute to this by ignoring the contributions of the popular inhabiting processes to the construction of the city and citizenship, are only detrimental to urban life. The grave consequences of this situation include massive evictions, segregation, and resulting deterioration of social coexistence». World Charter for the Right to the City, Social Forum of the Americas – Quito – July 2004, World Urban Forum – Barcelona – October 2004, διαθέσιμο στο: <http://www.urbanreinventors.net/3/wsf.pdf> Revision in preparation for Barcelona – September 2005, όπως επίσης και στο <http://v1.dpi.org/lang-en/events/details.php?page=124>, βλ. επίσης και Φωτεινάκης, Κ., *Τοπική Αυτοδιοίκηση. Από τη Χάρτα του Ρήγα στους Ευρωπαϊκούς Χάρτες Αυτοδιοίκησης, στην Local Agenda 21 και στον Παγκόσμιο Καταστατικό Χάρτη για τα Δικαιώματα στην Πόλη*, διαθέσιμο στο http://www.prosanatolismoi.gr/main/index.php?option=com_content&task=view&id=34&Itemid=23, (προσπελάστηκαν 4/9/10).

και στο «Παγκόσμιο Αστικό Φόρουμ (*World Urban Forum Barcelona, Spain*) στην πόλη της Βαρκελώνης, το Σεπτέμβριο του 2004».

Στο προοίμιο αναφέρεται ότι: «**Ο Καταστατικός Χάρτης για το Δικαίωμα στην Πόλη**, είναι ένα εργαλείο, που έχει στόχο να συνεισφέρει στον αγώνα για την πόλη και να βοηθήσει στη διαδικασία της αναγνώρισης του δικαιώματος στην πόλη στο διεθνές σύστημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το βασικό στοιχείο αυτού του δικαιώματος είναι η ισότιμη απόλαυση των πόλεων λαμβανομένων υπόψη των αρχών της βιωσιμότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Αυτό το δικαίωμα θα πρέπει να κατανοηθεί σαν ένα συλλογικό δικαίωμα όλων των κατοίκων των πόλεων, ειδικά των μειονεκτούντων και ευπαθών, που θα παρέχει νομιμοποίηση της δράσης και οργάνωση σύμφωνα με τις χρήσεις και τα έθιμά τους σε αναζήτηση της πλήρους άσκησης του δικαιώματος για ένα επαρκές επίπεδο ζωής».

Συγκεκριμένα, ο Χάρτης περιλαμβάνει 23 άρθρα. Ακολουθεί αναφορά των τίτλων των σχετικών άρθρων:

- §1. Το δικαίωμα στην πόλη.
- §2. Αρχές του δικαιώματος στην πόλη.
- §3. Βιώσιμη και ισόρροπη αστική ανάπτυξη.
- §4. Συμμετοχή στο σχεδιασμό του προϋπολογισμού της πόλης.
- §5. Διαφάνεια στη διαχείριση της πόλης.
- §6. Δικαιώματα στη δημόσια ενημέρωση – πληροφόρηση.
- §7. Ελευθερία και ακεραιότητα.
- §8. Πολιτική συμμετοχή.
- §9. Δικαίωμα του συνεταυρίζεσθαι, του συνέρχεσθαι και η δημοκρατική χρήση του δημόσιου αστικού χώρου.
- §10. Δικαίωμα στη δικαιοσύνη.
- §11. Το δικαίωμα στη δημόσια ασφάλεια και τη συνύπαρξη βασισμένη στην ειρήνη, την αλληλεγγύη και την πολυ-πολιτισμικότητα.
- §12. Πρόσβαση και επάρκεια των οικιακών και αστικών δημόσιων υπηρεσιών.
- §13. Δικαίωμα στη μεταφορά και τη δημόσια κινητικότητα.
- §14. Το δικαίωμα στην κατοικία.
- §15. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση.
- §16. Το δικαίωμα στη δουλειά.

- §17. Το δικαίωμα στον πολιτισμό και την ανάπαυση.
- §18. Το δικαίωμα στην υγεία.
- §19. Το δικαίωμα στο περιβάλλον.
- §20. Μέτρα για την εφαρμογή του δικαιώματος στην πόλη.
- §21. Η παραβίαση του δικαιώματος στην πόλη.
- §22. Εξάσκηση του δικαιώματος στην πόλη.
- §23. Δεσμεύσεις από τον καταστατικό χάρτη του δικαιώματος στην πόλη.

2.7.3. Η Πόλη του 21ου αιώνα: Τα σύγχρονα προβλήματα και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι πόλεις του 21ου αιώνα.

Στο μέλλον ο αστικός σχεδιασμός θα πρέπει να κινείται εντός ενός πλαισίου όπου θα λαμβάνονται υπόψη οι παράγοντες που διαμορφώνουν τις Πόλεις του 21^{ου} αιώνα, συμπεριλαμβανομένων¹¹⁶:

-των περιβαλλοντικών προκλήσεων της κλιματικής αλλαγής και της αυξημένης εξάρτησης των πόλεων από τα οχήματα που κινούνται με ορυκτά καύσιμα.

-των δημογραφικών προκλήσεων της ταχείας αστικοποίησης, την πολυεθνική σύσταση του πληθυσμού των πόλεων, την ταχεία μεγέθυνση των μικρών πόλεων και ένα νεανικό πληθυσμό που εξαπλώνεται στις αναπτυσσόμενες χώρες, ενώ στις αναπτυγμένες χώρες, η πρόκληση των πόλεων που ο πληθυσμός τους γερνά.

-των οικονομικών προκλήσεων μιας αβέβαιης μελλοντικής μεγέθυνσης των αστικών συγκεντρώσεων σε συνάρτηση με την παγκόσμια οικονομική κρίση.

-των αυξανόμενων κοινωνικών και χωροταξικών προκλήσεων, κυρίως τις κοινωνικές ανισότητες και τις χωρικές ανισότητες.

-των προκλήσεων και των ευκαιριών για περαιτέρω δημοκρατικοποίηση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων, όπως επίσης και για αυξημένη αφύπνιση στα θέματα των κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων των απλών ανθρώπων.

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι παγκόσμιες αλλαγές τόσο στο φυσικό περιβάλλον, όσο και στην οικονομία, τις θεσμικές και κοινωνικές δομές, έχουν σημαντικότερες συνέπειες για τις αστικές περιοχές.

---

¹¹⁶ Βλ. United Nations Human Settlements Programme, *Global Report on Human Settlements 2009. Planning Sustainable Cities: Policy Directions*, Earthscan, London, 2009, pp.2-3.

Όσον αφορά τις περιβαλλοντικές προκλήσεις, η μεγαλύτερη περιβαλλοντική ανησυχία εκφράζεται για τα θέματα της κλιματικής αλλαγής. Η κλιματική αλλαγή θα επηρεάσει δραστικά τα βασικά στοιχεία της ζωής όλης της ανθρωπότητας, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας πρόσβασης σε ασφαλές και πόσιμο νερό, την παραγωγή των τροφίμων, την υγεία, την βιοπικιοιλότητα. Εκατομμύρια άνθρωποι αναμένεται να υποφέρουν από πείνα, έλλειψη νερού και να μετατραπούν σε περιβαλλοντικούς πρόσφυγες καθώς παραθαλάσσιες περιοχές, όπου διαβιούσαν θα πλημμυρήσουν λόγω της ανόδου της θερμοκρασίας και της ανόδου της στάθμης της θάλασσας.¹¹⁷ Η χρήση του πετρελαίου σε παγκόσμια κλίμακα (και των παραγώγων του) ως βασική πηγή ενέργειας προώθησε την αστικοποίηση, και η διαθεσιμότητά του επέτρεψε την εμφάνιση των χαμηλών σε πυκνότητα αστικών σχηματισμών- των προαστίων- που εξαρτώνται όσον αφορά στις μεταφορές κυρίως από τα ιδιωτικά οχήματα. Η βασισμένη στο πετρέλαιο οικονομία και η κλιματική αλλαγή συνδέονται αδιαμφισβήτητα: οι εκπομπές καυσαερίων από τα οχήματα και τα αεροσκάφη, συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην κατακόρυφη αύξηση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου. Ως εκ τούτου για την Βιώσιμη Πόλη του 21^{ου} αιώνα, επιβεβλημένος θα είναι πλέον ο αστικός σχεδιασμός που θα ανταποκρίνεται σε μια εποχή, όπου δεν θα επικρατεί η χρήση των ορυκτών καυσίμων, ενώ αντίθετα θα υπάρχουν Συστήματα Μετακίνησης που θα βασίζονται στις δημόσιες μαζικές μεταφορές και σε οχήματα λιγότερο ενεργοβόρα και φιλικά προς το περιβάλλον.

Άλλωστε, η αστικοποίηση, ως φαινόμενο¹¹⁸ εξ ορισμού τροποποιεί το περιβάλλον και δημιουργεί νέους κινδύνους, όπως η αποδάσωση, οι κατολισθήσεις,

---

¹¹⁷ Ibid, p.3.

¹¹⁸ **Αστικοποίηση** είναι η τάση συγκέντρωσης του πληθυσμού μιας χώρας στα αστικά κέντρα. Υπολογίζεται σε αναλογία επί τοις εκατό επί του συνολικού πληθυσμού. Η μελέτη της αστικοποίησης έχει σημασία γιατί το φαινόμενο αυτό συνδέεται με τις κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές που γίνονται σε μία περιοχή. Η αστικοποίηση έχει θετικές αλλά και αρνητικές συνέπειες για μια χώρα. Οι θετικές συνέπειες αφορούν στην αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής και στην σταδιακή βελτίωση των υπηρεσιών, ενώ οι αρνητικές αφορούν κυρίως το γεγονός ότι οι πόλεις είναι ένα τεχνητό περιβάλλον που αναγκάζει τους ανθρώπους να ζουν σε συνθήκες που ήταν τελείως άγνωστες στο παρελθόν. Επιπλέον, η συγκέντρωση μεγάλων πληθυσμών σε μικρό χώρο ευνοεί τη ρύπανση του περιβάλλοντος, δυσχεραίνει τις προσωπικές σχέσεις και προκαλεί παθολογικά κοινωνικά φαινόμενα, όπως είναι η αύξηση της εγκληματικότητας και η διάδοση των ναρκωτικών, κ.α. Πολύ μεγάλο πρόβλημα είναι και η αύξηση του κόστους ζωής, καθώς η επιβίωση του αστικού πληθυσμού απαιτεί μεγάλα έργα υποδομής (δρόμους, δίκτυα παροχής νερού και ενέργειας, συστήματα απομάκρυνσης σκουπιδιών, νοσοκομεία, σχολεία κ.τ.λ.), η υλοποίηση των οποίων απαιτεί την εξεύρεση και δαπάνη τεράστιων κεφαλαίων. Πρόκειται για διεθνές φαινόμενο που παρατηρείται κυρίως σε χώρες με ραγδαία ακμάζουσα βιομηχανία όταν συγχρόνως παραμελείται η υποδομή και το κυκλοφοριακό.

οι καθιζήσεις εδαφών, οι ξαφνικές πλημμύρες κ.α. Οι κάτοικοι των αστικών τρωγλών που ανέρχονται περίπου στο 1 δισεκατομμύριο, είναι περισσότερο ευάλωτοι, καθώς όπως συμβαίνει συνήθως, δεν συμπεριλαμβάνονται και δεν προστατεύονται από τους κανονισμούς αστικού σχεδιασμού.¹¹⁹

Η κινέζικη πόλη Σεντσέν ακριβώς δίπλα στο Χονγκ Κονγκ είχε το 1979 περίπου 30.000 κατοίκους, ενώ σήμερα έχει περίπου 11 εκατομμύρια.

Περαιτέρω, όσον αφορά τις οικονομικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες πόλεις, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης και της οικονομικής αναδιάρθρωσης των τελευταίων δεκαετιών επηρέασαν τις αστικές περιοχές τόσο στις αναπτυγμένες, όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι επιπτώσεις στην αγορά εργασίας εντός του αστικού ιστού, η οποία εμφανίζει μια πόλωση των επαγγελματικών και εισοδηματικών δομών.

Ειδικότερα, στις αναπτυγμένες χώρες, οι εταιρείες έχουν επιδιώξει το χαμηλότερο κόστος παραγωγής με την μεταφορά των μονάδων παραγωγής τους στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές αναπτυσσομένων χωρών ή ακόμα με τη μεταφορά τους από το εσωτερικό των πόλεων στα προάστια.

Έτσι, οι κάτοικοι των αστικών περιοχών θίγονται δυσανάλογα από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Η τρέχουσα παγκόσμια ύφεση η οποία ξεκίνησε το

Επίσης, παρατηρείται σε χώρες όπου ο πόλεμος ή και οι εμφύλιες διαμάχες, ερημώνουν τις αγροτικές περιοχές. Σε αυτές τις περιπτώσεις παρατηρείται ξαφνική αύξηση του πληθυσμού ορισμένων πόλεων κυρίως στα προάστια με ανεξέλεγκτο και ραγδαίο ρυθμό. Παραδείγματα είναι η Κωνσταντινούπολη με άνω των 12 εκ. κατοίκους, το Λάγκος της Νιγηρίας με 11,6 εκ. κατοίκους ή το Μεξικό με 23 εκ. κατοίκους. Οι συνθήκες ζωής σε αυτές τις πόλεις είναι δραματικές, αφού οι κάτοικοί τους δεν έχουν καμία άλλη εκλογή, και αναγκάζονται να ζουν υπό άθλιες συνθήκες, αφού οι λόγοι και οι συνθήκες που τους έκαναν να εγκαταλείψουν τα χωριά τους ήταν ακόμα πιο δυσβάσταχτες και δυσμενείς.

¹¹⁹ Βλ. United Nations Human Settlements Programme, *Global Report on Human Settlements 2009. Planning Sustainable Cities: Policy Directions*, op.cit. pp.2-3.

2008 επιτάχυνε την αναδιαμόρφωση της οικονομίας σε παγκόσμιο επίπεδο και οδήγησε σε ταχεία και κατακόρυφη αύξηση της ανεργίας σε όλα τα μέρη του πλανήτη. Ένα σημαντικό αποτέλεσμα των οικονομικών αυτών διαδικασιών και αλλαγών υπήρξε η αξιοσημείωτη ανάπτυξη της παραοικονομίας σε όλα τα αστικά κέντρα, αλλά κυρίως στα αναπτυσσόμενα κράτη.¹²⁰ Γίνεται λοιπόν σαφές, ότι στο μέλλον ο αστικός σχεδιασμός, τόσο στις αναπτυγμένες, όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες θα πραγματοποιείται σε ένα πλαίσιο όπου επικρατούν οι ανισότητες, η φτώχεια και τα υψηλά επίπεδα παράνομων δράσεων.

Περαιτέρω, τις τελευταίες τρεις δεκαετίες έχουν σημειωθεί θεσμικές αλλαγές και σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης. Η πιο σημαντική από αυτές είναι η διεύρυνση και μετεξέλιξη του αστικού πολιτικού συστήματος από την «κυβέρνηση» στην «διακυβέρνηση», κάτι που για τις αναπτυγμένες χώρες αντιπροσωπεύει μια απάντηση στην αυξανόμενη πολυπλοκότητα του πολύ-επίπεδου πλαισίου της παγκοσμιοποίησης. Ενώ, στις αναπτυσσόμενες χώρες η έννοια και η λειτουργία της «διακυβέρνησης» έχει προωθηθεί παράλληλα με την αποκέντρωση των εξουσιών (μεταβίβαση αρμοδιοτήτων από το κεντρικό κράτος, στην Περιφερειακή ή Τοπική Αυτοδιοίκηση) και την δημοκρατικοποίηση των θεσμών.¹²¹ Αυτές οι αλλαγές είχαν σημαντικές επιπτώσεις και στον αστικό σχεδιασμό¹²² ο οποίος συχνά είχε

---

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Η αρχή της επικουρικότητας έχει κατοχυρωθεί θεσμικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρόκειται για μια πολιτική-διοικητική κατεύθυνση ιδιαίτερα σημαντική για τον πολίτη, αφού εξασφαλίζει την εκτέλεση έργων, την παροχή υπηρεσιών ή την προώθηση αποφάσεων από το πιο κοντινό στον πολίτη επίπεδο, αν αυτές οι αποφάσεις για διάφορους λόγους δεν μπορούν ή δεν ενδείκνυται να ληφθούν ή να εκτελεστούν από την κεντρική εξουσία. Η αρχή της επικουρικότητας προάγει την αποκέντρωση των εξουσιών, αλλά και των ευθυνών, με στόχο την ταχύτερη και καλύτερη εκτέλεση έργων και παροχή υπηρεσιών προς όφελος του πολίτη. Αν και η αρχή αυτή δεν έχει λάβει ακόμα το χαρακτήρα ισχυρής νομικής ρύθμισης, δεσμεύει πολιτικά τα κράτη- μέλη και η εφαρμογή της διευρύνεται συνεχώς σε περισσότερα πεδία.

¹²² Παρά την πολλαπλότητα των απόψεων για την μεθοδολογία του σχεδιασμού, οι ορισμοί που του αποδίδονται συγκλίνουν, οριοθετώντας δύο χαρακτηριστικά του: την ενδιάμεση κλίμακα και την ενασχόληση με τον φυσικό χώρο της πόλης. Ο αστικός σχεδιασμός, αναφέρει σχετική έκθεση του Royal Institute of British Architects (1970), είναι ένα αναπόσπαστο τμήμα του αστικού και περιφερειακού προγραμματισμού. Πρωταρχικά είναι ένας σχεδιασμός του τρισδιάστατου χώρου αλλά διαπραγματεύεται επίσης μη εικονικές πλευρές του περιβάλλοντος, όπως ο θόρυβος, η αίσθηση ασφάλειας, η ρύπανση, που επίσης συντελούν στον χαρακτήρα της περιοχής. Κύριο καθήκον του είναι η διευθέτηση του φυσικού χώρου, κατά προτεραιότητα του εξωτερικού παρά του εσωτερικού χώρου, και των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Επίσης στον αστικό σχεδιασμό εμπεριέχεται ένα ενδιαφέρον για την επέκταση της πόλης και των οικονομικών και κοινωνικών απαιτήσεων της σε αντιστοιχία με τις διαθέσιμες πηγές. Σ' ένα πιο επιλεκτικό ορισμό, ο R. Banham (1976) θεωρεί ότι το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τις γενικότερες ρυθμίσεις και το χάσμα ανάμεσα σε αρχιτεκτονική και προγραμματισμό, επιβάλλουν την οριοθέτηση μιας ενδιάμεσης κλίμακας, αυτής του αστικού

παραμεριστεί ως απομεινάρι του παλαιού μοντέλου του κράτους κοινωνικής πρόνοιας και ως εμπόδιο στην οικονομική ανάπτυξη και στην ελεύθερη αγορά. Όμως, σε γενικές γραμμές ο αστικός σχεδιασμός στην σύγχρονη πόλη θα πρέπει να στηρίζεται σε σταθερούς, αποτελεσματικούς και υπεύθυνους θεσμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, όπως επίσης και σε ισχυρή κοινωνία των πολιτών. Βέβαια διαπιστώνεται ότι σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες δεν υφίσταται κάτι τέτοιο. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο αστικός σχεδιασμός θα αποδεικνύεται αναποτελεσματικός και η βιωσιμότητα των πόλεων θα παραμένει ένα μακρινό ανεδαφικό όραμα.

Πίνακας Ι.

Οι στόχοι της Βιώσιμης Αστικοποίησης/Sustainable Urbanization.

Περιβαλλοντικά Βιώσιμη Ανάπτυξη απαιτεί:

σχεδιασμού, που διαπραγματεύεται "αστικές καταστάσεις" επιφανείας μισού τετραγωνικού μιλίου. Παρόμοια είναι και η άποψη των D. Gosling και B. Maitland (1984) που τοποθετούν τον αστικό σχεδιασμό μεταξύ της αρχιτεκτονικής, που ενδιαφέρεται για την φυσική μορφή του ατομικού κτιρίου και του αστικού προγραμματισμού που αναλαμβάνει την διαχείριση του δημόσιου χώρου σε σχέση με το ευρύτερο πλαίσιο του. Αν η αστικότητα προκύπτει από την συνάρθρωση της χωρικότητας, της ρύθμισης και της μορφοποίησης, τότε ο αστικός σχεδιασμός αποτελεί τον κινητήριο μηχανισμό της μορφοποίησης. Μαζί με την δυναμική της συσσώρευσης και τον αστικό προγραμματισμό διαμορφώνουν τον χώρο, την μορφή και τις δραστηριότητες της πόλης. Αφετηρία συγκρότησης της αστικότητας είναι η πόλωση της συσσώρευσης του κεφαλαίου και η συγκέντρωση της παραγωγής, των ανταλλαγών, του πληθυσμού και της κατανάλωσης σε ορισμένα σημεία του εθνικού χώρου. Η κομβική χωρικότητα που έτσι διαμορφώνεται, εμπεριέχει όλες τις αντιφάσεις και αντιθέσεις της συσσώρευσης που την παρήγαγε: τις αντιφάσεις της αξιοποίησης του κεφαλαίου, του κοινωνικού χαρακτήρα της παραγωγής και της ατομικής ιδιοποίησης του προϊόντος της, της θετικής μεταβολής της παραγωγικότητας και υπεραξίας και της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους λόγω οργανικής σύνθεσης, τις αντιθέσεις των κοινωνικών υποκειμένων που παίρνουν μέρος στην συσσώρευση και στην πάλη για την διανομή της παραγωγής, τις πρωτεύουσες διαταξικές αντιθέσεις κεφαλαίου εργασίας και τις δευτερεύουσες ενδοταξικές για την διανομή της υπεραξίας. Σ' αυτές προστίθενται οι αντιθέσεις από την πόλωση της συσσώρευσης, τον εγκλεισμό της δηλαδή σε περιορισμένο χώρο, που εντείνει τις συγκρούσεις για την ιδιοποίησή του. Οι εκρηκτικές αντιθέσεις και αντιφάσεις της κομβικής χωρικότητας της συσσώρευσης εξομαλύνονται από ρυθμιστικούς μηχανισμούς κοινωνικά και χωρικά προσανατολισμένους. Η εξομάλυνση είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τον μετασχηματισμό της χασοτικής και προβληματικής χωρικότητας σε αστικότητα, και έχει διπλό χαρακτήρα. Αφ' ενός διευθετεί τις κοινωνικές αντιθέσεις και αντιφάσεις, που εντοπίζονται στο πεδίο των δραστηριοτήτων της χωρικότητας (π.χ. ανταγωνισμός, συνεργασία) και αφ' ετέρου διευκολύνει και προσανατολίζει την κατασκευή του υλικού χώρου της. Μ' αυτή την έννοια μπορούμε να απομακρυνθούμε από τον εμπειρικό ορισμό του αστικού σχεδιασμού, σαν διαμόρφωση του κτισμένου χώρου της πόλης, και να διατυπώσουμε μια θεωρητική εκδοχή του, σαν την ρύθμιση της μετατροπής της χωρικότητας σε κατασκευασμένο χώρο. Την παρέμβαση δηλαδή στις αντιθέσεις ανάμεσα στους ποικίλους κατασκευαστές των κτισμάτων, ανάμεσα στις ιδεολογίες που ανταγωνιστικά επιχειρούν τον προσανατολισμό της μορφοποίησης του χώρου, ανάμεσα στις ιδεολογίες για την μορφοποίηση και στις διαθέσιμες τεχνικές Σχ. Βλ., Κομνηνός Ν., *Αστικός Σχεδιασμός και Κατασκευή της Πόλης*, Αθήνα, 2008 διαθέσιμο σε ηλεκτρονική μορφή στην διαδίκτυο στην ηλεκτρ. δ/ση: <http://www.urenio.org/courses/files/1/books/3.pdf> (προσπελάστηκε 09/09/2010).

► Μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου¹²³ από ανθρώπινες δραστηριότητες και εφαρμογή δραστικών μέτρων προσαρμογής (adaptation)¹²⁴ και μετριασμού (mitigation)¹²⁵ της κλιματικής αλλαγής.¹²⁶

¹²³ Τα έξι αέρια του θερμοκηπίου είναι: Διοξείδιο του Άνθρακα CO₂, Μεθάνιο (CH₄), Υποξείδιο του Αζώτου (N₂O), Υδροχλωράνθρακες (HFCs), PFCs, Θειούχο Φθόριο (SF₆).

¹²⁴ Ο σχετικός διεθνής διάλογος και η προβληματική γύρω από τις κλιματικές αλλαγές, την ανθρωπογενή παρεμβολή στο γήινο κλιματικό σύστημα και τις επιπτώσεις τους, εντάθηκε ειδικά μετά την 3^η Έκθεση του IPCC (2001), και εισήλθε σε μια νέα κρίσιμη φάση στην οποία επικρατεί η ιδιαίτερα ανησυχητική προσέγγιση σύμφωνα με την οποία: «ό,τι και αν συμβεί στη σφαίρα της διεθνούς πολιτικής και του δικαίου για την προστασία του γήινου κλιματικού συστήματος, ακόμη δηλαδή και αφ' ότου τεθεί σε ισχύ το Πρωτόκολλο του Κιότο, το οποίο αποσκοπεί στον μετριασμό (μείωση ή σταθεροποίηση ή ελεγχόμενη αύξηση) των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα, οι επιπτώσεις θα είναι ως ένα βαθμό αναπόφευκτες. Βλ. σχ. Κατσιμπάρδης, Κ., *Το Διεθνές Καθεστώς για την Προστασία της Ατμόσφαιρας: Η Περίπτωση του Θερμοκηπίου*, Νόμος και Φύση, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007, σελ. 101-103.

¹²⁵ **Μετριασμός της κλιματικής αλλαγής** (Climate change mitigation) είναι η δράση για τη μείωση της έντασης της ακτινοβολίας ώστε να μειωθούν οι ενδεχόμενες επιπτώσεις της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Ο μετριασμός διακρίνεται από την προσαρμογή στην υπερθέρμανση του πλανήτη, που περιλαμβάνει δράσεις προσαρμογής στις επιπτώσεις της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Τις περισσότερες φορές, τα σενάρια μετριασμού της κλιματικής αλλαγής αναφέρονται στη μείωση των συγκεντρώσεων των αερίων του θερμοκηπίου, μέσω της μείωσης των πηγών τους. Η Επιστημονική συναίνεση σχετικά με την υπερθέρμανση του πλανήτη, σε συνδυασμό με την αρχή της προφύλαξης (precautionary principle) και το φόβο για απότομη αλλαγή του κλίματος, οδηγεί σε αυξημένες προσπάθειες για την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και επιστημών σε μια προσπάθεια να μετριαστεί η υπερθέρμανση του πλανήτη. Ενώ τα περισσότερα μέσα άμβλυνσης της κλιματικής αλλαγής κρίνονται αποτελεσματικά μόνο για την πρόληψη περαιτέρω αύξησης της θερμοκρασίας, όχι όμως και για τη αντιστροφή της υφιστάμενης κατάστασης. Σχετικά, η έκθεση Stern (Stern, N. (2007). *Stern Review on the Economics of Climate Change: Part III: The Economics of Stabilisation*. HM Treasury, London: http://hm-treasury.gov.uk/sternreview_index.htm), προσδιορίζει διάφορους τρόπους μετριασμού της κλιματικής αλλαγής. Αυτές περιλαμβάνουν τη μείωση της ζήτησης αγαθών και υπηρεσιών, (υψηλής έντασης εκπομπών), την αύξηση της χρήσης και ανάπτυξης των τεχνολογιών χαμηλής κατανάλωσης άνθρακα, κ.α. Περαιτέρω, η ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει θέσει ως στόχο να περιορίσει την παγκόσμια άνοδο της θερμοκρασίας σε 2 ° C [3,6 F °] σε σύγκριση με προβιομηχανικά επίπεδα, εκ των οποίων 0,8 ° C είχε ήδη λάβει χώρα και ένα άλλο 0,5 - 0,7 ° C, υφίσταται ήδη. Η άνοδος 2 ° C συνήθως στα κλιματικά μοντέλα σχετίζεται, με μια συγκεντρωτική διοξείδιου του άνθρακα -ισοδύναμη των 400-500 ppm κατ' όγκο (Οι συμβολισμοί ppm, ppb κλπ. χρησιμοποιούνται στην επιστήμη και στην τεχνολογία για να υποδηλώσουν περιεκτικότητες και αναλογίες της τάξης κυρίως του εκατομμυριοστού (ppm) και είναι αδιάστατοι αριθμοί γιατί αφορούν σχέσεις ομοίων ποσοτήτων. Η μέση περιεκτικότητα της ατμόσφαιρας σε διοξείδιο του άνθρακα (CO₂) είναι 385 ppm. Αυτό σημαίνει ότι σε 1000000 μέρη ατμοσφαιρικού αέρα -δεν έχει σημασία αν θα είναι γραμμάρια ή χιλιόγραμμα ή λίτρα-, τα 385 μέρη είναι CO₂). Το τρέχον επίπεδο τον Ιανουάριο του 2007 καταγράφηκε στα 383 ppm κατ' όγκο, με μια αύξηση κατά 2 ppm ετησίως. Ως εκ τούτου, για να αποφευχθεί μια πολύ πιθανή παραβίαση του στόχου της αύξησης των 2° C, τα επίπεδα CO₂ θα πρέπει να σταθεροποιηθούν πολύ σύντομα. Αυτό σε γενικές γραμμές θεωρείται ως απίθανο, βάσει των σχετικών δράσεων και προγραμμάτων που έχουν υλοποιηθεί ή υλοποιούνται μέχρι σήμερα. Η σημασία της αλλαγής που πρέπει να επιτευχθεί, καταδεικνύεται από το γεγονός ότι η παγκόσμια οικονομική αποδοτικότητα της ενέργειας σήμερα βελτιώνεται μόνο κατά το ήμισυ του ποσοστού της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης. Σχ. Βλ. στον ιστότοπο του U.S. Department of Energy (DOE), στην ηλεκτρ. δ/ση <http://www.energy.gov/environment/climatechange.htm>, και <http://www.energy.gov/media/Ch Georgetown.pdf>, (προσπελάστηκε 03/08/2010), όπως επίσης Adam, David (14 April 2009). "World will not meet 2C warming target, climate change experts agree". *Guardian News and Media Limited*, διαθέσιμο στην ηλεκτρ. δ/ση: <http://www.guardian.co.uk/environment/2009/apr/14/global-warming-target-2c>, (προσπελάστηκε 03/08/2010).

¹²⁶ Ο όρος κλιματική αλλαγή αναφέρεται στην αλλαγή του παγκόσμιου κλίματος ως αποτέλεσμα των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Είναι δεδομένο πως η αύξηση της συγκέντρωσης Αερίων του Θερμοκηπίου (ΑτΘ) στην ατμόσφαιρα είναι ο βασικός μηχανισμός που προκαλεί την κλιματική

► Περιορισμός στο ελάχιστο δυνατό της άναρχης δόμησης και δημιουργία συμπαγούς αστικού ιστού που θα εξυπηρετείται από δίκτυο δημόσιων μεταφορών.

► Ορθολογική χρήση των μη ανανεώσιμων πόρων¹²⁷ (με τάση ελαχιστοποίησης) και διατήρησή τους.

αλλαγή. Αυτή η αύξηση της συγκέντρωσης των ΑτΘ αποδίδεται κατά κύριο λόγο στις ανθρωπογενείς εκπομπές. Η κλιματική αλλαγή θα επηρεάσει κάθε πτυχή του περιβάλλοντος αλλά και της κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας. Ο πιο χαρακτηριστικός δείκτης της κλιματικής αλλαγής είναι η αύξηση της μέσης θερμοκρασίας του πλανήτη. Σύμφωνα με έκθεση (2001) του Διακυβερνητικού Πάνελ για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC), η αύξηση αυτή μπορεί να φτάσει τους 6 βαθμούς μέχρι το 2100, ενώ νεώτερες μελέτες την ανεβάζουν στους 10 βαθμούς. Πέρα από την αύξηση της θερμοκρασίας όμως, η κλιματική αλλαγή θα σημάνει: Άνοδο της στάθμης της θάλασσας. Εντονότερα ακραία καιρικά φαινόμενα. Εξάπλωση ασθενειών. Εξαφάνιση ειδών. Μόνιμους “κλιματικούς-περιβαλλοντικούς πρόσφυγες”. Σύμφωνα με τους επιστήμονες, για να αποφευχθούν τα καταστροφικά επίπεδα κλιματικής αλλαγής, η συγκέντρωση ΑτΘ στην ατμόσφαιρα πρέπει να σταθεροποιηθεί στα 450-550 ppm (μέρη στο εκατομμύριο). Για να επιτευχθεί η σταθεροποίηση αυτή, οι παγκόσμιες εκπομπές πρέπει να μειωθούν κατά 80-90% πριν το τέλος του αιώνα. Να σημειωθεί ότι το 2007 είναι η χρονιά όπου το Διακυβερνητικό Πάνελ για την Κλιματική Αλλαγή υποβάλλει σχετική Έκθεση (Assessment Report), για πρώτη φορά από το 2001. Η Έκθεση στηρίζεται στις εργασίες χιλιάδων επιστημόνων και έχει την έγκριση εκπροσώπων από πάνω από 130 κυβερνήσεις. Για το λόγο αυτό, η βαρύτητα της Έκθεσης είναι αναμφισβήτητη και τα συμπεράσματά της στοιχειοθετούν την μεγαλύτερη δυνατή ομοφωνία σήμερα. Στις 6 Απριλίου δημοσιεύτηκε το 2ο μέρος της Έκθεσης, στις 1400 σελίδες της οποίας περιγράφονται οι αναμενόμενες επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον και τις ανθρώπινες κοινωνίες ανά τομέα και περιοχή και εκτιμώνται κατά πόσο μέτρα πρόληψης και προσαρμογής θα καταφέρουν να τις μειώσουν. Η Έκθεση παρουσιάζει ένα ζοφερό μέλλον με ελλείψεις νερού, καταστροφές σοδειών, εξάπλωση ασθενειών, συχνότερα και εντονότερα ακραία καιρικά φαινόμενα, καθώς και εξαφανίσεις ειδών, ενώ τονίζει πως οι φτωχότερες χώρες είναι αυτές που θα πληγούν περισσότερο. Τα βασικά σημεία της Έκθεσης είναι: * Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής γίνονται ήδη αντιληπτές ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις οι αλλαγές συμβαίνουν ταχύτερα από όσο προβλεπόταν αρχικά. * Θα ενταθούν οι ξηρασίες στις ήδη ξηρές περιοχές ενώ οι πλημμύρες θα αυξηθούν αλλού. Πάνω από 1 δις άνθρωποι θα αντιμετωπίζουν ελλείψεις νερού μέχρι το 2050. Σε ορισμένες περιοχές η γεωργική παραγωγή μπορεί να μειωθεί κατά 50% μέχρι το 2020.* Τουλάχιστον το 20-30% των ζωικών και φυτικών ειδών θα αντιμετωπίσουν υψηλότερο κίνδυνο εξαφάνισης. * Μέτρα μείωσης του κινδύνου (δραστικός περιορισμός των εκπομπών) αλλά και προσαρμογής στις αναπόφευκτες αλλαγές απαιτούνται άμεσα.* Η βοήθεια προς τις φτωχότερες χώρες (κυρίως της Αφρικής και της Ν. Ασίας) οι οποίες και θα πληγούν εντονότερα είναι σήμερα πολύ μικρή.* Εκτιμάται πως το κόστος από κάθε τόνο CO₂ που εκπέμπεται στην ατμόσφαιρα κυμαίνεται από 10 έως 350 δολάρια. Να σημειωθεί πως πολιτικοί εκπρόσωποι από τις ΗΠΑ, την Κίνα, την Ρωσία, την Σ. Αραβία και την Ινδία προσπάθησαν να αμβλύνουν αρκετά σημεία της Έκθεσης, κάτι που εξόργισε τους επιστήμονες και τις περιβαλλοντικές οργανώσεις. IPCC: <http://www.ipcc.ch/>, (προσπελάστηκε 10/9/10)

127 Γενικά με τον όρο **φυσικοί πόροι** χαρακτηρίζονται διάφορες φυσικές ουσίες που είναι χρήσιμες στον άνθρωπο καλύπτοντας “ως έχουν” ανάγκες του. Συνεπώς πρόκειται για φυσικά αγαθά Προκειμένου όμως, κάποια απ’ αυτά, να χαρακτηριστούν φυσικοί πόροι θα πρέπει να καλύπτουν τρεις βασικές προϋποθέσεις: Να ικανοποιούν ανθρώπινη ανάγκη, χωρίς καμία μετατροπή ή να είναι εύκολα σχετικά προσαρμόσιμα στις ανάγκες του. Τα συγκεκριμένα αγαθά να είναι εύκολα διαθέσιμα, ή έστω με κάποια λογική δαπάνη ενέργειας ή ανταλλαγής. Ο άνθρωπος να βρίσκεται σε ανάλογο πολιτισμικό επίπεδο ώστε με τις ικανότητές του να μπορεί να χρησιμοποιήσει αυτά. Η ταξινόμηση των ειδών των φυσικών πόρων γίνεται με πολλούς τρόπους, οι κυριότεροι από τους οποίους είναι οι ακόλουθοι: Κατά υπάρχουσα ποσότητα 1. **Ανανεώσιμοι φυσικοί πόροι** ονομάζονται αυτοί που ανανεώνονται με φυσικές ή τεχνικές διεργασίες. Π.χ. τα δέντρα, που μπορούν να δώσουν ξυλεία. Κόβονται για να ληφθεί η πρώτη ύλη (ξυλεία) αλλά μπορούν να αντικατασταθούν με φυσική ή τεχνητή αναδάσωση. 2. **Μη ανανεώσιμοι φυσικοί πόροι** ονομάζονται αυτοί που δεν ανανεώνονται με φυσικές ή τεχνικές διεργασίες (τουλάχιστον στο ορατό μέλλον), αλλά απλά υπάρχουν σε κοιτάσματα (φυσικά αποθέματα) που καταναλώνονται και εξαντλούνται κάποτε. Π.χ. το πετρέλαιο. Μερικές φορές τα προϊόντα τους μπορούν να ανακυκλωθούν για να καθυστερήσουν την επικείμενη εξάντληση των κοιτασμάτων τους (π.χ. τα μέταλλα) ή να συντεθούν με τεχνητό τρόπο από άλλες φυσικές πρώτες ύλες (π.χ. το

➤ Χρήση Ανανεώσιμων πόρων.

➤ Μείωση της ενέργειας που χρησιμοποιείται και των αποβλήτων που παράγονται.

➤ Ανακύκλωση των αποβλήτων που παράγονται, έτσι ώστε να μην προκαλείται περιβαλλοντική βλάβη και περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Μόνο αν η αστικοποίηση αντιμετωπιστεί εντός ενός πλαισίου σχεδιασμού και στρατηγικής σε περιφερειακό, εθνικό, αλλά και διεθνές επίπεδο θα μπορούν να εκπληρωθούν οι απαιτήσεις αυτές.

Οι Προτεραιότητες και οι Δράσεις για την οικονομική βιωσιμότητα των Πόλεων θα πρέπει να εστιάσουν στην **τοπική οικονομική ανάπτυξη (Local economic development)** η οποία συνεπάγεται την ανάπτυξη των βασικών συνθηκών που απαιτούνται για την αποτελεσματική λειτουργία των επιχειρήσεων. Αυτές περιλαμβάνουν:

- Αξιοπίστετες υποδομές και υπηρεσίες, όπως υδροδότηση, διαχείριση αποβλήτων, μεταφορές, επικοινωνίες και παροχή ενέργειας..

- πρόσβαση σε γη ή εγκαταστάσεις σε κατάλληλες, ασφαλείς τοποθεσίες .

- χρηματοδοτικοί οργανισμοί και αγορές ικανές να κινητοποιήσουν επενδύσεις και να παρέχουν πιστώσεις.

- καταρτισμένο εργατικό δυναμικό με τις κατάλληλες δεξιότητες.

- ύπαρξη ενός νομικού συστήματος που θα διασφαλίζει την ανταγωνιστικότητα, την λογοδοσία και τα περιουσιακά δικαιώματα.

- κατάλληλα ρυθμιστικά πλαίσια που θα οριοθετούν και θα ενδυναμώνουν ένα ελάχιστο επίπεδο, κατάλληλων τοπικά, προτύπων για την πρόβλεψη ασφλών και υγιεινών χώρων εργασίας, αλλά και όσον αφορά στον χειρισμό των αποβλήτων και των εκπομπών.

Οι κοινωνικοί παράμετροι της αστικοποίησης και της οικονομικής ανάπτυξης πρέπει να προσεγγίζονται και να θεωρούνται ως μέρος της Ατζέντα για Βιώσιμη Αστικοποίηση τον 21^ο αιώνα. Οι βασικές αρχές οι οποίες θα πρέπει να περιλαμβάνονται σε αυτή την Ατζέντα είναι:

- ίση πρόσβαση και επαρκής, δίκαιη παροχή υπηρεσιών.

- κοινωνική συνοχή με την απαγόρευση των διακρίσεων και την παροχή ίσων ευκαιριών και φυσικού χώρου για την ενθάρρυνση της θετικής αλληλεπίδρασης, διάδρασης.

πετρέλαιο), αλλά αυτό δεν τα καθιστά ανανεώσιμα. **Ορυκτός πλούτος υπεδάφους.** Τα αποθέματα οικονομικά αξιοποιήσιμων ορυκτών, αερίων, υγρών ή στερεών αποτελούν τους κατεξοχήν φυσικούς πόρους. Συχνά μάλιστα αναφέρονται κυρίως ή και μόνο αυτοί, γιατί είναι αυτοί που έχουν την πιο άνιση κατανομή ανάμεσα στις χώρες ή περιοχές. Περιέχουν χρήσιμα συστατικά σε μεγάλες συγκεντρώσεις, με αποτέλεσμα να είναι οι οικονομικότερες άμεσες πηγές πολλών χρήσιμων πρώτων υλών και πηγών ενέργειας, κυρίως βέβαια όταν δεν συνυπολογίζεται και το κόστος των παρενεργειών της μη ορθολογικής χρήσης τους. Ένα μικρό ποσοστό αυτών, οι πιο σημαντικές και άνισα κατανομημένες ονομάζεται με τον τίτλο «στρατηγικές πρώτες ύλες» ή «στρατηγικής σημασίας φυσικοί πόροι» και δυστυχώς η κατοχή τους αποτελεί την κύρια αιτία των πολέμων, παγκοσμίως και όλων των εποχών, παρόλο που συνήθως όσοι τους εξαπολύουν επικαλούνται άλλες αφορμές. Σχ. Βλ.: <http://www.ecofinder.gr/learn/%CE%A6%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%AF%CF%80%CF%8C%CF%81%CE%BF%CE%B9>, (προσπελάστηκε 10/09/2010). Να σημειωθεί ότι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) είναι: ο ήλιος, ο άνεμος, οι ποταμοί, οι οργανικές ύλες όπως το ξύλο και τα Οικιακά Απορρίμματα και τα γεωργικά απορρίμματα.

-αστικός σχεδιασμός και διαχείριση με σεβασμό και ευαισθησία σε θέματα που αφορούν τα άτομα με ειδικές ανάγκες και σε θέματα φύλου.
-η πρόληψη, μείωση και εξάλειψη της βίας και της εγκληματικότητας.
-η κοινωνική δικαιοσύνη αναγνωρίζει και δίνει έμφαση στην ανάγκη για μια προσέγγιση που να βασίζεται στην εξασφάλιση και περιφρούρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία απαιτεί «ίση πρόσβαση» σε «ίσης ποιότητας» αστικές υπηρεσίες με τις ανάγκες και τα δικαιώματα των ευπαθών ομάδων να προστατεύονται επαρκώς και να αντιμετωπίζονται κατάλληλα.

Πηγή: Τα στοιχεία του Πίνακα λήφθηκαν από σχετική Έκθεση του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για τους Ανθρώπινους Οικισμούς, του έτους 2009, σχ. Βλ.: United Nations Human Settlements Programme, *Global Report on Human Settlements 2009. Planning Sustainable Cities: Policy Directions*, Earthscan, London, 2009, p.2.

2.7.3.1. Σύγχρονη Πόλη. Η τοποθεσία και η τρωτότητα στις φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές ως παράγοντες που καθορίζουν την βιωσιμότητα της Σύγχρονης Πόλης και διαμορφώνουν τον αστικό σχεδιασμό στον 21^ο αιώνα.

Λόγω ενός σύνθετου και περίπλοκου συνόλου αλληλοεξαρτώμενων διαδικασιών, οι πόλεις αποδεικνύονται ιδιαίτερα ευάλωτες στις συνέπειες των φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών. Συγκεκριμένα, από το 1975 μέχρι σήμερα, ο αριθμός των καταγεγραμμένων φυσικών καταστροφών, έχει τετραπλασιαστεί και παρόλο που όλες οι ήπειροι αναφέρουν όλο και συχνότερα τέτοια συμβάντα, στην Αφρική το ποσοστό της αύξησης των φυσικών καταστροφών υπήρξε το υψηλότερο, καθώς σε μια και μόνο δεκαετία, οι κάτοικοι της βίωσαν τριπλάσια αύξηση τέτοιων γεγονότων.¹²⁸ Παράλληλα, οι φυσικές καταστροφές που προκαλούνται από ανθρώπινες δραστηριότητες είχαν μια δεκαπλάσια αύξηση στο διάστημα από το 1975 έως το 2006, με τα μεγαλύτερα ποσοστά της αύξησης αυτής να σημειώνονται στην αφρικανική ήπειρο και στην Ασία.

Συνεπώς, η τοποθεσία στην οποία έχει αναπτυχθεί ένας αστικός σχηματισμός (city location) είναι ένας ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας που καθορίζει τον τύπο και την συχνότητα των φυσικών κινδύνων που μια πόλη ίσως αντιμετωπίσει. Να σημειωθεί ότι οκτώ από τις πιο μεγάλες και πολυπληθείς πόλεις του πλανήτη βρίσκονται σε ιδιαίτερα σεισμογενείς περιοχές, ενώ το 90% των πόλεων αυτών έχουν αναπτυχθεί σε περιοχές που είναι ιδιαίτερα ευάλωτες σε καταστροφικές θύελλες

¹²⁸ Βλ. United Nations Human Settlements Programme, *Global Report on Human Settlements 2009. Planning Sustainable Cities: Policy Directions*, op.cit., pp.14.

(Πίνακας II.). Όσον αφορά τις πόλεις που βρίσκονται σε παραθαλάσσιες περιοχές, λόγω της προνομιακής τους θέσης είναι πιο αραιοκατοικημένες και έχουν μεγάλες συγκεντρώσεις οικονομικών δραστηριοτήτων. Παρόλα αυτά, οι πληθυσμοί στις παραθαλάσσιες αστικές συγκεντρώσεις διατρέχουν σοβαρούς κινδύνους από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας και από τα ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως οι τροπικοί κυκλώνες, οι πλημμύρες που συνδέονται με την υπερθέρμανση του πλανήτη.¹²⁹

Ειδικότερα, στις αναπτυγμένες χώρες, οι πλημμύρες, οι ανεμοθύελλες, οι σεισμοί και οι ηφαιστειακές εκρήξεις είναι οι πιο συνηθισμένες περιπτώσεις φυσικών καταστροφών. Οι συνέπειες τους για τις πόλεις και τους κατοίκους τους ποικίλουν σε αξιοσημείωτο βαθμό μεταξύ των αναπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών. Έτσι, στα αναπτυγμένα κράτη, η οικονομική απώλεια σε απόλυτους όρους κινείται σε υψηλά επίπεδα, ενώ οι απώλειες σε ανθρώπινες ζωές κυμαίνεται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα. Το γεγονός αυτό ουσιαστικά οφείλεται στα υψηλά επίπεδα επενδύσεων σε μηχανισμούς, δράσεις, θεσμούς και εν γένει έργα υποδομής για την αντιμετώπιση και την ελάφρυνση των συνεπειών στους ανθρώπινους πληθυσμούς από τα ακραία φυσικά φαινόμενα και τις φυσικές καταστροφές. Συγκεκριμένα, οι αναπτυγμένες χώρες υπολογίζεται ότι καταλαμβάνουν μόλις το 10% όσον αφορά τις ανθρώπινες απώλειες λόγω φυσικών καταστροφών, σε παγκόσμια κλίμακα.¹³⁰ Ο παράγοντας που δημιουργεί την διαφοροποίηση αυτή είναι ουσιαστικά οι υψηλού επιπέδου τεχνικές και επιστημονικές δυνατότητες (τεχνογνωσία, εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό, σχετικός εξοπλισμός) που είναι διαθέσιμες στον αναπτυγμένο κόσμο, όπως για παράδειγμα ηλεκτρονικά συστήματα υψηλής τεχνολογίας που προβλέπουν και προειδοποιούν ή και αξιολογούν τους κινδύνους και τις πιθανότητες για επερχόμενες φυσικές καταστροφές και ακραία καιρικά φαινόμενα και οι οποίες βρίσκονται σε δυσανάλογα μεγάλη έλλειψη στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Στις χώρες που τελούν σε μεταβατικό στάδιο στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη, οι πόλεις βρίσκονται σε τοποθεσίες που χαρακτηρίζονται από την ιδιαίτερα δύσκολη τοπογραφία και γεωμορφολογία τους, σε περιοχές που υπάρχουν αυξημένοι κίνδυνοι τόσο για φυσικές καταστροφές όσο και για καταστροφές που προκαλούνται

---

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid.

από ανθρώπινες παρεμβάσεις. Σε πολλές από τις χώρες αυτές υπάρχουν πόλεις που είναι περικλειστές, βρίσκονται πάνω ή κυριολεκτικά περικυκλώνονται από απότομα βουνά, στα οποία συχνά καταγράφονται περιστατικά έντονης σεισμικής δραστηριότητας, πυκνές βροχοπτώσεις, χιονοστιβάδες, καθιζήσεις εδάφους, κ.α. Χαρακτηριστικά η Σερβία, το Μαυροβούνιο, και το Κόσοβο υπέστησαν σοβαρές πλημμύρες το Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο του 2007. Περαιτέρω καταστροφές που έχουν προκληθεί όχι από φυσικά αίτια, αλλά από τον ανθρώπινο παράγοντα, όπως για παράδειγμα η τεράστια έκρηξη σε μια αποθήκη όπλων στην Αλβανία τον Μάρτιο του 2008, επίσης έχουν την τάση να μαστίζουν πολύ συχνότερα, την συγκεκριμένη αυτή περιοχή¹³¹.

Στην άλλη όψη του ίδιου νομίσματος, τα αναπτυσσόμενα κράτη έχουν βιώσει τις τρεις τελευταίες δεκαετίες ταχύτερα αυξανόμενο ποσοστό όσον αφορά στην επίπτωση των φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών. Καθώς αυτές οι χώρες αστικοποιούνται με πολύ γρήγορους ρυθμούς, ως επί το πλείστον χωρίς σχεδιασμό, υποδομές και προγραμματισμό, αντιμετώπισαν και θα αντιμετωπίσουν στο μέλλον αυξημένο κίνδυνο από φυσικές καταστροφές, οι συνέπειες των οποίων θα είναι δυσανάλογα σοβαρές για την βιωσιμότητα των πόλεων και των πληθυσμών τους. Σε μεγάλο βαθμό αυτό οφείλεται στην αδυναμία των αρχών να διαχειριστούν τέτοιου είδους καταστάσεις (πριν και μετά την εκδήλωσή τους) με αποτέλεσμα το υψηλό κόστος σε ανθρώπινες ζωές.¹³²

Ως εκ τούτου ο αστικός σχεδιασμός θα πρέπει να αναλάβει ένα νέο πιο σύνθετο, απαιτητικό και προωθημένο ρόλο. Τον ρόλο του θεματοφύλακα της «Βιώσιμης Πόλης». Σε πολλά μέρη του κόσμου, απαιτείται μια ριζική και παραδειγματική αλλαγή, μια βαθιά τομή στον αστικό σχεδιασμό προκειμένου να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα των αστικών περιοχών και των κατοίκων τους για τον επόμενο αιώνα.

I. Βιώσιμες Πόλεις και παγκόσμια ζητήματα αστικού σχεδιασμού.

Υπάρχουν συγκεκριμένα ζητήματα και προβλήματα που πρέπει να ρυθμιστούν μέσω του αστικού σχεδιασμού, τα οποία είναι κοινά για όλα τα μέρη του

---

¹³¹ Ibid, p. 15.

¹³² Πράγματι το 98% των 911 εκατομμυρίων ανθρώπων-θυμάτων φυσικών καταστροφών, μεταξύ των ετών 1991 και 2000 ήταν κάτοικοι αναπτυσσόμενων χωρών, ενώ οι οικονομικές απώλειες είναι μικρότερες σε σύγκριση με αυτές στις αναπτυγμένες χώρες.

σύγχρονου κόσμου, ενώ υπάρχουν και άλλα θέματα ειδικότερα, τα οποία παίρνουν συγκεκριμένο περιεχόμενο και διαφοροποιούνται από τις αναπτυγμένες, στις αναπτυσσόμενες και στις υπό μετάβαση χώρες.

Σε παγκόσμια κλίμακα, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στα πλαίσια του αστικού σχεδιασμού, ένα σύνολο φλεγόντων ζητημάτων:

- Η Κλιματική αλλαγή. Για την αντιμετώπιση των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής, οι αστικές περιοχές επιβάλλεται να αναλάβουν δράση προς δύο κατευθύνσεις: α. *Μετριασμός (Mitigation)*, που συνίσταται στην λήψη μέτρων για την μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου, και β. *Προσαρμογή (Adaptation)* περιλαμβάνει και αναφέρεται σε δράσεις που στοχεύουν στην μείωση της τρωτότητας των πόλεων στα επαχθή αποτελέσματα της κλιματικής αλλαγής. Και οι δύο κατηγορίες δράσεων απαιτούν αστικό σχεδιασμό.
- Η Παγκόσμια Οικονομική Κρίση. Η παγκόσμια οικονομική ύφεση έχει σοβαρές συνέπειες για όλες τις αστικές περιοχές του πλανήτη. Θα επηρεάσει αρνητικά την οικονομική ανάπτυξη, την αγορά εργασίας και τις θέσεις εργασίας, όπως επίσης και τα αναπτυξιακά προγράμματα. Περιορισμένη επίσης, θα είναι και η χρηματοδότηση κρατικών προγραμμάτων για αστικές υποδομές, γεγονός που ενισχύει την ανάγκη για στροφή των κυβερνήσεων σε αναζήτηση και σύναψη εταιρικών σχέσεων με τον ιδιωτικό τομέα και τους κοινωνικούς φορείς για την προώθηση της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης.
- Η παροχή Ενέργειας και οι επιπτώσεις. Η αστάθεια των τιμών του πετρελαίου το έτος 2008, απέδειξε ότι η τιμή δεν αποτελεί πλέον ένα παράγοντα που, κατά προσέγγιση τουλάχιστον, μπορεί να προβλεφθεί και να εκτιμηθεί. Όπως επίσης και το γεγονός ότι μακροπρόθεσμα, τα αποθέματα πετρελαίου στον πλανήτη, θα αρχίσουν να εξαντλούνται. Παράλληλα, ο αντίκτυπος των εκπομπών CO₂ από την χρήση του πετρελαίου, στην κλιματική αλλαγή, γίνεται όλο και περισσότερο κατανοητός και πρόδηλος και αυτό θα πρέπει να οδηγήσει σε ένα νέο Μοντέλο Πόλεων, που δεν θα εξαρτώνται, όσον αφορά το ενεργειακό προφίλ τους, από την χρήση του πετρελαίου.

- Πρόσβαση για όλους στην Τροφή.¹³³ Το κόστος της τροφής αυξάνεται σε όλα τα μέρη του πλανήτη. Το αστικό περιβάλλον πρέπει να σχεδιαστεί και να προσαρμοστεί ανάλογα, ώστε να υπάρχει χώρος για *αστική γεωργία* η οποία πρέπει πλέον να αποτελεί αποδεκτό στοιχείο του ελεύθερου αστικού χώρου.
- Η αλλαγή στο μέγεθος του πληθυσμού των πόλεων. Οι πόλεις που θα μπορούν να εντάξουν αυτή την παράμετρο στον αστικό σχεδιασμό τους, θα έχουν περισσότερες πιθανότητες να είναι βιώσιμες τις επερχόμενες δεκαετίες.
- Εισοδηματική ανισότητα. Σε όλες τις περιοχές του πλανήτη η εισοδηματική ανισότητα έχει αυξηθεί προκαλώντας στην συνέχεια

---

¹³³ Η επαρκής τροφή και το πόσιμο νερό δεν είναι απλά ανάγκη είναι δικαίωμα όλων. Ενώ υπάρχει αρκετή τροφή για να καλύψει τις ανάγκες του παγκόσμιου πληθυσμού, σήμερα ένα παιδί πεθαίνει κάθε 6 δευτερόλεπτα από αιτίες που σχετίζονται με την πείνα. Υπάρχουν πάνω από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι που κοιμούνται κάθε βράδυ πεινασμένοι και ο αριθμός ολοένα και μεγαλώνει. Πολλοί από αυτούς τρώνε μόνο ένα γεύμα την ημέρα που είναι ανεπαρκές σε θρεπτικά στοιχεία. Η **επισιτιστική ασφάλεια /Food security**, αναφέρεται στη διαθεσιμότητα των τροφίμων και την πρόσβασή κάποιου σε αυτά. Ένα νοικοκυριό θεωρείται ότι έχει ασφαλή και επαρκή πρόσβαση στη τροφή, όταν τα άτομα που το αποτελούν, δεν ζουν υπό το καθεστώς της πείνας ή με το φόβο του λιμού. Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Παγκόσμιων Πόρων /World Resources Institute, η παγκόσμια κατά κεφαλήν παραγωγή τροφίμων έχει αυξηθεί αισθητά τις τελευταίες δεκαετίες. Το 2006, το ειδησιογραφικό αμερικανικό Κανάλι MSNBC ανέφερε χαρακτηριστικά ότι συνολικά, ο αριθμός των ανθρώπων που είναι υπέρβαροι έχει ξεπεράσει τον αριθμό των υποσιτισμένων (ο κόσμος είχε περισσότερους του ενός δισεκατομμυρίου υπέρβαρους, και 800 εκατομμύρια υποσιτισμένους ανθρώπους). Επίσης, σύμφωνα με άρθρο του BBC (2004) η Κίνα, η πιο πυκνοκατοικημένη χώρα στον κόσμο, πάσχει από «επιδημία παχυσαρκίας», ενώ στην Ινδία, στην δεύτερη πιο πυκνοκατοικημένη χώρα στον κόσμο, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, 30 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν προστεθεί στις τάξεις των πεινασμένων. Περαιτέρω, σε παγκόσμια κλίμακα υπολογίζεται ότι ο αριθμός των ανθρώπων που τελούν σε χρόνια πείνα λόγω ακραίας φτώχειας ανέρχονται στα 852 εκατομμύρια, ενώ έξι εκατομμύρια παιδιά πεθαίνουν της πείνας κάθε έτος- 17.000 περίπου κάθε ημέρα, και 2 δισεκατομμύρια άνθρωποι αντιμετωπίζουν περιοδικά προβλήματα πρόσβασης στην τροφή που οφείλονται σε διαφορετικό βαθμό φτώχειας. (πηγή: FAO, 2003, στην ηλεκτρ. δ/ση: <http://www.fao.org/corp/statistics/en/>). Από τα τέλη του 2007, περιορισμοί στις εξαγωγές, η υποτίμηση του δολαρίου ΗΠΑ, η αυξανόμενη καλλιέργεια για παραγωγή βιολογικών καυσίμων, οι τιμές του πετρελαίου που κυμάνθηκαν πάνω από 100\$ το βαρέλι, η αύξηση του πληθυσμών σε παγκόσμια κλίμακα, η αλλαγή του κλίματος, η μείωση των γεωργικών εδαφών λόγω της εντατικής αστικοποίησης και της βιομηχανικής ανάπτυξης, και η αυξανόμενη καταναλωτική ζήτηση σε Κίνα και Ινδία να αυξήσει σημαντικά την τιμή των σιτηρών. Έτσι, είναι χαρακτηριστικό ότι σε πολλές χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο συχνά ξεσπούν ταραχές με βασικό αίτιο την έλλειψη τροφής. Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι είναι όλο και περισσότερο δυσχερές να διατηρηθεί η επισιτιστική ασφάλεια σε έναν κόσμο που ταλανίζεται από μια συρροή οριακών καταστάσεων (οικονομική κρίση, ενεργειακή κρίση, κρίση στα αλιεύματα, κρίση που αφορά του υδάτινους πόρους κ.α.). Ως εκ τούτου, καθώς πάνω από το ήμισυ του πληθυσμού του πλανήτη, ζει σε αστικές περιοχές, οποιαδήποτε διαταραχή στις προμήθειες των γεωργικών προϊόντων μπορεί αλυσιδωτά να προκαλέσει μια αστική επισιτιστική κρίση σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα

εντός των αστικών περιοχών τεράστιες αντιθέσεις μεταξύ πλούτου και ακραίας φτώχειας.

- Πολιτιστική ποικιλομορφία. Η μεγέθυνση σε παγκόσμια κλίμακα των μεταναστευτικών κυμάτων, προσέδωσε στις σύγχρονες πόλεις ένα έντονο στοιχείο πολυπολιτισμικότητας. Το γεγονός αυτό επηρεάζει σαφώς και τον τρόπο που το τεχνητό περιβάλλον γίνεται αντικείμενο διαχείρισης. Η πολιτιστική ποικιλομορφία επίσης δημιουργεί νέες προκλήσεις και νέες απαιτήσεις για τον αστικό σχεδιασμό υπό την έννοια της ανάγκης για βιώσιμο συνδυασμό αντίθετων στάσεων ζωής και πολιτιστικών εκφράσεων.

II. Σύγχρονα ζητήματα αστικού σχεδιασμού στις αναπτυσσόμενες, αναπτυγμένες και στις υπό μετάβαση χώρες.

Οι πόλεις βιώνουν σημαντικές αλλαγές σε πλαίσιο της **παγκοσμιοποιημένης οικονομίας** Το τοπικό και το παγκόσμιο στοιχείο **συνυπάρχουν** στις πόλεις του 21^{ου} αιώνα (οι πόλεις ως πεδία συνάντησης τοπικού και του παγκοσμίου): τα νέα δεδομένα όπως οι ισχυρές κοινότητες μεταναστών στις πόλεις, και ο φρενήρης ρυθμός της καθημερινότητας των παγκοσμιοποιημένων πόλεων, φανερώνουν ότι ουσιαστικά βιώνουμε μεταβατικές εποχές, όπου το νέο συνυπάρχει με το παλιό. **Συναλλασσόμαστε** εικοσιτέσσερις ώρες το εικοσιτετράωρο, ενώ αντίθετα, ο φυσικός χώρος των πόλεων λειτουργεί στο δεδομένο οκτάωρο των συναλλαγών.¹³⁴

Ειδικότερα, οι αναπτυσσόμενες χώρες επηρεάζονται από τα ζητήματα που αναφέρθηκαν πιο πάνω, έρχονται επίσης αντιμέτωπες και με μια σειρά άλλων ιδιαίτερα σημαντικών προβλημάτων που χαρακτηρίζουν τις περιοχές αυτές, όπως: αστικοποίηση χωρίς υποδομές και σχεδιασμό, κατακόρυφη αύξηση του ρυθμού

αστικοποίησης, ανισότητες και φτώχεια, αύξηση του νεανικού πληθυσμού, περι-αστική ανάπτυξη, έλλειμμα θεσμικών και επαγγελματικών ικανοτήτων και δυνατοτήτων.

Παράλληλα, στις αναπτυγμένες χώρες, τα υψηλά εισοδήματα και η σταθερή ανάπτυξη αποτέλεσαν τον λόγο

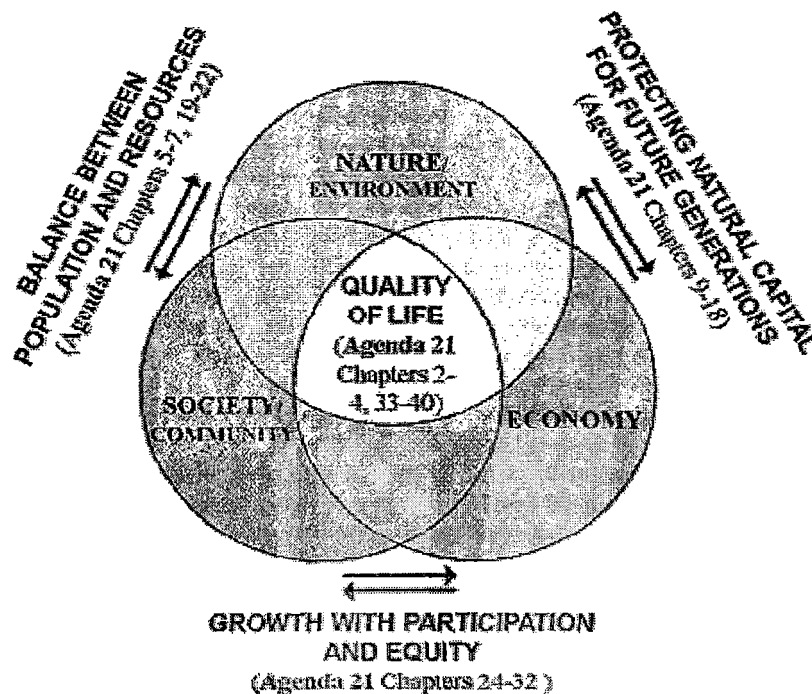
---

¹³⁴ Βλ. Laundry Ch., *The Creative City. A Toolkit for Urban Innovators*, Earthscan, London, 2000, p.38.

που αποφεύχθηκαν συγκεκριμένα αστικά ζητήματα που βιώνουν οι αναπτυγμένες χώρες, αλλά παράλληλα προκάλεσαν ένα διαφορετικό σύνολο προβλημάτων του αστικού σχεδιασμού: όπως κοινωνικο - χωρικές ανισότητες, τεμαχισμός του αστικού χώρου, περιβαλλοντικά ζητήματα, το θέμα της ενσωμάτωσης των τομεακών πολιτικών στις εθνικές πολιτικές, κ.α.

Τέλος, στις υπό μετάβαση χώρες τα ζητήματα αστικού σχεδιασμού τα οποία πρέπει να ρυθμιστούν με γνώμονα το όραμα της βιώσιμης πόλης, αποτελούν ένα συνδυασμό αυτών που εντοπίζονται στις αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες: πόλεις με γερασμένο πληθυσμό που συρρικνώνονται, τεμαχισμός του αστικού ιστού και ανισότητες, περιβαλλοντικά προβλήματα, θεσμικά και ρυθμιστικά, νομοθετικά ελλείμματα. Στο Σχήμα III. που ακολουθεί, σύμφωνα με τον Laundry Ch., ειδικό επιστήμονα σε θέματα αστικού σχεδιασμού, απεικονίζονται οι αλληλένδετοι θεματικοί κύκλοι της βιώσιμης ανάπτυξης, σύμφωνα με την Ατζέντα 21, που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στον αστικό σχεδιασμό.

Σχήμα III.: Οι Αλληλένδετοι Θεματικοί Κύκλοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης, σύμφωνα με την Ατζέντα 21.

Sustainable Development Issues in Agenda 21

Πηγή: Laundry Ch., *The Creative City. A Toolkit for Urban Innovators*, Earthscan, London, 2000, p.38.

2.8. Συμπερασματική προσέγγιση.

Συστηματοποιώντας τα όσα προαναφέρθηκαν οδηγούμαστε στις ακόλουθες επισημάνσεις:

- Η **Βιώσιμη Πόλη** εντάσσει την **περιβαλλοντική** διάσταση μέσα στον **κοινωνικό** και **οικονομικό** τομέα, προκειμένου να ανταποκρίνεται στις οικονομικές, κοινωνικές και οικολογικές ανάγκες των σύγχρονων γενεών χωρίς να διαπραγματεύεται και να υποθηκεύει τις ανάγκες και το μέλλον των ερχόμενων γενεών. (*Βιώσιμη Ανάπτυξη: Έκθεση Επιτροπής Brundtland, Our Common Future, 1987*).
- Πρόκειται για μια Πόλη όπου τα επιτεύγματα σε θέματα οικονομικής, κοινωνικής, περιβαλλοντικής ανάπτυξης είναι **σχεδιασμένα να αντέξουν στο χρόνο**.
- Μια Βιώσιμη Πόλη διαθέτει ένα **διαρκή εφοδιασμό μέσω της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων** της, όπου και στηρίζεται η ανάπτυξη της, αλλά και **διαρκή ασφάλεια από τους περιβαλλοντικούς κινδύνους**.
- Η **συμμετοχή των πολιτών** σε μια Βιώσιμη Πόλη πρέπει να αναπτύσσει μια δυναμική που θα κινείται πέρα από την υπάρχουσα παραδοσιακή αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Απαιτούνται **θεσμοί και συστήματα διακυβέρνησης**, τα οποία θα διευκολύνουν στο μέγιστο την συμμετοχή των πολιτών με έμφαση στην λήψη αποφάσεων σε σχέση με την διαχείριση των περιβαλλοντικών, κοινωνικών, οικονομικών ζητημάτων, τα οποία στα πλαίσια μιας συνοπτικής καταγραφής, είναι τα ακόλουθα:
  - οι περιβαλλοντικές προκλήσεις που προκύπτουν από την κλιματική αλλαγή,
  - οι δημογραφικές προκλήσεις και η ταχεία αστικοποίηση,
  - η πολυεθνική σύσταση των πόλεων (μεταναστευτικά κύματα-παράνομη μετανάστευση),
  - οι οικονομικές προκλήσεις ενός αβέβαιου μέλλοντος ανάπτυξης,
  - η ανεργία,
  - τα θέματα κοινωνικών υποδομών,

«Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΓΕΝΔΑΣ 21 (LOCAL AGENDA 21) ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΟΛΗ ΤΟΥ 21^{ου} ΑΙΩΝΑ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ CALVIA (ΜΑΓΙΟΡΚΑ, ΙΣΠΑΝΙΑ)».

- η ανάπτυξη ενός δικτύου βιώσιμων μέσων μαζικής μεταφοράς,
- η πρόσβαση σε ασφαλές- πόσιμο νερό,
- θέματα οργάνωσης της πολιτικής προστασίας-αντιμετώπιση κρίσεων και φυσικών καταστροφών κ.α.

3. ΜΕΡΟΣ Β' - case study: Η εφαρμογή της Τ.Α. 21 στο Δήμο Calvià στη Majorca Ισπανία.

3.1. Γενικά χαρακτηριστικά και τα προβλήματα-προκλήσεις που αντιμετωπίζει η πόλη. (Νησιωτικός Δήμος).

3.1.1. Εισαγωγικές επισημάνσεις για τις νησιωτικές κοινότητες.

Τα ανθρωπογενή συστήματα του νησιωτικού πολιτισμού λειτούργησαν σταθερά και δημιουργικά επί πολλές χιλιετίες. Σήμερα όμως, η ισορροπία αυτή διαταράσσεται από μίαν «άγρια ανάπτυξη» που δεν έχει αρχή και τέλος. Αν και διενεργείται στο όνομα της ευημερίας, καταστρέφει τη βάση της ευημερίας αυτής, και, ακόμη χειρότερα, απειλεί την υγεία και την ίδια τη ζωή των κατοίκων των νησιών.

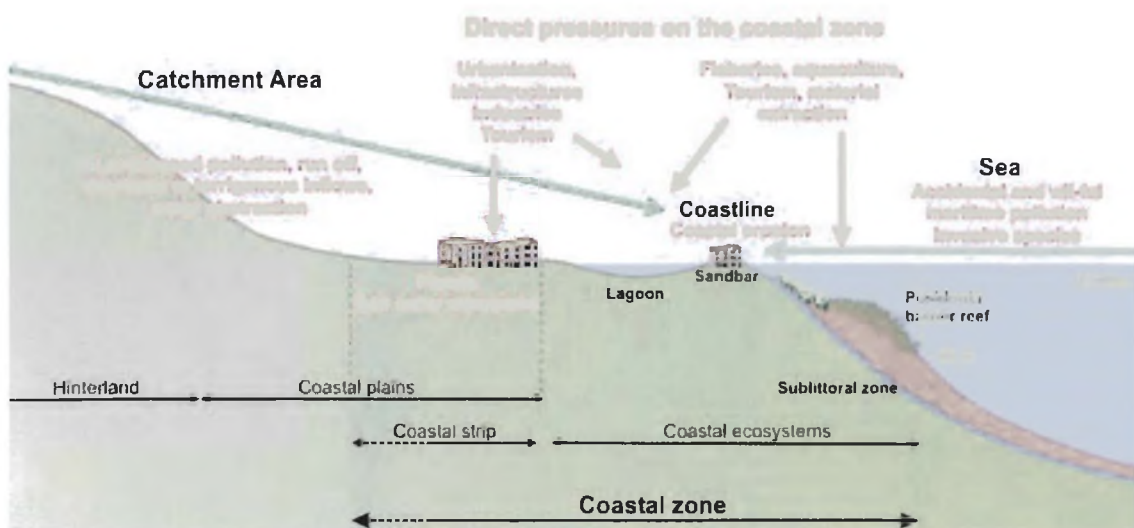
Στο *Κεφάλαιο 17 της Ατζέντα 21*¹³⁵ προβλέπεται ότι τα παράκτια κράτη πρέπει να αναπτύξουν πολιτικές, οι οποίες θα αφορούν στην ολοκληρωμένη διαχείριση του παράκτιου χώρου, δημιουργώντας και ενισχύοντας τους μηχανισμούς συντονισμού για την ολοκληρωμένη διαχείριση και την αειφόρο ανάπτυξη των παράκτιων περιοχών, του θαλάσσιου περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων που εμπεριέχονται σ' αυτούς. Τα μικρά νησιωτικά κράτη και τα νησιωτικά συμπλέγματα αποτελούν ένα ιδιαίτερα σημαντικό χωρικό πεδίο για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης, καθώς αφενός περιλαμβάνουν πολύτιμους φυσικούς πόρους, ενώ

¹³⁵ Βλ. Το πλήρες κείμενο διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/> (προσπελάστηκε 11/09/2010).

αφετέρου, εξαιτίας της γεωγραφικής τους θέσης και της ιδιοσυστασίας τους, είναι ιδιαίτερα ευάλωτα στην περιβαλλοντική υποβάθμιση, η οποία μπορεί ακόμα και να απειλήσει την ίδια την ύπαρξή τους. Η αναφορά στα νησιά στο Κεφάλαιο 17 της Agenda 21, αποτελεί απόδειξη του διεθνούς ενδιαφέροντος για τη βιώσιμη ανάπτυξή τους, μέσα από την ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και της αυξημένης τρωτότητάς τους.¹³⁶ Στον Πίνακα II που ακολουθεί, παρουσιάζεται μια σχηματική απεικόνιση των πιέσεων που ασκούνται στις περιοχές που βρίσκονται σε παράκτιες ζώνες.

Πίνακας II.

Οι πιέσεις που ασκούνται στην παράκτια ζώνη (The pressures on the littoral).

Πηγή: Plan Bleu, στην ηλεκτρ. δ/ση: http://www.planbleu.org/publications/SoED2009-UK_part3_territoires.pdf (προσπελάστηκε 16/08/2010).

Η Πρώτη Παγκόσμια Διάσκεψη για την Αειφόρο Ανάπτυξη των Μικρών Νησιωτικών Κρατών, που πραγματοποιήθηκε στα νησιά Μπαρμπάντος το 1994, αποτέλεσε το πρώτο σημαντικό βήμα για την εφαρμογή του κεφαλαίου 17 της Ατζέντα 21. Καρπός της Διάσκεψης αυτής ήταν η υιοθέτηση δύο σημαντικών κειμένων: της Πολιτικής Διακήρυξης και του Σχεδίου Δράσης για την Αειφόρο

¹³⁶ Βλ. Σπιλάνης, Γ., Ανάπτυξη νησιωτικού χώρου: Προβλήματα και Προοπτικές. Στο: *Επιστημονικές μελέτες προς τιμήν του καθηγητή Νίκου Κόνσολα*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2005, σελ.247-270.

Ανάπτυξη των Μικρών Νησιωτικών Κρατών.¹³⁷ Στην Πολιτική Διακήρυξη επαναλαμβάνονται οι προτροπές της Ατζέντα 21 αναφορικά με το ρόλο των γυναικών, των νέων, των ΜηΚΟ, των αυτοχθόνων πληθυσμών, καθώς και άλλων σημαντικών ομάδων πολιτών, μέσω κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, με στόχο τη συμμετοχή τους στην επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης των νησιών.¹³⁸

Ως εκ τούτου, οποιαδήποτε προσέγγιση για την ολοκληρωμένη διαχείριση νησιωτικών περιοχών απαιτεί την εισαγωγή ενός νέου τρόπου διακυβέρνησης, ο οποίος βασίζεται στη συμμετοχή και στη συνεργασία όλων των τμημάτων της κοινωνίας των πολιτών. Η βιώσιμη διαχείριση των νησιωτικών περιοχών προϋποθέτει τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση ενός επωφελούς οικονομικού μοντέλου. Η βιβλιογραφία¹³⁹ που αναφέρεται στην Περιβαλλοντική Διαχείριση, υπογραμμίζει την ανάγκη αλλά και τα πλεονεκτήματα της ενεργής συμμετοχής της τοπικής κοινότητας, όσον αφορά στη διαδικασία επιλογής δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης στο πλαίσιο Τοπικών Ατζέντα 21, οι οποίες συνδέουν οργανικά την πορεία προς τη βιώσιμη ανάπτυξη με την χρηστή διακυβέρνηση.¹⁴⁰ Μέσω αυτής της εμπλοκής, οι καθημερινοί άνθρωποι, οι οποίοι αποκλείονταν παραδοσιακά από τις εκάστοτε διαδικασίες λήψης αποφάσεων, συμμετέχουν εντός ενός διαδραστικού πλαισίου, σε αποφάσεις που επηρεάζουν άμεσα την καθημερινότητά τους, ενώ παράλληλα παρέχεται η δυνατότητα ενδυνάμωσης και εκπαίδευσης της τοπικής κοινότητας.

---

¹³⁷ Καραγεώργου Β., Θεσμικό πλαίσιο και αρχές για την αειφόρο ανάπτυξη των νησιωτικών περιοχών σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο, στο: Τσάλτας, Γρ., Ι., (επιμ.), *Αειφορία και περιβάλλον*. Ο νησιωτικός χώρος στον 21ο αιώνα, Εκδ. Ι. Σιδέρης, 2005, σελ.89-104.

¹³⁸ Χρυσόγελος, Ν., Η βιώσιμη ανάπτυξη των νησιών και ο ρόλος των μη κυβερνητικών οργανώσεων, στο: Τσάλτας, Γρ., Ι., (επιμ.), *Αειφορία και περιβάλλον. Ο νησιωτικός χώρος στον 21ο αιώνα*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα., 2005, σ.405-421.

¹³⁹ Βλ. Ενδεικτικά: Bell, S., Morse, S., Experiences with sustainability indicators and stakeholder participation: a case study relating to a "Blue Plan" project in Malta, *Sustainable Development*, Vol.12, Issue 1, Wiley online Library, 2004, pp.1-14, διαθέσιμο στο <http://onlinelibrary.wiley.com/>, (προσπελάστηκε 11/07/2010), όπως επίσης και Fraser E., Dougil A., Mabee W., Reed M., & McAlpine P., Bottom-Up or Top Down Analysis of Participatory Processes for Sustainable Indicator Identification as a Pathway to Community Empowerment and Sustainable Environmental Management, *Journal of Environmental Management*, Vol. 78, Issue 2, 2005, pp.114-117.

¹⁴⁰ Βλ. Allen A., You N., Meijer S., Atkinson A., *Sustainable Urbanisation: Bridging the Green and Brown Agendas*, University College London, Development Planning Unit, United Nations, UK, 2002, διαθέσιμο στο http://books.google.gr/books?id=yC2nAGtHuLQC&printsec=frontcover&dq=Allen+A+SUSTAINABLE+URBANISATION&source=bl&ots=yKiQ3WXE1A&sig=H8642htrhGA7CFiWKJOG6dKE1DY&hl=el&ei=tOicTNCWM8vQ4wan_JnKDQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CBWQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false, (προσπελάστηκε 15/08/2010).

Το περιβάλλον και στην συγκεκριμένη περίπτωση το νησιωτικό περιβάλλον, δεν είναι απλώς ένα θέμα με το οποίο πρέπει να ασχολούνται μόνο οι ειδικοί. Όσο πολύπλοκος, πολύμορφος και πολυδιάστατος και εάν είναι ο τομέας του περιβάλλοντος, είναι σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι απαιτεί την πολυεπίπεδη συμμετοχή όλων των φορέων του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα στην αναπτυξιακή διαδικασία, αλλά κυρίως την ευαισθητοποίηση, πληροφόρηση, την κινητοποίηση και ενεργό συμμετοχή των ίδιων των πολιτών. Η περιβαλλοντική διακυβέρνηση αποτελεί τη βασική συνιστώσα της επίτευξης της αειφορίας των νησιωτικών περιοχών και για το λόγο αυτό έχουν ενταθεί οι προσπάθειες, σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο για την εφαρμογή των αρχών της Σύμβασης Άαρχους (πρόσβαση στην πληροφορία, συμμετοχή του κοινού και πρόσβαση στη δικαιοσύνη).¹⁴¹ Ιδιαίτερα θα πρέπει να αναληφθεί μια σοβαρή προσπάθεια ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού, καθότι η περιβαλλοντική πληροφόρηση αποτελεί το κλειδί της συμμετοχής στη λήψη σχετικών αποφάσεων, για τις οποίες προαπαιτείται κοινωνική αποδοχή και συναίνεση.

Με βάση τις επισημάνσεις αυτές ακολούθως θα διερευνηθεί η περίπτωση της εφαρμογής ΤΑ 21 στο Δήμο Calvià στο νησί της Μαγιόρκα (Majorka) στην Ισπανία.

3.1.2. Η περίπτωση του νησιωτικού Δήμου Calvià στη Μαγιόρκα (Majorka) - Ισπανία.

---

¹⁴¹ Βλ. Σύμβαση Άαρχους. Σύμβαση για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα. Aarhus Convention, CONVENTION ON ACCESS TO INFORMATION, PUBLIC PARTICIPATION IN DECISION-MAKING AND ACCESS TO JUSTICE IN ENVIRONMENTAL MATTERS, Aarhus, Denmark, 25.06.1998, το πλήρες κείμενο διαθέσιμο στην αγγλική γλώσσα στο: <http://www.unece.org/env/pp/documents/cep43e.pdf> (προσπελάστηκε 11/07/2010).

Στα νοτιο-δυτικά της Μεσογείου βρίσκεται το ισπανικό νησί της Μαγιόρκα. Στη δυτική ακτή του νησιού της Μαγιόρκα, βρίσκεται ο Δήμος Calvià, δεύτερος μετά τον Δήμο Palma-Majorca. Ο εν λόγω Δήμος (Villa de Calvià) έχει επιφάνεια 145 τετραγωνικά χιλιόμετρα, ενώ διαθέτει 60 χιλιόμετρα ακτών. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 80% της συνολικής επιφάνειας του Δήμου είναι φυσικές περιοχές που συνιστούν ένα οικοσύστημα σημαντικής βιοποικιλότητας. Η ακτογραμμή του υπό μελέτη Δήμου, χαρακτηρίζεται από αμώδεις παραλίες, αλλά και από βραχώδεις σχηματισμούς ιδιαίτερης περιβαλλοντικής αξίας.¹⁴² Ως τουριστικός Δήμος, αποτελεί μια προνομιακή περιοχή από την άποψη των εγκαταστάσεων και των υποδομών, καθώς διαθέτει πολυάριθμα αθλητικά θέρετρα, πέντε μαρίνες, τέσσερα γήπεδα του γκολφ και κέντρα αναψυχής. Ως εκ τούτου η Calvià δέχεται περισσότερους από 1,6 εκατομμύριο επισκέπτες ετησίως ενώ οι κάτοικοι της ανέρχονται κατά προσέγγιση στους 50.000.¹⁴³

Η τουριστική ανάπτυξη της Calvià, είναι η πιο σημαντική στην περιοχή των Βαlearίδων νήσων, και χρονικά η έναρξή της τοποθετείται στη δεκαετία του '60, με την πρώτη άνθηση του διεθνούς τουρισμού στην Ισπανία. Ως εκ τούτου η πόλη, της οποίας η οικονομία στηρίζεται κατά κύριο λόγο στον τουρισμό, γνώρισε δημογραφική¹⁴⁴ και οικονομική μεγέθυνση.

---

¹⁴² Βλ. UNEP, ICLEI, *Tourism and Local Agenda 21. The Role of Local Authorities in Sustainable Tourism*. United Nations Publications, Paris, Freiburg, 2003, p. 34.

¹⁴³ Βλ. Cameron, E., *Local Innovations in the Field of Environmental Communication. A study on environmental communication practices throughout Europe*, European Commission, DG Environment, Communication & Civil Society Unit, Brussels, 2003, p.57, διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/study_local_comm.pdf, (προσπελάστηκε 11/07/2010).

¹⁴⁴ Ο πληθυσμός του Δήμου Calvià σε αυτό το διάστημα αυξήθηκε από τους 3,000 στους 40,000 κατοίκους.

Από τότε, και ειδικότερα τις δύο πρώτες δεκαετίες, το μοντέλο ανάπτυξης του τουρισμού στην περιοχή αυτή είχε βασιστεί σε βραχυπρόθεσμα συμφέροντα, άναρθρη και χωρίς περιορισμούς δόμηση, τελώντας σε απόλυτη δυσαρμονία με τις τοπικές συνθήκες, και καταλήγοντας σε αλόγιστη εκμετάλλευση των εξαιρετικής σημασίας φυσικών πόρων (ιδιαίτερα στα παράλια). Και μόνο στα τέλη της δεκαετίας του '80 έγιναν εμφανή τα αποτελέσματα αυτής της δυσαρμονικής ανάπτυξης στο τεχνητό και φυσικό περιβάλλον αυτής της νησιωτικής πόλης. Η πόλη βίωσε μεγάλη κρίση. Μεταξύ των ετών 1988 και 1991, η τουριστική κίνηση έπεσε σε ποσοστό 20%. Οι παραλίες της που αποτέλεσαν στην πράξη, τα θεμέλια μιας δραστηριότητας που συνέβαλε στη χρηματοδότηση της ανάπτυξης του νησιού, υποβαθμίστηκαν, η ζήτηση βρέθηκε σε πτώση, και το πιο σημαντικό, η ποιότητα, όχι μόνο από την άποψη των δαπανών του τουρισμού, δέχεται σοβαρό πλήγμα. Βέβαια, αυτή η κρίση δεν αφορούσε μόνο την Calvià, αλλά έπληξε και ολόκληρη την περιοχή των Βαlearίδων Νήσων. Η Αυτόνομη Κοινότητα των Βαlearίδων Νήσων, σε συνεργασία με τις δημαρχίες, αποφάσισε να εφαρμόσει μια εξειδικευμένη και στοχευμένη επενδυτική πολιτική, για τον εκσυγχρονισμό, την βελτίωση και την διαφοροποίηση των τουριστικών υποδομών και των παρεχόμενων υπηρεσιών, η οποία όμως δεν υπήρξε επαρκής στο να αναστρέψει τις τάσεις που επικρατούσαν στην υπό μελέτη περιοχή.¹⁴⁵

Επίσης, να σημειωθεί ότι στην δεκαετία του '80 το Δημοτικό Συμβούλιο της Calvià υιοθέτησε μια διπλή πολιτική: από τη μία πλευρά, κατέβαλε μια εξαιρετική προσπάθεια μέσω διάφορων επενδύσεων για τη μείωση του χρέους που μεταφέρθηκε από τα προηγούμενα έτη, και από την άλλη, εφάρμοσε μια πολιτική πολεοδομικού σχεδιασμού προορισμένη να προωθήσει νέες τουριστικές επιχειρήσεις με την ελπίδα του εκσυγχρονισμού, της βελτίωσης και της διαφοροποίησης της τοπικής τουριστικής βιομηχανίας. Ταυτόχρονα, η επίδραση αρχίζει πλέον να γίνεται εμφανής: υποβάθμιση του περιβάλλοντος και του τοπίου, υπερπληθυσμός των τουριστικών ζωνών, δυσκολίες αναβάθμισης των τουριστικών εγκαταστάσεων, σταθερή μείωση της αίγλης και της γοητείας της περιοχής και η άμεση απειλή για την τοπική ανάπτυξη, η οποία βασιζόταν και βασίζεται κατά κύριο λόγο στον τομέα του τουρισμού.

---

¹⁴⁵ Βλ. UNEP, ICLEI, *Tourism and Local Agenda 21. The Role of Local Authorities in Sustainable Tourism*, op.cit., pp. 34-35.

Περαιτέρω, στις αρχές της δεκαετίας του '90, το Δημοτικό Συμβούλιο της πόλης και ο ιδιωτικός τομέας εφάρμοσαν ένα Πρόγραμμα μαζικής ανακατασκευής της περιοχής και αναβάθμισης των παρεχόμενων υπηρεσιών στον τομέα του τουρισμού¹⁴⁶ (αναδιάρθρωση των υποδομών, κατασκευές νέων εγκαταστάσεων και κατεδαφίσεις άλλων). Παρ' όλα αυτά ο κίνδυνος που αντιμετώπιζε η περιοχή να παρακμάσει και να χάσει τον τουρισμό, εξακολουθούσε να υπάρχει.

Ως εκ τούτου, το 1995 το Δημοτικό Συμβούλιο, όπως θα δούμε αναλυτικότερα στην επόμενη ενότητα, σε μια προσπάθεια να διαχειριστεί και να δώσει λύσεις στα ως άνω αναφερόμενα προβλήματα που αντιμετώπιζε η τοπική κοινότητα, και σε συνεργασία με το υπουργείο Εμπορίου και Τουρισμού, αποφάσισε να εισαγάγει στην Calvià την εφαρμογή της διαδικασίας Τοπικής Ατζέντα 21, με στόχο τον καθορισμό μιας νέας ολοκληρωμένης και μακροπρόθεσμης πολιτικής, προκειμένου να καταστεί –εντός μιας δεκαετίας- η Calvià Βιώσιμη Πόλη και να αναδιοργανώσει την τοπική – και ιδίως την τουριστική - ανάπτυξη, στην οποία ως βασική παράμετρος ορίζεται το Περιβάλλον.

Είχε πλέον γίνει φανερό και κατανοητό σε όλους τους δρώντες εντός της τοπικής κοινότητας, ότι οι μεμονωμένοι τομεακοί στόχοι και δράσεις έχουν τους περιορισμούς τους, όσον αφορά την αποδοτικότητα τους για την σφαιρική ανάπτυξη του τόπου, εφόσον δεν αποτελούν μέρος μιας ολοκληρωμένης, περιεκτικής, μεσοπρόθεσμης αλλά και μακροπρόθεσμης αναπτυξιακής προσέγγισης, όπου θα συντονίζονται κατάλληλα οι οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές

---

¹⁴⁶ “The Calvià Plan for Tourist Excellence”, Ibid.

διασυνδέσεις και αλληλεπιδράσεις. Μερικά από τα σημάδια μη-βιωσιμότητας περιλαμβάνουν: 1. την διαπίστωση παραβίασης της φέρουσας ικανότητας φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, 2. τις αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού ως της μοναδικής κουλτούρας στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή του τοπικού πληθυσμού και των συνθηκών εργασίας στις περιόδους τουριστικής αιχμής (χαμηλοί μισθοί, δυσμενείς συνθήκες εργασιακού καθεστώτος, κ.α.), 3. τις αρνητικές συνέπειες του τουρισμού στην μονοδιάστατη ανάπτυξη της οικονομίας- εποχιακό μοντέλο, μικρές και φτωχές επιχειρήσεις, έλλειψη διαφοροποίησης των εγκαταστάσεων, των υποδομών και των παρεχόμενων υπηρεσιών, 4. τις αρνητικές συνέπειες σε μια ιδιαίτερα σημαντική αλλά υποτιμημένη ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά, 5. το υπερ- ανεπτυγμένο αστικό σύστημα που ασκούσε μεγάλες πιέσεις στην αγροτική γη, 6. την έλλειψη ενός άρτιου δικτύου αστικών συγκοινωνιών και την χρήση ιδιωτικών οχημάτων μετακίνησης (over-motorisation), 7. την έλλειψη πόσιμου νερού, την υπερβολική κατανάλωση πετρελαίου και τα αστικά απόβλητα.

Προϋπόθεση του παραπάνω στόχου ήταν η επίτευξη συναίνεσης μεταξύ του ιδιωτικού τομέα, των ΜΚΟ και των κατοίκων σε συνεργασία με το Δήμο, την τοπική κυβέρνηση των Βαλεαρίδων Νήσων και την «Καμπάνια Αειφόρων πόλεων και Κωμοπόλεων της Ευρώπης», στην οποία μετείχε ο Δήμος.

Πριν όμως, διερευνηθεί περαιτέρω η εφαρμογή ΤΑ 21 στην Calvià, κρίνεται σκόπιμη η προσέγγιση της θεσμικής οργάνωσης του ισπανικού κράτους και κυρίως του θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, προκειμένου να σχηματιστεί μια ολοκληρωμένη εικόνα και σκιαγράφηση του θεσμικού πλαισίου εντός του οποίου υιοθετήθηκε και λειτούργησε το εργαλείο της ΤΑ 21 για την Βιώσιμη Ανάπτυξη της υπό μελέτη τοπικής κοινωνίας.

3.2. Ο Θεσμός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Ισπανία.

Χάρτης των Αυτόνομων Κοινοτήτων της Ισπανίας

Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/Politics_of_Spain (προσπελάστηκε 11/07/2010).

Στην Ισπανία υπάρχουν τρία επίπεδα Αυτοδιοίκησης: α. 17 Αυτόνομες Κοινοότητες, β. 50 Επαρχίες και γ. 8.111 Δήμοι. Στη χώρα ανήκουν επίσης δύο «αυτόνομες» πόλεις της Βόρειας Αφρικής, η Ceuta και η Melilla. Ο μέσος πληθυσμός των Πρωτοβάθμιων ισπανικών ΟΤΑ είναι 5.430 κάτοικοι, ενώ το 85% των δήμων έχει πληθυσμό μικρότερο των 5.000 κατοίκων. Οι ΟΤΑ της Ισπανίας εκπροσωπούνται από την Ισπανική Ομοσπονδία Δήμων και Επαρχιών, η οποία εκπροσωπεί 6.900 δήμους.

Η **Αυτόνομη Κοινότητα** (Ισπανικά: *Comunidad Autónoma*) είναι ο μεγαλύτερος βαθμός πολιτικής διαίρεσης στο Βασίλειο της Ισπανίας που έχει καθιερωθεί από το Ισπανικό σύνταγμα. Το δεύτερο άρθρο του συντάγματος αναγνωρίζει το δικαίωμα σε «περιφέρειες» και «εθνικότητες» να διαθέτουν αυτοδιοίκηση και επίσης διακηρύσσει την «αδιάσπαστη ενότητα του Ισπανικού έθνους». Οι 17 αυτές τοπικές κυβερνήσεις είναι αρμόδιες για την εκπαίδευση (σε όλες τις βαθμίδες και τα πανεπιστήμια), την υγεία, την κοινωνική πρόνοια, τον πολιτισμό, την αστική και αγροτική ανάπτυξη, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις και για τη νομοθέτηση πολιτικής. Υπάρχουν επίσης δύο Αυτόνομες Πόλεις (η Θεούτα και η Μελίγια). Συνοπτικά, το σύστημα των Αυτόνομων Κοινοτήτων της Ισπανίας έχει χαρακτηριστεί ως «το πιο αποκεντρωμένο σύστημα κράτους», με την κεντρική

κυβέρνηση να αναλώνει το 18% των δημοσίων εξόδων, τις περιφερειακές κυβερνήσεις το 38%, τα τοπικά συμβούλια το 13%, ενώ το υπόλοιπο δαπανάται από το κοινωνικό σύστημα ασφαλίσεων. Είναι χαρακτηριστικό ότι με την έγκριση του συντάγματος το 1978, η Ισπανία δημιούργησε ένα μοναδικό σύστημα περιφερειακής αυτονομίας, γνωστό ως το «κράτος των αυτόνομων». Σύμφωνα με το δεύτερο άρθρο του συντάγματος, δίνεται το δικαίωμα της αυτοδιοίκησης σε περιφέρειες και εθνικότητες που αποτελούν το αδιάσπαστο Ισπανικό Έθνος. Με την εφαρμογή αυτού του άρθρου, η αυτονομία δίνεται σε:

- δύο ή περισσότερες όμορες επαρχίες με κοινά ιστορικά, πολιτιστικά και οικονομικά χαρακτηριστικά,
- απομονωμένες περιοχές, και
- επαρχία με μεμονωμένη ιστορική ταυτότητα ή καθεστώς.

Ως εκ τούτου, η Επαρχία, ως χωρική οντότητα σύμφωνα με το ισπανικό σύνταγμα, αποτελεί το πλαίσιο από το οποίο δημιουργούνται οι Αυτόνομες Κοινότητες. Το σύνταγμα προβλέπει παράλληλα και εξαιρέσεις, καθώς το Ισπανικό κοινοβούλιο διατηρεί το δικαίωμα να:

- εγκρίνει, ως προς το εθνικό συμφέρον, τη σύσταση μίας Αυτόνομης Κοινότητας, ακόμα και αν είναι μεμονωμένη επαρχία χωρίς ιστορική τοπική ταυτότητα,
- εγκρίνει ή να δίνει αυτονομία σε εκείνες τις οντότητες ή περιοχές που δεν χαρακτηρίζονται επαρχίες.

Με τη σύσταση μίας Αυτόνομης Κοινότητας, σύμφωνα με το άρθρο 145 του ισπανικού συντάγματος απαγορεύει την ομοσπονδία ή ένωση δύο ή περισσότερων κοινοτήτων. Από το 1979 ως το 1983, όλες οι περιφέρειες της Ισπανίας είχαν συστήσει Αυτόνομες Κοινότητες. Το 1996 η διαδικασία ολοκληρώθηκε με τη σύσταση των Αυτόνομων πόλεων της Θεούτα και της Μελίγια.

- Η *Ανδαλουσία, η Καταλονία, η Χώρα των Βάσκων και η Γαλικία* απέκτησαν αυτονομία ως «ιστορικές εθνικότητες» μέσω μίας γρήγορης και απλής διαδικασίας.
- Η *Αραγονία, η Καστίλλη και Λεόν, η Καστίλλη-Λα Μάντσα, η Εστρεμαδούρα και η Κοινότητα της Βαλένθια* απέκτησαν αυτονομία ως κοινότητες δύο ή περισσότερων επαρχιών με κοινά ιστορικά χαρακτηριστικά.

- Τα *Κανάρια Νησιά* και οι *Βαλεαρίδες Νήσοι*, στις οποίες ανήκει και ο Δήμος Calvià, απέκτησαν αυτονομία ως απομονωμένες περιοχές.
- Η *Κανταβρία*, η *Αστούριες*, η *Λα Ριόχα*, η *Ναβάρρα* και η *Μούρθια* απέκτησαν αυτονομία ως μεμονωμένες επαρχίες με ιστορική τοπική ταυτότητα.
- Η *Αυτόνομη Κοινότητα της Μαδρίτης* συστάθηκε για το εθνικό συμφέρον και
- Η *Θεούτα* και η *Μελίγια* απέκτησαν αυτονομία ως πόλεις με απόφαση του Ισπανικού Κοινοβουλίου.

Όσον αφορά την πολιτική οργάνωση των Αυτόνομων Κοινοτήτων ο βασικός συνταγματικός νόμος της Αυτόνομης Κοινότητας είναι η Διακήρυξη της Αυτονομίας. Οι Διακηρύξεις καθορίζουν την αυτονομία με βάση την ιστορική ταυτότητα, τα όρια της επικράτειας, το όνομα και την οργάνωση των θεσμών της κυβέρνησης και τα δικαιώματα που απολαμβάνουν από το σύνταγμα. Να σημειωθεί ότι η διακυβέρνηση όλων των Αυτόνομων Κοινοτήτων βασίζεται στη διάκριση των εξουσιών, ως ακολούθως:

- ένα Νομοθετικό Σώμα με αιρετά μέλη από καθολική ψηφοφορία, ανάλογα με το σύστημα της αναλογικής αντιπροσώπευσης, ώστε να εκφράζονται όλες οι περιοχές της κοινότητας,
- ένα Κυβερνητικό Συμβούλιο, με εκτελεστικές και διοικητικές λειτουργίες, στο οποίο προΐσταται ένας πρόεδρος που εκλέγεται από το Νομοθετικό Σώμα και επικυρώνεται από το Βασιλιά της Ισπανίας,
- ένα Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο, που εποπτεύεται από το Ανώτατο Δικαστήριο της χώρας και το οποίο είναι αρμόδιο για την οργάνωση της δικαιοσύνης στα όρια της κοινότητας.

Εκτός από την Ανδαλουσία, την Καταλονία, τη Χώρα των Βάσκων και τη Γαλικία, οι οποίες αυτοπροσδιορίζονται ως εθνικότητες, οι υπόλοιπες αυτόνομες κοινότητες έχουν καθοριστεί από την τοπική ιστορική ταυτότητά τους, όπως η Κοινότητα της Βαλένθια, τα Κανάρια Νησιά, οι *Βαλεαρίδες Νήσοι*, και η Αραγονία. Οι Αυτόνομες Κοινότητες έχουν εκτεταμένη νομοθετική και εκτελεστική αυτονομία, με δικό τους κοινοβούλιο και περιφερειακή κυβέρνηση. Η κατανομή της εξουσίας διαφέρει σε κάθε κοινότητα, όπως ορίζεται στις αντίστοιχες διακηρύξεις. Υπήρχε μία σαφής διάκριση ανάμεσα στις ιστορικά αυτόνομες περιοχές της Ισπανίας (Ανδαλουσία, Καταλονία, Χώρα των Βάσκων και Γαλικία) και τις υπόλοιπες, καθώς

οι πρώτες αρχικά είχαν λάβει αρκετές αυτόνομες εξουσίες, όπως την επιλογή του χρόνου των εκλογών με απόφαση του τοπικού πρόεδρου.¹⁴⁷

Όσον αφορά τις Διοικητικές υποδιαιρέσεις, οι Αυτόνομες Κοινότητες αποτελούνται από Επαρχίες (*provincias*), που είναι οι δομικές μονάδες της κοινότητας. Αντίστοιχα, οι επαρχίες αποτελούνται από Δήμους (*municipios*). Να σημειωθεί ότι η ύπαρξη αυτών των δύο διοικητικών υποδιαιρέσεων προστατεύεται από το σύνταγμα, αλλά όχι απαραίτητα από τις διακηρύξεις αυτονομίας. Οι Δήμοι έχουν αρμοδιότητα διοίκησης των εσωτερικών τους υποθέσεων, ενώ οι Επαρχίες είναι τοπικές εξουσίες για την εφαρμογή των κρατικών ή κοινοτικών δράσεων και αποφάσεων.¹⁴⁸ Η σημερινή διαίρεση σε 50 επαρχίες βασίζεται, με μικρές αλλαγές, στην αρχική δομή του 1833 με εμπνευστή τον Χαβιέρ ντε Μπούργκος. Επιπροσθέτως, οι κοινότητες της Αστουρίας, Καντάμπρια, Λα Ριόχα, οι Βαλεαρίδες Νήσοι, η Μαδρίτη, η Μούρθια και η Ναβάρρα, προσμετρούνται και ως επαρχίες, καθώς η αυτονομία τους βασίστηκε στον ιστορικό χαρακτήρα μεμονωμένης επαρχίας.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι ο συγκεντρωτισμός, ο εθνικισμός και οι αποσχίσεις έπαιξαν ένα σημαντικό ρόλο κατά τη μετάβαση της Ισπανίας στο καθεστώς των Αυτόνομων Κοινοτήτων. Με το φόβο ότι οι αποσχιστικές τάσεις θα οδηγούσαν σε αστάθεια και επαναφορά δικτατορικών καθεστώτων, τα μετριοπαθή κόμματα που συμμετείχαν στην αναθεώρηση το συντάγματος το 1978 συμβιβάστηκαν με στόχο να αποδυναμώσουν τις αποσχιστικές ομάδες και να

---

¹⁴⁷ Επίσης, η Χώρα των Βάσκων, η Ναβάρρα και η Καταλονία έχουν δικά τους αυτόνομα ισχυρά αστυνομικά σώματα.

¹⁴⁸ *“The Constitution guarantees the autonomy of municipalities. These shall enjoy full legality. Their government and administration shall be vested in their Town Councils, consisting of Mayors and councillors. Councillors shall be elected by residents of the municipality by universal, equal, free, direct and secret suffrage, in the manner provided for by the law. The Mayors shall be elected by the councillors or by the residents. The law shall lay down the terms under which an open council of all residents may proceed”, The province is a local entity, with its own legal entity, arising from the grouping of municipalities, and a territorial division designed to carry out the activities of the State. Any alteration of provincial boundaries must be approved by the Cortes Generales in an organic act. 2. The government and autonomous administration of the provinces shall be entrusted to Provincial Councils (Diputaciones) or other Corporations that must be representative in character. 3. Groups of municipalities other than provinces may be formed, Βλ. σχετικά τα Άρθρα 140 και 141 του Ισπανικού Συντάγματος του 1978, PART VIII, Territorial Organization of the State, CHAPTER 1, General Principles, Section 137, και Chapter 2, Local Government. Το πλήρες κείμενο του Ισπανικού Συντάγματος του 1978, διαθέσιμο και στην ηλεκτρ. δ/ση: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Informacion/Normas/const_espa_texto_ingles_0.pdf, (προσπελάστηκε 25/08/2010).*

αφοπλίσουν τις ακροδεξιές παρατάξεις. Με την ίδρυση ενός *ιδιαίτερα αποκεντρωμένου κράτους, σε σύγκριση με το πρότερο συγκεντρωτικό καθεστώς* του Φράνκο, όσο και με τα υπόλοιπα δυτικά κράτη, ο στόχος μάλλον ήταν επιτυχής. Έτσι, το σύγχρονο Ισπανικό Κράτος των Αυτονομιών (*Estado de las Autonomías*) *συχνά αναδεικνύεται ως παράδειγμα αποκέντρωσης σε όλη την Ευρώπη.*¹⁴⁹

3.3. Ανάλυση της Τοπικής Ατζέντα 21 στο Δήμο Calvià. Μια βιώσιμη στρατηγική για ένα τουριστικό προορισμό.

3.3.1. Ανάλυση των βασικών παραμέτρων.

Στην δεκαετία του '90 το Δημαρχείο της Calvià εγκαινιάζει μια σειρά Προγραμμάτων που αποσκοπούν στην βελτίωση του περιβάλλοντος, στην αναδιοργάνωση της ροής των επισκεπτών-τουριστών, στην ανάκτηση του παράκτιου χώρου και την ανάπλαση του κέντρου της πόλης, ακόμη και με την υιοθέτηση και εφαρμογή δραστικών μέτρων, όπως η κατεδάφιση ξενοδοχειακών μονάδων που υποβάθμιζαν το περιβάλλον. Το σχέδιο αυτό ονομάζονταν "Calvià for Excellence".

Περαιτέρω, στις αρχές του 1995, το Δημοτικό Συμβούλιο της πόλης, σε συνεργασία με το ισπανικό Υπουργείο Εμπορίου και Τουρισμού, αποφάσισε να παγώσει την έγκριση νέων Αστικών Σχεδίων, και να εισάγει, με σαφή αναφορά και άμεση διασύνδεση με τα όσα υιοθετήθηκαν στα πλαίσια της Συνόδου Κορυφής των ΗΕ στο Ρίο το 1992, την εφαρμογή διαδικασιών Τοπικής Ατζέντα 21 με τίτλο: «*Calvià: Local Agenda 21*». Ο βασικός στόχος της νέας αυτής προσέγγισης ήταν ο καθορισμός μιας νέας μακροπρόθεσμης περιεκτικής και ολοκληρωμένης πολιτικής, προκειμένου να αναδιοργανωθεί το μοντέλο της τουριστικής και τοπικής ανάπτυξης και να συνδεθεί με τις απαιτήσεις και το όραμα της βιώσιμης ανάπτυξης,

---

¹⁴⁹ Βλ. *Catalonians vote for more autonomy, 2006, CNN INTERNATIONAL.COM*, διαθέσιμο στην ηλεκτρ. δ/ση: <http://edition.cnn.com/2006/WORLD/europe/06/18/catalonia.vote/index.html>, (προσπελάστηκε 25/08/2010).

αναπτυξιακής πολιτικής σαφώς προσανατολισμένης στην προστασία του περιβάλλοντος.

Περαιτέρω και στην περίπτωση του Δήμου Calvià, το κεντρικό σημείο της ΤΑ 21 υπήρξε, από το αρχικό ακόμα στάδιο της, να εξασφαλίσει την εισροή και κατά δεύτερο λόγο να συγκεράσει τις απόψεις όλων των ομάδων συμφερόντων εντός της τοπικής κοινότητας. Προς τον σκοπό αυτό προβλέφθηκαν διάφοροι δίοδοι προώθησης της συμμετοχικότητας και συγκεκριμένα για τα θέματα γενικότερου περιεχομένου υφίσταται το Forum των Πολιτών (*The Forum of Citizens*), ενώ πάνω στις επιμέρους θεματικές εργάζονται οι Ειδικές Επιτροπές (*Special Commissions*). Παράλληλα, για ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος διενεργήθηκαν σχετικές δημοσκοπήσεις και δημόσιες διαβουλεύσεις. Όμως, η σημαντικότερη πτυχή και λειτουργία της ΤΑ 21 στην υπό μελέτη νησιωτική περιοχή είναι ότι θεμελιώθηκε, βασίστηκε και βασίζεται στην ευρύτερη δυνατή εθελοντική υποστήριξη της διαδικασίας ΤΑ 21 από τον τοπικό πληθυσμό.

Σχετικά με τη μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε από τους εμπειρογνώμονες, αυτή είναι γνωστή στην σφαίρα του σχεδιασμού ως «μεθοδολογία των εναλλακτικών σεναρίων» (*methodology of alternative scenarios*),¹⁵⁰ η οποία και χρησιμοποιείται ευρέως στον μακροπρόθεσμο σχεδιασμό λόγω της περιγραφικής της λειτουργίας και για τις δυνατότητες που προσφέρει για την σύγκριση πιθανών μελλοντικών εναλλακτικών καταστάσεων, οι οποίες μπορούν να προσεγγιστούν μέσω της εφαρμογής διαφορετικών πολιτικών. Με αυτό τον τρόπο, τρία εναλλακτικά σενάρια προκύπτουν από κάθε ένα από τους βασικούς θεματικούς τομείς: Το σενάριο για το παρόν καθώς και δύο μελλοντικά σενάρια. Το σενάριο που υποδηλώνει την *τάση* (*Tendency Scenario*) και εκείνο που είναι γνωστό ως σενάριο ακέραιας αποκατάστασης (*integral rehabilitation scenario*), οι οποίες προκύπτουν από τη διόρθωση των ανεπιθύμητων τάσεων και την καθιέρωση των κατάλληλων αποφάσεων. Για κάθε έναν από τους τομείς εφαρμόζεται η ίδια μεθοδολογία προκειμένου να υπάρξει το ίδιο αποτέλεσμα.

---

¹⁵⁰ Βλ. σχ. Barner W. R., Scenario Forecast, στον ιστότοπο: Methodology Forum, διαθέσιμο στο <http://www.wfs.org/barner.htm>, (προσπελάστηκε 2/09/2010), όπως επίσης και στην ηλεκτρ. δ/ση: http://www.well.com/~mb/scenario_planning/ (προσπελάστηκε 2/09/2010).

Ως εκ τούτου χρησιμοποιώντας πάνω από 1000 δείκτες, αυτή η μεθοδολογία οδήγησε στον εντοπισμό των τομέων που τελούν σε ανισορροπία όπου απαιτείται και σχετική παρέμβαση και ποιοι τελούν σε ισορροπία.

Μετά από μακρόχρονες συζητήσεις με εκπροσώπους τοπικών φορέων, το αρχικό έγγραφο ορισμού της Τοπικής Ατζέντα 21 περιελάμβανε τους εξής στόχους¹⁵¹:

- Προστασία του θαλάσσιου και του χερσαίου περιβάλλοντος.
- Υιοθέτηση μιας τοπικής ανάπτυξης βασισμένης στους υφιστάμενους πόρους και στην αποκατάσταση της τοπικής πολιτισμικής κληρονομιάς.
- Εκσυγχρονισμός, ανάπτυξη και περιβαλλοντική βελτίωση της αστικής περιοχής.
- Βελτίωση των όρων διαβίωσης των ντόπιων, μέσω της αναβάθμισης των συνθηκών της καθημερινής ζωής, της ενεργού συμμετοχής στα κοινά και της ομαλής κοινωνικής ενσωμάτωσης.
- Εκσυγχρονισμός του τουριστικού κλάδου, μέσω της αποδυνάμωσης του μαζικού τουρισμού και της αναζήτησης νέων εναλλακτικών μορφών τουρισμού φιλικών προς το περιβάλλον.
- Δημιουργία ενός δημοτικού φορέα στον οποίο θα συμμετέχουν ιδιωτικοί τοπικοί παράγοντες, κυβερνητικοί και διοικητικοί υπάλληλοι, του οποίου κύρια αποστολή θα ήταν η υλοποίηση των παραπάνω στόχων.

¹⁵¹ Βλ. Χατζηπαρασκευαΐδης, Α., *Βιώσιμη Ανάπτυξη: Εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντας 21, του Ευαισθητοποίηση τοπικών αρχών, φορέων και πολιτών μέσα από την εφαρμογή Local Agenda 21 με στόχο την χάραξη αποτελεσματικότερης περιβαλλοντικής πολιτικής. Υπάρχουσες πρωτοβουλίες σε νησιωτικές περιοχές, διαθέσιμο στο ΕΥΠΛΟΙΑ*, ηλεκτρονικό περιοδικό Δικτύου Αιγαίου, διαθέσιμο στην ηλεκτρ. δ/ση: <http://old.eyploia.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=1321> (προσπελάστηκε 27/08/2010).

Τα μέτρα που θεωρήθηκε ότι πρέπει να ληφθούν, συμπεριλαμβανομένων δεκαπέντε άμεσων Δράσεων και σαράντα Πρωτοβουλιών, ικανών να επιτύχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα, ήταν τα εξής:

- ✚ Περιορισμός της εκτεταμένης ανάπτυξης και των πιέσεων της ανθρώπινης παρέμβασης σε συνδυασμό με την αποκατάσταση της χερσαίας και της παράκτιας ζώνης.
- ✚ Αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων και κοινωνική συνοχή.
- ✚ Διατήρηση της φυσικής και ναυτικής κληρονομιάς.
- ✚ Αναβίωση της πολιτισμικής και ιστορικής κληρονομιάς.
- ✚ Αναβάθμιση της ποιότητας της Calvià, ως τουριστικού προορισμού.
- ✚ Βελτίωση των μέσων μαζικής μεταφοράς και προώθηση εναλλακτικών μορφών μετακίνησης (πεζοπορία, ποδηλασία).
- ✚ Ανάπτυξη βιώσιμου μοντέλου διαχείρισης των κύριων περιβαλλοντικών θεμάτων. Υδάτινοι πόροι, ενέργεια, απόβλητα.
- ✚ Επένδυση σε γνώσεις και μέσα ικανά να οδηγήσουν στην ενδυνάμωση και την τόνωση της οικονομίας.
- ✚ Προώθηση καινοτομιών εκ μέρους της διοίκησης του δήμου και διεύρυνση της συνεργασίας μεταξύ ιδιωτικής και δημόσιας επενδυτικής δραστηριότητας.

Περαιτέρω, το Forum των Πολιτών συμφώνησε στην προώθηση 15 Πρωτοβουλιών, ως *τομέων δράσης άμεσης προτεραιότητας*.

Τομείς Δράσης άμεσης προτεραιότητας:

- 1- Εξασφάλιση της δυνατότητας υποστήριξης του Δήμου μέσω του κύριου Αστικού Σχεδίου.
- 2- Σταθεροποίηση εντός 10ετίας της κατανάλωσης πόσιμου νερού στα επίπεδα του έτους 1997.
- 3- Επεξεργασία ενός τοπικού σχεδίου για την εξοικονόμηση ενέργειας.
- 4- Προώθηση της ανακύκλωσης και επαναχρησιμοποίησης των στερεών αποβλήτων θέτοντας συγκεκριμένους στόχους για τον διαχωρισμό των αποβλήτων βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα.
- 5- Εφαρμογή ενός πιλοτικού έργου για την αποκατάσταση των λατομείων μετά το πέρας της λειτουργίας τους, (συμπεριλαμβανομένων δράσεων ανακύκλωσης του υλικού) κλείσιμο πριν το Μάρτιο του 1999.

- 6- Έναρξη δημόσιων δράσεων για τον μετασχηματισμό της κατάσταση των δημόσιων συγκοινωνιών πριν από το Δεκέμβριο του 1998.
- 7 -Παύση για 5 έτη σημαντικών εργασιών κατά μήκος της ακτής (οδικές υποδομές υψηλού αντίκτυπου).
- 8 -Αποπεράτωση εντός πενταετίας του έργου "Calvià Walk Way" (υποδομές περιπάτου).
- 9- Σχέδιο στέγασης: "To live in Calvià". Κατασκευή ή/ και χρηματοδότηση 150 οικιών /έτος.
- 10 -Πιλοτική ενέργεια για να συντηρηθούν οι παραλίες με έναν φυσικό τρόπο πριν από τον Ιουνίου του 1999.
- 11- Δημιουργία μιας γραμμής βοήθειας για την διεύρυνση τα μέτρα στήριξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων της τοπικής κοινότητας.
- 12- Έναρξη ενός Σχεδίου Εργασίας για την τόνωση και την παροχή κινήτρων για τον αγροτικό τομέα και καθιέρωση σχετικού Βραβείου για Αγροτικές Πρωτοβουλίες στην Calvià.
- 13- Περιβαλλοντική εκτίμηση του δημοτικού κτηρίου.
- 14- Δημιουργία του αρχαιολογικού αξιοθέατου: "Puig De Sa Morisca". (Έναρξη πριν από τις 31.12.1998).
- 15- Δημιουργία ενός Γραφείου στην Calvià για να αξιολογήσει την αφύπνιση και ενημέρωση των πολιτών πάνω σε θέματα εξοικονόμησης ενέργειας και φυσικών πόρων.

Όσον αφορά στη *διαδικασία* και στη *μεθοδολογία* που ακολουθήθηκε, η Τοπική Ατζέντα 21 της Calvià ήταν αποτέλεσμα της λειτουργίας του Forum των Πολιτών, το οποίο αποτελούνταν από εκπροσώπους του ιδιωτικού τομέα, της Δημοτικής Αρχής, ειδικούς επιστήμονες και πολίτες, το οποίο σχεδίασε και εφάρμοσε όλους τους στόχους και τις δράσεις. Το Forum των Πολιτών αφιέρωσε δύο χρόνια στην επανεξέταση και στην κριτική ενός αρχικού κειμένου διαλόγου, το οποίο αναφερόταν περιληπτικά, στους στόχους της Τοπικής Ατζέντα 21. Το κείμενο αυτό παρουσιάστηκε σε Διεθνές Συνέδριο με τίτλο «Τουρισμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη στη Μεσόγειο» (Απρίλιος 1997), που πραγματοποιήθηκε στην Calvià.¹⁵²

Συγκεκριμένα, η πόλη της Calvià προσκάλεσε 490 πολιτικούς ηγέτες, Διευθυντές Τουρισμού από τις μεσογειακές τοπικές αρχές, και άλλες ομάδες συμφερόντων, προκειμένου να συμμετάσχουν στη Διεθνή Διάσκεψη σχετικά με τον

---

¹⁵² Βλ. United Nations Division for Sustainable Development, CSD-7: *Sustainable Development Success Stories. Calvià Declaration on Tourism and Sustainable Development in the Mediterranean*, 1999, διαθέσιμο στο: http://www.un.org/esa/dsd/dsd_aofw_mg/mg_success_stories/csd7/tour8.htm, (προσπελάστηκε 02/09/2010).

τουρισμό και τη βιώσιμη ανάπτυξη στη Μεσόγειο. Οι συμμετέχοντες ενέκριναν την *Διακήρυξη της Calvià για τον Τουρισμό και την Βιώσιμη Ανάπτυξη στην Μεσόγειο* (Calvià Declaration on Tourism and Sustainable Development in the Mediterranean) σε αναγνώριση των προσπαθειών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των επιτευγμάτων στα πλαίσια διάφορων προγραμμάτων συνεργασίας στην περιοχή, τα οποία προσέγγισαν την πρόκληση νέων πολιτικών και στρατηγικών, όπως τα Μεσογειακά Προγράμματα Δράσης (Mediterranean Action Plans) και ο Χάρτης Τουρισμού (Charter of Mediterranean Tourism) (Καζαμπλάνκα, Σεπτέμβριος 1995)¹⁵³ που περιλήφθηκαν στην Ευρω-μεσογειακή Διακήρυξη της Βαρκελώνης (Barcelona Euro-mediterranean Declaration¹⁵⁴-Νοέμβριος 1995) και στην Ατζέντα 21. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Διακήρυξη της Calvià εστίασε: α. στον Τουρισμό ως μοχλό ανάπτυξης στη περιοχή της Μεσογείου, β. στις διαφορετικές καταστάσεις, αλλά και στους κοινούς στόχους για την ανάπτυξη του τομέα του τουρισμού, γ. στην Βιώσιμη ανάπτυξη, δ. στην ενσωμάτωση της έννοιας της αειφορίας στα Προγράμματα Εργασίας, ε. στην ενεργό συμμετοχή όλων των κύριων ομάδων συμφερόντων, στ. στην έναρξη διαδικασιών Τοπικής Ατζέντα 21, και ζ. στην προώθηση της συνεργασίας μεταξύ όλων των κύριων ομάδων συμφερόντων.¹⁵⁵

Ακολούθως, συγκροτήθηκε μια ολοκληρωμένη μεθοδολογία, η οποία στηρίχτηκε στη διαφάνεια των εργασιών του Forum (το οποίο λειτουργούσε ως ανοιχτό συμβουλευτικό σώμα, όπου συμμετείχαν 150 πολίτες, οι συναντήσεις των οποίων λάμβαναν χώρα, μια φορά το τρίμηνο), στην ενθάρρυνση της συμμετοχής των πολιτών, στο συντονιστικό ρόλο της δημοτικής αρχής, στην επιστημονική και μεθοδολογική εγκυρότητα (πάνω στην οποία εργάστηκε συστηματικά ομάδα ειδικών, η οποία συμμετείχε σε θεματικές συναντήσεις με το κοινό), στη λειτουργία

---

¹⁵³ Βλ. Mediterranean Action Plan, TOURISM AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT. Recommendations and Proposals for Action formulated by the Mediterranean Commission on Sustainable Development (MCSO), adopted by the Eleventh Ordinary Meeting of the Contracting Parties to the Barcelona Convention (Malta, 1999) Athens, Sophia Antipolis, 1999, διαθέσιμο στο <http://www.univeur.org/CMS/UserFiles/76.%20Mediterranean.PDF>, (προσπελάστηκε 03/09/2010).

¹⁵⁴ Βλ. το πλήρες κείμενο στην ηλεκτρ. δ/ση: http://www.mvpei.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/Barcelona_Declaration_1995.pdf, (προσπελάστηκε 02/09/2010), επίσης και στην ηλεκτρ. δ/ση: http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/mediterranean_partner_countries/r15001_en.htm, (προσπελάστηκε 02/09/2010).

¹⁵⁵ Ibid.

θεματικών επιτροπών¹⁵⁶ καθώς και σε μια αποτελεσματική επικοινωνιακή στρατηγική¹⁵⁷.

Το έγγραφο διαλόγου μαζί με μια περίληψη των προτάσεων της Τοπικής Ατζέντα 21 της Calvià, συντάχθηκε και συζητήθηκε στις αρχές του 1998 και μετά την έγκρισή του από το Δημοτικό Συμβούλιο, παρουσιάστηκε στην τοπική κοινότητα, στις αρχές του νησιού, όπως επίσης και σε διεθνείς οργανισμούς, που είχαν συμμετάσχει στην υλοποίηση και στον σχεδιασμό του. Το Νοέμβριο του 1998, ο Δήμος της Calvià, εγκαινίασε καμπάνια με τίτλο «*Calvià, Τοπική Ατζέντα 21: Εφικτός στόχος*», ο οποίος επεδίωκε την ενημέρωση του κοινού σχετικά με το περιεχόμενο της Τοπικής Ατζέντα 21, τις δράσεις της και την εμπλοκή του στην διαδικασία υλοποίησης. Να σημειωθεί ότι προτάθηκαν καινοτόμοι μηχανισμοί για την διαχείριση της περιβαλλοντικής επικοινωνίας. Αυτοί περιέλαβαν τις ανοικτές μεθόδους εργασίας, συντονισμένες με τις δημοτικές ενέργειες, προκειμένου να παρασχεθεί ένα περιεκτικό και συνεπές μήνυμα προς το κοινό, που θα παρέχει τη μεγαλύτερη δυνατή διαφάνεια όσον αφορά τις εργασίες των περιβαλλοντικών εμπειρογνομόνων, οι οποίες και θα ενισχύουν τη συμμετοχή όλων των κοινωνικών δρώντων εντός του πλαισίου του Forum των πολιτών.¹⁵⁸

Δεδομένου ότι η επιτυχής περιβαλλοντική επικοινωνία στηρίζεται πρωταρχικά στην αύξηση του βαθμού συμμετοχικότητας των κύριων ομάδων συμφερόντων μιας τοπικής κοινωνίας, η αυξανόμενη αλληλεπίδραση μεταξύ του δήμου και των κοινωνικών εταίρων, αποτελεί ένα από τα πλέον επιτυχημένα στοιχεία του παραδείγματος καλής πρακτικής της Calvià. Ένα μεγάλο μέρος αυτού έχει επιτευχθεί μέσω¹⁵⁹:

- Του Συμβουλίου της Επιτροπής Κατευθυντήριων Γραμμών του Δήμου, όπου προεδρεύει ο εκάστοτε Δήμαρχος της οποίας το έργο συνίσταται στην προώθηση, παρουσίαση και ενημέρωση των εκλεγμένων αντιπροσώπων πάνω στα θέματα της ΤΑ 21. Δεδομένου μάλιστα ότι η πολιτική ηγεσία έχει προσδιοριστεί ως βασική προϋπόθεση και

---

¹⁵⁶ Αποτελούμενων από 30 άτομα η καθεμιά και επιφορτισμένων με την προετοιμασία και αξιολόγηση βασικών θεματικών ενοτήτων της Τοπικής Ατζέντα 21.

¹⁵⁷ Βλ. Cameron E., *Local Innovations in the Field of Environmental Communication. A study on environmental communication practices throughout Europe*, op.cit., pp. 57-60.

¹⁵⁸ Ibid, p. 58.

¹⁵⁹ Ibid, p. 57.

καθοριστικό παράγοντας για μια επιτυχή διαδικασία ΤΑ 21, αυτή η δυναμική εργασία από τον Δήμαρχο ήταν και είναι ζωτικής σημασίας.

- Μια ομάδα εσωτερικών και εξωτερικών εμπειρογνομόνων έφερε την επιστημονική και μεθοδολογική γνώση στη διαδικασία και συμμετείχε στις θεματικές συζητήσεις με τους πολίτες. Ο σύνδεσμος αυτός μεταξύ των εμπειρογνομόνων και των πολιτών πρόσφερε στην πράξη μια ενδιαφέρουσα διαδραστική συζήτηση, και περαιτέρω δημιούργησε προοδευτικά τις κατάλληλες συνθήκες για την δημιουργία του **Παρατηρητήριου Αειφορίας** (Observatory). Και δεδομένου του γεγονότος ότι η πλειοψηφία των πολιτών συχνά θεωρούν ότι η πλειονότητα των πληροφοριών προέρχεται από τις επίσημες πηγές, με ελάχιστες δυνατότητες όμως επαλήθευσης, η συμπερίληψη των ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων παρείχε νομιμότητα και ειδικό βάρος στις συζητήσεις και στις διαβουλεύσεις.
- Περαιτέρω το Forum των Πολιτών αντιπροσώπευσε το βασικό στοιχείο συμμετοχικότητας της διαδικασίας ΤΑ21. Στα πλαίσια της λειτουργίας αυτού του ανοικτού Συμβουλευτικού Σώματος, κάθε μεμονωμένος συμμετέχων σε αυτό θα μπορούσε να αξιολογήσει τρεις συγκεκριμένες πτυχές σε κάθε θεματική περιοχή: 1. την προσαρμογή σε όλα τα επιλεγμένα πεδία αναφοράς προκειμένου να καθορίσει κάθε βασικό θεματικό πεδίο, 2. την αξιολόγηση του αρχικού και τελικού αποτελέσματος, και 3. την προσαρμογή κάθε πρότασης προς τη μελλοντική λύση. Οι Θεματικές Επιτροπές, απαρτιζόμενες από 30 άτομα κατά μέσο όρο η κάθε μία, προετοιμάζουν και αξιολογούν τις θεματικές ενέργειες που ασκούν άμεση επίδραση στις δραστηριότητες της Δημαρχίας. Αυτός ο μηχανισμός όχι μόνο παρείχε στους πολίτες άμεση συμμετοχή στην διαδικασία, αλλά τους επέτρεπε να βρουν τις δικές τους λύσεις και να προωθήσουν την δική τους αντίληψη απέναντι στα σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα του τόπου τους.

Επίσης, να σημειωθεί ότι όσο αφορά στο ευρύ κοινό, η πληροφόρηση και η διαβούλευση επιτεύχθηκε μέσω της χρήσης των τοπικών ΜΜΕ, ενημερωτικών φυλλαδίων, καθώς και μέσω της διενέργειας μιας τοπικής δημοσκόπησης, η οποία πραγματοποιήθηκε με την αποστολή σχετικού ερωτηματολογίου σε όλα τα νοικοκυριά του δήμου. Η δημοσκόπηση είχε ως στόχο την σφυγμομέτρηση της κοινής γνώμης, αναφορικά με την υλοποίηση των δράσεων που είχαν οριστεί από

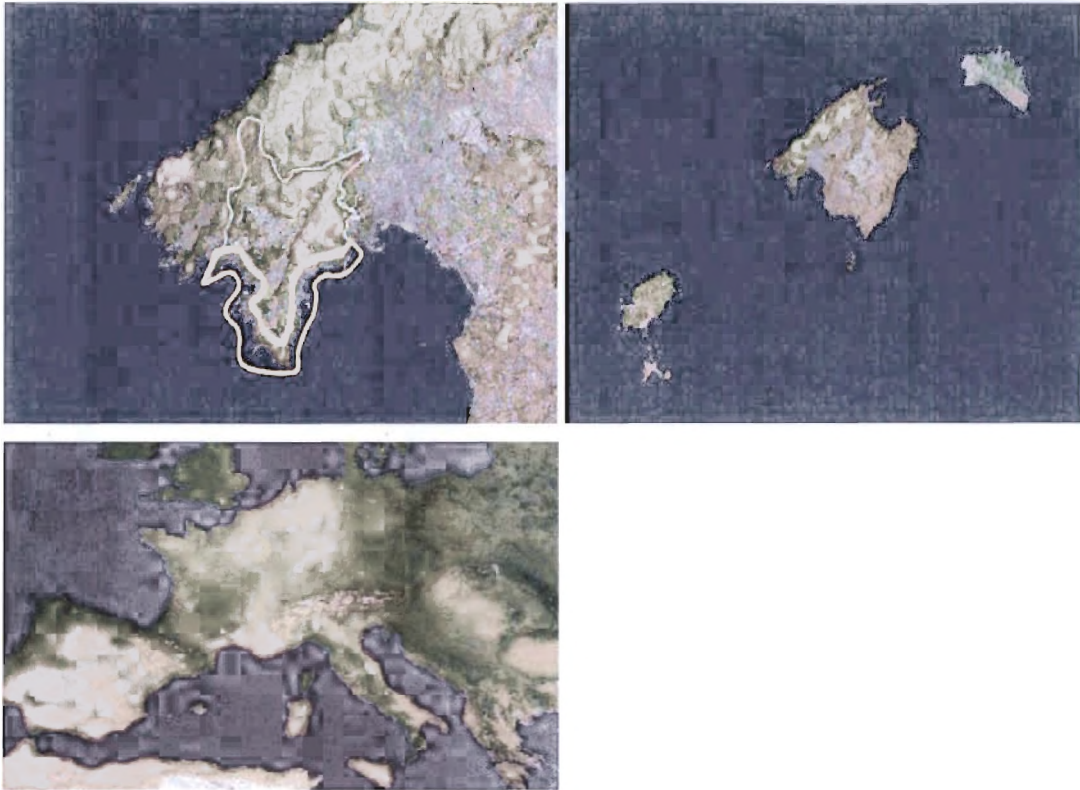
την Τοπική Ατζέντα 21, και την αξιολόγηση του αποτελέσματος που είχαν, όσον αφορά στην αναβάθμιση της τουριστικής ανάπτυξης. Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα ποσοστό 30% των κατοίκων του Δήμου ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα συμμετοχής στις διαδικασίες της Τοπικής Ατζέντα 21 και επικρότησαν τη δημιουργία νέων θεσμών, όπως του «Συνηγόρου του Πολίτη και του Τουρίστα» (Ombudsman for Citizens and Tourists)¹⁶⁰, καθώς και του *Παρατηρητηρίου Αειφορίας*.¹⁶¹

---

¹⁶⁰ Ο Συνήγορος του Πολίτη και του Τουρίστα (Ombudsman for Citizens and tourists) ξεκίνησε να παρέχει δωρεάν συμβουλές, πληροφορίες και βοήθεια σχετικά από τον Ιούνιο του 1996. Η υπηρεσία ελέγχει επίσης την ποιότητα των δημοτικών εγκαταστάσεων και ασχολείται με τα αιτήματα των τοπικών πολιτών που απευθύνονται προς τη διοίκηση του Συμβουλίου και των υπηρεσιών της. Κύρια λειτουργία του είναι να αποτελεί μια γέφυρα, ένα επικοινωνιακό κρίκο μεταξύ των πολιτών και της διοίκησης, καθώς επίσης και να ενεργεί ως μεσολαβητής με άλλους οργανισμούς και φορείς. Ibid, p. 59. Βλ. σχ. και στην ηλεκτρ. δ/ση: <http://www.calvia.com/Pages/Areas/turi/defciu.htm> (προσπελάστηκε 19/08/2010).

¹⁶¹ Το *Παρατηρητήριο Αειφορίας της Calvia* τέθηκε σε λειτουργία προκειμένου να ελεγχθούν οι επιλεγμένες μεταβλητές για μια χρονική περίοδο και σε διαφορετικά επίπεδα. Παρέχει επίσης μια αξιολόγηση για το σύνολο των δράσεων της Τοπικής Ατζέντα 21 κάθε δύο ή τρία έτη και μια εξαμηνιαία ή ετήσια ανάλυση των περίπου 46 αντιπροσωπευτικότερων και εύκολα μετρήσιμων δεικτών. Χρησιμοποιώντας περισσότερους από 1000(!) δείκτες, οι πολίτες της Calvia προσδιόρισαν ποιοι τομείς τελούν σε κατάσταση ισορροπίας και ποιοι όχι. Ibid, p. 59, όπως επίσης και στην ηλεκτρ. δ/ση: <http://www.calvia.com/Pages/Areas/turi/defciu.htm> (προσπελάστηκε 19/08/2010).

3.4. Συμπερασματικές επισημάνσεις για την εφαρμογή της Τ.Α. 21 στο Δήμο Calvià στη Majorca Ισπανία. Πόσο κοντά είναι η Πόλη της Calvià στο όραμα και και στο προφίλ της Βιώσιμης Πόλης του 21^{ου} αιώνα;

> Χάρτες της υπό μελέτη περιοχής. Η γεωγραφική θέση του Δήμου Calvià στην Μεσογειακή λεκάνη. Πηγή: [http:// www.Calvià.com/](http://www.Calvià.com/) (προσπελάστηκε 22/08/2010).

3.4.1. Γενικές επισημάνσεις.

Ανακεφαλαιώνοντας στεκόμαστε στο γεγονός ότι δύο μόλις χρόνια μετά από τη Σύνοδο Κορυφής των ΗΕ στο Ρίο, ο Δήμος Calvià, υιοθέτησε μια νέα στρατηγική για να αναπροσανατολίσει την τοπική και τουριστική ανάπτυξη της υπό μελέτη περιοχής, στα πλαίσια και υπό το πρίσμα της αειφόρου ανάπτυξης. Αυτή η νέα στρατηγική καλείται **Calvià + 10**, και αποτελεί μια αναπτυξιακή προσέγγιση με ξεκάθαρη αναφορά στους τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης, όπου η περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ισορροπία αποτελούν το βασικό όραμα και ζητούμενο για το μέλλον της νησιωτικής αυτής πόλης.¹⁶² Όπως, προαναφέρθηκε,

¹⁶² Βλ. *Calvià + 10*, στην επίσημη ιστοσελίδα του Δήμου Calvià, στην ηλεκτρ. δ/ση: http://www.calvia.com/web/plantilles/jstl/Calvia/area_imp.plt?KPAGINA=168&KIDIOMA=3&KNO DE=3, (προσπελάστηκε 02/09/2010).

μετά από τέσσερα χρόνια μελέτης, έρευνας, και συμμετοχικών διαδραστικών διαδικασιών, την 1η Ιουλίου του 1998 έλαβε χώρα η έκτακτη σύνοδος του Forum των Πολιτών, καταλήγοντας στην υιοθέτηση δέκα γραμμών δράσης, οι οποίες αφορούσαν στην ανάληψη της πρόκλησης από την Τοπική Αυτοδιοίκηση (με σημαντικό βαθμό συναίνεσης και συμμετοχής στις διαδικασίες ΤΑ 21, από την τοπική κοινωνία) για την εφαρμογή σαράντα Πρωτοβουλιών. Η έγκριση από το οικείο Δημοτικό Συμβούλιο της στρατηγικής αυτής σχετίζεται και με την ανάληψη από την Δημοτική Αρχή της υποχρέωσης για την αναθεώρηση ανά διετία των δεικτών και των Πρωτοβουλιών, που είχαν υιοθετηθεί με τη αρωγή του Παρατηρητήριου της Calvià.

Σε κάθε περίπτωση, σχολιάζοντας την ΤΑ 21 της Calvià, κυρίως όπως αυτή εφαρμόστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000 καταλήγουμε στις εξής επισημάνσεις:

- Οι διαδικασίες και η εφαρμογή της ΤΑ 21 στην υπό μελέτη περίπτωση αναδεικνύεται ως ένας αρκετά αποτελεσματικός τρόπος αντιμετώπισης της τοπικής οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης με στόχο την βιωσιμότητα.
- Αποτελεί ακριβή εφαρμογή των αποφάσεων της Διάσκεψης του Ρίο για την ανάπτυξη και το Περιβάλλον.
- Πρόκειται για μια μακροπρόθεσμη στρατηγική που έχει ως στόχο τη δημιουργία ισορροπίας ανάμεσα στην κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον.
- Αποτελεί ένα σχέδιο που μπορεί να εφαρμοστεί στις τουριστικές περιοχές, στις νησιωτικές περιοχές (Παράδειγμα Καλής Πρακτικής και για τις μεσογειακές παραθαλάσσιες και νησιωτικές πόλεις).

- Για την πόλη αποτέλεσε το πλαίσιο εντός του οποίου ο κάθε πολίτης μπόρεσε και μπορεί να συμμετέχει στο σχεδιασμό του μέλλοντος της πόλης του.
- Τρόπος εφαρμογής τοπικών μέτρων για το περιβάλλον που παρέχει την δυνατότητα απόλυτης προσαρμογής στις τοπικές ανάγκες και στα τοπικά προβλήματα, με στόχο την αποτελεσματική αντιμετώπισή τους, που όμως εντάσσεται και αφορά τα γενικότερα σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα του πλανήτη.

Σύμφωνα με την Carolina Suau, (Συντονίστρια της Τοπικής Ατζέντα 21 στο Δήμο Κάλβια),¹⁶³ η απόφαση να εφαρμοστεί στην Κάλβια η ΤΑ 21¹⁶⁴ στηρίχθηκε στο ότι: α. η εν λόγω πόλη αποτελεί ένα τυπικό παράδειγμα αστικής και τουριστικής ανάπτυξης που κατέληξε σε υπερβολική, εκτός της φέρουσας ικανότητας του οικοσυστήματος, χρήση των παράκτιων περιοχών, β. η Κάλβια αντιπροσωπεύει το μοντέλο του μαζικού τουρισμού, κάτι που είναι πολύ συνηθισμένο και σε πολλά άλλα θέρετρα της Μεσογείου, γ. οι ιδιωτικές κτιριακές εγκαταστάσεις και οι δημόσιες υποδομές ήταν ξεπερασμένες, γεγονός που μπορούσε να οδηγήσει στην μείωση του τουρισμού, δ. η Κάλβια θέλησε να διατηρήσει την οικονομική δραστηριότητα που προέρχεται από τον τουρισμό και τον 21^ο αιώνα, ε. υπήρξε σαφές αίτημα που στηρίχτηκε τόσο στην κοινωνική συναίνεση, (όσο και στην πολιτική βούληση των αιρετών), να εξυπηρετηθούν οι τουριστικές απαιτήσεις με βάση τις περιβαλλοντικές αξίες, στ. η Κάλβια θέλησε να παραμείνει, αλλά και να αναπτυχθεί περαιτέρω ως τουριστικό θέρετρο που ελκύει για τις φυσικές ομορφιές, επενδύοντας, μεταξύ άλλων, και στην προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Στην πράξη, και στα πλαίσια εφαρμογής των διαδικασιών ΤΑ 21 υλοποιήθηκαν σημαντικά έργα. Χαρακτηριστικά καταδείχθηκαν δώδεκα μεγάλες τουριστικές εγκαταστάσεις που βρίσκονταν στην παραλιακή περιοχή και στην θέση τους δημιουργήθηκε χώρος πρασίνου, ενώ 1500 εκτάρια αστικής γης (όπου εναλλακτικά θα μπορούσαν να εγκατασταθούν 40.000 τουριστικές κλίνες),

---

¹⁶³ Βλ. Δήμος Κάλβια: Τοπική Agenda 21 σε μια Τουριστική Πόλη. *Σκουπίδια, Ανακύκλωση. Αφιέρωμα. Βιώσιμες Πόλεις*, op.cit.,σελ. 32.

¹⁶⁴ Η ΤΑ 21 της Κάλβια χωρίζεται σε τρεις φάσεις: 1. την προπαρασκευαστική φάση, κατά την οποία δημοσιοποιήθηκαν η φιλοσοφία, οι σκοποί και οι διαδικασίες, 2. Φάση Α', κατά την οποία έγινε επιλογή των θεμάτων (περιβάλλον, χρήσεις γης, τοπική οικονομία και τουρισμός, πληθυσμός και ποιότητα ζωής, πολιτιστική κληρονομιά), 3. Φάση Β'- Αποτίμησης της προόδου της ΤΑ 21, κατά την οποία έγινε ολοκληρωμένη ανάλυσή της και δημοσκοπήσεις. Τρία σενάρια χρησιμοποιήθηκαν σε αυτή την φάση: παρελθόν, τάση, αποκατάσταση.

μετατράπηκαν σε αγροτική περιοχή. Περαιτέρω, σχεδιάστηκε περιβαλλοντική διαχείριση υποδομών που ανήκουν στην αρμοδιότητα του Δήμου, όπως είναι τα απορρίμματα, το νερό, οι συγκοινωνίες, η ενέργεια κ.α.¹⁶⁵ Επίσης, αστικός δρόμος μήκους 32 χλμ. μετατράπηκε σε δρόμο ήπιας κυκλοφορίας, με προτεραιότητα στα ποδήλατα και στους πεζούς και παράλληλα ως εναλλακτική τουριστική πρόταση σχεδιάστηκε το Πρόγραμμα με τίτλο «Κάλβια, ο Ευρωπαϊκός Χειμώνας».

Περαιτέρω, αξίζει να σημειωθεί ότι τον Ιούνιο του 2004 ο Δήμος Calvià, κατά την Διάσκεψη Aalborg +10 υπέγραψε την προσχώρησή του στην σχετική Συμφωνία (*Compromise of Aalborg*).¹⁶⁶ Με τον τρόπο αυτό ανανέωσε την διεθνή δέσμευσή του για την ανάπτυξη τοπικών βιώσιμων πολιτικών. Οι δεσμεύσεις αφορούν την ανάπτυξη μιας νέας Τοπικής Ατζέντα 21, που θα βασίζεται σε ένα νέο Σχέδιο Δράσης στο οποίο θα ενσωματώνονται οι δεσμεύσεις αυτές σε συνδυασμό με νέες περισσότερο συμμετοχικές μεθόδους. Όπως επίσης και από ένα Πρόγραμμα Δράσεων με συγκεκριμένα στόχους και ένα νέο σύστημα δεικτών που θα είναι πιο απλοποιημένο και πιο εύκολο να εφαρμοστεί.

Επιπροσθέτως, τον Ιανουαρίου του 2005, παρουσιάστηκαν στο Forum των Πολιτών της ΤΑ 21, τα αποτελέσματα του Παρατηρητήριου Αειφορίας για τα έτη 2001-2003¹⁶⁷ σχετικά με την βιωσιμότητα της πόλης, και την ανάπτυξη των πρωτοβουλιών του Προγράμματος Δράσης, σηματοδοτώντας της έναρξη μιας δημόσιας συμμετοχικής διαδικασίας για την αξιολόγηση την αειφορία της τοπικής κοινότητας, καθώς επίσης και την αξιολόγηση του επιπέδου προτεραιότητας των διαφορετικών πρωτοβουλιών που προτάθηκαν στο Νέο Πρόγραμμα Δράσης της Τοπικής Ατζέντα 21 της Calvià.

---

¹⁶⁵ Calvià 2000 είναι η δημοτική επιχείρηση υπηρεσιών που διαχειρίζεται τους βασικούς περιβαλλοντικούς τομείς όπως το νερό και τα λύματα. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της επιχείρησης είναι η δέσμευσή της να προσαρμόζεται με τις οικολογικές πολιτικές που προβλέπονται στην ΤΑ 21 της πόλης Calvià. Με βασικό στόχο την ανάπτυξη δυνατοτήτων υποστήριξης του δήμου, εφαρμόζονται διάφορα προγράμματα, μεταξύ των οποίων Σύστημα Ανακύκλωσης απορριμμάτων κ.α.

¹⁶⁶ Βλ. *List of Aalborg Commitments Signatories*, στην ηλεκτρ. δ/ση: <http://www.aalborgplus10.dk/default.aspx?m=2&i=308>, (προσπελάστηκε 29/08/2010).

¹⁶⁷ Βλ. Agenda Local 21, (2005), Información Sobre Sostenibilidad en Calvià 2001-2003, διαθέσιμο στην ηλεκτρ. δ/ση: <http://www.calvia.com/servlet/model.web.ShowDoc?KARXIU=182&TABLENAME=WEB.DOCUMENTACIO&pageProcessKey=LOADINGDOCUMENT&KDOCUMENTACIO=367>, (προσπελάστηκε 29/08/2010).

3.4.2. Συμπεράσματα:

Σε κάθε περίπτωση ο στόχος της τοπικής αυτοδιοίκησης, ήταν και είναι να μετατραπεί η Κάλβια σε "Βιώσιμη Πόλη". Στα πλαίσια των διαδικασιών ΤΑ 21, βασική επιδίωξη υπήρξε η ανάπτυξη μιας πολύ-τμηματικής συναίνεσης (multi-sectoral consensus) με τον ιδιωτικό τομέα, τις ΜΚΟ, και τους πολίτες, με παράλληλη ενδυνάμωση μιας πολύ-επίπεδης προσέγγισης και μεθοδολογίας, δουλεύοντας με τους εταίρους σε περιφερειακό (Περιφερειακή Κυβέρνηση των Βαλεαρίδων Νήσων), αλλά και σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο (Ευρωπαϊκή Εκστρατεία Βιώσιμων Πόλεων και Κωμοπόλεων).

Α. Τα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν.

Η εφαρμογή της ΤΑ 21 στον Δήμο Κάλβια την τελευταία δεκαπενταετία:

- Άλλαξε την βασική φιλοσοφία και τον προσανατολισμό των αναπτυξιακών προγραμμάτων και των τουριστικών προϊόντων με βασικό ζητούμενο η περιοχή να ακολουθήσει το όραμα της βιώσιμης πόλης στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα.
- Ανέδειξε τον καθοριστικό ρόλο της περιβαλλοντικής συνιστώσας στην χάραξη πολιτικών και επαναπροσδιόρισε σε ορθολογικότερη βάση τα όρια της φέρουσας ικανότητας του περιβάλλοντος.
- Αποτέλεσε μια διαδικασία μακροπρόθεσμων περιεκτικών Προγραμμάτων Δράσης, στα πλαίσια των οποίων είχαν ληφθεί υπόψη παράλληλα όλοι οι επιμέρους τομείς της κοινότητας, δημιουργώντας ένα πλαίσιο ευρείας κοινωνικής συναίνεσης, αλλά και ένα κοινό όραμα για το μέλλον, που βρήκε την στήριξη και την ανταπόκριση και από την κεντρική κυβέρνηση.
- Είχε ως αποτέλεσμα την προώθηση και χρήση εργαλείων για να ενθαρρύνει την εφαρμογή και τη διαχείριση ενός τουριστικού μοντέλου φιλικού προς το περιβάλλον, όπως οικολογική σήμανση, έλεγχοι, πιστοποιήσεις, βραβεία, διάδοση και κατάρτιση πάνω σε Καλές Πρακτικές, δείκτες και συστήματα παρακολούθησης (indicators and monitoring systems).
- Αποτέλεσε μια διαδικασία στα πλαίσια της οποίας πραγματοποιήθηκαν εκστρατείες ευαισθητοποίησης των πολιτών για τις πολιτιστικά και

περιβαλλοντικά ορθές προσεγγίσεις του τουρισμού, στοχεύοντας στην αειφόρο ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα¹⁶⁸.

▪ Δημιούργησε εταιρικές σχέσεις μεταξύ της τοπικής κυβέρνησης και άλλων τομέων της κοινότητας (όπως οι ομάδες των πολιτών, οι ΜΚΟ, τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ο κόσμος του πολιτισμού και της τέχνης, η βιοτεχνία και η βιομηχανία, τα συνδικάτα, κ.α.).

Β. Στην περίπτωση της Κάλβια, η έννοια και οι προϋποθέσεις του Βιώσιμου Τουρισμού¹⁶⁹ ενσωματώθηκαν σε εργαλεία τοπικής διαχείρισης των δράσεων.

Τα βραβεία που έχουν απονεμηθεί στον Δήμο Calvià για την προσπάθεια, την αποτελεσματικότητα και τις επιδόσεις της Τοπικής Αρχής, και τα οποία αφορούν άμεσα την εφαρμογή του εργαλείου της ΤΑ 21 ως μιας μεθοδολογίας για την αντιμετώπιση των τοπικών αδιεξόδων, με στόχο την βιώσιμη ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας είναι τα ακόλουθα:

- ⊕ Βρυξέλλες, Νοέμβριος 1997. «Βραβείο 1997 Βιώσιμες Ευρωπαϊκές Πόλεις» («Sustainable European Cities Award 97»). Το Βραβείο απονεμήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (DG of Environment) και από την “Sustainable Cities and Towns Campaign”.
- ⊕ Ντουμπάι 1998. «Βραβείο Καλής Πρακτικής για τη Βελτίωση Ποιότητας Ζωής της Πόλης («Good Practice for Improving the Quality of Town Life») από τα Ηνωμένα Έθνη.

---

¹⁶⁸ Η διαδικασία ΤΑ 21 περιλαμβάνει μια σειρά από πρωτοβουλίες που προωθούν την συμμετοχή του κοινού και την δημόσια αφύπνιση: Το εθελοντικό πρόγραμμα της Calvià όπου εγγράφηκαν χιλιάδες πολίτες ως εθελοντές για να συμμετέχουν στις πρωτοβουλίες που εστιάζουν στη βελτίωση του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος. Τη θεσμοθέτηση του Forum των Πολιτών, τη δημιουργία Ινστιτούτου Εκπαίδευσης, κ.α.

¹⁶⁹ Σύμφωνα με τον ΠΟΕ, "Η Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη ικανοποιεί τις ανάγκες των σημερινών τουριστών και των περιοχών υποδοχής, προστατεύοντας και βελτιώνοντας τις προοπτικές για το μέλλον." Η ανάπτυξη του αειφόρου τουρισμού πληροί τις ακόλουθες προϋποθέσεις: • τουριστικοί πόροι - φυσικοί, ιστορικοί, πολιτιστικοί και άλλοι- διατηρούνται κατά τρόπο που να τους επιτρέπει να χρησιμοποιηθούν στο μέλλον, ενώ η σημερινή κοινωνία επωφελείται • Ο σχεδιασμός και η διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης διεξάγονται κατά τρόπο ώστε να αποφεύγεται η υποκίνηση σοβαρών οικολογικών και κοινωνικο-πολιτιστικών προβλημάτων της συγκεκριμένης περιοχής • Η συνολική ποιότητα του περιβάλλοντος στην τουριστική περιοχή διαφυλάσσεται και, εφόσον χρειάζεται, βελτιώνεται • Το επίπεδο ικανοποίησης των τουριστών θα πρέπει να διατηρηθεί για να διασφαλίζει ότι οι προορισμοί εξακολουθούν να είναι ελκυστικοί και να διατηρούν τις εμπορικές τους δυνατότητές τους • Ο τουρισμός πρέπει να ωφελήσει σημαντικά όλα τα μέλη της Κοινωνίας των Πολιτών, *WTO, Guide for Local Authorities on Sustainable Tourism Development, 1999.*

- ✦ Λονδίνο, Νοέμβριος 1998, *World Travel Market*. «Βραβείο Green Globe Award». Απονεμήθηκε από τον φορέα «World Travel and Tourism Council – WTTC».
- ✦ Βαρκελώνη, Μάρτιος 1999. «Βραβείο για την καλύτερη Πρωτοβουλία, Εργασία και Δημοτική Προσπάθεια για την Ενίσχυση του Περιβάλλοντος» («Award for the Best Initiative, Work and Municipal Effort in Support of the Environment»). Απονεμήθηκε από την εταιρεία *Arthur Andersen and Expansion*.
- ✦ Ανόβερο Μάρτιος 2000. Βραβείο «World Project Expo 2000 Hannover».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

Στο πρώτο μέρος της παρούσας μελέτης, υπήρξε μια σφαιρική διερεύνηση της έννοιας, του θεσμικού πλαισίου, των βασικών παραμέτρων, των θεμελιωδών αρχών, αλλά και της σχετικής εμπειρίας που αποκτήθηκε μέχρι σήμερα, όσον αφορά στην εφαρμογή, σε παγκόσμια κλίμακα, διαδικασιών ΤΑ 21. Η κριτική προσέγγιση χαρακτηριστικών περιπτώσεων πόλεων που υιοθέτησαν το εργαλείο αυτό, με σαφή πρόθεση και θεμελιώδη στόχο την αναπροσαρμογή της αναπτυξιακής πολιτικής τους, αλλά και τα θετικά και αξιοσημείωτα αποτελέσματα από την εφαρμογή τέτοιου είδους διαδικασιών ΤΑ 21, αποδεικνύουν ότι πρόκειται για εργαλείο αναπτυξιακού σχεδιασμού που προωθεί και συμβάλει στην βιώσιμη ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων. Ταυτόχρονα συνιστά ένα αποτελεσματικό πλαίσιο εντός του οποίου αναπτύσσονται μηχανισμοί διακυβέρνησης των φλεγόντων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες πόλεις.

Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, αυτή η διαδικασία σχεδιασμού της Τοπική Ατζέντα 21 μπορεί να ξεκινήσει, σε κάθε κλίμακα, στη γειτονιά, στο χωριό, στη πόλη, ή ακόμα σε μητροπολιτικό επίπεδο. Ορισμένοι φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης εφαρμόζουν διαδικασίες ΤΑ 21 σε όλη τη περιοχή εντός της χωρικής δικαιοδοσίας τους, καλύπτοντας πόλεις, κωμοπόλεις και αγροτικές περιοχές, ενώ άλλοι έχουν ξεκινήσει την εφαρμογή, μόνο σε ένα ή δύο δημοτικές ζώνες. Όποια και αν είναι η κλίμακα, όλες οι προσπάθειες θα πρέπει να ενσωματώνουν τις βασικές κατευθυντήριες αρχές του σχεδιασμού της αειφόρου ανάπτυξης, (κοινωνία, οικονομία, περιβάλλον, πολιτική διάσταση), συμπεριλαμβανομένων των πολυμερών

εταιρικών σχέσεων, με βάση τον κοινοτικό διάλογο, τη συστηματική και σφαιρική ανάλυση των τοπικών αναγκών και προτεραιοτήτων, για την προετοιμασία των μακροπρόθεσμων στρατηγικών. Οι προσεγγίσεις σχεδιασμού και τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται θα πρέπει να περιλαμβάνουν και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής και την κινητοποίηση όλων των κοινωνικών ομάδων μιας τοπικής κοινότητας.

Ως εκ τούτου θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η Τοπική Ατζέντα 21 είναι μια συλλογική διαδικασία προγραμματισμού δράσεων που δημιουργεί οράματα για τις τοπικές κοινωνίες για την επίτευξη της περιβαλλοντικής, κοινωνικής και οικονομικής βιωσιμότητάς τους. Αν και η εντολή προς την τοπική αυτοδιοίκηση, για την εκπόνηση και εφαρμογή Τοπικών Ατζέντα 21, δόθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη, στην πράξη αποτελεί ευθύνη και στηρίζεται στην πρωτοβουλία της κάθε τοπικής θεσμικής οργάνωσης, και των κατοίκων μιας συγκεκριμένης περιοχής να εξασφαλίσουν ότι η διαδικασία αυτή υιοθετείται και εφαρμόζεται στις πόλεις, ή τα χωριά τους. Εάν υλοποιούνται συστηματικά και αποτελεσματικά, αυτές οι συλλογικές τοπικές πρωτοβουλίες θα έχουν αισθητό αντίκτυπο παγκοσμίως.

Σε κάθε περίπτωση, η αποτελεσματικότητα του Σχέδιο Δράσης μιας ΤΑ 21 θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα της διαδικασίας σχεδιασμού που χρησιμοποιείται για τη δημιουργία του. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να επανεξετάζεται περιοδικά κατά πόσο ο προγραμματισμός: 1) εξασφαλίζει συστηματικά τη συμμετοχή όλων των κύριων ομάδων της κοινότητας, όπως διαφορετικές εθνοτικές ομάδες, ομάδες ανάλογα με το φύλο, το εισόδημα και την ηλικία, κ.α., σε όλα τα στάδια σχεδιασμού, υλοποίησης, παρακολούθησης, αλλά και αξιολόγησης του τοπικού σχεδίου δράσης, 2) εγγυάται τη συμμετοχή όλων των δημοτικών υπηρεσιών και σχετικών τμημάτων, στη διαδικασία, με τη δημιουργία διασυνδέσεων με τις υπό υλοποίηση δράσεις ΤΑ 21, 3) χρησιμοποιεί τη δημιουργία ενός επικοινωνιακού δικτύου και ενός δικτύου μεταξύ των εταίρων προκειμένου να εξετάζονται οι συστημικές αιτίες των προβλημάτων στα οποία επιχειρεί να δώσει λύσεις η ΤΑ 21, υπό το πρίσμα των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών παραμέτρων τους, 4) ανταποκρίνεται στις άμεσες προτεραιότητες τοπικές ανάγκες και σημειώνει σταθερά βήματα για την αντιμετώπιση των μακροπρόθεσμων απειλών για την τοπική

αιεφορία και 5) αναπτύσσει συγκεκριμένους στόχους και δεσμεύσεις για την επίτευξη μετρήσιμων επιδόσεων για τη βιώσιμη ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας.

Συμπερασματικά, βασιζόμενοι σε όσα αναφέρθηκαν στα κεφάλαια που προηγήθηκαν, ~~θα~~ μπορούσαμε να υποστηρίξουμε έγκυρα, ότι η ΤΑ 21 είναι ένα μέσο για τη δημιουργία ισχυρών και βιώσιμων κοινοτήτων, που θα διαθέτουν αυτάρκεια υποδομών αλλά και μηχανισμούς που θα τους παρέχουν την δυνατότητα να αυτοσυντηρούνται. Κοινότητες, που συλλογικά θα μπορούν να δημιουργήσουν τα κύτταρα μιας βιώσιμης παγκόσμιας κοινότητας.

Επιπροσθέτως διερευνήθηκαν η έννοια, οι προϋποθέσεις, ο καθοριστικός και νευραλγικός σημασίας ρόλος της Βιώσιμης Πόλης του 21^ο αιώνα, στον αγώνα της ανθρωπότητας για την βιωσιμότητα του πλανήτη. Περαιτέρω, η σκιαγράφηση και η κριτική προσέγγιση των προβλημάτων και των προκλήσεων με τα οποία έρχεται αντιμέτωπη η σύγχρονη πόλη, με ειδικότερη αναφορά και στις ιδιαιτερότητες και διαφοροποιήσεις που διαπιστώνονται όσον αφορά στην ένταση και το περιεχόμενο τους, στις αναπτυγμένες και στις αναπτυσσόμενες χώρες, αναδεικνύει τελικά την πολυπλοκότητα του οράματος για την δημιουργία βιώσιμων αστικών οικισμών στον αιώνα μας. Σε κάθε περίπτωση, η Βιώσιμη Πόλη προϋποθέτει την βιώσιμη ανάπτυξη στα πλαίσια των αστικών σχηματισμών με την υιοθέτηση και εφαρμογή αναπτυξιακών διαδικασιών ολιστικής και περιεκτικής προσέγγισης, που θα βασίζονται σε Σχέδια Δράσεων με βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Άλλωστε, βιώσιμη κοινότητα και κατ' επέκταση βιώσιμη πόλη είναι αυτή που χρησιμοποιεί τους πόρους της προκειμένου να καλύψει τις τρέχουσες ανάγκες της, εξασφαλίζοντας παράλληλα ότι επαρκείς πόροι θα είναι διαθέσιμοι και για τις επόμενες γενιές. Βιώσιμη πόλη και τοπική κοινότητα είναι αυτή που αναζητά και επιδιώκει την βελτίωση της ποιότητας ζωής για όλους τους κατοίκους, χωρίς εξαιρέσεις, την βελτίωση της δημόσιας υγείας, την προστασία και το σεβασμό του φυσικού περιβάλλοντος, την μεγιστοποίηση και ανάπτυξη της αποδοτικότητας των τοπικών πόρων για την αναζωογόνηση της τοπικής οικονομίας, κ.α.. Δίνοντας, μέσω της κατάλληλη θεσμικής οργάνωσης, λόγο και φωνή σε όλους τους κύριους δρώντες και τις κοινωνικές ομάδες, ενδυναμώνοντας και ενεργοποιώντας συμμετοχικές διαδραστικές διαδικασίες και εξασφαλίζοντας την

συναίνεση και την υποστήριξη των πολιτών στις υλοποιούμενες αναπτυξιακές πολιτικές, επιδιώκοντας εν τέλει και την κοινωνική συνοχή.

Συνεπώς, γίνεται αντιληπτή η αναγκαιότητα για ευρύτερη και ουσιαστικότερη συμμετοχή των τοπικών και περιφερειακών αρχών, αλλά και της κοινωνίας των πολιτών, στη διαμόρφωση αποφάσεων, και την επιδίωξη περιβαλλοντικών στόχων, με ιδιαίτερη έμφαση στα θέματα της κλιματικής αλλαγής. Αναγκαιότητα που συνάδει απόλυτα με την έννοια της Βιώσιμης Πόλης, ενώ παράλληλα μπορεί να αντιμετωπιστεί δυναμικά μέσα από τις διαδικασίες ΤΑ 21.

Σε όλα αυτά τα ζητούμενα και τις προϋποθέσεις στα πλαίσια του οράματος για την δημιουργία βιώσιμων αστικών οικισμών τον 21^ο αιώνα, ανταποκρίνονται ξεκάθαρα τα μεθοδολογικά και λειτουργικά πλεονεκτήματα που παρέχει η εφαρμογή της διαδικασίας ΤΑ 21. Το σύνθημα λοιπόν, των Τοπικών Ατζέντα 21 οι οποίες θα υλοποιούνται στις σύγχρονες πόλεις θα είναι: «*Σκέψου παγκόσμια, Δράσε τοπικά!!*».

Τέλος, όπως ήδη προαναφέρθηκε και στο 2^ο Κεφάλαιο της παρούσας μελέτης, η εφαρμογή της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης στα νησιά, δηλαδή της σταθερής αναπτυξιακής τους πορείας, που τους επιτρέπει τη διατήρηση της φυσιογνωμίας τους και των χαρακτηριστικών τους, αποτελεί ισχυρή πρόκληση για τις νησιωτικές πόλεις στον 21ο αιώνα. Η βιβλιογραφία αναφέρεται εκτενώς στις διαφορετικές προσεγγίσεις για την αειφορική διαχείριση του νησιωτικού χώρου και των παράκτιων περιοχών, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως παραδείγματα «καλών πρακτικών». Η εμπειρία που έχει ήδη αποκτηθεί, όσον αφορά στην ευαισθητοποίηση και στη συμμετοχή του κοινού σε διαδικασίες ΤΑ 21, με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη των νησιωτικών τοπικών κοινοτήτων, οι οποίες και εφαρμόζονται με επιτυχία, (για παράδειγμα στο Gotland στη Σουηδία, στο Guernsey της Αγγλίας και στη Calvià (Ισπανία) κ.α.) είναι πολύτιμη και μπορεί να αξιοποιηθεί και σε άλλες νησιωτικές περιοχές, όπως στη χώρα μας, ενόψει μάλιστα των μεταρρυθμίσεων που προβλέπονται στα πλαίσια του Σχεδίου Καλλικράτη¹⁷⁰.

Σε κάθε περίπτωση, η εμπειρία αυτή υποδεικνύει ότι οι τοπικές νησιωτικές κοινότητες αντιμετώπισαν αποτελεσματικά και διαχειρίστηκαν τα αναπτυξιακά τους προβλήματα και τους στόχους τους, μέσω διαδικασιών ΤΑ 21. Έτσι, και στην

---

¹⁷⁰ Βλ. σχ. Σχέδιο Καλλικράτης, διαθέσιμο στην ηλεκτρ. δ/ση: <http://www.aftodioikisi.gr/controlItem.aspx?id=6312> (προσπελάστηκε 03/09/2010).

περίπτωση του Δήμου Calvià, γίνεται αντιληπτό ότι, μέσω της εφαρμογής της Τοπικής Ατζέντα 21, οι κάτοικοι της περιοχής, συνειδητοποίησαν τα όρια της φέρουσας ικανότητας του τόπου τους, ενώ παράλληλα συμμετείχαν μέσα από δημοκρατικές συμμετοχικές διαδικασίες στην εκπόνηση μακροπρόθεσμων σχεδίων βιώσιμης τοπικής δράσης. Με τη συμμετοχή όλων των φορέων του δήμου και με τη συνδρομή της τοπικής κυβέρνησης επιτεύχθηκε συναίνεση, όσον αφορά στο μελλοντικό όραμα της Calvià, το οποίο συµμερίζονταν ήδη από την πρώτη φάση υλοποίησης του και συµμερίζονται τόσο οι ντόπιοι όσο και οι επισκέπτες του νησιού. Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν εργαλεία, όπως η δημιουργία δεικτών μέτρησης, η θέσπιση βραβείων, η διάδοση «καλών» πρακτικών κ.α., προς επίτευξη των στόχων που είχαν τεθεί., ενώ παράλληλα θεσμοποιήθηκε ο κοινωνικός διάλογος και όπως επίσης και δίκτυα συνεργασίας μεταξύ τοπικής κυβέρνησης, ομάδων πολιτών, ΜΚΟ, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, συνδικάτων, επιχειρηματιών κ.α, με στόχο τη βιωσιμότητα και τη διατήρηση των περιορισμένων φυσικών πόρων της περιοχής. Οι μέχρι τότε κρατούσες απόψεις περί τοπικής τουριστικής ανάπτυξης άλλαξαν ριζικά και έγινε κοινή συνείδηση το γεγονός ότι ο τουρισμός είναι μια ευκαιρία, αλλά και μια απειλή αν δεν γίνει σωστή διαχείριση του τουριστικού προϊόντος.

Όσον αφορά δε στην πορεία προς τη βιώσιμη ανάπτυξη, αποδείχτηκε στην πράξη πως η τοπική αυτοδιοίκηση, οι επιχειρήσεις και η κοινωνία των πολιτών αποτελούν τους κύριους φορείς της αλλαγής, η οποία προϋποθέτει πολιτική δέσμευση, εξειδίκευση, τεχνικές ικανότητες, καθώς και οργανωτική δημιουργικότητα. και διοικητικές υποδομές.

Τέλος, ας κρατήσουμε στην σκέψη μας ότι τα θέματα της βιώσιμης ανάπτυξης των νησιωτικών πόλεων είναι ένα πολύπλοκο και ιδιαίτερο θέμα., καθώς τα νησιωτικά οικοσυστήματα παρουσιάζουν ορισμένα χαρακτηριστικά, λόγω μικρού μεγέθους του χώρου, που τα διαφοροποιούν σημαντικά από τα ηπειρωτικά οικοσυστήματα (ανταγωνισμός ειδών, ευαισθησία σε εξωτερικές επιδράσεις, αρχαϊκές μορφές και γενετική ποικιλία), αυξημένη τρωτότητα στα ακραία καιρικά φαινόμενα και στις γενικότερες συνέπειες της κλιματικής αλλαγής. Σημαντικό χαρακτηριστικό διάκρισης των νησιών είναι το νερό το οποίο συχνά αποτελεί και τον κύριο περιοριστικό παράγοντα. Επίσης, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η δομή αλλά και η δυναμική του πληθυσμού των νησιών που συνήθως χαρακτηρίζεται

από σημαντικές αυξομειώσεις, φαινόμενο ιδιαίτερα σημαντικό για τα μικρότερα σε μέγεθος νησιά. Χαρακτηριστικό είναι ότι μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο παρουσίασαν σημαντική μεταναστευτική φαινόμενο που αφορά και τα νησιά του Αιγαίου.

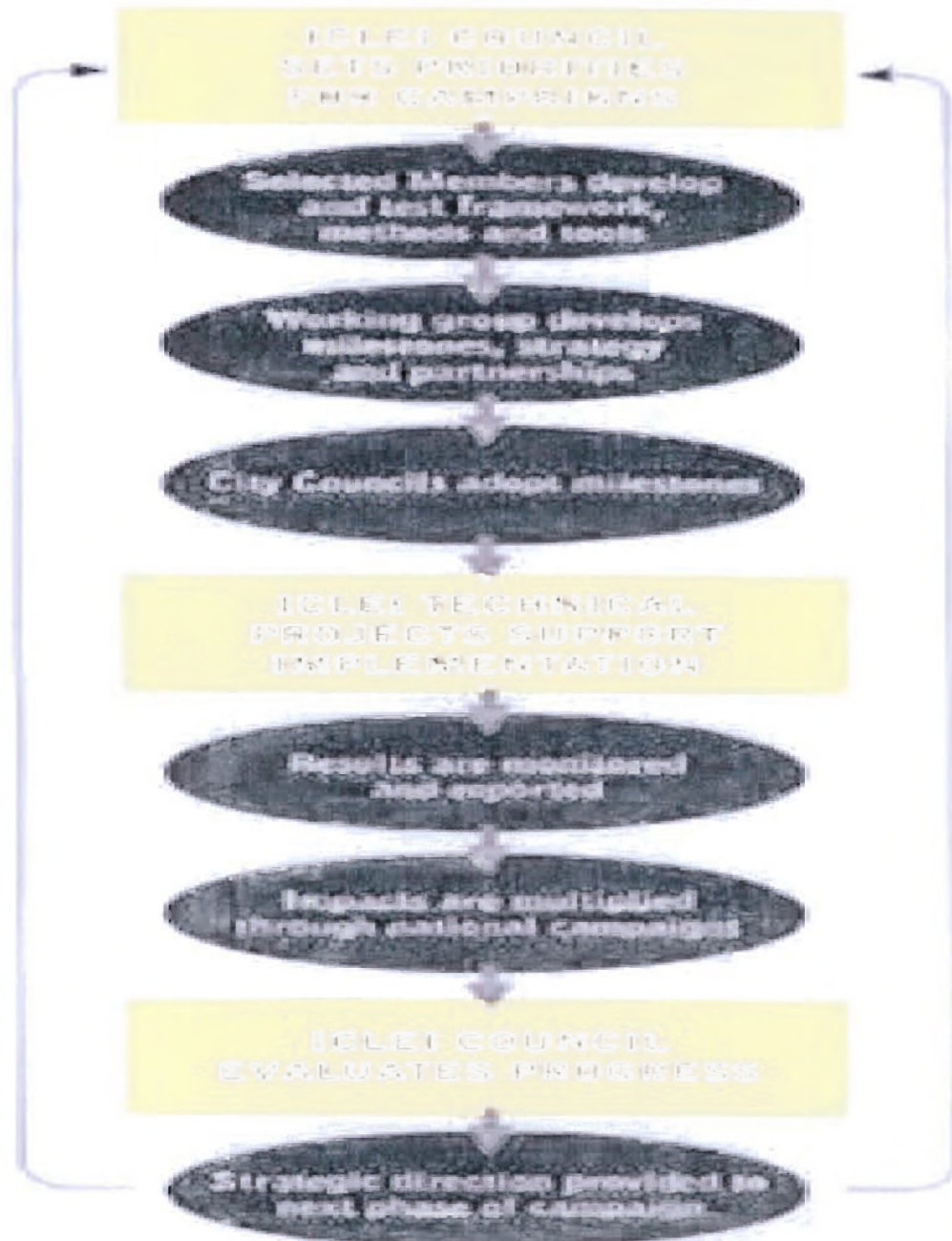
Σε κάθε περίπτωση όμως, και με βάσει τις παραπάνω επισημάνσεις, το ζητούμενο της επιλογής και της εφαρμογής τέτοιου είδους πρωτοβουλιών, όπως η ΤΑ 21, στις σύγχρονες νησιωτικές και παραθαλάσσιες πόλεις θα πρέπει να εστιάζει σε δράσεις που θα μεταβάλουν τα νησιά σε πόλο έλξης για άτομα και επαγγέλματα υψηλής στάθμης και σε απασχολήσεις υψηλής προστιθέμενης αξίας. Μην ξεχνάμε ότι τα νησιά και οι παράκτιοι αστικοί σχηματισμοί, αποτελούν ως επί το πλείστον πολύτιμες συλλογές φυσικών πόρων, οπότε με ανάλογο σχεδιασμό είναι δυνατό να προσελκύσουν επενδύσεις υψηλού κόστους και απόδοσης (π.χ. γενικές και ειδικές τουριστικές δραστηριότητες υψηλού επιπέδου με πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα). Παράλληλα, το έντονα εκδηλούμενο ενδιαφέρον της σύγχρονης κοινωνίας για τα κλειστά οικολογικά συστήματα δυνατόν (αν όχι βέβαιον) να συμβάλλει στη μεταβίβαση πόρων στις νησιώτικες περιφέρειες για τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας με πολλαπλασιαστικές επιδράσεις για την οικονομία των νησιών αλλά και για το περιβάλλον, οι οποίοι θα μπορούν να στηρίξουν και τις επιλογές των τοπικών κοινοτήτων για μεταστροφή και επαναπροσανατολισμό των αναπτυξιακών πολιτικών προς την βιώσιμη ανάπτυξη με την χρήση εργαλείων όπως η ΤΑ 21.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Σχηματική απεικόνιση των Διεργασιών στα πλαίσια του ICLEI.

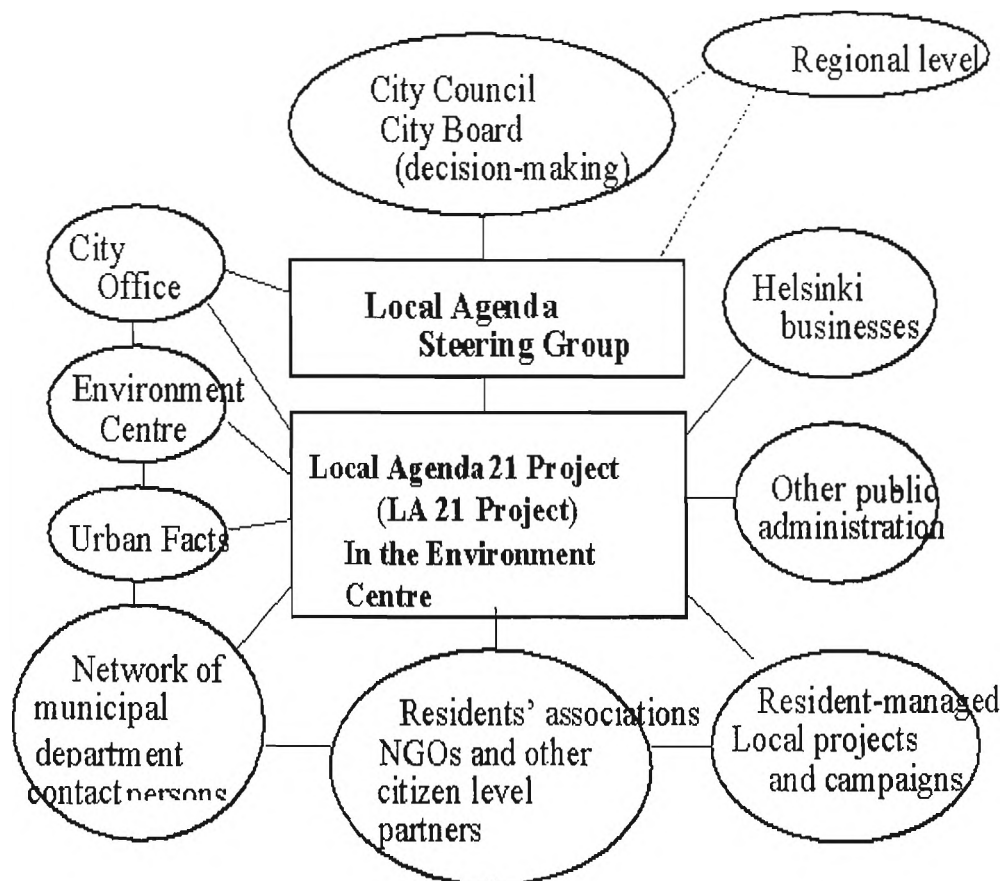

Πηγή: <http://www.iclei.org/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Ένα δείγμα "αυθόρμητων" Τοπικών Κινήσεων Βιώσιμης Ανάπτυξης.

A sampling of "spontaneous" local sustainable development movements.

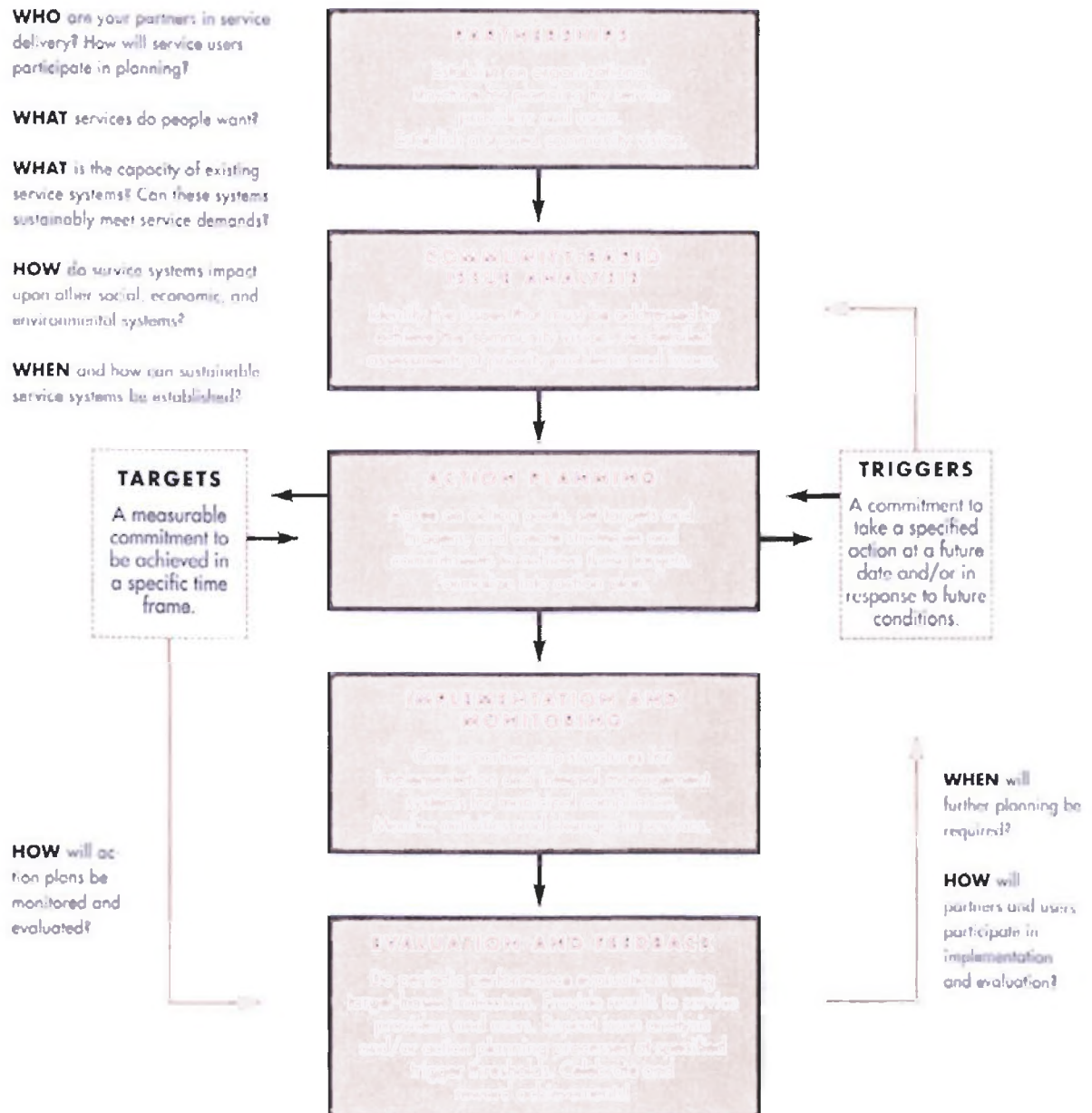

Πηγή: Example of LA-21 corporate government structure (Finland's), διαθέσιμο στο <http://nord.twu.net/acl/agenda21.html>, (προσπελάστηκε στις 12/9/2010).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Εταιρικές Σχέσεις (Partnerships) και Ομάδες Συμφερόντων (Stakeholders).
Σχηματική απεικόνιση των λειτουργιών στα πλαίσια του αναπτυξιακού σχεδιασμού.

Sustainable development is development that delivers basic environmental, economic, and social services to all without threatening the viability of the systems upon which these services depend.

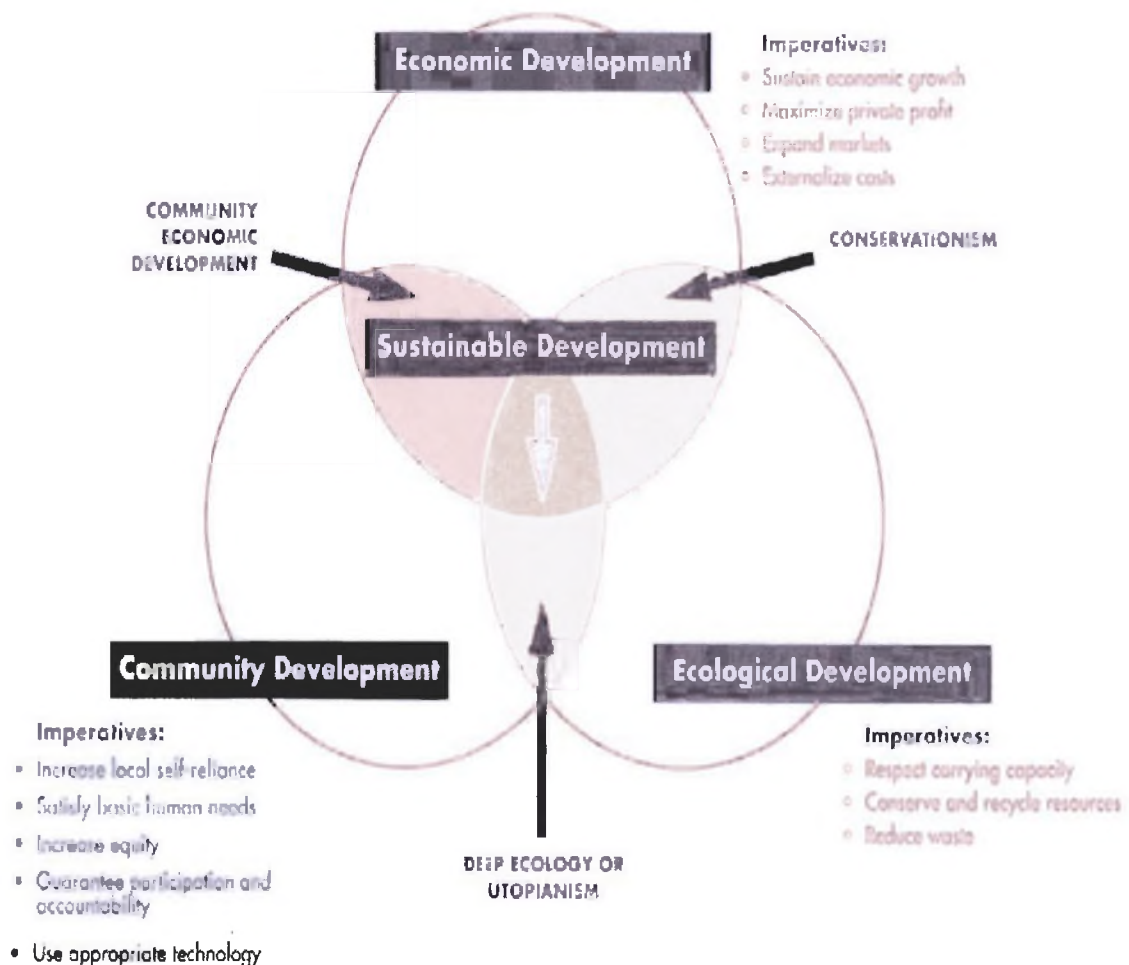

Πηγή: ICLEI, International Development Research Centre (IDRC), United Nations Environmental Programme (UNEP), *The Local Agenda Planning Guide. An Introduction to Sustainable Development Planning*, ICLEI, Canada, 1996, p.19, διαθέσιμο και στην ηλεκτρ. δ/ση: http://www.idrc.ca/en/ev-137785-201-1-DO_TOPIC.html (προσπελάστηκε 29/07/2010).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

Η Πρόκληση της Βιώσιμης Ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο. Σχηματική απεικόνιση.

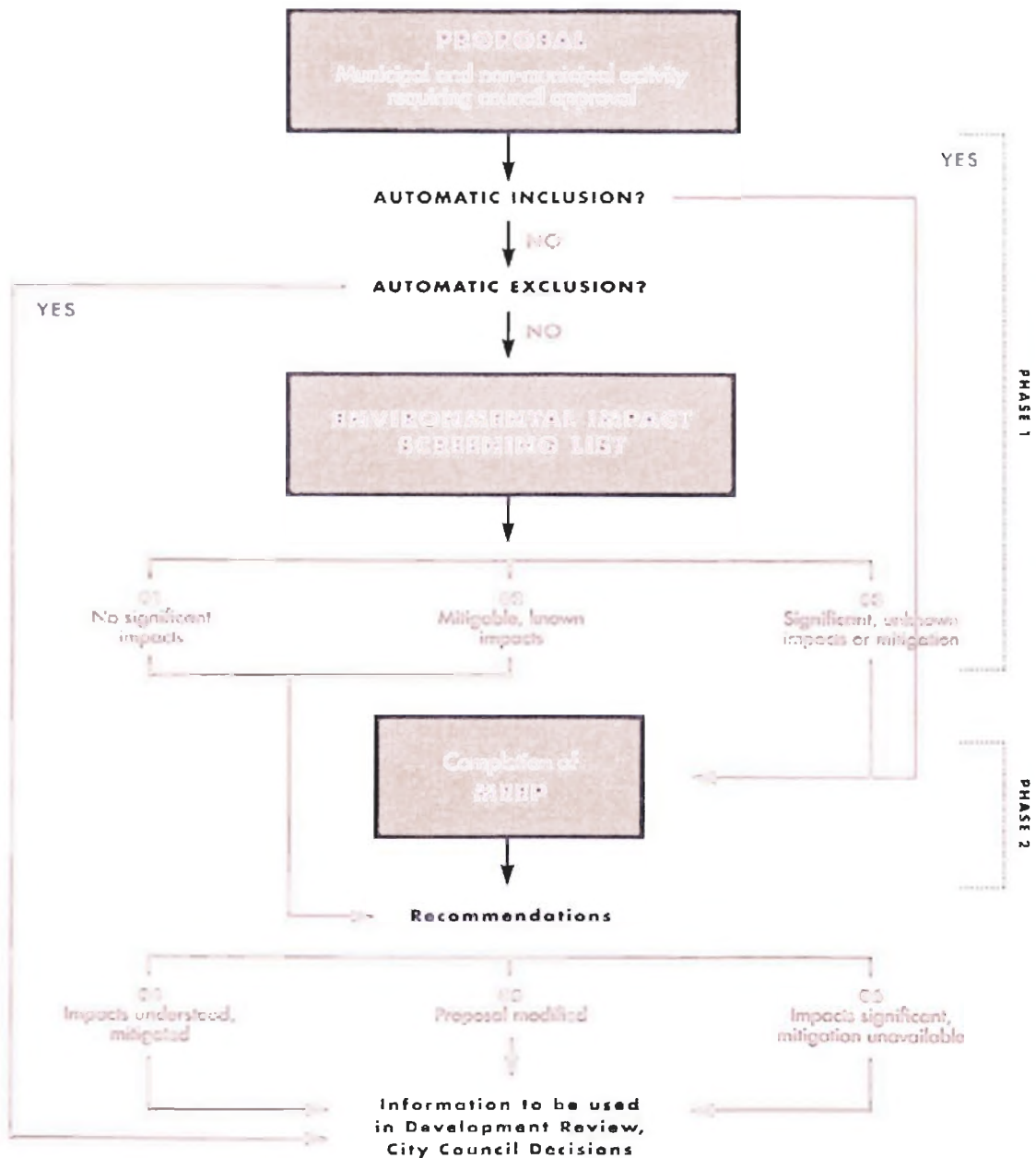
The Sustainable Development Challenge at the Local Level.

Πηγή: ICLEI, International Development Research Centre (IDRC), United Nations Environmental Programme (UNEP), The Local Agenda Planning Guide. An Introduction to Sustainable Development Planning, ICLEI, Canada, 1996, p.13, διαθέσιμο και στην ηλεκτρ. δ/ση: http://www.idrc.ca/en/ev-137785-201-1-DO_TOPIC.html (προσπελάστηκε 29/07/2010).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5

Η Πόλη της Οτάβα-Καναδά. Δημοτική Διαδικασία Περιβαλλοντικής Εκτίμησης (CITY OF OTTAWA-Municipal Environmental Evaluation Process /MEEP).

Πηγή: ICLEI, International Development Research Centre (IDRC), United Nations Environmental Programme (UNEP), The Local Agenda Planning Guide. An Introduction to Sustainable Development Planning, ICLEI, Canada, 1996, p.153, διαθέσιμο και στην ηλεκτρ. δ/ση: http://www.idrc.ca/en/ev-137785-201-1-DO_TOPIC.html (προσπελάστηκε 29/07/2010).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6

«25 Έτη Πόλεων και Κοινοπόλεων: Περίληψη ορισμένων αλλαγών».

Η έννοια του αστικού προγραμματισμού έχει αλλάξει σε σημαντικό βαθμό κατά τη διάρκεια των τελευταίων 25 ετών. Αντικατοπτρίζεται στις όλο και περισσότερο σύνθετες περιβαλλοντικές και αναπτυξιακές προκλήσεις εντός του αστικού περιβάλλοντος.

Από: "Πόλη κήπων"	Σε: "Εσωτερική πόλη"
Από: "Επέκταση της Νέας Ανάπτυξης"	Σε: "Συντήρηση και ανανέωση"
Από: "Την αύξηση του πληθυσμού και της απασχόλησης"	Σε: "Σταθερότητα, αλλαγές στην κοινωνική δομή και στην κατανόησή μας του μέλλοντος της εργασίας"
Από: "Απλουστευτική έννοια του προγραμματισμού ως διευρυμένη αρχιτεκτονική"	Σε: "Η κατανόηση της Πόλης ως ενός κοινωνικού και οικονομικού συστήματος"
Από: "Δημιουργώντας και ελέγχοντας ολόκληρα περιβάλλοντα"	Σε: "Αποδοχή της ποικιλομορφίας"
Από: "Προγραμματισμο από επάνω προς τα κάτω "	Σε: "Προγραμματισμό από κάτω προς τα πάνω "
Από: "Διαχωρισμός των χρήσεων γης για λόγους υγείας"	Σε: "Σύνθεση χρήσεων που να ανταποκρίνεται στην κοινωνική ποικιλομορφία"
Από: "Ποσοτικές μέθοδοι"	Σε: "Ποιοτικές μέθοδοι"

Από: "Η αναζήτηση των συναρπαστικών αλλά απλοϊκών νέων εικόνων"	Σε: "Η ανακάλυψη της υπακοής στην υπάρχουσα ποικιλομορφία"
Από: "Βιομηχανική τεχνολογία"	Σε: "Ηλεκτρονική τεχνολογία"
Από: "Φτηνή ενέργεια"	Σε: "Ακριβή τεχνολογία"
Από: "Κεντρικά συστήματα"	Σε: "Αναζήτηση μεθόδων και συστημάτων για διοικητική αποκέντρωση"
Από: "Ο Δήμος παρέχει τις υπηρεσίες"	Σε: "Ο Δήμος ενεργεί ως πολιτικός διαμεσολαβητής."
Από: "Αστική διακυβέρνηση που δεν δίνει ιδιαίτερο βάρος στην μετρήσιμη επιτυχία."	Σε: "Δημοτικό μάρκετινγκ, με σύνθημα: Επενδύστε στην επιτυχία "

Πηγή: Επεξεργασία, βάσει στοιχείων από: *Derek Lyddon in Cities, November 1989*, <http://www.gdrc.org/uem/25-years.html> (προσπελάστηκε 19/08/2010).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7

Η ελληνική πραγματικότητα. Συνοπτικές προσεγγίσεις για την εφαρμογή της Τοπικής Agenda 21 στις ελληνικές πόλεις, με ιδιαίτερη έμφαση στον νησιωτικό χώρο.

«Το Ελληνικό Δίκτυο Συνεργασίας για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη Παράκτιων και Νησιωτικών Περιοχών.

Στις 10-13 Ιουνίου 2005 πραγματοποιήθηκε στη Σίφνο διεθνές συμπόσιο με θέμα «Εργαλεία και τεχνικές συμμετοχικού σχεδιασμού για τη βιώσιμη ανάπτυξη νησιωτικών και παράκτιων περιοχών». Το συμπόσιο αποτέλεσε μέρος των δραστηριοτήτων του διεθνούς προγράμματος INTERREG Coastal Practice Network (Δίκτυο Παράκτιας Πρακτικής-COPRANET). Τα κύρια αντικείμενα με τα οποία ασχολείται το Coastal Practice Network είναι:

- Ο βιώσιμος τουρισμός
- Η διάβρωση των ακτών
- Η πρόληψη και αντιμετώπιση κινδύνων και φυσικών καταστροφών
- Ο σχεδιασμός, χάραξη και υλοποίηση πολιτικών και πιλοτικών δράσεων με την ενεργή συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών. Στόχος του Coastal Practice Network είναι μέσω της ανταλλαγής καλών πρακτικών και εμπειριών να αναπτύξει πρακτικά εργαλεία για τη τοπική αυτοδιοίκηση και άλλους τοπικούς φορείς και στελέχη που ασχολούνται με αναπτυξιακά και διαχειριστικά ζητήματα στη παράκτια ζώνη ούτως ώστε:

• να αντιμετωπίσουν με αποτελεσματικό και συνεργατικό τρόπο τις προκλήσεις που ανακύπτουν.

• να διασφαλίσουν τη ποιότητα των παράκτιων περιοχών τους και

• να προωθήσουν μακροπρόθεσμα τη βιώσιμη ανάπτυξη των παράκτιων και νησιωτικών κοινωνιών.

Την τελευταία ημέρα του συμποσίου πραγματοποιήθηκε στον ίδιο χώρο η ιδρυτική συνέλευση του Ελληνικού Δικτύου Συνεργασίας για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη Παράκτιων και Νησιωτικών Περιοχών, στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι τοπικών αυτοδιοικήσεων, πανεπιστημίων, ΜΚΟ, τοπικών συλλόγων και άλλων φορέων. Ιδρυτικά μέλη του Ελληνικού Δικτύου Συνεργασίας για τη Βιώσιμη

Ανάπτυξη Παράκτιων και Νησιωτικών Περιοχών είναι οι δήμοι Αίγινας, Ελευσίνας, Μήλου, Οινιάδων, Σαμοθράκης, Σίφνου και Χερσονήσου, καθώς και η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κυκλάδων. Μετέχουν επίσης, το Δίκτυο ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ SOS, το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση Ελλάδας (WWF), ο Μεσογειακός Σύνδεσμος για τη Σωτηρία των Θαλάσσιων Χελωνών (MEDASSET) και το Μεσογειακό Γραφείο Πληροφόρησης (MIO-ECSDE). Επίσης, ενδιαφέρον για να συμμετάσχουν στο Δίκτυο έχουν εκφράσει και οι ΤΕΔΚ Κυκλάδων και Βορείου Αιγαίου.

Το Ελληνικό Δίκτυο Συνεργασίας για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη Παράκτιων και Νησιωτικών Περιοχών αποσκοπεί στην διάδοση του μακροπρόθεσμου σχεδιασμού, στη βάση των αρχών της πρόληψης και της αειφορίας, για την αντιμετώπιση των πιέσεων που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές παράκτιες περιοχές, λόγω της υπερσυσσώρευσης πληθυσμού και ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Στο πλαίσιο του Ελληνικού Δικτύου Συνεργασίας για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη Παράκτιων και Νησιωτικών Περιοχών δίνεται ιδιαίτερη έμφαση, εκτός από την ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας:

- ✚ στην υποστήριξη δράσεων βιώσιμης ανάπτυξης σε συνεργασία με τοπικούς φορείς κάθε περιοχής (βιώσιμες μορφές τουρισμού, διαχείριση προστατευόμενων περιοχών και οικο-ανάπτυξη, κατάρτιση για τα «πράσινα» επαγγέλματα, αποκατάσταση υποβαθμισμένων περιοχών, κα),
- ✚ στην προώθηση ολοκληρωμένων προγραμμάτων συμμετοχικών διαδικασιών διαβούλευσης, εθελοντικής δράσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης,
- ✚ στην προώθηση καλών πρακτικών διατήρησης του φυσικού πλούτου των παράκτιων περιοχών,
- ✚ στη συνεργασία με ανάλογα ευρωπαϊκά δίκτυα και φορείς.

Το Δίκτυο Αειφορικών Νήσων Αιγαίου «ΔΑΦΝΗ».

Η σύσταση του Δικτύου Αειφορικών Νήσων Αιγαίου, με την επωνυμία «ΔΑΦΝΗ», πραγματοποιήθηκε στις 25 Οκτωβρίου 2005 στην Αθήνα. Συνδιοργανωτές και εμπνευστές της ιδρυτικής συνάντησης, η οποία είχε τεθεί υπό την αιγίδα της ΚΕΔΚΕ και του Συνδέσμου Νησιωτικών Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδας, ήταν το Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, το Διεπιστημονικό Ινστιτούτο

Περιβαλλοντικών Ερευνών (ΔΙΠΕ) και ο δήμος Ιητών. Η ιδέα δημιουργίας του δικτύου βασίστηκε σε παλαιότερο ερευνητικό πρόγραμμα του ΕΜΠ, το οποίο αφορούσε στη θεωρητική ανάπτυξη της έννοιας της αειφορίας για τα νησιά του Αιγαίου, στη δημιουργία ενός δικτύου νησιών που θα υλοποιούσε την αειφορία και στην πειραματική πρόταση εφαρμογής του στη Νάξο.

Το Δίκτυο Αειφορικών Νήσων «ΔΑΦΝΗ» στοχεύει στη σταδιακή εφαρμογή της ολοκληρωμένης αειφόρου ανάπτυξης στα νησιά του Αιγαίου και συνδέεται άμεσα με την ήπια ανάπτυξη των νησιών, με τον προγραμματισμό βασικών έργων υποδομής στο νησιωτικό χώρο, όπου η περιβαλλοντική συνιστώσα θα είναι ουσιαστική, και με τους βασικούς στόχους αποκέντρωσης και περιφερειακής ανάπτυξης, που έχουν τεθεί με την στήριξη των όρων της αειφορίας σε υπερτοπικό επίπεδο.

Ειδικότερα, σύμφωνα με την ιδρυτική διακήρυξη, η δημιουργία του δικτύου ΔΑΦΝΗ Αιγαίου:

1. Συμβάλλει στη διατήρηση και προστασία του αιγαιοπελαγίτικου περιβάλλοντος, το οποίο αποτελεί βασικό οικονομικό πόρο σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.
2. Προωθεί την ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη, τη διεύρυνση του κράτους πρόνοιας και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο.
3. Ενδυναμώνει το ρόλο της τοπικής κοινωνίας και της αυτοδιοίκησης των νησιών, δημιουργώντας τη βάση για τη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων που αφορούν την οικονομική ανάπτυξη, την προστασία του περιβάλλοντος και τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής τους.
4. Διαμορφώνει, μέσα από το διπλό σύστημα στοχοθετήσεων και ελέγχων, τις προϋποθέσεις για υγιή ανταγωνισμό μεταξύ των νησιών εκείνων που στοχεύουν στην πιστοποίηση της ποιότητας.
5. Δημιουργεί τη βάση για επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ των νησιών του Αιγαίου σε θέματα που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, την πολιτιστική κληρονομιά και την ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων. Η συμμετοχή των νησιών στο δίκτυο είναι εθελοντική και συνίσταται:

- ☒ Στην εξέταση της κατάστασης του περιβάλλοντος σε κάθε νησί, με σκοπό τον εντοπισμό των πιέσεων που υφίσταται και τον καθορισμό προτεραιοτήτων και δράσεων για την εξομάλυνσή τους.
- ☒ Στον καθορισμό ενός κοινά αποδεκτού χρονοδιαγράμματος δράσεων.
- ☒ Σε ένα σύστημα περιοδικών ελέγχων.
- ☒ Στην πιστοποίηση της εφαρμογής του προ-γράμματος και της επίτευξης των στόχων.

Επίσης, συνοπτικά η εξέταση και η ένταξη των νησιών στο δίκτυο περιλαμβάνει τα ακόλουθα βασικά στάδια:

1. Συλλογή των διαθέσιμων στοιχείων που περιγράφουν την κατάσταση και τις τάσεις που επικρατούν σε κάθε εξεταζόμενο νησί και αφορούν στις βασικές παραμέτρους αειφορίας, όπως αυτές έχουν καθοριστεί από τη γενική θεωρητική προσέγγιση.
2. Οριστικοποίηση των αναγκαίων προϋποθέσεων και δράσεων για την αειφόρο ανάπτυξη του νησιού και καθορισμός των προτεραιοτήτων μετά από ενημέρωση και διάλογο με τους κατοίκους και τους τοπικούς φορείς του νησιού.
3. Κατάρτιση χρονοδιαγράμματος υλοποίησης των προτεινόμενων δράσεων. Το χρονοδιάγραμμα αυτό θα αποτελεί και τη βάση για την παρακολούθηση της πορείας του κάθε νησιού κατά τη λειτουργία του δικτύου και θα μπορεί να επικαιροποιείται ανάλογα με τις συνθήκες

Ενώ, τα διαδικαστικά βήματα για τη συμμετοχή στο δίκτυο περιλαμβάνουν τη συμμετοχή στο δίκτυο με την ιδιότητα του υποψήφιου μέλους. Μετά την παρέλευση τριμήνου το υποψήφιο μέλος καταθέτει συνοπτική έκθεση για την υπάρχουσα κατάσταση με βάση τις προδιαγραφές που θέτει ο εκάστοτε Σύμβουλος Διαχείρισης. Στο επόμενο τρίμηνο το υποψήφιο μέλος με τη βοήθεια του Συμβούλου Διαχείρισης εγκαθιστά Σύστημα Παρακολούθησης των Δεικτών της Αειφορίας και θέτει στόχους για την επόμενη πενταετία, κλιμακούμενους σε ετήσια βάση. Μετά από έλεγχο που διεξάγει ο Φορέας Αξιολόγησης, το υποψήφιο μέλος γίνεται δόκιμο μέλος και εισέρχεται στη διαδικασία της αξιολόγησης. Η απόδοση του σήματος

αιφορίας ΔΑΦΝΗ, παρέχεται μετά την παρέλευση έτους από την πιστοποίηση της καταλληλότητας του νησιού ως δόκιμου μέλους, οπότε το νησί αποκτά τον χαρακτηρισμό του κανονικού μέλους. Ο Φορέας Αξιολόγησης πραγματοποιεί περιοδικούς ελέγχους και ανανεώνει (ή όχι) την ιδιότητα του κανονικού μέλους και τη διατήρηση του σήματος σε ετήσια βάση.

Η λειτουργία του δικτύου αφορά στην παρακολούθηση τήρησης των δεσμεύσεων που προέκυψαν με την ένταξη του νησιού στο δίκτυο. Επίσης, περιλαμβάνει την ανάπτυξη διαύλου επικοινωνίας τόσο μεταξύ των μελών του δικτύου, όσο και με άλλους φορείς του εξωτερικού για ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειρίας σχετικό με τη βιώσιμη ανάπτυξη και την εφαρμογή των βασικών αρχών της αιφορίας. Η δομή του δικτύου περιλαμβάνει τη Γενική Συνέλευση αποτελούμενη από εκπροσώπους των νησιών – μελών του δικτύου, ένα ευέλικτο και ολιγομελές Διοικητικό Συμβούλιο, την Εκτελεστική Γραμματεία με το απαραίτητο προσωπικό, τον Σύμβουλο Διαχείρισης, ο οποίος είναι υπεύθυνος για την επιστημονική και τεχνική στήριξη του δικτύου και των μελών του, την επεξεργασία των προτάσεων οριζόντιου χαρακτήρα, την σύνταξη εισηγήσεων προς τη Γενική Συνέλευση και την εν γένει παρακολούθηση της λειτουργίας του δικτύου, τον Φορέα Αξιολόγησης (ΕΜΠ) ο οποίος αποφασίζει για την ένταξη των νησιών στο δίκτυο με βάση συγκεκριμένα κριτήρια, τα Σημεία Επαφής (focal points) σε κάθε νησί. Η έδρα της Εκτελεστικής Γραμματείας βρίσκεται στο δήμο Ιητών.

Η συμμετοχή στο Δίκτυο διαμορφώνει όρους και προϋποθέσεις για μια αιφορικού τύπου ανάπτυξη στον ευαίσθητο χώρο του Αιγαίου, η οποία μακροπρόθεσμα θα οδηγήσει σε πιο βιώσιμες λύσεις, ιδιαίτερα στον τομέα του τουρισμού. Όσον αφορά στην αξιολόγηση της μέχρι τώρα πορείας του Δικτύου, είναι ίσως πρόωρη, μιας και το Δίκτυο, το οποίο έλαβε τη μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρίας, μόλις πρόσφατα (15/4/06) επικύρωσε το καταστατικό του. Ωστόσο, η μέχρι τώρα συμμετοχή 26 νησιωτικών δήμων και κοινοτήτων νησιών των Κυκλάδων, των Δωδεκανήσων, των Σποράδων, του Σαρωνικού και του Β. Αιγαίου στο Δίκτυο ήδη προδιαγράφει μια δυναμική, η οποία αναμένεται να λειτουργήσει θετικά στη σταδιακή εφαρμογή της ολοκληρωμένης αιφόρου ανάπτυξης στα νησιά του Αιγαίου, εστιασμένης στην άμεση συμμετοχή των νησιωτικών κοινωνιών.

Η εφαρμογή του προγράμματος «Τοπικοί περιβαλλοντικοί χάρτες» στην Ερμούπολη.

Ο δήμος Ερμούπολης συμμετείχε μεταξύ 1994 και 1995 μαζί με το δήμο Λαυρίου στο πρόγραμμα «Τοπικοί περιβαλλοντικοί χάρτες», το οποίο υλοποιήθηκε από το Διεθνές Ινστιτούτο για το Αστικό Περιβάλλον, με έδρα το Ντελφτ της Ολλανδίας. Το πρόγραμμα, το οποίο χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από τους 20 συμμετέχοντες ευρωπαϊκούς δήμους, αποσκοπούσε στην εκπόνηση εκ μέρους των τοπικών κοινωνιών ενός Περιβαλλοντικού Καταστατικού Χάρτη, δηλαδή ενός συμβολαίου όλων των τοπικών κοινωνικών ομάδων και φορέων, που περιείχε τις αρχές που θα διέπουν τις δραστηριότητές τους, έτσι ώστε να εναρμονίζονται με τις αντιλήψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αειφόρο ανάπτυξη. Οι διαδικασίες που ακολουθήθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος εντάσσονται, στη φιλοσοφία της Τοπικής Ατζέντα 21, χωρίς ωστόσο να τη συνιστούν καθ' ολοκληρία.

Ο Τοπικός Περιβαλλοντικός Χάρτης περιελάμβανε:

- Τη διακήρυξη περιβαλλοντικής πολιτικής εκ μέρους του δήμου Ερμούπολης. Σκοπός της διακήρυξης ήταν να αποτελέσει το πλαίσιο μορφοποίησης λεπτομερέστερων περιβαλλοντικών στόχων καθώς και η πληροφόρηση των τοπικών φορέων αναφορικά με τις περιβαλλοντικές δεσμεύσεις της δημοτικής αρχής.
- Την περιβαλλοντική επισκόπηση. Σκοπός της επισκόπησης ήταν μια αρχική ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης του τοπικού περιβάλλοντος, καθώς και η ανάδειξη των σχέσεων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.
- Το τοπικό σχέδιο δράσης. Αποτελούσε το σημαντικότερο μέρος του Τοπικού Περιβαλλοντικού Χάρτη και αποσκοπούσε στον καθορισμό συγκεκριμένων μέτρων και δραστηριοτήτων εκ μέρους του δήμου και των τοπικών φορέων, προκειμένου να βελτιώσουν τις περιβαλλοντικές τους επιδόσεις.
- Την συστηματική και περιοδική αξιολόγηση του τοπικού σχεδίου δράσης.

Ο Τοπικός Περιβαλλοντικός Χάρτης σχηματίστηκε μέσα από διαδικασίες συζητήσεων στρογγυλής τραπέζης, όπου συμμετείχαν εκπρόσωποι φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης, των δημόσιων υπηρεσιών, των επιστημονικών και

επαγγελματικών ενώσεων και της εκπαίδευσης της Σύρου, υπό το συντονισμό του δήμου Ερμούπολης. Αρχικά καθορίστηκαν οι θεματικές ενότητες και ο αντίστοιχος χωρισμός των συμμετεχόντων σε επιμέρους «στρογγυλές τράπεζες». Στη συνέχεια οι επιμέρους αυτές ομάδες (π.χ οι εμπλεκόμενοι με τα τεχνικά έργα ή σχετικοί με τη βιομηχανία και τις επιχειρήσεις) επεξεργάστηκαν τα περιβαλλοντικά θέματα που τους αφορούσαν και κατόπιν τα πορίσματα της πρώτης φάσης προσήχθησαν σε μια δεύτερη κεντρική συζήτηση, όπου καθορίστηκαν κοινοί στόχοι και προτεραιότητες. Τέλος, οι προτάσεις όλων των επιμέρους ομάδων, μέσα από διαδικασίες ενδεδειγμένης διαβούλευσης, συνέταξαν σε μια καταληκτική συνάντηση, παρουσία εκπροσώπων του Διεθνούς Ινστιτούτου για το Αστικό Περιβάλλον, τον Τοπικό Περιβαλλοντικό Χάρτη της Σύρου. Αξίζει να σημειωθεί ότι εκπρόσωποι του δήμου Ερμούπολης συμμετείχαν το Μάρτιο του 1995, από κοινού με εκπροσώπους των υπολοίπων ευρωπαϊκών πόλεων, που υλοποίησαν το πρόγραμμα, σε συνάντηση εργασίας στη Βενετία, όπου αντάλλαξαν εμπειρίες επί της εφαρμογής του εν λόγω προγράμματος.

Η τοπική κοινωνία, μέσω της συμμετοχής της στο πρόγραμμα, συνειδητοποίησε την ανάγκη διαρκούς εγρήγορσης για την προστασία του περιβάλλοντος και ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής παραμέτρου στον αναπτυξιακό σχεδιασμό του νησιού. Συνειδητοποιήθηκε επίσης η ανάγκη λήψης συναινετικών αποφάσεων, οι οποίες θα προκύπτουν έπειτα από εξαντλητικό κοινωνικό διάλογο, αλλά και αποφασιστικής δράσης, από τη στιγμή που έχουν καθοριστεί από κοινού οι στόχοι που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος. Ωστόσο η περιβαλλοντική διακήρυξη και το τοπικό σχέδιο δράσης δεν υλοποιήθηκαν στα χρόνια που ακολούθησαν, εξαιτίας έλλειψης πολιτικής βούλησης της τοπικής αυτοδιοίκησης, αλλά και αδιαφορίας των τοπικών φορέων.

Πρακτικές βιώσιμης ανάπτυξης στα νησιά της Ίου και της Τήλου

Το έργο «Πρακτικές βιώσιμης ανάπτυξης στα νησιά του Νοτίου Αιγαίου (νήσοι Ίος και Τήλος)» είναι ένα πρόγραμμα για την περιβαλλοντική ενημέρωση και εκπαίδευση και την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, που υλοποιήθηκε κατά το διάστημα από 3-3-2003 (επίσημη έναρξη του προγράμματος) έως 30 Απριλίου 2004. Το πρόγραμμα, το οποίο εντάσσεται στη λογική της Τοπικής Ατζέντα 21 υλοποιήθηκε από το Περιφερειακό Ταμείο Ανάπτυξης Νοτίου Αιγαίου, που ήταν ο

συντονιστής του προγράμματος, σε συνεργασία με τον δήμο Ιητών, το δήμο Τήλου, το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του πανεπιστημίου Αιγαίου, την εταιρεία Πόλις-Διεθνές Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Το έργο συγχρηματοδοτήθηκε από το ΥΠΕΧΩΔΕ, στο πλαίσιο του προγράμματος «Προστασία Περιβάλλοντος και Βιώσιμη Ανάπτυξη» του ΕΤΕΡΠΣ.

Στόχος του έργου ήταν η διερεύνηση και προώθηση των δυνατοτήτων που παρέχει το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον των νησιών του Νοτίου Αιγαίου για ισόρροπη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη με σεβασμό προς το περιβάλλον, μέσα από:

- την ευαισθητοποίηση των παιδιών και ενηλίκων, κατοίκων και επισκεπτών.
- την καλλιέργεια στάσεων συμβατών με την προστασία του περιβάλλοντος.
- την προβολή των έως σήμερα πρωτοβουλιών της τοπικής κοινωνίας και εναλλακτικών μορφών οικονομικής δραστηριότητας προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης.
- την καταγραφή και διάχυση τεχνογνωσίας σχετικά με πρακτικές βιώσιμης ανάπτυξης σε νησιωτικές περιοχές, σε τοπικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο.

Το έργο προέβλεπε δράσεις που πραγματοποιήθηκαν στα νησιά της Ίου και της Τήλου (ενημερωτικές παρεμβάσεις στα σχολεία των δύο νησιών, διαγωνισμός καλλιτεχνικών έργων μαθητών, έκθεση φωτογραφίας και αφίσας, ημερίδες για το πλατύ κοινό), δράσεις που υλοποιήθηκαν μέσω διαδικτύου (δημιουργία ιστοσελίδας, δημόσια συζήτηση μέσω διαδικτύου, δημιουργία φύλλων εργασίας για τους μαθητές και εισαγωγή τους στην ιστοσελίδα του προγράμματος), καθώς και εκδόσεις που διανεμήθηκαν στον ευρύτερο χώρο της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου και αλλού (Οδηγός περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για την Ίο, βιβλίο με θεωρητικά κείμενα για τη βιώσιμη ανάπτυξη και σύνθεση των συμπερασμάτων συζήτησης μέσω διαδικτύου).

Ιδιαίτερης μνείας χρήζει η δράση που αφορούσε στην οργάνωση συζήτησης μέσω διαδικτύου, με στόχο την ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών και η καταγραφή καλών πρακτικών σε θέματα εφαρμογών βιώσιμης ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο και ειδικότερα στις νησιωτικές περιοχές. Η συζήτηση ξεκίνησε το Μάιο του 2003 και έληξε στα μέσα Δεκεμβρίου 2003. Συμμετείχαν δεκάδες άτομα, από όλη την Ελλάδα, που ανήκαν σε διάφορες επαγγελματικές και κοινωνικές ομάδες. Η

συντονίστρια της συζήτησης έστειλε στην ομάδα των ατόμων αυτών, εισαγωγικά κείμενα, για θέματα όπως π.χ. «η έννοια της φέρουσας ικανότητας και τα μικρά νησιά», «δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης: τα οικολογικά αποτυπώματα», «τι είδους ανάπτυξη θέλουμε;». Οι απαντήσεις και παρεμβάσεις στέλνονταν στην ηλεκτρονική διεύθυνση, που δημιουργήθηκε για τις ανάγκες του προγράμματος. Κάθε μήνυμα προς τη διεύθυνση αυτή κοινοποιούνταν σε όλους τους συμμετέχοντες, ενώ τα μηνύματα εντάχθηκαν συγχρόνως στις ιστοσελίδες του προγράμματος.

Η εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντα 21 στο δήμο Καλλιθέας Ρόδου

Ο δήμος Καλλιθέας Ρόδου με πληθυσμό 10.000 κατοίκους, σήμερα φιλοξενεί το ένα τρίτο σχεδόν της τουριστικής κίνησης του νησιού. Ο δήμος από το 1999 βρίσκεται σε μια διαδικασία ενσωμάτωσης της έννοιας της αειφορίας στις πολιτικές του και στηρίζει ενεργά περιβαλλοντικές, κοινωνικές, διακρατικές, διαπεριφερειακές πρωτοβουλίες στον χώρο ευθύνης του. Είναι ο μόνος δήμος στα Δωδεκάνησα που ξεκίνησε την εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντας 21 και είναι πλήρες μέλος του ICLEI. Το 1998 παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στο Δημοτικό Συμβούλιο πρόταση εφαρμογής της Τοπικής Ατζέντας 21 και στη συνέχεια ο δήμος μέσω των υπηρεσιών του σχεδίασε και υλοποίησε διάφορες πρωτοβουλίες με στόχο την ολοκληρωμένη και αειφόρο ανάπτυξη.

Το πρόγραμμα LASALA (Local Authorities Self-Assessment of Local Agenda 21), το οποίο υλοποιείται από το 2000, είναι ένα εργαλείο για την βαθμολόγηση της προόδου του δήμου Καλλιθέας, όσον αφορά στην πορεία προς την αειφορία και χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το πρόγραμμα έχει τους εξής κύριους στόχους:

- Να δημιουργήσει ένα σώμα (Forum) όπου οι τοπικοί φορείς συζητούν θέματα τοπικής ανάπτυξης.
- Να αναδείξει τους τρόπους που η αειφόρος ανάπτυξη εφαρμόζεται στο δήμο.
- Να προσδιορίσει την επιτυχία των μεθόδων που χρησιμοποιούνται
- Να αναδείξει τα διαφορετικά περιβαλλοντικά προβλήματα και τις λύσεις σε κάθε δήμο.
- Να προσδιορίσει τα εμπόδια που συναντούν στην υλοποίηση αειφορικών πρακτικών.

Το πρόγραμμα LANE (Local Agenda Network for Employment), το οποίο υλοποιείται από το 2001, υιοθετεί τη μεθοδολογία της Τοπικής Ατζέντα 21, προκειμένου να συνδέσει την τοπική δράση για την απασχόληση με την ενδυνάμωση της αναπτυξιακής πολιτικής. Το εν λόγω πρόγραμμα σκοπεύει στο να δημιουργήσουν οι έξι ευρωπαϊκές πόλεις-εταίροι ένα τοπικό σχέδιο δράσης για την απασχόληση.

Το Μάρτιο του 2002 εννέα ευρωπαϊκοί δήμοι, συμπεριλαμβανομένου και του δήμου Καλλιθέας συνεργάστηκαν πιλοτικά για να αναπτύξουν το σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης Eco-BUDGET (Eco-BUDGET pilot project for Local Authorities steering to local sustainability) στην περιοχή τους με χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση, στο πλαίσιο του προγράμματος LIFE-Περιβάλλον. Ο στόχος του προγράμματος Eco-BUDGET είναι να υποστηρίξει την υλοποίηση πρακτικών προστασίας του περιβάλλοντος, ο οποίος πραγματοποιείται με τη δημιουργία ενός «οικο-προϋπολογισμού» όπου μετρούνται, ελέγχονται, προγραμματίζονται και βελτιώνονται οι διάφορες χρήσεις των φυσικών πόρων κάθε περιοχής. Το Eco-BUDGET χρησιμοποιεί 16 δείκτες για την μέτρηση της κατάστασης των διαφόρων περιβαλλοντικών πόρων και προσφέρει το απαραίτητο πλαίσιο για την διαχείριση των περιβαλλοντικών πόρων και για την μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων στο σύνολο την εδαφικού χώρου που διοικεί ο ΟΤΑ. Η ολιστική προσέγγιση του καινοτόμου συστήματος/εργαλείου οικο-προϋπολογισμού (EcoBUDGET) προσφέρει νέες δυνατότητες στην δημοτική αρχή για μια ολοκληρωμένη διαχείριση των πόρων στην περιοχή ευθύνης της και προσφέρει παράλληλα μια πλατφόρμα διαλόγου μεταξύ πολιτών, διοίκησης και πολιτικών.

Η Ελλάδα μέχρι σήμερα έκανε αποσπασματικά βήματα σε ό,τι αφορά στην εκπλήρωση των υποχρεώσεών της, που πηγάζουν από τη Διάσκεψη του Ρίο. Παρ' όλο που η χώρα μας περιλαμβάνεται στα συμβαλλόμενα μέρη, οι ελληνικές κυβερνήσεις αντιμετώπιζαν με επιφύλαξη την προστασία του περιβάλλοντος. Το ελληνικό πολιτικο-διοικητικό σύστημα δεν είναι ικανό να παράγει και ιδίως να εφαρμόσει μια λιγότερο ή περισσότερο συνεκτική περιβαλλοντική πολιτική, λόγω της ελλειμματικής ρυθμιστικής του ικανότητας και της αδυναμίας σύγκρουσης με περισσότερο ή λιγότερο ισχυρά οικονομικά συμφέροντα. Η εκμετάλλευση φυσικών

πόρων στο όνομα της «ανάπτυξης» προχωρεί ανεξέλεγκτα και ο προγραμματισμός των έργων «εκ των άνω» οδηγεί στην επιμονή των ευαισθητοποιημένων πολιτών να συμμετάσχουν ενεργά στο σχεδιασμό ανάπτυξης των περιοχών τους.

Η χώρα μας έχει καθυστερήσει και στην εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντα 21, αν κρίνουμε από τον μικρό αριθμό δήμων που την έχουν εφαρμόσει ως τώρα (Για να γίνει σαφέστερη η υστέρηση της χώρας μας, σύμφωνα με στοιχεία του 1998, μόνο δύο δήμοι (Αμαρουσίου και Χαλανδρίου) επί συνόλου 1000 εφαρμόζαν την Τοπική Ατζέντα 21 στο πλαίσιο του προγράμματος LIFE.), τη στιγμή που εκατοντάδες πόλεις στην ΕΕ έχουν ήδη προχωρήσει σε εμβάθυνση των πρωτοβουλιών και των μέτρων που αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής.

Ειδικότερα όσον αφορά στην ανάπτυξη των νησιών, δεν υφίσταται -εκ μέρους των ελληνικών κυβερνήσεων- μια εξειδικευμένη και συνεκτική νησιωτική πολιτική κατά παράβαση του Συντάγματος (άρθρο 101), ενώ και οι τοπικές κοινωνίες δε δείχνουν διατεθειμένες να ακολουθήσουν ένα άλλο μοντέλο ανάπτυξης. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις έντονες επιφυλάξεις των εκπροσώπων φορέων της Πάρου, κατά τη διάρκεια της διαβούλευσης, που αφορούσε στην ανάπτυξη προσχεδίου Τοπικής Ατζέντα 21, οι οποίοι θεωρούσαν ότι η αειφορική ανάπτυξη αποτελεί μια περισσότερο δεοντολογική φόρμουλα του τι θα έπρεπε να γίνει, που δύσκολα όμως μπορεί να υλοποιηθεί στο συγκεκριμένο νησί. Ο βασικός λόγος αυτής της δυσκολίας διατεινόταν ότι είναι η υπερίσχυση του ατομικού συμφέροντος έναντι του συλλογικού, πολλοί μάλιστα δε δίστασαν να υποστηρίξουν ότι οι συμμετοχικές διαδικασίες είναι ουσιαστικά ανεφάρμοστες.

Αν στις παραπάνω επιφυλάξεις των εκπροσώπων φορέων των νησιωτικών κοινωνιών προσθέσουμε τη διαχειριστική και συνήθως κοντόφθαλμη οπτική της τοπικής αυτοδιοίκησης, την υποβάθμιση των κινδύνων που εγκυμονεί η άναρχη ανάπτυξη και τη χαμηλή ιεράρχηση της περιβαλλοντικής προστασίας, την απουσία διαβούλευσης που αφορά στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση της τοπικής ανάπτυξης, τη συγκρουσιακή λογική που διέπει συχνά τη δράση τοπικών οικολογικών οργανώσεων, συμπληρώνεται το παζλ των δυσχερειών που έχει να αντιμετωπίσει μια πιθανή εφαρμογή Τοπικής Ατζέντα 21 στα νησιά.

Το παραδοσιακό κυβερνητικό πλαίσιο στην Ελλάδα (κρατικοί θεσμοί, νομοθεσία) δεν επαρκεί για να διαχειριστεί τα πολύπλοκα περιβαλλοντικά προβλήματα. Η τάση που επικρατεί διεθνώς είναι ότι τα κράτη μεταβιβάζουν μέρος των εξουσιών και των αρμοδιοτήτων τους προς την τοπική αυτοδιοίκηση και τις μη κυβερνητικές περιβαλλοντικές οργανώσεις. Στη χώρα μας η κρίση της πολιτικής, που πολύ συχνά συνδέεται με την κρίση των θεσμών της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, καθιστά επίκαιρο και κρίσιμο το ζήτημα της εισαγωγής νέων και της ενίσχυσης και ενεργοποίησης υφιστάμενων, αλλά ανενεργών, θεσμών άμεσης δημοκρατίας.

Στη συζήτηση που γίνεται στις μέρες μας για τη συνταγματική αναθεώρηση γίνεται λόγος-εκ μέρους των κομμάτων-για ενίσχυση της συμμετοχικής δημοκρατίας και για ενθάρρυνση της κοινωνίας των πολιτών, ενώ βρίσκεται σε εξέλιξη καμπάνια δεκάδων ελληνικών ΜΚΟ για συνταγματική κατοχύρωση της δράσης των ΜΚΟ. Επίσης στο νέο Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων και ειδικότερα στο άρθρο 214 αναφέρεται ρητά ότι «οι δημοτικές αρχές προωθούν τη λαϊκή συμμετοχή στις τοπικές υποθέσεις, την ευαισθητοποίηση και οργάνωση των δημοτών για την έρευνα, εντοπισμό, καταγραφή και επίλυση των τοπικών προβλημάτων» και «διαβουλεύονται με τους κατοίκους, τους συλλογικούς κοινωνικούς φορείς και τις ενδιαφερόμενες ομάδες πληθυσμού τόσο κατά την προεργασία των προγραμμάτων δράσης και κανονιστικών πράξεων, όσο και κατά τη λήψη αποφάσεων γενικού ενδιαφέροντος». Στο άρθρο 215 γίνεται λόγος για το δικαίωμα των δημοτών στην πληροφόρηση και στην ενεργό συμμετοχή τους στην «προαγωγή των τοπικών υποθέσεων», ενώ στο άρθρο 217 προβλέπεται η διεξαγωγή τοπικών δημοψηφισμάτων. Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι το θεσμικό πλαίσιο τείνει να εκσυγχρονιστεί στην κατεύθυνση ενίσχυσης δημοκρατικών διαδικασιών και ενδυνάμωσης της κοινωνίας των πολιτών, γεγονός που αντικειμενικά διευκολύνει τη δρομολόγηση εφαρμογής σχεδίων βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης.

Είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό επίσης το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια πυκνώνουν οι πρωτοβουλίες πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και μη κυβερνητικών οργανώσεων, οι οποίες στοχεύουν στην αειφορική διαχείριση των ελληνικών νησιών, μέσω της ευαισθητοποίησης και συμμετοχής των τοπικών κοινωνιών. Η ήδη αποκτηθείσα πείρα νησιωτικών δήμων,

που είτε έχουν εφαρμόσει ευρωπαϊκά προγράμματα, που αφορούν στη βιώσιμη ανάπτυξη και εντάσσονται στην λογική της Τοπικής Ατζέντα 21 (Ερμούπολη), είτε έχουν εφαρμόσει την Τοπική Ατζέντα 21 (Καλλιθέα Ρόδου), είτε έχουν αναπτύξει-έστω και εξωγενώς- με συμμετοχικές διαδικασίες προσχέδιο Τοπικής Ατζέντα 21 είναι πολύτιμη. Αυτό που επείγει σήμερα είναι η άμεση επεξεργασία σχεδίων βιώσιμης ανάπτυξης για τα νησιά καθώς και η δικτύωσή τους σε περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, προκειμένου να τεθούν ενδογενώς οι βάσεις της αειφορίας στην πράξη από τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους : τους κατοίκους των νησιών, οι οποίοι φέρουν σημαντικό μερίδιο συνευθύνης στη διαμόρφωση ενός βιώσιμου σχεδίου για το μέλλον.

Συμπερασματικά, θεωρούμε ότι κανένα μοντέλο διαχείρισης δεν μπορεί να επιφέρει τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα αν σχεδιάζεται, αποφασίζεται και υλοποιείται από ένα στενό κύκλο ληπτών αποφάσεων, στους οποίους περιλαμβάνονται μόνο οι κυβερνητικοί φορείς, οι εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης και ειδικοί εμπειρογνώμονες. Η αειφορική ανάπτυξη των νησιωτικών περιοχών προϋποθέτει το σχεδιασμό και την υιοθέτηση τοπικών σχεδίων ολοκληρωμένης διαχείρισης, βασισμένων στις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής, και η επιτυχία της εξαρτάται από την συντονισμένη δράση σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, κυρίως μέσω της πληροφόρησης, της ευαισθητοποίησης, της εκπαίδευσης και της ενεργού συμμετοχής του κοινού, στο πλαίσιο συμμετοχικών διαδικασιών και ενδυνάμωσης της κοινωνίας των πολιτών. Είναι σαφές ότι δεν υπάρχουν έτοιμες συνταγές για την εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντα 21 σε νησιωτικές περιοχές. Μαθαίνουμε να συμμετέχουμε μόνον όταν συμμετάσχουμε, καθώς, όπως υπογραμμίζει εύστοχα ο D. Held (2004), «η μουσική του μέλλοντος μπορεί να συντεθεί μόνο στην πράξη» .

Πηγή: Απόσπασμα από: Χατζηπαρασκευαΐδης, Α., Βιώσιμη Ανάπτυξη: Εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντας 21, του Ευαισθητοποίηση τοπικών αρχών, φορέων και πολιτών μέσα από την εφαρμογή Local Agenda 21 με στόχο την χάραξη αποτελεσματικότερης περιβαλλοντικής πολιτικής. Υπάρχουσες πρωτοβουλίες σε νησιωτικές περιοχές, διαθέσιμο στο *ΕΥΠΛΟΙΑ*, Ηλεκτρονικό Περιοδικό Δικτύου Αιγαίου, διαθέσιμο στο: <http://old.eyploia.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=1321> (προσπελάστηκε 27/08/2010).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 8

Ο ρόλος των ΜΚΟ

Role of NGOs and other 'major groups'

NGOs and 'major groups' have a critical part to play in Agenda 21 activities, by contributing ideas and spreading knowledge and involvement. Widespread NGO participation prior to and during the Rio conference greatly helped disseminate knowledge of Agenda 21. Agenda 21 activities have led many organizations to broaden their involvement and develop linkages between the environment, development and social justice. The most active bodies have included adult education associations, environmentalist, development co-operation and solidarity organizations, church organizations and - at both national and regional levels - associations of local authorities.

The major groups identified by Agenda 21 as being critical in its implementation include: indigenous people, women, youth, workers, farmers, local governments, the scientific community, business and industry, and NGOs

---

Take responsibility; make decisions and take action. Work with others; seek partnerships across usual boundaries. Work with nature; make decisions which result in products and systems which last longer, meet different purposes to reflect changing circumstances, reduce waste and use renewable materials. Pay the real price; take into account impacts on people and environment as well as financial costs and benefits in all decisions. Promote equity; reduce inequality of opportunity for education, quality of life, wealth, space, status and physical resources. Use the precautionary principle; do not take irreversible action if the consequences are not fully known.

Managing Cheltenham's Environment

NGO activities in partnership with national and local governments

NGO roles focussing national and local governments are usually as an observer, partner and/or implementor

- collating and packaging baseline information
- monitoring and evaluating governmental action
- participation in planning and developing LA21 plans
- participation in operationalizing LA21
- researching, formulating, recommending and supporting public policies on the environment. Includes proposing alternative policies, scenario building etc.
- lobbying political parties and politicians for policy/programme/project implementation

NGO activities in partnership with local communities

- NGO activities directed at local communities are usually information based (eg., publications, hearings, newsletters) or activity based (eg: tree planting, recycling fairs, workshops).
- activities, passive and active, aimed at environmental awareness building
- informing the public of the effects of their lifestyles on local environments
- education, training, and other interactive initiatives in increasing knowledge on the local / global environments
- publications, bulletins, checklists, guidelines, etc.
- demonstration/pilot programmes and projects
- influencing media: newspapers, TV, radio etc.

NGO activities in partnership with other NGOs

- sharing of information, best practices
- supporting and collaborating with each other in operationalizing LA21
- creating networks for capacity building
- technology and policy research
- creating and maintaining databases on publications, activities, organizations etc.

ΠΗΓΗ: <http://www.gdrc.org/uem/la21/ngos.html>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 9

ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΤΩΝ ΔΗΜΑΡΧΩΝ

Το «Σύμφωνο των Δημάρχων» είναι μία φιλόδοξη πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που δίνει το προβάδισμα σε πρωτοπόρους δήμους της Ευρώπης για την άμβλυνση των κλιματικών αλλαγών μέσω της εφαρμογής των έξυπνων τοπικών στρατηγικών αειφόρου ενέργειας που δημιουργούν μόνιμες θέσεις εργασίας και αυξάνουν την ποιότητα ζωής των δημοτών. Οι συμμετέχοντες δήμοι δεσμεύονται επίσης να προχωρήσουν μείωση των εκπομπών CO₂ με την εφαρμογή συγκεκριμένων μέτρων και έργων. Το «Σύμφωνο των Δημάρχων» είναι ανοικτό σε όλους τους δήμους και κοινότητες ανεξάρτητα του μεγέθους τους. Η ΕΕ παρέχει συμβουλευτική, τεχνική και οικονομική υποστήριξη σε δήμους που δεν έχουν επαρκείς πόρους για την προετοιμασία και υλοποίηση σχεδίων δράσης για την αειφόρο ενέργεια. Δομές όπως η «Γραμματεία του Σύμφωνου των Δημάρχων», το πρόγραμμα «Ευφυής Ενέργεια για την Ευρώπη» και το «Κοινό Κέντρο Ερευνών της ΕΕ» παρέχουν στους συμμετέχοντες δήμους την απαιτούμενη υποστήριξη.

Στις 31 Μαρτίου του 2009 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε μέσω του προγράμματος «Ευφυής Ενέργεια για την Ευρώπη» τη χρηματοδότηση των δήμων με 15 εκατ. Ευρώ για την προώθηση της ενεργειακής απόδοσης, των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ) και των καθαρών συγκοινωνιών. Οι δήμοι μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτά τα χρήματα για την ανακαίνιση δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων, το δημόσιο φωτισμό, την εισαγωγή ΑΠΕ στα κτίρια, την εγκατάσταση δικτύων θέρμανσης / ψύξης μέσω της συνδυασμένης παραγωγής θερμότητας και ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και τις δημοτικές συγκοινωνίες (με σκοπό την βελτίωση της ενεργειακής τους απόδοσης, την χρήση ΑΠΕ και την εισαγωγή ηλεκτρικών οχημάτων).¹⁷¹

Ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, José Manuel Barroso, εξήρε το «Σύμφωνο των Δημάρχων - σε ομιλία του κατά τη διάρκεια της 31ης συνάντησης για τη

---

¹⁷¹ Στο «Σύμφωνο των Δημάρχων» συμμετέχουν 476 δήμοι, εκ των οποίων 49 δήμοι από την Ελλάδα (Μελίσσια, Νέα Πεντέλη, Νέο Ψυχικό, Παλλήνη, Ραφήνα, Σπάτα, Λουτράκι, Στυλίδα, Λαμία, Τρίκαλα, Πάτρα, Τος, Κέα, Πτολεμαΐδα, Νίσυρος, Θέρμη, Λειψοί, Μήλος, Οία, Ρόδος, κλπ). Περισσότερες πληροφορίες για το «Σύμφωνο των Δημάρχων» και το πώς οι δήμοι μπορούν να γίνουν μέλη υπάρχουν στο σύνδεσμο <http://www.eumayors.eu/>, (προσπελάστηκε 12/9/10).

φιλία μεταξύ των λαών - λέγοντας: «Θα ήθελα πολύ να δω τις τοπικές και περιφερειακές αρχές επεκτείνουν καινοτόμες εταιρικές σχέσεις, όπως το Σύμφωνο των Δημάρχων σε άλλους τομείς πολιτικής. Αυτό θα βοηθήσει την Ευρώπη να μεταφράσει τις φιλοδοξίες της να γίνει πραγματικότητα, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη την τεράστια πολυμορφία της ηπείρου μας απολαμβάνει, καθώς και τις διαφορετικές καταστάσεις επί του εδάφους. Αυτό, για μένα, είναι η επικουρικότητα στη δράση.

Ακολουθεί το πλήρες κείμενο:

Εκτιμώντας ότι η Διακυβερνητική Επιτροπή για την Αλλαγή του Κλίματος (IPCC) επιβεβαίωσε ότι η αλλαγή του κλίματος αποτελεί πραγματικότητα για την οποία ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό η χρήση ενέργειας για ανθρώπινες δραστηριότητες.

Εκτιμώντας ότι στις 9 Μαρτίου 2007 η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε τη δέσμη μέτρων «Ενέργεια για ένα μεταβαλλόμενο κόσμο», αναλαμβάνοντας μια μονομερή δέσμευση για τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) κατά τουλάχιστον 20% έως το 2020, ως αποτέλεσμα της αύξησης της ενεργειακής απόδοσης κατά 20% και του προσδιορισμού του μεριδίου των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο ενεργειακό μίγμα σε 20%.

Εκτιμώντας ότι το Σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενεργειακή απόδοση: Αξιοποίηση του δυναμικού θέτει ως προτεραιότητα τη θέσπιση «Συμφώνου των Δημάρχων».

Εκτιμώντας ότι η Επιτροπή των Περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπογραμμίζει την ανάγκη σύνταξης των τοπικών και περιφερειακών δυνάμεων δεδομένου ότι η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση είναι ένα αποτελεσματικό στοιχείο για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των δράσεων που πρέπει να αναληφθούν για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και, συνεπώς, προωθεί τη συμμετοχή των περιφερειών στο Σύμφωνο των Δημάρχων.

Εκτιμώντας ότι είμαστε πρόθυμοι να ακολουθήσουμε τις συστάσεις του «Χάρτη της Λειψίας για Βιώσιμες Ευρωπαϊκές Πόλεις» όσον αφορά την ανάγκη βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης.

Εκτιμώντας ότι έχουμε γνώση της ύπαρξης των Δεσμεύσεων του Aalborg στις οποίες στηρίζονται πολλές εν εξελίξει προσπάθειες αστικής βιωσιμότητας καθώς και διαδικασίες της Ατζέντας 21·

Εκτιμώντας ότι αναγνωρίζουμε ότι οι τοπικές και περιφερειακές αρχές μοιράζονται την ευθύνη για την καταπολέμηση της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη με τις εθνικές κυβερνήσεις και ότι οφείλουν να αναλάβουν τη δέσμευση αυτή ανεξαρτήτως των δεσμεύσεων άλλων ενδιαφερομένων φορέων·

Εκτιμώντας ότι τα αστικά κέντρα και οι πόλεις ευθύνονται άμεσα και έμμεσα (μέσω των προϊόντων και των υπηρεσιών που χρησιμοποιούνται από τους πολίτες) για περισσότερο από το ήμισυ των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου που προκύπτουν από τη χρήση ενέργειας σχετιζόμενης με την ανθρώπινη δραστηριότητα·

Εκτιμώντας ότι η δέσμευση της ΕΕ για τη μείωση των εκπομπών θα μπορέσει να υλοποιηθεί μόνον με τη συνδρομή των τοπικών φορέων, των πολιτών και των ενώσεών τους·

Εκτιμώντας ότι οι τοπικές και περιφερειακές αρχές οφείλουν να πρωτοστατήσουν στην ανάληψη δράσης και να δώσουν το καλό παράδειγμα, δεδομένου ότι αποτελούν το επίπεδο διακυβέρνησης που βρίσκεται πλησιέστερα στους πολίτες·

Εκτιμώντας ότι πολλές από τις δράσεις όσον αφορά την ενεργειακή ζήτηση και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας που απαιτούνται για την αντιμετώπιση της διαταραχής του κλίματος, είτε εμπίπτουν στο πεδίο αρμοδιότητας των τοπικών κυβερνήσεων, είτε δεν είναι εφικτές χωρίς την πολιτική στήριξή τους·

Εκτιμώντας ότι τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορούν να επωφεληθούν από την ανάληψη αποτελεσματικής αποκεντρωμένης δράσης σε τοπικό επίπεδο προκειμένου να εκπληρώσουν τη δέσμευσή τους για περιορισμό των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου·

Εκτιμώντας ότι οι τοπικές και περιφερειακές αρχές σε όλη την Ευρώπη περιορίζουν τους ρύπους που προκαλούν αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη μέσω προγραμμάτων ενεργειακής απόδοσης, συμπεριλαμβανομένης

της βιώσιμης αστικής κινητικότητας, καθώς και με την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΔΗΜΑΡΧΟΙ ΔΕΣΜΕΥΟΜΑΣΤΕ:

να υπερβούμε τους στόχους που έθεσε η ΕΕ για το 2020, μειώνοντας τις εκπομπές CO₂ στις επικράτειες μας τουλάχιστον κατά 20%, μέσω της εφαρμογής ενός Σχεδίου Δράσης για τη Βιώσιμη Ενέργεια στους τομείς δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την εντολή μας. Η δέσμευσή μας και το Σχέδιο δράσης θα επικυρωθούν μέσω των αντίστοιχων διαδικασιών μας·

να προετοιμάσουμε μια βασική απογραφή εκπομπών που θα αποτελέσει τη βάση του Σχεδίου Δράσης για τη Βιώσιμη Ενέργεια·

να υποβάλλουμε το Σχέδιο Δράσης για τη Βιώσιμη Ενέργεια εντός του έτους που έπεται της επίσημης υπογραφής του Συμφώνου των Δημάρχων·

να προσαρμόσουμε τις αστικές δομές, συμπεριλαμβανομένης και της εξασφάλισης επαρκούς ανθρώπινου δυναμικού, με στόχο την ανάληψη των απαραίτητων δράσεων·

να κινητοποιήσουμε την κοινωνία των πολιτών στις γεωγραφικές περιοχές μας προκειμένου τούτη να συμμετάσχει στην ανάπτυξη του Σχεδίου δράσης, προσδιορίζοντας τις πολιτικές και τα μέτρα που απαιτούνται για την εφαρμογή και την επίτευξη των στόχων του σχεδίου αυτού. Το σχέδιο δράσης θα υλοποιηθεί σε κάθε επικράτεια και θα υποβληθεί στη Γραμματεία του Συμφώνου εντός του έτους που έπεται της υπογραφής του Συμφώνου·

να υποβάλλουμε έκθεση αξιολόγησης τουλάχιστον ανά διετία μετά την υποβολή του Σχεδίου Δράσης για τη Βιώσιμη Ενέργεια για αξιολόγηση, παρακολούθηση και εξακρίβωση·

να μοιραζόμαστε την εμπειρία και την τεχνογνωσία μας με άλλες εδαφικές ενότητες·

να διοργανώνουμε Ημέρες Ενέργειας ή Ημέρες Συμφώνου των Πόλεων σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και με άλλους ενδιαφερομένους φορείς, με στόχο να μπορέσουν οι πολίτες να επωφεληθούν άμεσα των ευκαιριών και των πλεονεκτημάτων που προκύπτουν από την ευφύστερη

χρήση της ενέργειας, καθώς και να ενημερώνουμε τακτικά τα τοπικά μέσα ενημέρωσης σχετικά με τις εξελίξεις στο πλαίσιο του σχεδίου δράσης:

να συμμετέχουμε και να συμβάλλουμε στην ετήσια Διάσκεψη των Δημάρχων της ΕΕ για μια «Ενεργειακά Βιώσιμη Ευρώπη»

να διαδώσουμε το μήνυμα του Συμφώνου στα κατάλληλα φόρουμ και, ειδικότερα, να παροτρύνουμε και άλλους δημάρχους να προσχωρήσουν στο Σύμφωνο· να αποδεχθούμε τη διαγραφή μας από μέλη του Συμφώνου, υπό τον όρο να μας κοινοποιήσει η Γραμματεία επιστολή για την εκ των προτέρων ενημέρωσή μας σε περίπτωση:

- i) μη υποβολής του Σχεδίου Δράσης για τη Βιώσιμη Ενέργεια εντός του έτους που έπεται της επίσημης υπογραφής του Συμφώνου·
- ii) μη συμμόρφωσης με το γενικό στόχο της μείωσης του CO₂, όπως ορίζεται στο σχέδιο δράσης λόγω μη εφαρμογής ή ανεπαρκούς εφαρμογής του σχεδίου δράσης·
- iii) μη υποβολής έκθεσης κατά τη διάρκεια δύο συνεχόμενων περιόδων.

ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΔΗΜΑΡΧΟΙ ΕΠΙΔΟΚΙΜΑΖΟΥΜΕ:

την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να θέσει σε εφαρμογή και να χρηματοδοτήσει μια δομή τεχνικής υποστήριξης και προώθησης, συμπεριλαμβανομένης της εφαρμογής μέσω αξιολόγησης και παρακολούθησης, μηχανισμών για την προαγωγή της ανταλλαγής τεχνογνωσίας μεταξύ επικρατειών, καθώς και μέσων για τη διευκόλυνση της αναπαραγωγής και του πολλαπλασιασμού επιτυχημένων μέτρων, εντός των ορίων του προϋπολογισμού τους·

τον ρόλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην ανάληψη του συντονισμού της Διάσκεψης των Δημάρχων της ΕΕ για μια «Ενεργειακά Βιώσιμη Ευρώπη»· την δεδηλωμένη πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να διευκολύνει την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των συμμετεχουσών εδαφικών ενοτήτων, καθώς και την παροχή κατευθυντηρίων γραμμών και παραδειγμάτων συγκριτικής αξιολόγησης για ενδεχόμενη εφαρμογή και σύνδεση με τις υφιστάμενες δραστηριότητες και δίκτυα που στηρίζουν το ρόλο των τοπικών αρχών στον τομέα της προστασίας του κλίματος. Αυτά τα παραδείγματα συγκριτικής μέτρησης επιδόσεων πρέπει να αποτελέσουν

αναπόσπαστο τμήμα του παρόντος Συμφώνου και τούτο να οριστεί στα παραρτήματά του.

την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αποσκοπεί στην αναγνώριση και στην ευρεία προβολή των αστικών κέντρων και των πόλεων που συμμετέχουν στο Σύμφωνο με τη χρήση ιδιαίτερου λογότυπου για μια «Ενεργειακά Βιώσιμη Ευρώπη», καθώς και την προώθηση του εγχειρήματος αυτού με τη χρήση των διευκολύνσεων επικοινωνίας της Επιτροπής· της ισχυρής στήριξης της Επιτροπής των Περιφερειών στο σύμφωνο και τους στόχους του, με την εκπροσώπηση των τοπικών και περιφερειακών αρχών στην ΕΕ·

τη στήριξη που κράτη μέλη, περιφέρειες, επαρχίες, πόλεις με συμβουλευτικό ρόλο και άλλες θεσμικές δομές που στηρίζουν το σύμφωνο παρέχουν σε μικρότερους δήμους προκειμένου αυτοί να συμμορφωθούν με τους όρους που ορίζονται σε αυτό.

ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΔΗΜΑΡΧΟΙ ΚΑΛΟΥΜΕ:

την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις εθνικές διοικήσεις να διαμορφώσουν σχέδια συνεργασίας και συνεκτικές δομές στήριξης που θα βοηθήσουν τους υπογράφοντες να εφαρμόσουν το Σχέδιο Δράσης μας για τη Βιώσιμη Ενέργεια·

την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις εθνικές διοικήσεις να εκλάβουν τις δραστηριότητες που προβλέπονται στο πλαίσιο του Συμφώνου ως προτεραιότητες στα αντίστοιχα προγράμματα υποστήριξής τους, καθώς και να ενημερώσουν και να συμπεριλάβουν τις πόλεις κατά την προετοιμασία των πολιτικών και των μηχανισμών χρηματοδότησης που αφορούν το τοπικό επίπεδο εντός του φάσματος των στόχων του·

την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να πραγματοποιήσει διαπραγματεύσεις με τους δημοσιονομικούς φορείς με σκοπό την καθιέρωση χρηματοδοτικών διευκολύνσεων που να επιδιώκουν να συμβάλλουν στην ευχερέστερη υλοποίηση των στόχων στο πλαίσιο των Σχεδίων Δράσης·

τις εθνικές διοικήσεις να συμπεριλάβουν τις τοπικές και περιφερειακές αρχές στην προετοιμασία και εφαρμογή των εθνικών προγραμμάτων δράσης για την ενεργειακή αποδοτικότητα και των εθνικών προγραμμάτων δράσης για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας·

την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις εθνικές διοικήσεις να στηρίζουν την εφαρμογή του Σχεδίου Δράσης μας για τη Βιώσιμη Ενέργεια που συνάδει με τις αρχές, τους κανόνες και τις προϋποθέσεις που έχουν ήδη συμφωνηθεί και με εκείνες που μπορεί να συμφωνηθούν από τα συμβαλλόμενα μέρη στο μέλλον σε παγκόσμιο επίπεδο, ειδικότερα από τη Συνθήκη πλαίσιο των Η.Ε σχετικά με την κλιματική αλλαγή (UNFCCC). Η ενεργός συμμετοχή μας στη μείωση των εκπομπών CO₂ θα μπορούσε επίσης να οδηγήσει σε έναν πιο φιλόδοξο γενικότερο στόχο.

ΕΜΕΙΣ, ΟΙ ΔΗΜΑΡΧΟΙ, ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΜΕ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΤΟΠΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΦΩΝΟΥ ΤΩΝ ΔΗΜΑΡΧΩΝ, ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΥΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΥΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΕΝΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΝΑ ΕΠΙΣΗΜΟΠΟΙΗΣΟΥΝ ΤΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

1. Ρόλος των τοπικών αρχών στην εκπλήρωση του έργου

Μέτρα ενεργειακής αποδοτικότητας, προγράμματα ανανεώσιμης ενέργειας και άλλες δράσεις για την ενέργεια μπορούν να θεσπιστούν σε διάφορους τομείς δραστηριότητας των τοπικών και περιφερειακών αρχών

• καταναλωτές και φορείς παροχής υπηρεσιών

Οι τοπικές αρχές στεγάζονται σε πολλά κτήρια με σημαντική κατανάλωση ενέργειας, π.χ. για θέρμανση και φωτισμό. Η εισαγωγή προγραμμάτων και δράσεων εξοικονόμησης ενέργειας στα δημόσια κτήρια είναι ένας τομέας όπου μπορούν να πραγματοποιηθούν σημαντικές οικονομίες. Οι τοπικές και περιφερειακές αρχές παρέχουν επίσης υπηρεσίες με ένταση ενέργειας όπως δημόσιες συγκοινωνίες και δημόσιος φωτισμός όπου μπορούν να γίνουν πολλές βελτιώσεις. Και ακόμη και στις περιπτώσεις που η δημοτική αρχή έχει συμβληθεί με διάφορες εταιρείες για την προμήθεια των υπηρεσιών αυτών, τα μέτρα για τον περιορισμό της χρήσης ενέργειας μπορούν να εφαρμοστούν μέσω δημοσίων συμβάσεων και συμβάσεων παροχής υπηρεσιών.

• αρμόδιες αρχές για το σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την κανονιστική ρύθμιση

Ο σχεδιασμός της χρήσης του εδάφους και η οργάνωση του συστήματος μεταφορών αποτελούν αρμοδιότητες των περισσότερων τοπικών και περιφερειακών αρχών. Οι

στρατηγικές αποφάσεις σχετικά με την αστική ανάπτυξη όπως η αποφυγή της άτακτης επέκτασης των αστικών περιοχών μπορούν να μειώσουν την χρήση ενέργειας για τις μεταφορές. Οι τοπικές και περιφερειακές αρχές μπορούν συχνά να έχουν ρυθμιστικό ρόλο, για παράδειγμα, με τον καθορισμό προτύπων ενεργειακής απόδοσης ή την εγκατάσταση εξοπλισμού ανανεώσιμης ενέργειας στα νέα κτήρια.

• **πάροχοι συμβουλών, κινήτρων και υποδειγμάτων**

Οι τοπικές και περιφερειακές αρχές μπορούν να συμβάλλουν στην ενημέρωση και την παρακίνηση των κατοίκων, των επιχειρήσεων και άλλων τοπικών ενδιαφερομένων μερών σχετικά με τον τρόπο αποτελεσματικότερης χρήσης της ενέργειας. Οι δραστηριότητες ευαισθητοποίησης είναι σημαντικές προκειμένου να συμπεριληφθεί ολόκληρη η κοινότητα στη στήριξη των πολιτικών βιώσιμης ενέργειας. Τα παιδιά είναι ένα σημαντικό κοινό για τα προγράμματα εξοικονόμησης ενέργειας και ανανεώσιμων πηγών: θα μεταφέρουν τις γνώσεις τους και εκτός σχολείου. Είναι εξίσου σημαντικό είναι να δίνουν οι αρχές το καλό παράδειγμα και να αποτελεί το υπόδειγμα στον τομέων των δραστηριοτήτων βιώσιμης ενέργειας.

• **παραγωγοί και προμηθευτές**

Οι τοπικές και περιφερειακές αρχές μπορούν να προωθήσουν την τοπική παραγωγή ενέργειας και τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Τα συστήματα αστικής θέρμανσης με συμπαραγωγή ηλεκτρισμού και θερμότητας (ΣΠΗΘ) που χρησιμοποιούν βιομάζα αποτελούν ένα καλό παράδειγμα. Οι τοπικές και περιφερειακές αρχές μπορούν επίσης να ενθαρρύνουν τους πολίτες να εφαρμόσουν τα προγράμματα ανανεώσιμης ενέργειας μέσω οικονομικής ενίσχυσης των τοπικών πρωτοβουλιών.

2. Συγκριτικές Αξιολογήσεις Επιδόσεων Αριστείας (BoE)

Ως Συγκριτικές Αξιολογήσεις Επιδόσεων Αριστείας ορίζονται οι πρωτοβουλίες και τα προγράμματα που αντιπροσωπεύουν ένα παγκόσμιο πρότυπο επιτυχούς εφαρμογής αναπτυξιακών προσεγγίσεων στον τομέα της βιώσιμης ενέργειας σε αστικό περιβάλλον. Διαμέσου του Συμφώνου, οι εκπρόσωποι των Συγκριτικών Αξιολογήσεων Επιδόσεων Αριστείας εκφράζουν την προθυμία τους να μοιραστούν την εμπειρία τους και να βοηθήσουν τις πόλεις να υλοποιήσουν παρεμφερείς προσεγγίσεις, όπου αυτό είναι δυνατό και ενδεδειγμένο, και δεσμεύονται να

διευκολύνουν τη μεταφορά τεχνογνωσίας μέσω της διάδοσης πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένων και κατευθυντηρίων γραμμών, της συμμετοχής σε εκδηλώσεις των συμβαλλομένων μερών του Συμφώνου και, γενικά, μέσω της εδραίωσης καθημερινής συνεργασίας με το Σύμφωνο.

3. Δομές στήριξης

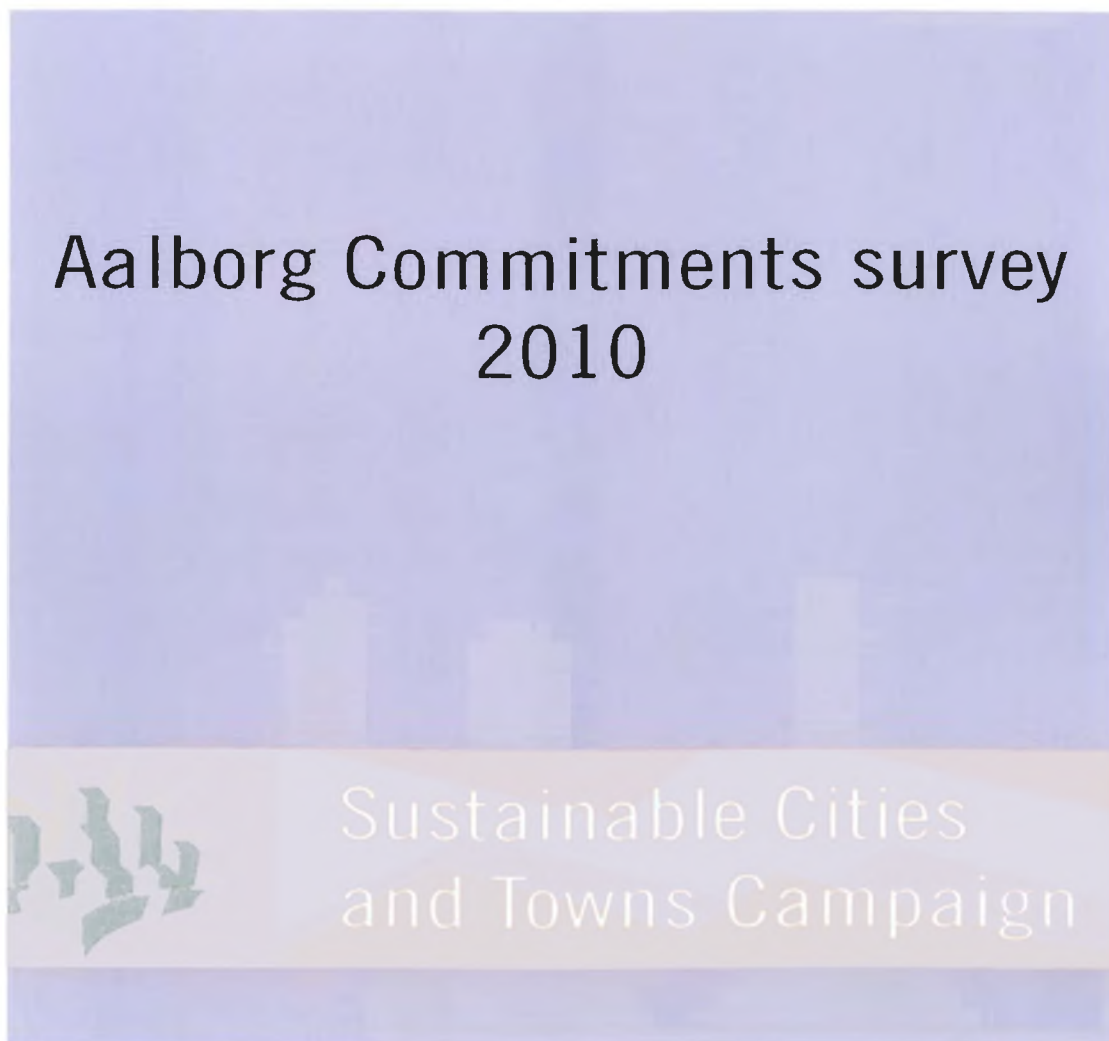
Το Σύμφωνο των δημάρχων είναι ανοικτό σε πόλεις κάθε μεγέθους στην Ευρώπη. Οι δήμοι που λόγω του μεγέθους τους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους για να προβούν σε απογραφή, να προετοιμάσουν ή να επεξεργαστούν σχέδιο δράσης πρέπει να λάβουν στήριξη από δημόσιες διοικήσεις που διαθέτουν αυτές τις ικανότητες. Οι δομές αυτές στήριξης μπορεί να είναι περιφέρειες, νομοί, επαρχίες, οικισμοί, περιοχές NUTS III ή δήμοι με συμβουλευτικό ρόλο. Κάθε δομή στήριξης θα αναγνωριστεί ρητά από την Επιτροπή ως βασικός παράγοντας του Συμφώνου.

Ο βαθμός συμμετοχής στο Σύμφωνο, καθώς και οι συγκεκριμένοι όροι της συμμετοχής αυτής, συμπεριλαμβανομένων των αρμοδιοτήτων λήψης αποφάσεων, θα εκτεθούν λεπτομερώς σε ειδική γραπτή συμφωνία.

ΠΗΓΗ : <http://www.eumayors.eu> (προσπελάστηκε 28/08/2010).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 10

Έρευνα του ICLEI (2010). Οι Δεσμεύσεις του Άαλμποργκ.

Aalborg Commitments survey 2010

This survey has been carried out by ICLEI and City of Aalborg on behalf of The European Sustainable Cities Campaign (ESCT). The survey is aimed at the current 620 local governments' signatories to the Aalborg Commitments. The objective has been to evaluate to which degree local governments have improved their sustainable performance after signing up to the Aalborg Commitments.

The survey is based on 24 thematic indicators reflecting the themes of the Aalborg Commitments. The signatory local governments has been asked to assess whether their sustainable performance has decreased, increased or haven't developed, within each of the indicators.

Additionally they have been asked to present 3 examples of successful concrete achievements and results in their local governments after signing the Aalborg Commitments. Selected answers to this question are listed under each theme. All information in this survey is kept anonymous.

About 20 % of the signatory local governments have responded to the survey. The 20 % is representative for the geographical dissemination.

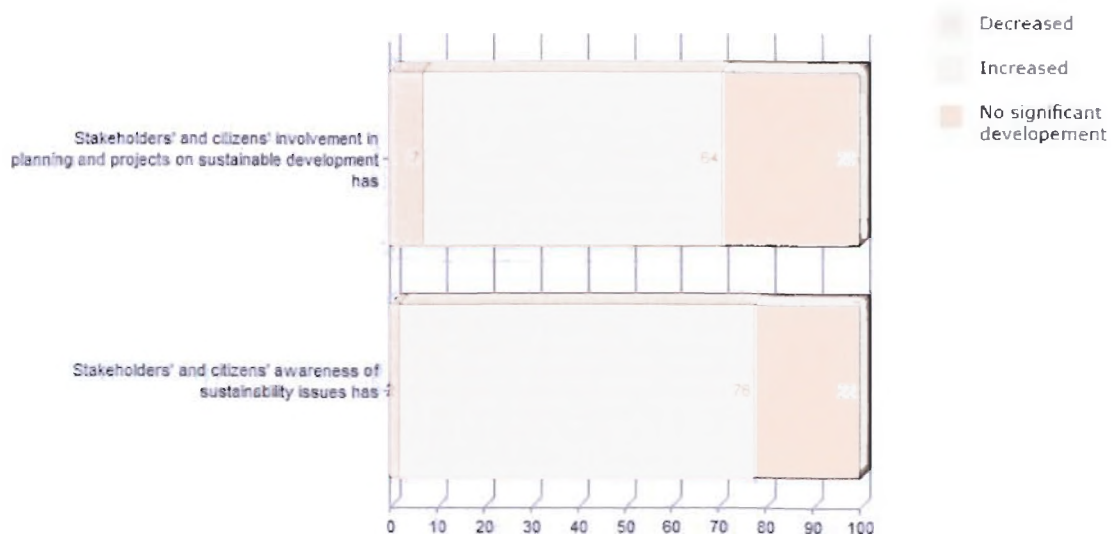
CONTENT

Foreword	2
Stakeholder involvement	4
Governance	5
Resources	6
Nature and biodiversity	7
Waste	8
Public procurement	9
Planning and design	10
Mobility	11
Partnerships	12
Social aspects	13
Climate change	14
The Aalborg Commitments	15

STAKEHOLDER INVOLVEMENT

Involvement of citizens and other stakeholders in city planning, strategy development, target setting and implementation.

Category	Decreased	Increased	No significant development
Stakeholders' and citizens' involvement in planning and projects on sustainable development has	7%	64%	29%
Stakeholders' and citizens' awareness of sustainability issues has	7%	76%	17%

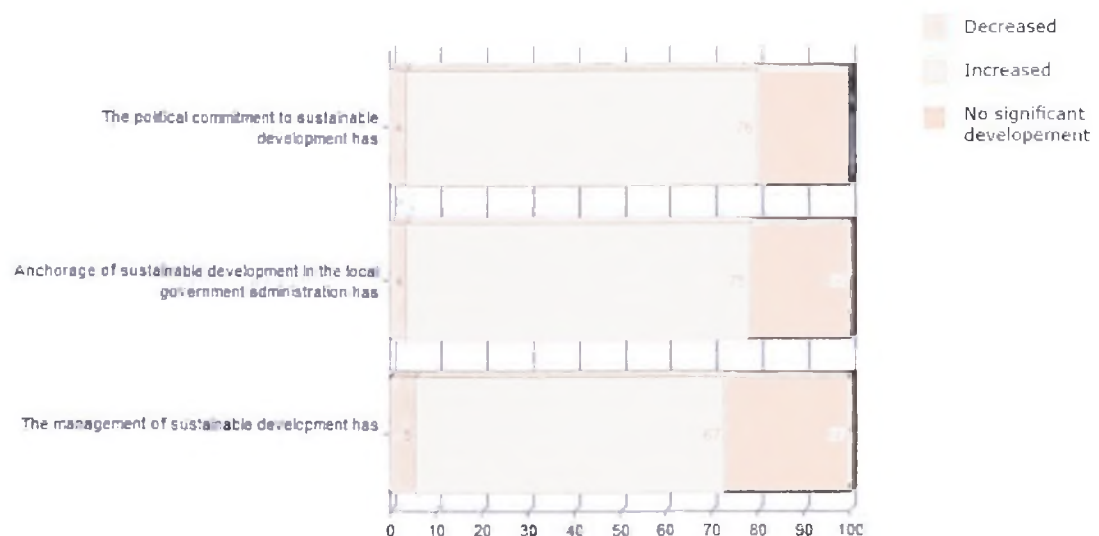
Successful concrete achievements on Stakeholder involvement:

- More political focus on sustainability.
- Improvement of the public participation in areas like urban planning, environment, and forest resources.
- Raise awareness about sustainability issues.
- Mobilization of the inhabitants and raising awareness (Sensitization) of the inhabitants.
- Awareness raising of sustainability issues has been higher.
- Increase of local stakeholders in sustainability implementation.
- Involvement of different local actors (enterprises, schools, local NGO's...)
- The engagement of various local stakeholders in Local Agenda 21 process.

GOVERNANCE

The present local government's commitment to sustainable development as a fundamental scope of all its activities.

Indicator	2004-2007	2008-2011	2012-2015 (present)
The political commitment to sustainable development has	75%	75%	75%
Anchorage of sustainable development in the local government administration has	75%	75%	75%
The management of sustainable development has	67%	67%	67%

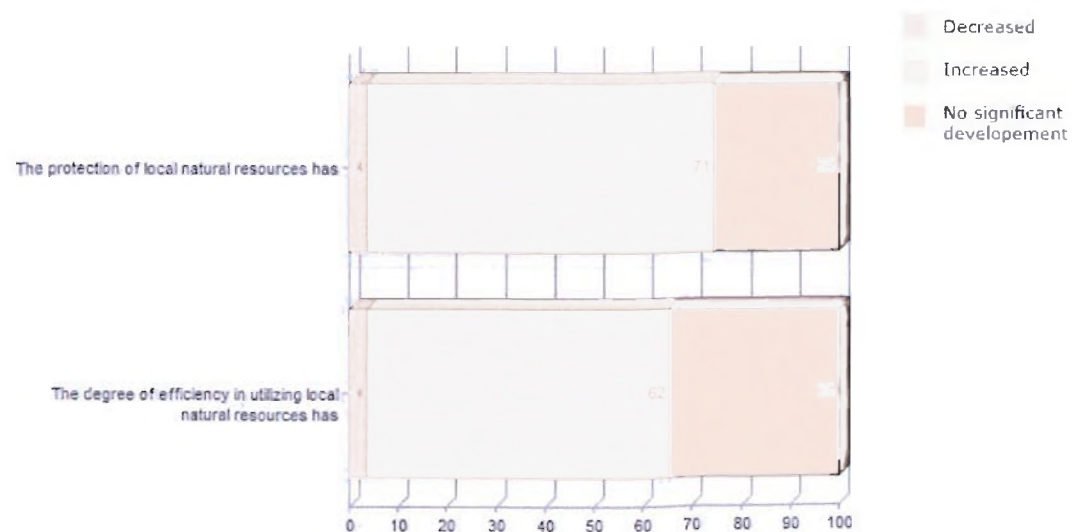
Successful concrete achievements on Governance:

- Integrating Aalborg Commitments with the top physical strategy in the municipality, placing sustainability in the core of physical planning.
- The Aalborg Commitments have been an opportunity to reinforce our targets, to work on them all together, and to develop new governance and evaluation tools.
- More political awareness of sustainable development.
- Participation of citizenship in making decision procedures.
- A more coherent and inclusiveness in the process of developing the urban areas in a sustainable way.
- Increased awareness of citizenship for involvement in improving the quality of life in the population.
- Public awareness, in general, towards environmental issues.
- More political commitments to sustainable development and adoption of an ambitious sustainability strategy.
- The City has initiated a process to obtain the EMAS environmental certification.
- Development of an action plan for the Local Agenda 21, regarding the goals of the Aalborg Commitments.
- More pressure and support from the political lead for the concept of sustainable development.

RESOURCES

The quality of local resources such as drinking water, air and soil etc.

Indicator	2010-2014	2015-2019	2020-2024 (forecast)
The protection of local natural resources has	68%	71%	73%
The degree of efficiency in utilizing local natural resources has	62%	62%	63%

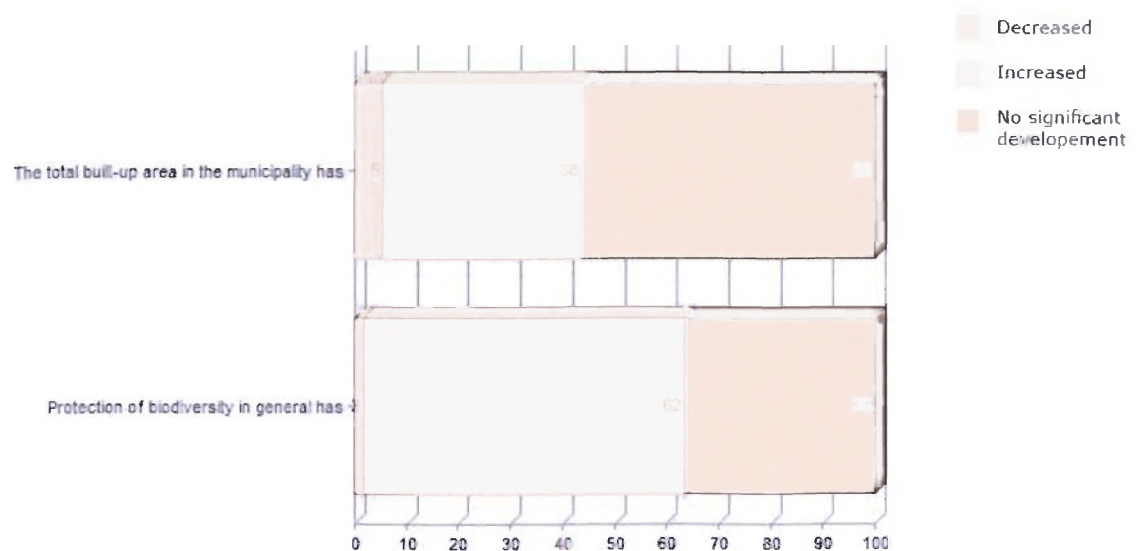
Successful concrete achievements on Resources:

- The management of water quality.
- Improvement of sustainable management - consumption of energy, water and production of waste at the municipality organizational level.
- Campaigns to save water, energy and production of domestic compost at home.
- We have increased the amount of ecological food within schools and preschools.
- Implementation of a plan for preservation of the water resources.

NATURE AND BIODIVERSITY

Urban development with respect for nature and biodiversity, avoiding urban sprawl and securing green city development, etc.

Indicator	2004-2007	2008-2011	2012-2015
The total built-up area in the municipality has	2%	20%	78%
Protection of biodiversity in general has	2%	62%	36%

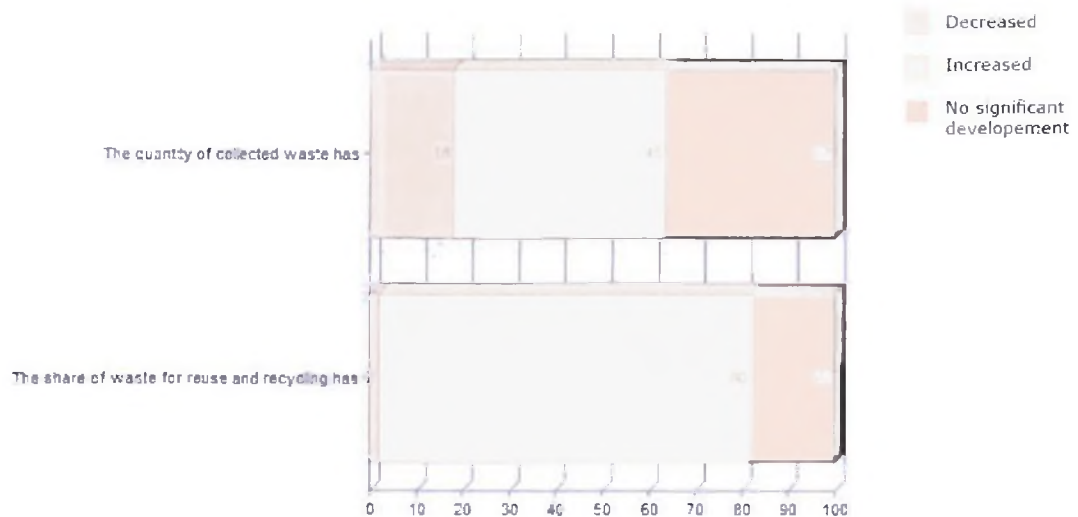
Successful concrete achievements on Nature and Biodiversity:

- The environmental recuperation project of the river.
- Development and implementation of local networks to protect biodiversity and manage natural areas Natura 2000.
- Consideration of nature in developments.
- Increase green areas.
- Implementation of a plan for biodiversity.
- Increase of the degree of protection for natural and protected areas.
- A Municipality Nature Conservation programme has been decided by Full council decision.

WASTE

Waste limitation, reuse and recycling.

Indicator	Decreased	Increased	No significant development
The quantity of collected waste has	19%	41%	40%
The share of waste for reuse and recycling has	2%	80%	18%

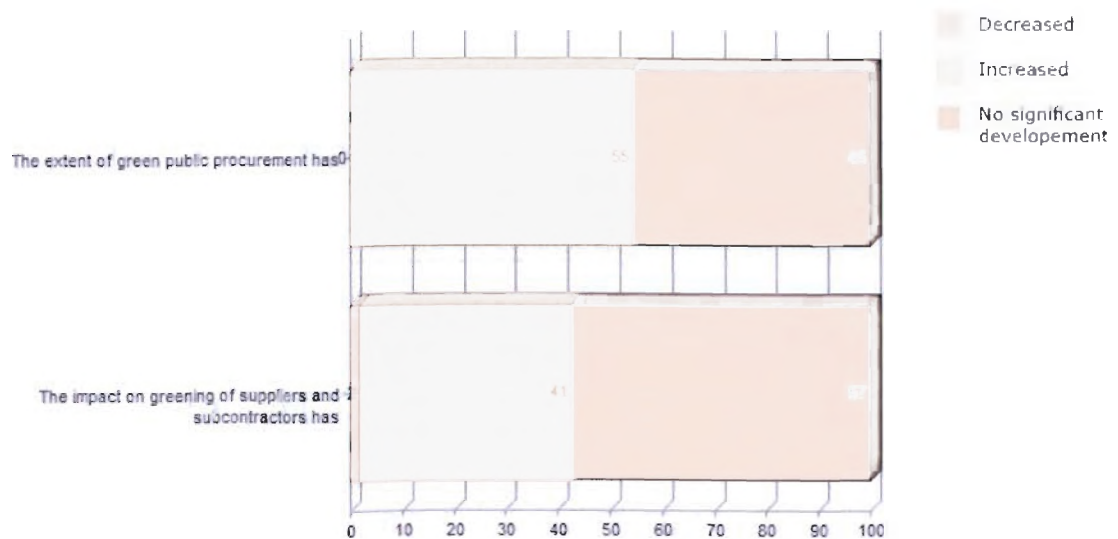
Successful concrete achievements on Waste:

- Waste policies and waste reduction.
- Waste reduction.
- Organic waste implementation and prevention and recycling waste campaigns.
- Waste recycling has increased severely. A dangerous and special waste center has been built recently.
- Improving waste management, uncontrolled discharges and better use of ecopark.
- Increase of the recycling.

PUBLIC PROCUREMENT

Municipal green procurement strategies and actions in purchasing products and services and in tenders.

Question	Decreased	Increased	No significant development
The extent of green public procurement has	25%	49%	26%
The impact on greening of suppliers and subcontractors has	25%	41%	34%

Successful concrete achievements on Public Procurement:

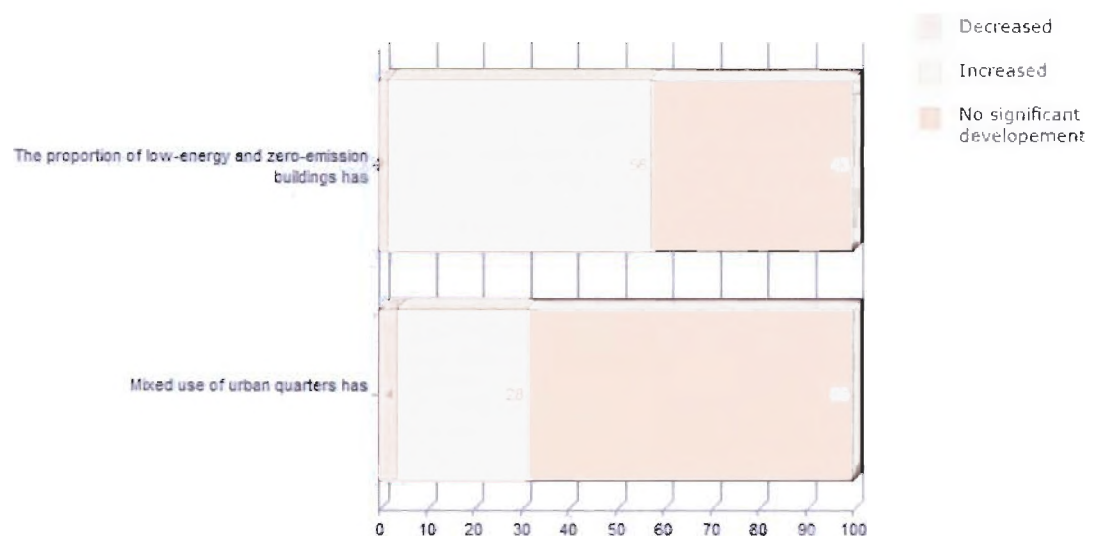
- Green public procurement (Implementation of EMAS).
- Strong commitment in the responsible consumption.

PLANNING AND DESIGN

Sustainable city planning, construction and building design.

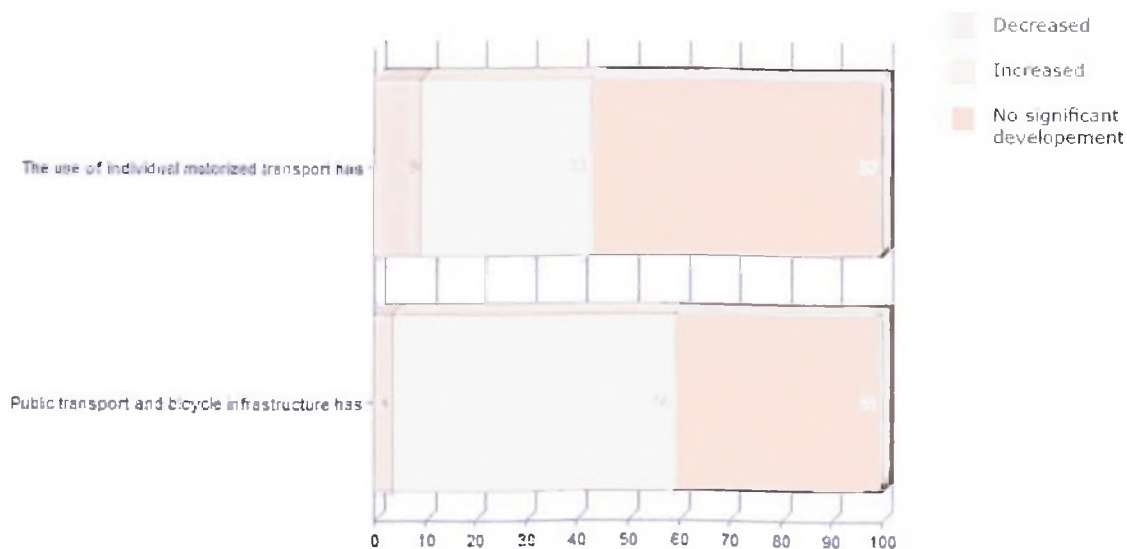
Indicator	Decreased	Increased	Not significantly developed
The proportion of low-energy and zero-emission buildings has	40%	60%	0%
Mixed use of urban quarters has	70%	30%	0%

MOBILITY

Healthy and climate-friendly modes of transport such as cycling, walking and public transport.

Indicator	Decreased	Increased	No significant development
The use of individual motorized transport has	3%	33%	64%
Public transport and bicycle infrastructure has	4%	56%	40%

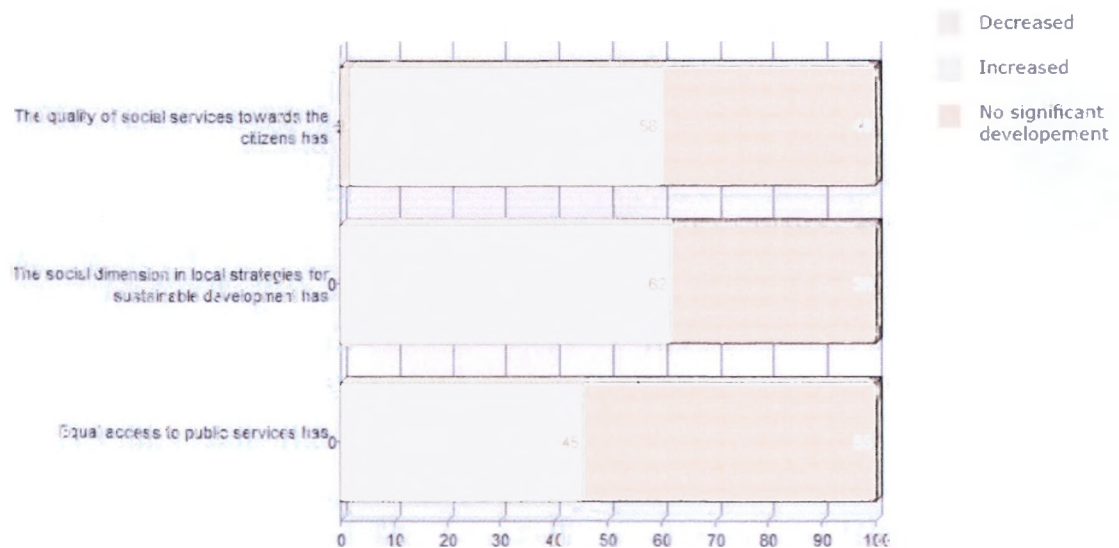
Successful concrete achievements on Mobility:

- A cycling path has been built two years ago, to encourage the use of bikes.
- Adoption of new mobility plan.
- New public investments in order to improve basic infrastructures.
- More pedestrian streets.
- We promote Bicycles and public transport.

SOCIAL ASPECTS

Development of social services with regard to unemployment, health and security.

Indicator	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
The quality of social services towards the citizens has									
The social dimension in local strategies for sustainable development has									
Equal access to public services has									

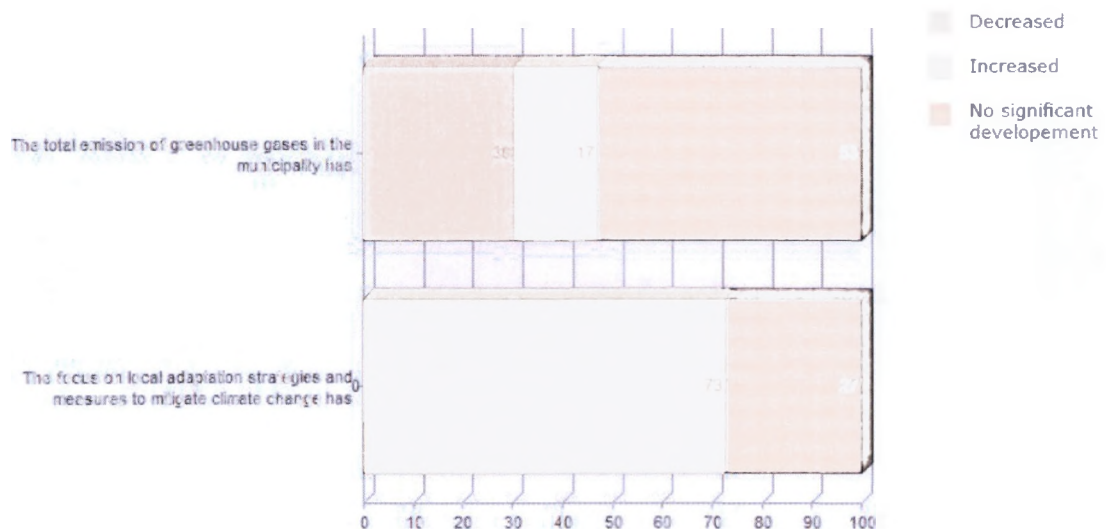

Successful concrete achievements on Social Aspects:

- Increase of participation in environmental education programmes and activities.
- Increased use of environmental and social aspects in daily activities of the municipality.

CLIMATE CHANGE

Mitigation with regard to energy supply, energy saving, transport, etc., and adaptation measures to counteract flooding, heavy rain, drought, storms etc.

Successful concrete achievements on Climate Change:

- We have adopted a common Climate Vision.
- We have increased our energy saving system.
- Greater awareness of the city's carbon impact.
- Installation of photovoltaic cells (solar cells) on municipal buildings.
- The signatory of the Covenant of Mayors.
- Campaign of promotion of the renewable energies and consumer group to acquire solar panels to low price.
- Creation of Local Climate Change Office and the Climate Change Plan of Action.
- Received an EcoCity award for long and outstanding work in the field of climate, energy and sustainability.
- We promote a lot of energy saving policies and GHG emissions have decreased.

THE AALBORG COMMITMENTS

The Aalborg Commitments are designed to strengthen ongoing local sustainability efforts and to revitalize Local Agenda 21. The Aalborg Commitments have two main objectives:

- They aim to raise awareness and highlight the need for local governments across Europe to act in an integrated way to meet the growing challenges of sustainability. They are, in this sense, valuable complementary document to the EU Thematic Strategy on Urban Environment, the EU Strategy for Sustainable development and to the Leipzig Charter.

- The Aalborg Commitments are designed as a practical and flexible tool for local action and achievements. On signing the Aalborg Commitments, local governments enter a target-setting process in dialogue with local stakeholders and incorporating existing LA21 or other sustainability action plans.

The 10 Aalborg Commitments themes are:

1. Governance
2. Local management on Sustainable Development
3. Natural Common Goods
4. Responsible consumption and lifestyle choices
5. Planning and design
6. Better mobility, less traffic
7. Local action for health
8. Vibrant and Sustainable local economy
9. Social equity and justice
10. Climate and international cooperation

Commitments to:

- Produce a baseline review within 12 months.
- Initiate a local participatory target setting process within 24 months.
- Report on targets and achievements
- Involve stakeholders

Further details are on www.aalborgplus10.dk

ΠΗΓΗ: Διαθέσιμο στην ηλεκτρ. δ/ση: http://www.aalborgplus10.ulk/media/aalborg-commitment_til_web.pdf (προσπελάστηκε 28/06/2010).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α)ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ι) Βιβλία

- Αθανασοπούλου, Χ., Κ., *Οικονομική Ελευθερία και Προστασία του Περιβάλλοντος, Σύγχρονες Προοπτικές σε Περιφερειακό και Διεθνές Επίπεδο*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002.
- Γρηγορίου, Π., Η., Σαμιώτης, Γ., Δ., Τσάλτας, Γρ., Ι., *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio de Janeiro) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1993.
- Κατράνης, Κ., *Η Διεθνής Οικονομική Κρίση και το Χρέος του Τρίτου Κόσμου: Η Διάσταση του Διεθνούς Δικαίου*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1993.
- Κατσιμπάρδης, Κ., *Το Διεθνές Καθεστώς για την Προστασία της Ατμόσφαιρας: Η Περίπτωση του Θερμοκηπίου*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007.
- Κόνσολας, Ν., *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1997.
- Παπαδασκαλόπουλος, Δ., Α., *Πρότυπα και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1995.
- Παπακωνσταντινίδης, Λ., *Εναισθητοποιημένη Τοπική Κοινωνία*, Εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα, 2002.
- Παπακωνσταντινίδης Λ., *Στρατηγική Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα, 2003.
- Σαμιώτης, Γ., Τσάλτας, Γρ., Ι., *Διεθνής Προστασία του Περιβάλλοντος*, Τόμος Ι, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1990.
- Στεφάνου, Κ., Γκόρτσος, Χ., *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2006.
- Τσάλτας Γρ, Ι., *Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος, Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010.
- Τσάλτας, Γρ., Ι., (επιμ.), *Γιοχάνεσμποουργκ, το Περιβάλλον μετά τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Αειφόρο Ανάπτυξη*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003.

- Τσάλτας, Γρ., Ι., Κατσιμπάρδης, Κ., (επιμ.-παρουσ.), *Διεθνής Κλιματική Πολιτική: Ο Δρόμος προς την Κοπεγχάγη*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2009.
- Φαναριώτης, Π., *Μπροστά στις Προκλήσεις του 21ου αιώνα: Δημόσια Διοίκηση, Αποκέντρωση και Αυτοδιοίκηση*, Εκδ. Σταμούλη, Αθήνα, 1999.
- Χλέπας, Ν., Κ., *Προοπτικές της Τοπικής Δημοκρατίας, Ένας Ελληνογερμανικός Διάλογος για την Τοπική Αυτοδιοίκηση*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1998.
- Χριστοφάκης, Μ., *Τοπική ανάπτυξη και Περιφερειακή Πολιτική*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001.
- Weaver C., *Ανάπτυξη από τα κάτω: Προς μια Θεωρία Ανάπτυξης σε συγκεκριμένες Περιοχές, Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική*, Εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1992.

ii) Άρθρα

- Αρανθαμπάλ, Μ., «Γκρεμίστε τα ξενοδοχεία». Συνέντευξη της δημάρχου Calvia στην εφημερίδα *TA NEA*, (14/1/02), 2002, διαθέσιμο στο: http://ta-nea.dolnet.gr/print_article.php?e=A&f=17241&m=P19&aa=1, (προσπελάστηκε στις 15/9/2010).
- Βρούτσης, Γ., Βιώσιμη Ανάπτυξη. Παγκόσμιο Ενδιαφέρον για τη Νησιωτικότητα, στο *Εύπλοια, Ηλεκτρονικό Περιοδικό Δικτύου Αιγίου*, Τεύχος 17^ο, 2007, διαθέσιμο στο: <http://www.eyploia.gr>, (προσπελάστηκε στις 15/9/2010).
- Δήμος Κάλβια: Τοπική Agenda 21 σε μια Τουριστική Πόλη. *Ανακύκλωση. Αφιέρωμα: Βιώσιμες Πόλεις*, Τεύχος 27, Αθήνα, 1998.
- Εύπλοια, Φέρουσα ικανότητα και ενεργειακή διασύνδεση, *Ηλεκτρονικό Περιοδικό Δικτύου Αιγίου*, Τεύχος 24ο, 2010, διαθέσιμο στο: <http://www.eyploia.gr>, (προσπελάστηκε στις 21/7/2010).
- Ευρωπαϊκή Εκστρατεία για Βιώσιμες Πόλεις, Η Χάρτα του Άαλμποργκ, *Περιοδικό Σκουπίδια και Ανακύκλωση*, Τεύχος 27, Τρίμηνη Έκδοση της Οικολογικής Εταιρείας Ανακύκλωσης, 1998.
- Καραγεώργου Β., Θεσμικό πλαίσιο και αρχές για την αειφόρο ανάπτυξη των νησιωτικών περιοχών σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο, στο: Τσάλτας, Γρ., Ι., (επιμ.), *Αειφορία και περιβάλλον. Ο νησιωτικός χώρος στον 21ο αιώνα*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, 2005.

- Κομνηνός Ν., Αστικός Σχεδιασμός και Κατασκευή της Πόλης, Αθήνα, 2008
διαθέσιμο στο: <http://www.urenio.org/courses/files/1/books/3.pdf>
(προσπελάστηκε 09/09/2010).
- Κούση, Μ., Μια Κοινωνιολογική Θεώρηση των Περιβαλλοντικών Προβλημάτων στην Ελλάδα, στο: Σκούρτος Μ., Σοφούλης Κ., (επιμ.), *Η Περιβαλλοντική Πολιτική στην Ελλάδα*, Τυπωθήτω, Αθήνα, 2004.
- Μέρμηγκα, Γ., Το Οικοτουριστικό Βατερλό φοβίζει Σουφλιά και Πετραλιά, Οι αμαρτίες της Μαρμπέλα και οι Ισπανοί κουμπάροι, *Ελευθεροτυπία*, 12/05/2007.
- Μουσούρα, Δ., Βιώσιμη Ανάπτυξη. Τα Προβλήματα του Νησιωτικού Χώρου, στο *Εύπλοια*, ηλεκτρονικό Περιοδικό Δικτύου Αιγίου, Τεύχος 17^ο, 2007, διαθέσιμο στο <http://eyploia.gr>, (προσπελάστηκε στις 15/9/2010).
- Ποταμιανός, Γ., Η προώθηση της τοπικής ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα κράτη-μέλη. Στρατηγικές και μέσα ενεργοποίησης των τοπικών αγορών εργασίας, *Τόπος*, Τεύχος 3, 1991.
- Σακιώτης, Γ., Πολιτική Ιδεολογία, Περιβαλλοντικό Ζήτημα και Οικολογικό Κίνημα, στο: Ανθοπούλου, Θ., Παπαδοπούλου, Δ., (επιμ.), *Περιβάλλον και Κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2005.
- Σπανού, Κ., Δημόσια διοίκηση και περιβάλλον. Η ελληνική εμπειρία, στο: Σκούρτος Μ., Σοφούλης, Κ., (επιμ.), *Η Περιβαλλοντική Πολιτική στην Ελλάδα*, Τυπωθήτω, Αθήνα, 1998.
- Σπιλάνης, Γ., Ανάπτυξη νησιωτικού χώρου: Προβλήματα και Προοπτικές, στο: *Επιστημονικές Μελέτες προς τιμήν του Καθηγητή Νίκου Κόνσολα*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2005.
- Σπιλάνης, Γ., Για μια Ευρωπαϊκή Πολιτική Νησιών στο *Εύπλοια*, ηλεκτρονικό Περιοδικό Δικτύου Αιγίου, Τεύχος 17^ο, 2007, διαθέσιμο στο <http://eyploia.gr>, (προσπελάστηκε στις 15/9/2010).
- Τσάλτας, Γρ. Ι., Local Agenda 21 και Τοπική Αυτοδιοίκηση, στο: Τσάλτας, Γρ., Ι., Κατσιμπάρδης, Κ., (επιμ.), *Αειφορία και περιβάλλον. Η Ευρωπαϊκή και Εθνική Προοπτική*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2004.
- Φωτεινάκης, Κ., Τοπική Αυτοδιοίκηση. Από τη Χάρτα του Ρήγα στους Ευρωπαϊκούς Χάρτες Αυτοδιοίκησης, στην Local Agenda 21 και στον Παγκόσμιο Καταστατικό Χάρτη για τα Δικαιώματα στην Πόλη, διαθέσιμο στο:

http://www.prosanatolismoi.gr/main/index.php?option=com_content&task=view&id=34&Itemid=23, (προσπελάστηκε 4/9/10).

Χατζηπαρασκευαΐδης, Α., Βιώσιμη Ανάπτυξη: Εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντας 21, του Ευαισθητοποίηση τοπικών αρχών, φορέων και πολιτών μέσα από την εφαρμογή Local Agenda 21 με στόχο την χάραξη αποτελεσματικότερης περιβαλλοντικής πολιτικής. Υπάρχουσες πρωτοβουλίες σε νησιωτικές περιοχές, διαθέσιμο στο *ΕΥΠΛΟΙΑ*, ηλεκτρονικό περιοδικό Δικτύου Αιγαίου, διαθέσιμο στο: <http://old.eyploia.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=1321> (προσπελάστηκε 27/08/2010).

Χρυσόγελος, Ν., Η βιώσιμη ανάπτυξη των νησιών και ο ρόλος των μη κυβερνητικών οργανώσεων, στο: Τσάλτας, Γρ., Ι., (επιμ.), *Αειφορία και περιβάλλον. Ο νησιωτικός χώρος στον 21ο αιώνα*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα., 2005.

iii) Εκθέσεις/Μελέτες/Αναφορές

Ακαδημία Αθηνών, *Οικονομικά Χαρακτηριστικά και Στρατηγική Ανάπτυξης της Νησιωτικής Ελλάδας*, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα, 2004.

Δήμος Καλλιθέας Ρόδου, *Local Agenda 21. Στόχοι για την αειφορία. Δίκτυο Αειφορικών Νησιών*, 2002.

Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών (ΕΤΕΜ) Πανεπιστημίου Αιγαίου, *Μεθοδολογία για τη Σύνταξη των Τοπικών Ατζέντα 21*, 2004.

Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών (ΕΤΕΜ) Πανεπιστημίου Αιγαίου, *Προσχέδιο των τοπικών ατζέντα 21*, 2005.

Ζήσης, Ι., ΠΑΝ.Δ. ΟΙΚ.Ο., *Πράσινο Επιχειρείν*, ΥΠΕΧΩΔΕ, 2003, Αθήνα, διαθέσιμο στο <http://www.solon.org.gr/index.php/2008-07-15-19-05-31/52-2008-07-15-14-18-38/1155-local-agenda-21.html>, (προσπελάστηκε στις 21/7/2010).

Κέντρο Περιφερειών της Ευρωπαϊκής Μεσογείου για το Περιβάλλον (ΚΕΠΕΜΕΠ), *Προκαταρκτική έκθεση για το πρόγραμμα «Ευαισθητοποίηση του κοινού*, 2006, διαθέσιμο στο: <http://www.medregio.org/>, (προσπελάστηκε στις 30/7/2010).

Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Περιβάλλοντος, Βιώσιμη Ανάπτυξη. Τα νησιά της ευρωπαϊκής κοινότητας και η σημασία του νησιωτικού χώρου, στο *Εύπλοια*, Ηλεκτρονικό Περιοδικό Δικτύου Αιγίου, Τεύχος 17^ο, 2007, διαθέσιμο στο

<http://old.eyploia.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=1300>

(προσπελάστηκε στις 29/7/2010).

ΥΠΕΧΩΔΕ, Βιώσιμη ανάπτυξη και εφαρμογή της Local Agenda 21, 2006. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://www.minenv.gr/>. (προσπελάστηκε 07/07/2010).

B) ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

i) Βιβλία

- Axelrod, R., S., Downie, D., L., Vig. N., J., *The Global Environment. Institutions, Law, and Policy*, CQ Press, Washington D.C, 2005.
- Blakely, J., (Edt.), *Planning Local Economic Development, Theory and Practice*, Sage Publications Inc., U.S.A., California, 1994.
- Elcock, H., *Policy and Management in Local Authorities, Local Government, 3rd edition*, Routledge, London, New York, 1994.
- Laundry Ch., *The Creative City. A Toolkit for Urban Innovators*, Earthscan, London, 2000.
- Mansfield, E., *The Economics of Technological Change*, W. Norton and Co, New York 1968.
- Marshall, A., H, *Financial Management in Local Government*, George Allen & Unwin LTD, London, 1974.
- Nadarajah, M., Yamamoto, Tomoko A., *Urban Crisis. Culture and the Sustainability of Cities*, United Nations University Press, Tokyo, New York, Paris, 2007.
- Nohlen, D., Nuscheler, F., *Entwicklungstheorien und Entwicklungsbegriff*, Verlag , Hamburg, 1974.
- O' Riordan, T., Voisey, H., *The Transition to Sustainability—the politics of Agenda 21 in Europe* , Earthscan, London, 1998.
- Speth, G., Haas, P., M., *Foundations of Contemporary Environmental Studies, Global Environmental Governance*, Island Press, Washington, Covelo, London, 2006.

Travers, T., *The New Local Government Series: 27, The Politics of Local Government Finance*, Allen & Unwin, London, 1986.

ii) Άρθρα

Adam, D., World will not meet 2C warming target, climate change experts agree., Guardian News and Media Limited, 14 April 2009, διαθέσιμο στο: <http://www.guardian.co.uk/environment/2009/apr/14/global-warming-target-2c>, (προσπελάστηκε 03/08/2010).

Allen A., You N., Meijer S., Atkinson A., Sustainable Urbanisation: Bridging the Green and Brown Agendas, University College London, Development Planning Unit, United Nations, UK, 2002, διαθέσιμο στο http://books.google.gr/books?id=yC2nAGtHuLQC&printsec=frontcover&dq=Allen+A+SUSTAINABLE+URBANISATION&source=bl&ots=yKiq3WXE1A&sig=H8642htrhGA7CFiWKJOG6dKE1DY&hl=el&ei=tOicTNCWM8vQ4wan_JnKDQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CBwQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false, (προσπελάστηκε 15/08/2010).

Barner W. R., Scenario Forecast, *Methology Forum*, διαθέσιμο στο: <http://www.wfs.org/barner.htm>, (προσπελάστηκε 2/9/2010), όπως επίσης και στο: http://www.well.com/~mb/scenario_planning/ (προσπελάστηκε 2/09/2010).

Bell, S., Morse, S., Experiences with sustainability indicators and stakeholder participation: a case study relating to a “Blue Plan” project in Malta, *Sustainable Development*, Vol.12, Issue 1, Wiley online Library, 2004, διαθέσιμο στο: <http://onlinelibrary.wiley.com/>, (προσπελάστηκε 11/07/2010).

Bjørnæs, T., Norland, I., Local Agenda 21: Pursuing Sustainable Development at the Local Level, διαθέσιμο στο: http://www.prosus.uio.no/publikasjoner/Boeker/relizing_rio_kapitelvis/chapter4.pdf, (προσπελάστηκε στις 21/7/2010).

Buchingcham, Hartfield, S., Evans B., Achieving Sustainability through Environmental Planning, στο: Buchingcham, Hartfield, S., Evans, B., (eds),

Environmental Planning and Sustainability, John Wiley & Sons, 1996, διαθέσιμο στο <http://onlinelibrary.wiley.com/> (προσπελάστηκε 13/08/2010).

Catalonians vote for more autonomy, 2006, *CNN INTERNATIONAL.COM*, διαθέσιμο στο:

<http://edition.cnn.com/2006/WORLD/europe/06/18/catalonia.vote/index.html>, (προσπελάστηκε 25/08/2010).

Coffey, S., Polese, M., Local Development, Conceptual Bases and Policy Implications, *Regional Studies*, Vol. 19, Issue 2, 1985.

Evans, B., Theobald, K., Policy and practise LASALA: Evaluating Local Agenda 21 in Europe, *Journal of Environmental Planning and Management*, Vol. 46, Issue 5, 2003.

Filho, W., Getting People Involved, στο: Buchingcham – Hartfield, S., Percy, S.,(eds), *Constructing Local Environmental Agendas*, Routledge, 1999.

Fraser, E., Dougill A., Mabee, W., Reed, M., McAlpine, P., Bottom-up or top-down: analysis of participatory processes for sustainable indicator identification as a pathway to community empowerment and sustainable environmental management, *Journal of Environmental Management*, Vol.78, Issue 2, 2005.

Joas, M., Grónholm, B., A Comparative Perspective on self-Assessment of Local Agenda 21 in European Cities, *Boreal Environment Research* 9, Helsinki, 2004.

Parker, J., Selman, P., Local Government, Local People and Local Agenda 21, στο: Buchingcham, Hartfield, S., Percy, S., (eds), *Constructing Local Environmental Agendas*, Routledge, 1999.

Pattenden, M., Global Implementation of Local Agenda 21, International Council For Local Environmental Initiatives/ICLEI, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org>, (προσπελάστηκε 6/8/2010).

Van Begin, G., ICLEI-Local Governments for Sustainability, Local sustainability moves on, Freiburg Germany, 2004, διαθέσιμο στο: http://www.aalborgplus10.dk/media/sdi_october_2004.pdf, (προσπελάστηκε στις 22/7/2010).

iii) Εκθέσεις

Brundtland Report, *Our Common Future*, 1989, διαθέσιμο στο: <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>, (προσπελάστηκε στις 25/8/2010).

Cameron, E., *Local Innovations in the Field of Environmental Communication .A study on environmental communication practices throughout Europe*, European Commission, DG Environment, Communication & Civil Society Unit, Brussels, 2003, διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/study_local_comm.pdf, (προσπελάστηκε 11/07/2010).

ICLEI, Biennial Report 1996-1997, *Sustainable Development through Local Action*, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/documents/Global/biennial96-97.pdf>, (προσπελάστηκε 8/8/10).

ICLEI, *Local Agenda 21 Model Communities*, Final Report, Vol. I, 1998, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα, <http://www.iclei.org>, (προσπελάστηκε 7/8/10).

ICLEI, *Local Governments' Response to Agenda 21: Summary Report of Local Agenda 21 Survey with Regional Focus*, ICLEI, Canada, 2002, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/la21survey>, (προσπελάστηκε 16/8/10)

International Council for Local Environmental Initiatives, (ICLEI), (edt.), *Improving employment through Local Agenda 21, A manual for practitioners*, 2004^A διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/>, (προσπελάστηκε 16/8/10).

International Council for Local Environmental Initiatives, (ICLEI), (edt.) *Local Strategies for Accelerating Sustainability: Case Studies of Local Government Success*, 2002, διαθέσιμο στο: www.iclei.org/localstrategies, (προσπελάστηκε 18/8/10).

International Council for Local Environmental Initiatives, (ICLEI), (edt.), *Public Participation in Local Agenda 21: Cases from the Incentive Grants Project*, 2001, διαθέσιμο στο www.iclei.org/la21/igp, (προσπελάστηκε 20/8/10).

International Council for Local Environmental Initiatives, (ICLEI), (edt.), *The EcoBudget Guide, Methods and procedures of an environmental management system for local authorities*, 2004b, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/>, (προσπελάστηκε 21/8/10).

International Council for Local Environmental Initiatives (ICLEI), International Development Research Centre (IDRC), United Nations Environment Programme (UNEP), *The Local Agenda 21 Planning Guide, An Introduction to Sustainable Development Planning*, Toronto, National Library of Canada., 1996, διαθέσιμο στο: <http://www.idrc.ca/openbooks/448-2>, (προσπελάστηκε στις 21/7/2010).

International Council for Local Environmental Initiatives (ICLEI), *Local Agenda 21 Model Communities Programme, Programme Summary*, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/index.php?id=1202>, (προσπελάστηκε 6/8/2010)

UNEP, ICLEI, *Tourism and Local Agenda 2. The Role of Local Authorities in Sustainable Tourism*, United Nations Publications, Paris, Freiburg, 2003.

United Nations Human Settlements Programme, Global Report on Human settlements, *Planning, Sustainable Cities: Policy Directions*, UN Habitat, London, Sterling, VA, 2009.

University of Westminster, Centre of Sustainable Development, *Local Agenda 21: When is it a model for joined-up community based activity?*, Working Paper 1, Literature Review, London, 2001.

Wang, R., *Ecopolis Development: Implementation of Local Agenda 21 in China*, Research Center for Eco-Environmental Sciences, Chinese Academy of Sciences, Beijing, China, 2002, διαθέσιμο στο: http://www.asro.kuleuven.ac.be/pgchs/la21/Files/PDF/06WANG_China.pdf, (προσπελάστηκε 7/8/10).

World Bank, *World Development Report 2003: Sustainable Development in a Dynamic World*, Oxford University Press/World Bank, New York, 2003.

WTO, *Guide for Local Authorities on Sustainable Tourism Development*, 1999.

Γ) Κείμενα Τεκμηρίωσης

Aalborg Charter, Charter of European Cities & Towns Towards Sustainability 1994, διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/environment/urban/pdf/aalborg_charter.pdf, (προσπελάστηκε 11/07/2010).

Aarhus Convention, 1998, Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters, διαθέσιμο στο: <http://www.unece.org/env/pp/documents/cep43e.pdf>, (προσπελάστηκε 11/07/2010).

Agenda 21, 1992, διαθέσιμο στο: <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=5>, (προσπελάστηκε στις 2/9/2010).

Bali Action Plan, 2007, διαθέσιμο στο: http://unfccc.int/files/meetings/cop_13/application/pdf/cp_bali_action.pdf, (προσπελάστηκε στις 10/9/2010).

Barcelona Euro-mediterranean Declaration, 1995, διαθέσιμο στο: http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/mediterranean_partner_countries/r15001_en.htm, (προσπελάστηκε 02/09/2010).

Convention on Biological Diversity, 1992, διαθέσιμο στο: <http://www.cbd.int/convention/convention.shtml>, (προσπελάστηκε στις 16/9/2010).

Copenhagen Accord, 2009, διαθέσιμο στο: <http://www.denmark.dk/en/menu/Climate-Energy/COP15-Copenhagen-2009/Selected-COP15-news/A+Copenhagen-Accord-it-is.htm>, (προσπελάστηκε στις 12/9/2010).

Istanbul Declaration on Human Settlements and the Habitat Agenda, 1996, διαθέσιμο στο: <http://www.un-documents.net/ac165-14.htm>, (προσπελάστηκε την 1/8/2010).

Istanbul Water Consensus, Local and Regional Authorities Declaration (IWC), 2009, διαθέσιμο στο: http://www.cities-localgovernments.org/uclg/upload/news/newsdocs/iwc_en.pdf. (προσπελάστηκε 5/8/10).

Johannesburg Declaration on Sustainable Development, From our origins to the future, 2002, διαθέσιμο στο: http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POI_PD.htm, (προσπελάστηκε στις 6/9/2010).

Johannesburg Plan of Implementation, διαθέσιμο στο:
http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POIToc.htm, (προσπελάστηκε στις 6/9/2010).

Kyoto Protocol, 1997, διαθέσιμο στο:
<http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>, (προσπελάστηκε στις 13/9/2010).

Local Climate Action Roadmap for Cities and Local Governments, διαθέσιμο στο:
http://www.iclei.org/fileadmin/template/project_templates/climate-roadmap/files/Summary_CLimate_Roadmap/Introducing_the_LG_Climate_Roadmap.pdf, (προσπελάστηκε 4/8/2010).

Mediterranean Action Plan, 1999, Tourism and Sustainable Development, Recommendations and Proposals for Action formulated by the Mediterranean Commission on Sustainable Development (MCSD), διαθέσιμο στο:
<http://www.univeur.org/CMS/UserFiles/76.%20Mediterranean.PDF>, (προσπελάστηκε 03/09/2010).

Rio Declaration on Environment and Development, 1992, διαθέσιμο στο:
<http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>, (προσπελάστηκε στις 2/9/2010).

Spanish Constitution, 1978, διαθέσιμο στο:
http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Informacion/Normas/const_espa_texto_ingles_0.pdf, (προσπελάστηκε 25/08/2010).

Stockholm Declaration, Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, 1972, διαθέσιμο στο:
<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=97&ArticleID=1503>, (προσπελάστηκε στις 30/8/1010).

United Nations Convention to Combat Desertification, 1994, διαθέσιμο στο:
<http://www.unccd.int/convention/text/convention.php>, (προσπελάστηκε στις 2/9/2010).

United Nations Division for Sustainable Development, CSD-7: *Sustainable Development Success Stories. Calvià Declaration on Tourism and Sustainable Development in the Mediterranean*, 1999, διαθέσιμο στο:

http://www.un.org/esa/dsd/dsd_aofw_mg/mg_success_stories/csd7/tour8.htm,
(προσπελάστηκε 02/09/2010).

United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), 1992,
διαθέσιμο στο: <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>
προσπελάστηκε στις 13/9/2010).

United Nations Millennium Declaration, διαθέσιμο στο:
<http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm>, (προσπελάστηκε στις
27/7/2010).

United Nations, GA Resolution 2997 (XXVII), Institutional and Financial
Arrangements for International Environmental Co-operation, 15-12-1972

World Charter for the Right to the City, Social Forum of the Americas – Quito – July
2004, World Urban Forum – Barcelona – October 2004, διαθέσιμο στο:
<http://www.urbanreinventors.net/3/wsf.pdf>, (προσπελάστηκε 04/9/10).

Δ) Ιστοσελίδες

Aalborg Charter and Aalborg+10 Commitments, Sustainable Cities, διαθέσιμο στο:
<http://ec.europa.eu/environment/urban/aalborg.htm>, (προσπελάστηκε στις
22/7/2010).

Action Planning, διαθέσιμο στο: http://www.idrc.ca/en/ev-137785-201-1-DO_TOPIC.html, (προσπελάστηκε 12/8/10).

Agenda Local 21, (2005), Información Sobre Sostenibilidad en Calvià 2001-2003,
διαθέσιμο στο:
[http://www.calvia.com/servlet/model.web.ShowDoc?KARXIU=182&TABLEN
AME=WEB.DOCUMENTACIO&pageProcessKey=LOADINGDOCUMENT
&KDOCUMENTACIO=367](http://www.calvia.com/servlet/model.web.ShowDoc?KARXIU=182&TABLEN AME=WEB.DOCUMENTACIO&pageProcessKey=LOADINGDOCUMENT &KDOCUMENTACIO=367), (προσπελάστηκε 29/08/2010).

C40 Cities - Climate Leadership Group, διαθέσιμο στο: <http://www.c40cities.org>,
(προσπελάστηκε 29/08/2010).

Calvià, (Municipality) διαθέσιμο στο:
<http://www.calvia.com/Pages/Areas/turi/defciu.htm> (προσπελάστηκε
19/08/2010).

Calvià + 10, στην επίσημη ιστοσελίδα του Δήμου Calvià, στην ηλεκτρ. δ/νση:
[http://www.calvia.com/web/plantilles/jstl/Calvia/area_imp.plt?KPAGINA=168
&KIDIOMA=3&KNODE=3](http://www.calvia.com/web/plantilles/jstl/Calvia/area_imp.plt?KPAGINA=168&KIDIOMA=3&KNODE=3), (προσπελάστηκε 02/09/2010).

Climate Alliance Network, διαθέσιμο στο:
<http://www.klimabuendnis.org/partnerships0.html>, (προσπελάστηκε 29/08/2010).

EU Mayors, διαθέσιμο στο: <http://www.eumayors.eu/>, (προσπελάστηκε 5/8/10).

Example of LA-21 corporate government structure in english (Finland's)
<http://nord.twu.net/acl/agenda21.html>, (προσπελάστηκε στις 12/9/2010)

ICLEI EUROPE, *Policy and Advocacy, Advocating for Sustainable Change*,
διαθέσιμο στο: <http://www.iclei-europe.org/policy-advocacy/>, (προσπελάστηκε 4/8/2010).

ICLEI - Local Governments for Sustainability, διαθέσιμο στο: <http://www.iclei.org/>,
(προσπελάστηκε 4/8/2010).

Institut D'Etudes Politiques de Paris, διαθέσιμο στο: http://ecoledoctorale.sciences-po.fr/theses/theses_en_ligne/bayraktar_scpo_2006/bayraktar_scpo_2006_fr.pdf,
(προσπελάστηκε 4/8/2010).

IPCC, (Intergovernmental Panel on Climate Change): <http://www.ipcc.ch/>,
(προσπελάστηκε 10/9/10).

IEN, (Irish Environmental Network): <http://www.ien.ie/news/local-agenda-21-environmental-partnership-fund/>, (προσπελάστηκε 10/9/10).

Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων/ΚΕΔΚΕ: <http://www.kedke.gr/index.asp>

List of Aalborg Commitments Signatories, Aalborg Plus 10, στην ηλεκτρ. δ/νση:
<http://www.aalborgplus10.dk/default.aspx?m=2&i=308>, (προσπελάστηκε 29/08/2010).

Millennium Goals, διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/millenniumgoals/>,
(προσπελάστηκε 4/8/2010).

Natural Resources, διαθέσιμο στο:
http://www.ecofinder.gr/learn/%CE%A6%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%B A%CE%BF%CE%AF_%CF%80%CF%8C%CF%81%CE%BF%CE%B9,
(προσπελάστηκε 10/09/2010).

NOAA, Earth System Research Laboratory, Global Monitoring Division, διαθέσιμο στο: <http://www.esrl.noaa.gov/>, (προσπελάστηκε 12/8/10).

Plan Bleu, διαθέσιμο στο: http://www.planbleu.org/publications/SoED2009-UK_part3_territoires.pdf, (προσπελάστηκε 10/9/10).

Project Summary Information, διαθέσιμο στο: <http://www.la21turkey.net/>, (προσπελάστηκε 20/8/10).

Quality of the Environment in Japan, διαθέσιμο στο: <http://www.env.go.jp/en/wpaper/1992/eae2100000000000.html>, (προσπελάστηκε 12/8/10).

Sustainable Cities, διαθέσιμο στο: <http://sustainable-cities.eu>, (προσπελάστηκε στις 22/7/2010).

Sustainable Cities Programme/SCP's, Sustainable Cities and Local Governance, SCP's, United Nations Centre for Human Settlements (Habitat), United Nations Environment Programme (UNEP), Nairobi, Kenya, 2000, διαθέσιμο στο: <http://www.unchs.org/scp>, (προσπελάστηκε 1/9/10).

UN HABITAT, διαθέσιμο στο: <http://www.unhabitat.org/content.asp?typeid=19&catid=540&cid=5025>, (προσπελάστηκε 10/08/2010).

UNESCO, Cities of Asia, 2002, διαθέσιμο στο: <http://whc.unesco.org/events/asiaciti.htm>, (προσπελάστηκε 1/9/10).

U.S. Department of Energy (DOE), διαθέσιμο στο: <http://www.energy.gov/environment/climatechange.htm>, και όπως επίσης και στο: <http://www.energy.gov/media/Chu-Georgetown.pdf>, (προσπελάστηκαν 03/08/2010).

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000108868

6